

การศึกษาภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหารของพระสังฆาธิการ

ในเขตตำบลโพธิ์ทอง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

A STUDY OF LEADERSHIP ACCORDING TO BRAHMAVIHARA OF
SANGHA ADMINISTATOR AT POTHONG SUB-DISTRICT,
SELAPHUM DISTRICT, ROI-ET PROVINCE

พระครูโชติพัฒนานุยุต (อุทัย ดีหาญ/สิริจันท)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕

การศึกษาภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหารของพระสังฆาธิการ
ในเขตตำบลโพธิ์ทอง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

พระครูโชติพัฒนานุยุต (อุทัย ดีหาญ/สิริจันท)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**A Study of leadership according to brahmavihara of sangha administrator at
Phothong Sub-district, Selaphum District, Roi-Et Province**

PhrakruJotipattananuyut (Uthai Dihan / Siricando)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of

Master of Arts

(Buddhist Studies)

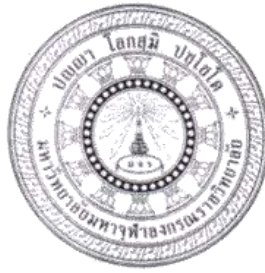
Graduate School

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Bangkok, Thailand

C.E. 2012

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับ
วิทยานิพนธ์ เรื่อง “การศึกษาภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหารของพระสังฆาธิการ
ในเขตตำบลโพธิ์ทอง อำเภอสกลบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์.....ประธานกรรมการ

(พระมหาภคยุณะ ตรีโอ, ผศ.ดร.)

กรรมการ

(พระมหามิตร จิตปัญโญ, ดร.)

กรรมการ

(รศ. ดร. ประจิตร มหาหิง)

กรรมการ

(ผศ. ดร. สุวิน ทองปั้น)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระมหามิตร จิตปัญโญ,ดร.

ประธานกรรมการ

ผศ. ดร.สุวิน ทองปั้น

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระครู โชติพัฒนานุยุต)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การศึกษาภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหารของพระสังฆาธิการ
ในเขตตำบลโพธิ์ทอง อำเภอสกลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

ผู้วิจัย : พระครูโชติพัฒนานุยุต (อุทัย ดีหาญ/สิริจินโท)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระมหามิตร จิตปณฺโญ, ดร. ป.ธ.๔, พธ.บ.(รัฐศาสตร์),
พธ.ม. (พระพุทธศาสนา), Ph.D. (Bud.)

: ผศ.ดร.สุวิน ท่องปิ่น พธ.บ. (ปรัชญา), M.A. (Phil.), Ph.D. (Phil.)

วันสำเร็จการศึกษา : ๒๘ / มีนาคม / ๒๕๕๖

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ทำการศึกษาค้นคว้าภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหารของ พระสังฆาธิการ ในเขตตำบลโพธิ์ทอง อำเภอสกลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา ๑) เพื่อศึกษาความหมายและแนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำ ๒) เพื่อศึกษาภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหารที่ปรากฏในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ๓) เพื่อศึกษาวิธีการนำหลักภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหาร มาเพื่อใช้ในการพัฒนาพระสังฆาธิการในเขตตำบลโพธิ์ทอง อำเภอสกลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง ผู้มีทั้งศาสตร์และศิลป์ในการจูงใจและเชื่อมสัมพันธ์กับบุคคลผู้ได้บังคับบัญชาเพื่อให้กระทำหรือดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งตามประสงค์ เพื่อให้บรรลุประโยชน์ส่วนรวม เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์อันเป็นเป้าหมายสูงสุดที่ได้ตั้งไว้

ภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหารมีลักษณะเป็นจุดศูนย์รวม คือ สร้างความมั่นใจให้แก่ผู้ร่วมงาน เป็นผู้ที่น่ารู้จักหลักพรหมวิหาร หรือหลักการ วิธีการดำเนินงาน เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการทำงาน รู้จักความเมตตา รู้จักตนเองและผู้อื่น มีความกรุณาต่อผู้ร่วมงาน ประกอบด้วยมุทิตา และมีอุเบกขา รู้กาลเวลาที่เหมาะสม รู้จักระเบียบ กฎเกณฑ์และโครงสร้างของสังคม

หลักพรหมวิหารกับการใช้ให้ถูกต้องเหมาะสมต่อหน้าที่ของพระสังฆาธิการในเขตตำบลโพธิ์ทอง อำเภอสกลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด จากบทสัมภาษณ์พบว่าคณะสงฆ์ในเขตตำบลโพธิ์ทองได้นำหลักพรหมวิหารมาปรับใช้ในการปกครองโดยใช้หลักเมตตาต่อผู้ได้ปกครองทั้งบรรพชิตและฆราวาส ยึดหลักกรุณาต่อเพื่อนร่วมงาน ประสานสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง เมื่อสมาชิกประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานก็พลอยยินดี สร้างความอุเบกขาในคราวมีเรื่องมากระทบ นี่เป็นภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการ ในเขตตำบลโพธิ์ทอง อำเภอสกลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

Thesis Title : A Study of leadership according to brahmavihara of Sangha administrator at Phothong sub-district, Selaphum district, Roi-Et Province

Researcher : Phrakru Jotipattananuyut (Uthai Dihan/ Siricando)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Phramaha Mit Thitapabbo, Pali IV., B.A.(Plo.Sc.), M.A.,(Bud.),
Ph.D.(Bud.)

: Assist. Prof. Dr. Suwit Thongpan B.A.(Phi.),M.A.(Phi.),
Ph.D.(Phil.)

Data of Graduation : 28 / March / 2013

ABSTRACT

This thesis is ascertaining on the definition of A Study of Leadership according to brahmavihara of Sangha administrator at Phothong sub-district, Selaphum district, Roi-Et Province, and had the following objectives: 1) to study the definition and theory of leadership, 2) to study leadership according to the principles of *Brahmavihāra* (holy abidings or sublime states of mind) as depicted in Theravada Buddhism, 3) to study an importance of the leadership principles based on the four holy abidings or sublime states of mind to the development of administrative Sangha in the area of Bothong sub-district, Serabhum district, Roi-et province. This thesis was conducted based on qualitative research methodology.

The result of the study found that leadership means those who had well trained in both knowledge and conduct and had good relationship with the controlled for the successful achievement and total aim of the engaged activities.

Leadership according to the principles of *Brahmavihāra* had the specific unit characteristics such as be trustful to the colleagues, well trained in profession, be compassionate, punctual, abiding in the state law.

The principle of the *Brahmavihāra* and an applying of the principles with appropriate practices of the administrative Sangha in the area of Bothong sub-district, Selabhum district, Roi-et province, from evaluating the questionnaire, it was found that the administrative Sangha in the area of Bothong sub-district had applied the principles of leadership by applying *mettā* or loving kindness towards their controlees both monastic and lay peoples, *karuṇā* or compassion to colleagues, showing sympathetic joy or *muditā* to those who had success, and maintaining equanimity or *upekkhā* whenever it was suitable to do so.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้จะสำเร็จลงได้ ก็ด้วยผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์ จากบุคคลหลายท่านหลายฝ่ายที่ให้คำปรึกษาแนะแนวทางการเขียนวิทยานิพนธ์ และให้กำลังใจให้ความอุปถัมภ์ด้วยดีเสมอมา

ขอกราบขอบพระคุณท่านพระอาจารย์มหามิตร จิตปญฺโญ, ท่านพระอาจารย์มหาดาวสยาม วชิรปญฺโญ, ที่ได้ชี้แนะเพิ่มเติมความรู้พร้อมทั้งได้รับเป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และขอเจริญพรขอบคุณ ท่าน อาจารย์.ดร.สุวิน ทองปั้นที่ได้รับเป็นกรรมการร่วม

ขอกราบขอบพระคุณท่าน พระอาจารย์มหาพิสิฐ วิสิฐฐปญฺโญ และขอขอบคุณท่านผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้ทุกแขนงวิชาจนผู้วิจัยมีโอกาสรทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้

ขออนุโมทนาขอบคุณ คุณบุญธรรม พิมพ์พล ที่ช่วยแปลบทคัดย่อและขอบคุณเจ้าหน้าที่ประจำห้องสมุด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ห้องเรียนร้อยเอ็ด และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เจ้าหน้าที่ห้องสมุดอำเภอเสลภูมิ ที่ได้อำนวยความสะดวกในการค้นคว้าหาข้อมูลต่างๆ

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณพระอุปัชฌาย์ และอาจารย์ ผู้ให้กำเนิดชีวิตในทางพระพุทธศาสนา และขอขอบพระคุณ โยมมารดาบิดา พี่น้อง ญาติมิตรและทุกๆท่านที่มีส่วนร่วมจนทำให้ผู้วิจัยมีกำลังใจในการเขียนวิทยานิพนธ์สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยดี

คุณค่าและประโยชน์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ขอมอบเป็นเครื่องมือตอบแทนพระคุณแด่พระพุทธศาสนา มารดา บิดา ครูบาอาจารย์ทุกท่านที่ให้ความเมตตากรุณาวางรากฐานการศึกษาให้แก่ผู้วิจัยด้วยดีตลอดมา

พระครูโชติพัฒนานนุยุต

๒๘ มีนาคม ๒๕๕๖

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญแผนภาพ	ข
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย	๓
๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๕ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๐
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๒
บทที่ ๒ ความหมาย แนวคิด ทฤษฎีภาวะผู้นำและหลักพรหมวิหาร	๑๓
๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ	๑๓
๒.๑.๑ ความหมายของภาวะผู้นำ	๑๓
๒.๑.๒ คุณสมบัติของภาวะผู้นำ	๑๖
๒.๑.๓ ทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ	๒๐
๒.๒ สารสำคัญของหลักการบทบาทผู้นำ ๔ ประการ	๓๐
๒.๒.๑ องค์ประกอบของบทบาทผู้นำ ๔ ประการ	๓๐
๒.๒.๒ เป้าหมายสำคัญของหลักการบทบาทผู้นำ ๔ ประการ	๓๕
๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรม	๔๐
๒.๓.๑ แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา	๔๐
๒.๓.๒ ความหมายของผู้นำและภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรม	๔๖
๒.๓.๓ แนวคิดเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา	๔๘

๒.๓.๔ แนวคิดเกี่ยวกับพรหมวิหาร	๕๘
๒.๓.๕ ลักษณะทั่วไปของพรหมวิหาร	๖๒
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๗๓
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๗๓
๓.๒ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก	๗๓
๓.๓ กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย	๗๔
๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๗๔
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๗๕
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล	๗๖
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๗๗
๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	๗๗
๔.๒ บทสัมภาษณ์เกี่ยวกับภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหารของพระสังฆาธิการ ในเขตตำบลโพธิ์ทอง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด	๗๘
๔.๓ สรุปบทสัมภาษณ์ภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหารของพระสังฆาธิการใน เขตตำบลโพธิ์ทอง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด	๑๕๔
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๑๕๖
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๕๖
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๕๗
บรรณานุกรม	๑๕๘
ภาคผนวก	๑๖๓
ผนวก ก แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๑๖๔
ผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือ ที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์	๑๖๕
ผนวก ค หนังสือออกในการดำเนินการวิจัย	๑๗๓
ผนวก ง ภาพผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์	๑๗๖
ผนวก จ รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์	๑๘๖
ประวัติผู้วิจัย	๑๘๘

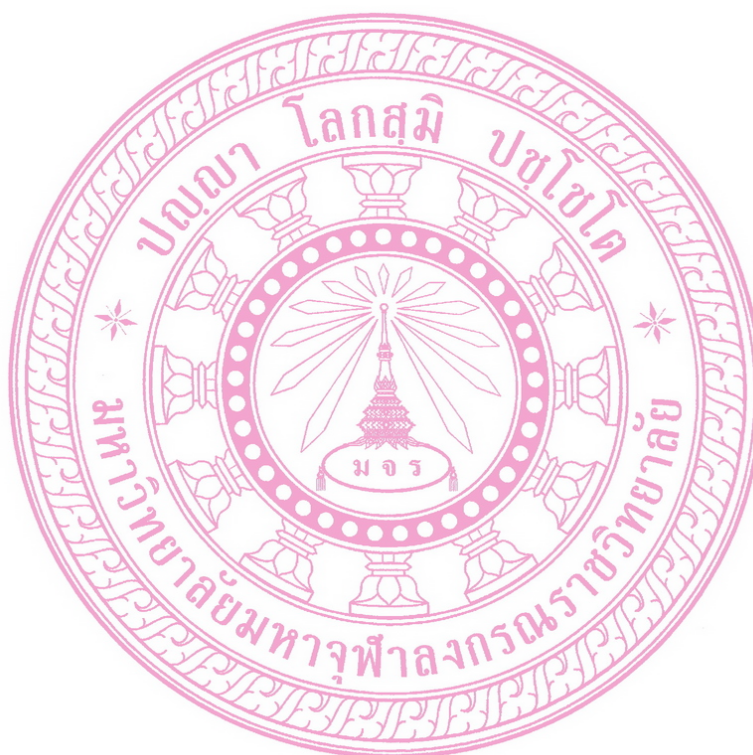
สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่

๓.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

หน้า

๓๔

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยได้ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นหลัก โดยใช้ระบบย่อคำ ดังต่อไปนี้

ก. อักษรย่อชื่อคัมภีร์

พระวินัยปิฎก				
วิ.ม.	(ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
พระสุตตันตปิฎก				
ที.สี.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค (ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค (ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค (ภาษาไทย)
ม.มู.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปิณณาสก (ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปิณณาสก (ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สกลวรรค (ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ปญจก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปญจกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.สตุตก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	สตุตกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.เอกาทสก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	เอกาทสกนิบาต (ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ติก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ติกนิบาตราชดก (ภาษาไทย)
ขุ.พุทธ.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	พุทธวงศ์ (ภาษาไทย)

ข. การระบุเลขหมายพระไตรปิฎก

ในงานวิจัยเล่มนี้ ได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นหลักในการอ้างอิง ซึ่งพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย จะใช้ระบบระบุ เล่ม/ชื่อ/หน้า เช่น ที.สี.(ไทย) ๕/๒๗๖/๕๘. หมายถึง พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค ภาษาไทย เล่ม ๕ ชื่อ ๒๗๖ หน้า ๕๘ เป็นต้น

๒. ย่อชื่อคัมภีร์อรรถกถา

สำหรับอรรถกถา อ้างอิงพระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๕๑ เล่ม ฉบับมหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๔ โดยใช้ระบบย่อคำ ดังต่อไปนี้

ก. อักษรย่อชื่อคัมภีร์

อรรถกถาพระสูตรตันตปิฎก

ที.ม.อ. (ไทย) = ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี มหาวรรคอรรถกถา (ภาษาไทย)

ม.ม.อ. (ไทย) = มัชฌิมนิกาย ปัญจสุทนี มุลปิณณาสกอรรถกถา (ภาษาไทย)

ข. การระบุเลขหมายอรรถกถา

การอ้างอิงอรรถกถา ฉบับมหาวิทยาลัยนั้นใช้ระบบระบุ เล่ม/ภาค/ตอน/หน้า เช่น ขุ.เถร.อ. (ไทย) ๑/๒/๒/๘๕. หมายถึง พระสูตรและอรรถกถาแปล ขุททนิกาย ปรมัตถทีปนี เถรคาถาอรรถกถา เล่ม ๑ ภาค ๒ ตอน ๒ หน้า ๘๕ ฉบับมหาวิทยาลัย ๒๕๓๔ เป็นต้น

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โดยทั่วไปมนุษย์มักจะมีการรวมตัวกันอยู่เป็นหมู่คณะ รวมกันเป็นสังคม ซึ่งมีพัฒนาการมาจากกลุ่มเล็กๆ จากครอบครัวมาเป็นหมู่บ้าน เป็นตำบลและขยายวงกว้างออกเป็นสังคมที่ใหญ่ จนถึงปัจจุบัน จากวิวัฒนาการของสังคมดังกล่าวย่อมก่อให้เกิดการขยายตัวในด้านต่างๆ อาทิเช่น การเกษตรกรรมอุตสาหกรรมพาณิชยกรรม และมนุษย์มีการดำรงชีวิตในรูปแบบที่แตกต่างกัน การดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคมหรือชุมชนที่แตกต่างกันนั้น ก็เพื่อความอยู่รอดความปลอดภัยและความสุขเพราะเป็นความต้องการของมนุษย์ในสังคม แต่การที่จะเกิดความสุขความเจริญได้นั้น จะต้องอาศัยบุคคลในสังคมดำเนินการไปในทิศทางเดียวกันคือ หวังความสุขความเจริญด้วยเช่นกัน การที่จะกระทำให้สังคมเป็นไปตามเจตจำนงนั้นสิ่งหนึ่งที่มีความจำเป็นก็คือ ผู้นำไม่ว่ายุคใดสมัยใดก็ตามสังคมจะขาดผู้นำไม่ได้ เพราะผู้นำเป็นผู้ที่มีบทบาทในการวางแผนงาน กำหนดนโยบายในการที่จะนำพาสังคมไปสู่เป้าหมาย และเป้าหมายนั้นมีทั้งความเจริญและความเสื่อม ขึ้นอยู่กับผู้นำที่จะเป็นผู้กำหนด และผู้นำที่ดีนั้นต้องมีคุณสมบัติตามพุทธธรรม จะทำให้ผู้ตามเกิดความเชื่อมั่น และให้ความร่วมมือในการดำเนินงานเพื่อจะนำสังคมไปสู่เป้าหมายร่วมกัน อย่างเป็นเอกภาพ ผู้นำที่จะนำบุคคลอื่นนั้นนับว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญมาก ยิ่งกลุ่มบุคคลมีขนาดมากเท่าใด ความสำคัญที่ผู้นำมีต่อสมาชิกในกลุ่มก็ยิ่งมากเป็นเงาตามตัว กลุ่มใดได้ผู้นำที่มีภาวะผู้นำที่ดี สมาชิกในกลุ่มนั้นก็พลอยดีไปด้วย ในทางตรงกันข้ามสังคมใดได้ผู้นำที่ไม่ดี สมาชิกในกลุ่มนั้นย่อมประสบกับความลำบากเพราะขาดคุณธรรม

คุณธรรมนั้นมีความสำคัญสำหรับผู้นำเป็นอย่างมาก เพราะผู้นำมีความสำคัญต่อผู้ตามหรือสมาชิกในกลุ่มสังคมมาก โดยเฉพาะองค์ระดับพระสังฆาธิการ เมื่อผู้นำดำเนินไปทิศทางที่ไม่เหมาะสม ไม่ประกอบด้วยคุณสมบัติที่ดีแล้วจะทำให้ผู้ตามหรือสมาชิกในสังคมประสบกับปัญหาภาวะความเดือดร้อน ฉะนั้นผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้คุณธรรม เพราะคุณธรรมนี้เปรียบเหมือนเข็มทิศกำหนดทิศทางของสังคมเป็นเครื่องนำทางที่ดี จะช่วยประคับประคองความเป็นไปของบุคคลในสังคมให้ถูกต้องเหมาะสม และเป็นธรรมที่ผู้นำทุกระดับจะต้องปลูกฝังให้เกิดขึ้นในจิตใจเพื่อเป็นเครื่องชี้นำไปสู่ความเจริญ

ในทุกสังคมซึ่งประกอบด้วยสถาบันต่าง ๆ เช่น สถาบันครอบครัวสถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนาย่อมต้องมีผู้นำเพื่อช่วยกำหนดทิศทางช่วยสั่งการช่วยควบคุมระบบและช่วย

ประธานให้คนทั้งหลายทำงานร่วมกันเพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายที่ตั้งงาที่ได้วางไว้ร่วมกัน เมื่อเกิดปัญหาขึ้นเช่น ปัญหาเกี่ยวกับผู้นำ ที่บริหารงานอย่างไม่มีเอกภาพไม่มีความไว้วางใจซึ่งกันและกันใช้อำนาจโดยมิชอบเพื่อแสวงหาผลประโยชน์แก่ตนและพวกพ้องและยึดหลักประโยชน์นิยมเป็นใหญ่โดยไม่คำนึงถึงความอยู่รอดขององค์กรหรือคนในสังคมส่วนใหญ่เมื่อเป็นเช่นนี้ย่อมทำให้เกิดสภาพการณ์ของสภาวะผู้นำที่ไม่ดีเกิดขึ้นในสังคมกล่าวคือเป็นปัญหาเกี่ยวกับการขาดซึ่งคุณธรรมจริยธรรมอันเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของการเป็นผู้นำที่ดีจึงทำให้กลไกของการบริหารงานล้มเหลวซึ่งย่อมมีผลกระทบต่อความเสื่อมและความเจริญขององค์กรหรือสังคมนั้นๆและบางครั้งอาจส่งผลทำให้เกิดความล่มสลายแห่งองค์กรหรือสังคมนั้น ๆ^๑

คุณธรรมและจริยธรรมถือเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการดำเนินบทบาทหน้าที่ของการเป็นผู้นำที่ดีหากผู้นำขาดซึ่งคุณธรรมและจริยธรรมย่อมทำให้ผู้นำนั้นขาดความชอบธรรมในการทำหน้าที่ในองค์กรนั้นต่อไปทั้งนี้เนื่องจากคุณธรรมและจริยธรรมถือเป็นคุณสมบัติที่สำคัญของผู้นำที่ทำให้ผู้นำได้รับการยอมรับความเชื่อถือตลอดจนการนับถือจากบุคคลต่างๆทั้งในองค์กรและในสังคมทั่วไป ดังนั้นปัญหาการขาดคุณธรรมและจริยธรรมของผู้นำย่อมทำให้ผู้นำไม่เป็นที่ยอมรับต่อบุคคลทั่วไปในองค์กรและในสังคมซึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อหลักการบริหารงานและภาพลักษณ์ขององค์กรให้เสื่อมลงโดยเฉพาะองค์กรของคณะสงฆ์ซึ่งอาจนำมาซึ่งความล่มสลายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอนาคตได้เช่นกัน

ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งซึ่งส่งผลกระทบต่อความอยู่รอดขององค์กรต่าง ๆ คือคุณภาพของผู้นำคุณภาพของการเป็นผู้นำคือสิ่งที่กำหนดความสำเร็จหรือความล้มเหลวขององค์กร ดังนั้นเมื่อใดก็ตามหากผู้นำสูงสุดในองค์กรตลอดจนผู้นำในทุกระดับขององค์กรใดองค์กรหนึ่งขาดคุณภาพของการเป็นผู้นำที่ดีแล้วผู้นำนั้นก็ขาดเป้าหมายการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์กรไปสู่ความคิดสร้างสรรค์แบบใหม่การสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Creating a learning organization) เพื่อประยุกต์การบริหารงานให้เกิดความก้าวหน้าแก่องค์กรนั้นย่อมหมายความว่าองค์กรที่เคยอยู่มานานนับเป็น สิบ ๆ ปีมีชื่อเสียงโด่งดังมาตลอดเมื่อองค์กรหยุดการพัฒนาตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกแล้วองค์กรนั้นจะหยุดนิ่งซึ่งก็เท่ากับเป็นความล่มสลายขององค์กรในที่สุดเช่นกัน

ดังนั้นเห็นในสังคมปัจจุบันปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในองค์กรใดๆซึ่งส่งผลให้องค์กรนั้นๆเกิดความเสื่อมเสียหรือการล่มสลายแห่งองค์กรล้วนมีปัจจัยสำคัญมาจากการขาดคุณสมบัตินี้ใน

^๑ สุรศักดิ์ม่วงทอง, “พุทธธรรมกับภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ : ศึกษาเฉพาะกษานผู้ใหญบ้านจังหวัดนครศรีธรรมราช”, วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓).

บทบาทหน้าที่ของผู้ที่ได้ชื่อว่า “ผู้นำ” แห่งองค์กรหรือสถาบันนั้นๆ ทั้งสิ้นเมื่อพิจารณาความจำเป็น ความสำคัญของการมีผู้นำและปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละองค์กรซึ่งมีสาเหตุสำคัญมาจากผู้นำ แล้วทำให้เห็นว่าบทบาทและหน้าที่ของผู้นำที่ดี ย่อมมีความจำเป็นและสำคัญยิ่งในการที่จะสร้าง ทีมผู้นำทุกระดับขององค์กรและพัฒนาให้ทุกคนในองค์กรทำงานอย่างเป็นระบบเพื่อความเจริญ อย่างยั่งยืนถาวรขององค์กรในยุคปัจจุบันนี้ ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาถึงบทบาทหน้าที่ผู้นำที่ดีใน องค์กรตามหลักการแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ทั้งในทางพระพุทธศาสนาและทางตะวันตกเพื่อให้ สามารถค้นหาผู้นำที่ดีในยุคปัจจุบันในการปฏิบัติหน้าที่ในองค์กรใดองค์กรหนึ่งอย่างเหมาะสมอีก ทั้งยังเป็นที่ยอมรับของบุคคลในองค์กรนั้นๆ และบุคคลทั่วไปเพื่อนำพาองค์กร ไปสู่จุดหมายที่ตั้งเป้า ไว้อย่างสมบูรณ์แบบ

ดังนั้นงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจึงมุ่งเน้นที่จะศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีผู้นำตามหลักพุทธ ธรรมอันเกี่ยวกับหลักพรหมวิหาร สำหรับบุคคลที่เป็นผู้นำในทางพระพุทธศาสนา และวิธีการนำ หลักพรหมวิหารของพระสังฆาธิการในเขตตำบลโพธิ์ อำเภอสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดไปใช้ในกิจการ คณะสงฆ์

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการศึกษาภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหารในครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ ดังนี้

๑. เพื่อศึกษาความหมายของภาวะผู้นำและแนวคิดทฤษฎี
๒. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหารที่ปรากฏในทางพระพุทธศาสนา เถรวาท
๓. เพื่อศึกษาวิธีการนำหลักภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหารของพระสังฆาธิการในเขต ตำบลโพธิ์ทอง อำเภอสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเอกสาร

๑. ข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย ๒๕๓๕

๒. ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ วรรณคดี ฎีกา อนุฎีกา และตำราทางวิชาการทาง พระพุทธศาสนา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อประกอบการวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีหลักการที่เกี่ยวข้องกับหลักพรหมวิหาร ในพระพุทธศาสนาโดยอาศัยข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกอรรถกถาและวรรณกรรมต่างๆในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับพรหมวิหาร และวิเคราะห์ข้อมูลจากแนวคิดและบทบาทผู้นำซึ่งเป็นแนวคิดทางตะวันตกรวมถึงบทบาทผู้นำ ๔ ประการ ของแฟรงคลิน โควีย์ (Franklin Covey) และหนังสือที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีทางการบริหารผู้นำตามแนวคิดตะวันตกผู้วิจัยต้องการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหารในพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทได้แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ

๑. ศึกษาความหมาย และแนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำ
๒. ศึกษาภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหาร
๓. ศึกษาหลักภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหารสำหรับพัฒนาพระสังฆาธิการ

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑. สัมภาษณ์พระสังฆาธิการในเขตตำบลโพธิ์ทอง	๕ รูป
๒. สัมภาษณ์พระภิกษุลูกวัดในเขตตำบลโพธิ์ทอง	๕ รูป
๓. สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนในเขตตำบลโพธิ์ทอง	๕ คน
รวมจำนวน	๑๕ รูป/คน

๔. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ แล้วสรุปข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์ทั้งหมดเป็นผลสรุป

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่เจาะจงสัมภาษณ์พระสังฆาธิการและผู้นำชุมชนในเขตตำบลโพธิ์ทอง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

๑.๓.๕ ขอบเขตด้านเวลา

การวิจัยครั้งนี้ใช้เวลาในการทำวิจัย ๓ เดือน ตั้งแต่วันที่ ๓๐ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๕ – วันที่ ๒๙ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖

๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหาร ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอคำนิยามศัพท์เฉพาะที่เกี่ยวกับการวิจัยไว้ ดังต่อไปนี้

ภาวะผู้นำ หมายถึง บุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งหรือ ได้รับการยกย่องขึ้นเป็นหัวหน้าและเป็นผู้ตัดสินใจ ในที่นี้หมายถึงพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการ หมายถึง พระสงฆ์ที่ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทางคณะสงฆ์ตั้งแต่ระดับเจ้าอาวาสขึ้นไปจนถึงสมเด็จพระสังฆราช เพื่อทำหน้าที่ปกครองดูแลกิจการคณะสงฆ์ เช่น ๑.พระมหาสาภก ปิยธมฺโม เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีทอง ๒. พระอธิการจันดา อนุตฺตโร เจ้าอาวาสวัดศรีบุญเรือง ๓. พระครูโพธิธรรมาทร เจ้าอาวาสวัดธาตุมุ่ยวัน ๔. พระดี คมภิโร เจ้าสำนักสงฆ์ป่าหนองผักแว่น ๕. พระอธิการชาติ ชุตินฺธโร เจ้าอาวาสวัดบ้านโนนเกษตร

พรหมวิหาร หมายถึง ธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐหรือผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่กว้างขวางดุจพรหม ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เป็นธรรมสำหรับผู้ที่มีใจกว้างขวาง

๑.๕ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๕.๑ หนังสือ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า ผู้นำ คือ บุคคลที่จะมาประสานช่วยให้คนทั้งหลายรวมกัน โดยที่ว่าจะเป็นการอยู่รวมกันก็ตามหรือทำการร่วมกันก็ตาม ให้พากันไปด้วยดี สู่จุดหมายที่ตั้งใจ

ภาวะผู้นำ คือ คุณสมบัติ เช่น สติปัญญา ความดีงาม ความรู้ความสามารถของบุคคลที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกัน และพากันไปสู่จุดหมายที่ตั้งใจ

ความเป็นผู้นำ หมายถึง คุณสมบัติของผู้นำมีหลายอย่างหลายด้านแยกไปตามสิ่งที่ผู้นำจะต้องเกี่ยวข้อง คือ ผู้นำจะต้องมีความสามารถในการที่จะไปเกี่ยวข้องหรือ ปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นทุกอย่างให้ถูกต้องและได้ผลดี องค์ประกอบเหล่านั้น คือ

- ๑) ตัวผู้นำ จะต้องมีความสมบูรณ์ภายในของตนเอง เป็นจุดเริ่มและเป็นแกนกลางไว้
- ๒) ผู้ตาม พร้อมคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับผู้ตามหรืออาจจะไม่เรียกว่า ผู้ตาม ในพระพุทธศาสนาที่ไม่ได้นิยมใช้คำว่า ผู้ตาม อาจจะใช้คำว่า “ผู้ร่วมไปด้วย”
- ๓) จุดหมาย พร้อมคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับจุดหมาย เช่น จะต้องมีความชัดเจน เข้าใจ ถ่องแท้และแน่วแน่ในจุดหมาย เป็นต้น
- ๔) หลักการและวิธีการ พร้อมคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับหลักการ และวิธีการที่จะทำให้สำเร็จผลบรรลุจุดหมาย
- ๕) สิ่งที่จะทำ พร้อมคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับสิ่งที่จะทำ

๖) สถานการณ์ พร้อมคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม หรือสิ่งที่จะประสบ ซึ่งอยู่ภายนอก ว่าทำอย่างไรจะผ่านไปได้ด้วยดี ในท่ามกลางสังคม สิ่งแวดล้อม หรือสิ่งที่ประสบ เช่น ปัญหา เป็นต้น^๒

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล) ได้กล่าวถึงความเป็นผู้นำ ในหนังสือ หลักธรรมมาภิบาลและประมุขศิลป์ ว่า นายสารที่ดี คือ ผู้ที่สามารถจับรถเทียมม้าให้สามารถบรรทุกสิ่งของได้มาก ไปถึงจุดหมายปลายทาง ได้รวดเร็วและปลอดภัย เพราะมีคุณสมบัติของนายสารที่ดี ที่สามารถ หรือนายวงดนตรีที่ดี คือ สามารถควบคุมวงดนตรี ซึ่งมีผู้เล่นดนตรีหลายชิ้นหลายคน เป็นวงใหญ่ให้บรรเลงเพลงได้ไพเราะเพราะพริ้ง สะกดใจผู้ฟังให้เคลิบเคลิ้ม เป็นสุข หรือให้บรรเลงเพลงได้เร้าใจถูกใจผู้ฟัง ให้สนุกสนาน เพราะเป็นนายวงดนตรีที่มีความสามารถ กล่าวคือ มีสภาวะความเป็นผู้นำสูง ฉะนั้น หัวหน้าฝ่ายบริหารตลอดถึงหัวหน้างานทุกระดับขององค์กร ที่จะสามารถปกครองบังคับบัญชา ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาและสามารถบริหารกิจการ กิจกรรม และ/หรือ โครงการต่างๆ ขององค์กรให้บรรลุผลดี มีประสิทธิภาพสูง ก็จะต้องเป็นผู้มีคุณลักษณะความเป็นผู้นำที่ดี คือ มีประมุขศิลป์สูง^๓

พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตฺโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ สงฆ์ผู้นำสังคมว่า ภาวะผู้นำคือความมีคุณธรรม มีคุณสมบัติในการริเริ่มสิ่งใหม่ๆ ในการรวมเอากายรวมเอาใจของมวลชน หรือประสานร้อยรวมคนจำนวนมากให้เห็นดี เห็นชอบแล้วดำเนินไปสู่เป้าหมายที่ตรงกันอันเดียวกัน เป็นผู้คิดริเริ่มหรือยืนยันสิ่งที่เกิดขึ้นหรือที่ผ่านมาแล้วว่าเป็นสิ่งถูกต้องดีงามพร้อมทั้งเป็นผู้เสียสละ กล้าคิด กล้าพูด กล้าทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรมก่อนบุคคลอื่นๆ เป็นต้น พูดให้สั้นๆว่า ภาวะผู้นำคือคุณความดีของบุคคลในทางสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามแก่สังคมและมนุษยชาติ เช่น ความมีสติปัญญา มีความรู้ความสามารถ ความบากบั่นเอาจริง เสียสละ มีความหนักแน่น อดทน รอคอยได้ ความเมตตากรุณา ปราบปรามดีต่อมนุษย์และสรรพสัตว์ทุกรูปทุกนาม รวมทั้งสามารถในการประสานงาน การชี้แจง แนะนำ ชักชวนให้บุคคล หรือกลุ่มคนที่มีความคิดเห็นแตกต่างกันออกไป ให้เห็นร่วมกัน เห็นไปในแนวเดียวกัน จนรวมเป็นกลุ่มเดียวกัน มีใจเดียว มุ่งมั่นทุ่มเทดำเนินไปในทิศทางเดียวกันเพื่อเป้าหมายที่ตรงกันร่วมกันคนมีคุณธรรมอย่างนี้เราเรียกว่า ผู้นำหรือมีภาวะผู้นำ^๔

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ภาวะผู้นำ, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๕๐), หน้า ๓ - ๕.

^๓ พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล), หลักธรรมมาภิบาลและประมุขศิลป์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มงคลชัยพรินติ้ง, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒๒.

^๔ พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตฺโต), สงฆ์ผู้นำสังคม , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๕๒.

ประเวศ วะสี ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคมไทยไว้ในหนังสือ “บทบาทวัดและพระสงฆ์ในอนาคต” สรุปความได้ว่า พระสงฆ์ มีหน้าที่ซึ่งมีความผูกพันในการพัฒนาสังคม ๒ ด้านด้วยกัน คือ (๑) ความสัมพันธ์ระหว่างคณะสงฆ์ด้วยกันเอง ซึ่งเห็นได้จากพระวินัยบัญญัติให้คณะสงฆ์จะต้องทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น อุโบสถ การปวารณา กลุณ เป็นต้น (๒) ความสัมพันธ์กับสังคมในพื้นที่ เช่น การเผยแผ่ธรรมะแก่ประชาชน การช่วยเหลือด้วยปัจจัย ๔ เมื่อเกิดปัญหาทางบ้านเมือง เช่น อุทกภัย อัคคีภัย วาตภัย เป็นต้น ซึ่งพระสงฆ์ได้ให้การสนับสนุนในส่วนนี้เป็นอย่างดีโดยขึ้นอยู่กับศักยภาพของพระสงฆ์แต่ละรูปที่พึงกระทำได้^๕

เสฐียรพงษ์ วรรณปก ได้กล่าวถึง อนาคตบิณฑิกอุบาสก ไว้ในหนังสือ พุทธสาวก พุทธสาวิกา ประมวลประวัติพระเถระพระเถรี อุบาสกอุบาสิกา สมัยพุทธกาล ว่า อนาคตบิณฑิกเศรษฐี เป็นผู้เลิศกว่าบุคคลอื่นในด้านการถวายทาน ท่านอนาคตบิณฑิกะ เดิมชื่อว่า สุทัตตะ เป็นชาวเมืองสาวัตถี โดยกำเนิดเป็นบุตรของสุมนะเศรษฐี ท่านได้แต่งงานกับสุภาพสตรีนามว่า บุญญลักขณามิตรด้วยกัน ๔ คน เป็นชายหนึ่ง นามว่า กาคะ เป็นหญิงอีกสามคน คือ มหาสุกัฏฐา จุลสุกัฏฐา และสุมนา ตามลำดับ พอได้ยินว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านนั้น ปิติโสมนัสได้แผ่ชวนไปทั่วสรรพางค์กาย พระพุทธองค์ทรงแสดง “อนุปัพพิกถา” แก่เศรษฐี เป็นการวางพื้นฐานสร้างความเข้าใจในเบื้องต้นแก่เศรษฐีก่อน แล้วได้ทรงแสดง “อริยสัจสี่” จนจบ หลังฟังพระธรรมเทศนา สุทัตตะเศรษฐีได้ “ดวงตาเห็นธรรม”^๖

เฉลิมพล โสมอินทร์ ได้กล่าวถึงการบริหารงานของคณะสงฆ์ ไว้ในหนังสือ “ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ไทย” สรุปความได้ว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ หรือ การปกครองคณะสงฆ์โดยหลัก คือการปกครองตามพระธรรมวินัยและใช้กฎหมายหรืออำนาจรัฐเป็นหลักสนับสนุน คราวใดเมื่อเกิดความไม่เรียบร้อยขึ้นในคณะสงฆ์จนเป็นเหตุขัดข้อง และจำเป็นต้องพึ่งรัฐจึงได้อาศัยอำนาจรัฐมาช่วยจัดการแก้ปัญหาในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช เมื่อครั้งพระพุทธานุชาได้เจริญรุ่งเรืองมากในประเทศอินเดีย คณะสงฆ์และทางศาสนาได้ดำเนินมาในลักษณะเช่นนี้ โดยเฉพาะเมื่อกล่าวถึงประเทศไทย ครั้งในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงถวายอำนาจรัฐช่วยจัดระบบการปกครองขึ้นเป็นครั้งแรก ด้วยการที่ทรงตราพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๑ ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.

^๕ ประเวศ วะสี, บทบาทวัดและพระสงฆ์ในอนาคต, (กรุงเทพมหานคร : กรมศาสนา, ๒๕๒๕), หน้า ๒๑ - ๒๔.

^๖ เสฐียรพงษ์ วรรณปก, พุทธสาวก พุทธสาวิกา, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๘), หน้า ๔๕๑-๔๕๒.

๒๔๘๔ โดยยกเลิกฉบับแรกนั้นก็เพื่อจัดระบบการปกครองคณะสงฆ์ใหม่ให้มีรูปแบบคล้ายกับการปกครองของฝ่ายอาณาจักร ครั้นถึงรัชกาลปัจจุบันได้ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ใช้อยู่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งสองฉบับนี้เป็นฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบันที่ถือว่า เป็นรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ และเป็นหลักจัดระเบียบการการปกครองคณะสงฆ์ด้วย และต่อมาก็ได้กำหนดให้มีเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติและออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย^๖

กมล รอดคล้าย ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำไว้ในหนังสือ “คู่มือการบริหารศูนย์ฯ ในวัด” สรุปความได้ว่า ภาวะผู้นำที่ดีพึงรู้จักหลักของการบริหาร ซึ่งประกอบด้วยลักษณะ ๒ ประการ คือ มีวัตถุประสงค์และมีความร่วมมือร่วมใจกันกล่าวถึง ฉะนั้น หลักของการบริหารจึงหมายถึง ผู้ที่ใช้ภาวะผู้นำในการทำงานกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคล เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน การใช้อำนาจที่มีอยู่จัดดำเนินงานของสถาบันนั้น ให้ดำเนินการไปสู่จุดหมายที่ต้องการ การบริหาร อาจหมายถึงกิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างร่วมกัน และยังหมายถึง การนำทรัพยากรมาใช้ดำเนินงานตามกระบวนการการจัดการให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ^๗

๑.๕.๒ งานวิทยานิพนธ์

พระมหาสุทธิพงษ์ ธรรมพิทักษ์ กล่าวไว้ใน การศึกษาเชิงวิเคราะห์พุทธจริยธรรมสำหรับพระมหากษัตริย์ที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท : ระหว่างพระเจ้าพิมพิสารกับพระเจ้าปเสนทิโกศล เกี่ยวกับพุทธจริยธรรมสำหรับพระมหากษัตริย์ในฐานะเป็นผู้นำและผู้บริหารพบว่า มีหลักธรรมคือ พรหมวิหาร ๔ ,สังคหวัตถุ ๔ , อคติ ๔ , พละ๕,อปริหานิยธรรม ๗ , ทศพิธราชธรรม ๑๐ , และจักรวรรดิธรรม ๑๒^๘

สุรศักดิ์ ม่วงทอง กล่าวไว้ใน พุทธธรรมกับภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ เกี่ยวกับหลักธรรมที่นำมาเป็นหลักในการเป็นผู้นำที่พึงประสงค์ จากคัมภีร์พระไตรปิฎก ผลการศึกษาพบว่า

^๖เฉลิมพล โสมอินทร์, ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุทรไพศาล, ๒๕๔๖), หน้า ๒๒๕-๒๕๕.

^๗ กมล รอดคล้าย, คู่มือการบริหารศูนย์ฯ ในวัด, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๗), หน้า ๕๕.

^๘พระมหาสุทธิพงษ์ ธรรมพิทักษ์, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์พุทธจริยธรรมสำหรับพระมหากษัตริย์ที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท : ระหว่างพระเจ้าพิมพิสาร กับ พระเจ้าปเสนทิโกศล”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔).

หลักธรรมเกี่ยวกับผู้นำ ที่ปรากฏในพระสูตรต่างๆ เช่น อคัณณสูตร เป็นต้น ส่วนหลักธรรมที่แสดงถึง ภาวะผู้นำ ปรากฏในพระสูตรอื่นๆ เช่น ลักษณะสูตร สัมปปริสสูตรรวมถึง ทศพิชราชธรรม ๑๐ ประการ พรหมวิหาร ๔ ประการ และ สังคหวัตถุ ๔ ประการ เป็นต้น^{๙๙}

นันทวรรณ อิศรานุวัฒน์ชัย ได้ทำการวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ : ศึกษาจากหลักพุทธธรรม ได้กล่าวว่า ภาวะผู้นำที่ดีตามหลักพุทธธรรม ซึ่งผู้นำที่ดีจะต้องยึดหลัก “ธรรม” เช่น พรหมวิหาร ๔ พละ ๕ และสัมปปริสธรรม ๑ เป็นต้น เป็นคุณธรรมสำคัญสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ของตน เพื่อให้สามารถดำเนินกิจการงานทุกอย่างให้บรรลุผลสำเร็จที่วางไว้และนำพาหมู่คณะและสังคมไปสู่ความสงบสุขและมั่นคงตลอดไปรูปแบบผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ ที่เกิดจากการประยุกต์ของภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรม ย่อมประกอบด้วยหลักการ ๓ ประการ คือ หลักการครองตน ครองคน และครองงาน โดยมุ่งเน้นให้ผู้นำเกิดการพัฒนาดน การพัฒนาคน และการพัฒนาระบบงานให้มีคุณภาพที่สมบูรณ์แบบทั้ง ๒ ด้าน คือ ๑) คุณภาพด้านความสามารถ เพื่อให้ผู้นำเกิดการพัฒนาดน พัฒนาคณะและพัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ปรับปรุงคุณภาพความเป็นผู้นำ คุณภาพบุคลากรในองค์กร และคุณภาพขององค์กร ให้มีความเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์อยู่เสมอ ๒) คุณภาพด้านจิตใจ เพื่อทำให้เกิดการยกระดับจิตใจของผู้นำให้มีคุณธรรมจริยธรรมเห็นแก่ประโยชน์สุขส่วนรวมเป็นหลักเพื่อให้สามารถนำพาหมู่คณะ องค์กร และสังคมไปสู่ความเจริญก้าวหน้า ที่ยั่งยืนและมั่นคงตลอดไป^{๑๐๐}

พระครูสังฆรักษ์ณรงคฤทธิ ฐานวโร ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ภาวะผู้นำพระราชธรรมโสภณ (จำปี จันทมโม) เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด” พบว่าหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ทำให้ประสบความสำเร็จในการเป็นผู้นำที่ดีขององค์กรนั้นประกอบด้วยหลักอริยปธาน ๓ (รู้ระบอบการบริหารงานที่เหมาะสมแก่องค์กรและชุมชน) พรหมวิหาร ๔ (รู้จักใช้พระเดชและพระคุณ) สังคหวัตถุ ๔ (รู้จักหลักการผูกมิตรไมตรีต่อคนอื่นได้ดี) พละ ๕ (รู้จักบริหารตนเองอย่างชาญฉลาดและมีความมั่นคงทางสติปัญญาและอารมณ์) และหลักธรรมที่มาสสนับสนุนความเป็นผู้นำอีกหลายหมวดคือ สาราณียธรรม ๖ (รู้หลักการบริหารตนและบริหารงานไปพร้อมๆกัน) ทิศ ๖ (รู้หลัก

^{๙๙}สุรศักดิ์ ม่วงทอง. “พุทธธรรมกับภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ : ศึกษาเฉพาะกรณีกำนันและผู้ใหญ่บ้าน จังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑).

^{๑๐๐} นันทวรรณ อิศรานุวัฒน์ชัย, “ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ : ศึกษาจากหลักพุทธธรรม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

บทบาทและหน้าที่ทางสังคม) อุปริหานิยธรรม ๗ (รู้หลักบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพโดยอิงผลประโยชน์องค์กรเป็นสำคัญ) สัปปริสธรรม ๗ (รู้หลักบริหารตนและองค์กรอย่างรู้เท่าทันและเป็นการป้องกันความเสียหายอันจะเกิดขึ้นแก่องค์กรในอนาคต) นอกจากนั้นผู้นำพึงระมัดระวังข้อบกพร่องอันเกิดจากการบริหารตนเองได้แก่พึงเว้นจากหลักธรรมที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาภาวะผู้นำคืออกุศลมูล ๓ (แนวคิดในใจที่ต่อต้านความดีทุกอย่าง) อตฺตาธิปไตย (การใช้เผด็จการในการบริหารจัดการองค์กร) และอคติ ๔ (การวางตนไม่เหมาะสมแก่ภาวะผู้นำที่ดีเพราะจิตใจมีอคติอย่างใดอย่างหนึ่ง)^{๑๒}

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้

๑.๖.๑ กลุ่มเป้าหมาย

เนื่องจากว่าหมู่บ้านในเขตตำบลโพธิ์ทองมี ๕ หมู่บ้าน มี ๕ วัด การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยต้องการจะศึกษาวิจัยและสัมภาษณ์แบบเจาะจงโดยมีกลุ่มเป้าหมายดังนี้

๑. พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส ตำบลโพธิ์ทอง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน ๕ รูป
๒. พระลูกวัดในเขตตำบลโพธิ์ทอง จำนวน ๕ รูป
๓. ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้านในเขตตำบลโพธิ์ทอง จำนวน ๕ คน
- รวมจำนวนทั้งหมด ๑๕ รูป/คน

๑.๖.๒ การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ซึ่งประกอบไปด้วย แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง กล้องถ่ายรูป สมุดจดบันทึก เครื่องบันทึกเสียง และกล้องถ่ายวิดีโอ

๑.๖.๓ การสร้างแบบสัมภาษณ์

การสร้างแบบสัมภาษณ์ มีขั้นตอนดังนี้

๑. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามชื่อ วัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหาร ของพระสังฆาธิการใน

^{๑๒}พระครูสังฆรักษ์ณรงค์ฤทธิ์ ฐานวโร (ตะนะวัน), “ศึกษาภาวะผู้นำพระราชาธรรมโสภณ (จำปี จนฺทมฺโม) เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

เขตตำบลโพธิ์ทอง อำเภอสกลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์

๒. ข้อมูลที่ได้มาจากขั้นตอนที่ ๑ มาเป็นประเด็นคำถามแบบสัมภาษณ์ แล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะ

๓. ปรับปรุงรูปแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา

๔. นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๓ ท่าน คือ รศ.ดร. ประจิตร์ มหาหิง, ดร. ประยูร แสงใส และ รศ. อุดม บัวศรี พิจารณาความเหมาะสมและความถูกต้องตามเนื้อหา ภาษา และความสอดคล้องเกี่ยวกับประเด็นคำถาม

๕. เมื่อปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญแล้วนำไปเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอความเห็นชอบก่อนนำไปเก็บข้อมูล

๑.๖.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑. นำหนังสือจากศูนย์บัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ถึงพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะตำบล ระดับเจ้าอาวาส พระลูกวัด และผู้นำชุมชน ในเขตตำบลโพธิ์ทอง อำเภอสกลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ในการสัมภาษณ์

๒. สร้างความสัมพันธ์กับผู้ให้ข้อมูลหลัก และกลุ่มเป้าหมาย พบปะพูดคุยเพื่อสร้างความคุ้นเคย แลกเปลี่ยนประสพการณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓. กำหนดนัดหมายวันเวลาที่จะดำเนินการสัมภาษณ์ที่แน่นอน เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้เตรียมตัวและเตรียมเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๔. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์กับกลุ่มเป้าหมาย ที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก และบุคคลอื่นๆ โดยใช้วิธีการบันทึกเทป จดบันทึก และการสนทนา กับกลุ่มเป้าหมาย

๑.๖.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และนำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เพื่ออธิบายการศึกษาภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหารของพระสังฆาธิการในเขตตำบลโพธิ์ทอง อำเภอสกลภูมิจังหวัดร้อยเอ็ด ๔ ด้าน คือ

๑. เมตตา คือ ความปรารถนาดี ต้องการช่วยเหลือผู้อื่นให้มีความสุข

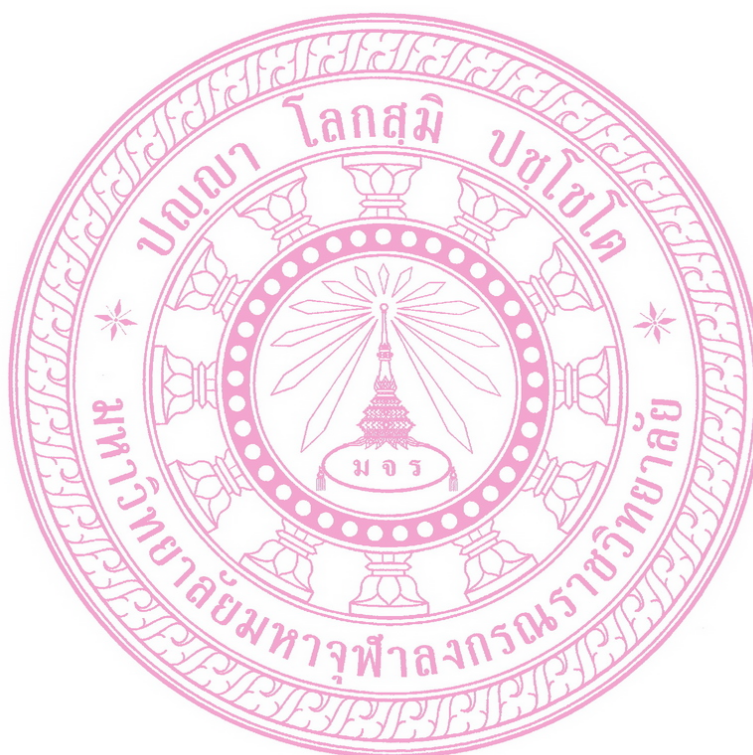
๒. กรุณา คือ ความสงสารอยากช่วยเหลือให้พ้นจากทุกข์

๓. มุทิตา คือ ความพลอยยินดี ในเมื่อเห็นผู้ใดปกครองมีความสุข

๔. อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลาง ไม่ยินดียินร้าย

๑.๓ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๓.๑ ทำให้ทราบความหมายและแนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำ
- ๑.๓.๒ ทำให้ทราบภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหาร ในทางพระพุทธศาสนา
- ๑.๓.๓ ทำให้ทราบวิธีการนำหลักภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหาร ไปใช้ในการพัฒนาพระสังฆาธิการในเขตตำบลโพธิ์ทอง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

บทที่ ๒

ความหมาย แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำพรหมวิหาร

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ

๒.๑.๑ ความหมายของภาวะผู้นำ

ภาวะผู้นำในโลกยุคปัจจุบันนี้เป็นที่สนใจและให้ความสำคัญมาก เพราะการทำงานในองค์กรต่าง ๆ จำเป็นต้องมีผู้นำคอยควบคุมและชี้แนะแบบแผนขององค์กรนั้น ๆ ว่าจะต้องเดินไปทางไหน อย่างไร ผู้นำมีภาวะพอที่จะมีทักษะหรือความสามารถในการนำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำอย่างไรให้ผู้ร่วมงานเคารพและเชื่อฟัง

นักวิชาการและนักปราชญ์ทั้งหลายได้ให้ความหมายของคำว่า “ภาวะผู้นำ” ไว้มากมาย ในที่นี้จะนำเสนอทัศนะของนักวิชาการที่หลากหลายดังนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) กล่าวไว้ในภาวะผู้นำ ได้อธิบายเกี่ยวกับภาวะผู้นำโดยการเปรียบเทียบไว้ว่า เปรียบเสมือนโคจำฝูงนํ้าบริวารข้ามแม่น้ำได้โดยความปลอดภัย ผู้นำนั้นต้องประกอบด้วยผู้ตาม สถานการณ์ โดยมีจุดหมายและวิธีในการดำเนินงานที่ดี

สุเมธ แสงนันทนวล ได้ให้ความหมายภาวะผู้นำไว้ว่า ภาวะผู้นำ ก็คือ สภาพของความเป็นผู้นำ ซึ่ง ดไวท์ เอลเซนฮาวเออร์ (Dwight Eisenhower) ได้ขยายความไว้ว่าเป็น “ศิลปะในการทำให้อื่นทำในสิ่งที่คุณต้องการ ให้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความเต็มใจของพวกเขาเอง”^๒

นงลักษณ์ สิทธิวัฒนพันธ์ กล่าวว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการ มิใช่บุคคล เป็นกระบวนการของการมีอิทธิพลเหนือกลุ่มเพื่อกำหนดเป้าหมายและการบรรลุเป้าหมาย ของกลุ่ม ผู้นำ ไม่เพียงแต่ยืนอยู่เบื้องหลังกลุ่มที่คอยแต่วางแผนและผลักดันแต่ผู้นำจะต้องยืนอยู่ข้างหน้ากลุ่ม และนำกลุ่มปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย^๓

^๑พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ปยุตโต), ภาวะผู้นำความสำคัญต่อการพัฒนาคนพัฒนาประเทศ, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๒๕.

^๒ สุเมธ แสงนันทนวล, ภาวะผู้นำกับธรรมาภิบาลในการบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร : ส เจริญการพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐.

^๓ นงลักษณ์ สิทธิวัฒนพันธ์, พัฒนาบุคลิกผู้นำและนักบริหาร , พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพ, ๒๕๔๔), หน้า ๒.

เถาว์ลย์ นันทาภิวัฒน์ ให้ความหมายว่า ภาวะผู้นำ คือ ความสัมพันธ์ซึ่งบุคคลหนึ่งหรือผู้มีอิทธิพลให้ผู้อื่นทำงานร่วมกันอย่างเต็มใจเพื่อบรรลุเป้าหมายอันเป็นที่ต้องการของผู้นำ ผู้นำมิใช่เป็นผู้ผลักดันแต่เป็นผู้ดึงโดยเจตนาให้ผู้ตามทราบแนวทางปรารถนาให้ปฏิบัติตามด้วยการปฏิบัติเป็นตัวอย่าง^๔

ลีปนนท์ เกตุทัต ได้ให้ความหมายว่า ผู้นำจะต้องมีวิสัยทัศน์ จะต้องวิเคราะห์ตัดสินใจโดยมองอย่างกว้าง มองภาพรวมทั้งหมดและปฏิบัติตนอย่างหนักแน่น เอาใจใส่และสมองเข้าสัมผัสสามารถวางแผนที่ชัดเจน จัดแผนงาน แผนคน และแผนเงินให้เข้ากัน กระจายและมอบให้เป็นนโยบาย^๕

รังสรรค์ ประเสริฐศรี ได้ให้ความหมายภาวะผู้นำไว้ว่า เป็นพฤติกรรมส่วนตัว ของบุคคลหนึ่งที่จะชักนำกิจกรรมของกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน (Shared goal) หรือเป็นความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลระหว่างผู้นำ (Leaders) และผู้ตาม (Followers) ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกัน (Shared purposes) หรือเป็นความสามารถที่จะสร้างความเชื่อมั่นและให้ การสนับสนุนบุคคลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร^๖

กิติ ตยัคคานนท์ ได้ให้ความหมายว่า ภาวะผู้นำ คือ ศิลปะหรือความหมายของบุคคลหนึ่งที่จูงใจหรือใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่น ไม่ว่าจะเป็นผู้ร่วมงานหรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่างๆ เพื่อปฏิบัติการและอำนวยความสะดวกโดยใช้กระบวนการสื่อความหมายหรือการติดต่อกันและกันให้ร่วมใจกับตน ดำเนินการจนกระทั่งบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้^๗

สมคิด บางโม ให้ความหมายภาวะผู้นำว่า การที่ผู้นำขององค์กรให้อิทธิพลต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ใต้บังคับบัญชาร่วมมือกันปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุถึงจุดประสงค์ขององค์กรอิทธิพลดังกล่าวนี้อาจเป็นไปทั้งในทางบวกและทางลบ หรือทางใดทางหนึ่ง^๘

^๔ เถาว์ลย์ นันทาภิวัฒน์, *หลักการจัดการ*, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑), หน้า ๒๐๓.

^๕ ลีปนนท์ เกตุทัต, *วิสัยทัศน์กว้างไกลปฏิบัติได้ผลจริง*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๑), หน้า ๓๒.

^๖ รังสรรค์ ประเสริฐศรี, *ภาวะผู้นำ*, กรุงเทพมหานคร : ธนรัชการพิมพ์, ๒๕๔๔, หน้า ๑๑.

^๗ กิติ ตยัคคานนท์, *เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ*, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตพรายการพิมพ์, ๒๕๓๕), หน้า ๒๐.

^๘ สมคิด บางโม, *องค์กรและการจัดการ*, (กรุงเทพมหานคร : วิทยาพัฒน์, ๒๕๔๔), หน้า ๘.

สมพงษ์ เกษมสิน ได้ให้ความหมายว่า “ภาวะผู้นำ” คือ การใช้อิทธิพลหรืออำนาจหน้าที่ในความสัมพันธ์ซึ่งมีอยู่เหนือผู้ใต้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่างๆ เพื่อปฏิบัติการและอำนาจการ โดยกระบวนการติดต่อซึ่งกันและกัน เพื่อให้บรรลุผลตามที่กำหนดไว้^๕

สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ กล่าวว่า ภาวะผู้นำ มีความหมายครอบคลุมในมิติที่กว้างขวาง และหลากหลายกว่าเรื่องความกล้าหาญ และการตัดสินใจ การเป็นผู้นำต้องมีความสามารถในการนำ ผลักดัน และสั่งการให้กิจกรรมทุกอย่างดำเนินไปตามเป้าหมาย และครองที่ถูกต้อง ซึ่งต้องประกอบไปด้วย ความกล้าหาญ ความสามารถในการโน้มน้าวใจและจังหวะเวลาในการตัดสินใจ^๖

นายศิลป์ เชี่ยวชาญพิพัฒน์ และคณะ ให้ความหมายว่า “ภาวะผู้นำ” คือ ศิลปะในการชักจูงผู้ใต้บังคับบัญชาให้ปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มใจ เต็มความสามารถ และกระตือรือร้น หรือภาวะผู้นำ คือ ผู้ที่เป็นแบบอย่างและมีความสามารถพิเศษ แสดงบทบาทในการสั่งการ และออกคำสั่งที่มีอิทธิพลต่อบุคคลอื่น^๗

อุทัย หิรัญโต ได้รวบรวมเสนอความหมายของ ภาวะผู้นำ ซึ่งมีผู้นิยามไว้ ดังนี้

๑) ภาวะผู้นำ คือ การที่บุคคลในความสัมพันธ์ซึ่งมีต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ในสถานการณ์ต่างๆ เพื่อปฏิบัติการ และอำนาจการ โดยกระบวนการติดต่อสื่อสาร ติดตามซึ่งกันและกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

๒) ภาวะผู้นำในทางปฏิบัติ คือ การที่ทำงานบริหารของกลุ่ม ทำหน้าที่เกี่ยวกับการอำนาจการจูงใจ ริเริ่ม ประนีประนอมและประสานงาน โดยอาศัยอำนาจหน้าที่และอำนาจบารมีเป็นเครื่องมือในการบริหารเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้

๓) ภาวะผู้นำ คือ ความสามารถของบุคคลในการทำแผนงาน และคำวินิจฉัยของเขาให้เป็นที่ยอมรับด้วยความเต็มใจในหมู่ผู้ตามทั้งหลาย

๔) ภาวะผู้นำ คือ วิธีการจูงใจให้บุคคลแต่ละคนทำงาน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์

^๕ สมพงษ์ เกษมสิน, การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖), หน้า ๒๒๐.

^๖ สมคิด จาตุศรีพิทักษ์, วิสัยทัศน์ผู้นำคลัง, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ผู้จัดการ, ๒๕๔๔), หน้า ๗๗.

^๗ นายศิลป์ เชี่ยวชาญพิพัฒน์ และคณะ, การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๗), หน้า ๑๘.

๕) ภาวะผู้นำ คือ กิจกรรมในการใช้อิทธิพลจูงใจประชาชน ให้ร่วมมือปฏิบัติเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งคนเหล่านั้นเห็นว่าเป็นสิ่งอันพึงปรารถนา^{๑๒}

สมัย จิตต์หมวด^{๑๓} ให้ความหมายภาวะผู้นำว่า หมายถึง การที่บุคคลหนึ่งหรือผู้นำพยายามใช้กำลังสมอง กำลังกาย และกำลังใจ เพื่อจูงใจ หรือคลอใจให้ผู้ตาม หรือกลุ่มกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ให้เป็นไปตามความประสงค์ของตน และเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และการจูงใจหรือคลอใจนั้นจะต้องไม่เป็นการบังคับ ตลอดจนต้องได้รับความยินยอมจากผู้ตามหรือกลุ่มด้วย

นิตย สัมมาพันธ์^{๑๔} กล่าวว่า ภาวะผู้นำ คือ พลังชนิดหนึ่งที่สามารถส่งแรงกระทำอันก่อให้เกิดการขับเคลื่อนกลุ่มคน และระบบองค์กร ไปสู่การบรรลุเป้าหมาย

น้อย สุปิงคลัด กล่าวไว้ใน ภาวะความเป็นผู้นำในงานพัฒนาชุมชน เกี่ยวกับผู้นำว่า เมื่อกล่าวถึงผู้นำ มักจะได้ยินคำที่ใช้เรียกแทนตัวผู้นำที่แตกต่างกัน เช่นหัวหน้าผู้บังคับบัญชา ผู้บริหาร เป็นต้น สำหรับผู้นำมีผู้ให้ความหมายไว้มากมาย และผู้นำหรือภาวะผู้นำนั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความรู้ความสามารถของผู้นำโดยตรง^{๑๕}

ทวี พงศ์พัฒน์ กล่าวไว้ใน ภาวะผู้นำ กับความรู้ทั่วไปว่า ผู้นำเป็นปัจจัยที่สำคัญในการช่วยเสริมสร้างให้ผู้บริหารในระดับต่างๆ ในฐานะหัวหน้างานสามารถควบคุมการปฏิบัติงานของผู้ใต้บังคับบัญชา ให้เป็นไปตามเป้าหมายหรือความต้องการของหน่วยงาน^{๑๖}

สุพานี สฤษฏ์วานิช ได้ให้ความหมายว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง ความสามารถที่จะ มีอิทธิพลต่อผู้ตามหรือนำผู้ตามไปอย่างสัมฤทธิ์ผลหรือเป็นความสามารถในการสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้อื่นทำงานอย่างเต็มที่ เพื่อที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ของงานอย่างเหมาะสม^{๑๗}

^{๑๒} อุทัย หิรัญโต, หลักการบริหารบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๓), หน้า ๘ - ๙.

^{๑๓} สมัย จิตต์หมวด, พฤติกรรมผู้นำ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๗), หน้า ๒๒.

^{๑๔} นิตย สัมมาพันธ์, ภาวะผู้นำ, (กรุงเทพมหานคร : อินโนกราฟิกส์, ๒๕๔๖), หน้า ๓๑.

^{๑๕} น้อย สุปิงคลัด, ภาวะความเป็นผู้นำในงานพัฒนาชุมชน, (ม.ป.ท., ๒๕๓๗), หน้า ๖.

^{๑๖} ทวี พงศ์พัฒน์, ภาวะผู้นำ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์เสริมวิชาชีพบัญชี, ๒๕๓๕), หน้า ๑๗.

^{๑๗} สุพานี สฤษฏ์วานิช, พฤติกรรมองค์การสมัยใหม่ : แนวคิดทฤษฎี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๒๕๖.

สรุปแล้วภาวะผู้นำนั้นหมายถึง ความสามารถที่มีอยู่เฉพาะในตัวของแต่ละบุคคลที่สามารถมีอิทธิพลเหนือกลุ่มหรือบุคคลเพื่อที่จะให้ทำในสิ่งที่ต้องการเพื่อความสำเร็จของชิ้นงาน และตรงตามเป้าหมาย

๒.๑.๒ คุณสมบัติของภาวะผู้นำ

การที่จะเป็นผู้นำที่ดีได้นั้นนอกจากจะมีภาวะความเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพแล้วยังต้องมีคุณสมบัติเฉพาะของผู้นำที่จะต้องมียกเพื่อมาประกอบการเป็นผู้นำให้สมบูรณ์ คุณสมบัติของภาวะผู้นำนั้นมีผู้เสนอแนะไว้มากมาย เช่น

ผู้นำที่ดีต้องมีคุณสมบัติ ๘ ประการ^{๑๔}

๑. **ไว้วางใจ ไม่หวงอำนาจ** ผู้นำต้องไว้วางใจผู้ตามหรือลูกน้อง ไม่หวงอำนาจ ยิ่งมอบอำนาจออกไปมากยิ่งเป็นผลดีต่อการบริหาร เพราะจะช่วยแบ่งเบาในรายละเอียด ทำให้ผู้นำมีเวลาที่จะสร้างสรรค์ ควบคุม และติดตามงาน ความสำคัญของการมอบอำนาจจึงอยู่ที่วิธีการ และการเลือกบุคคลที่จะรับมอบอำนาจได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

๒. **หยั่งรู้แล้วเตรียมพร้อม** ผู้นำต้องสามารถหยั่งรู้ว่าจะเกิดสถานการณ์เหตุการณ์อะไรขึ้นข้างหน้า เพื่อจะได้เตรียมรับสถานการณ์ได้อย่างทันทั่วทั้งที่ การหยั่งรู้ในที่นี้หมายถึงการหยั่งรู้ในเชิงวิทยาศาสตร์ คือหยั่งรู้จากการติดตามข่าวสารหรือจากการเก็บข้อมูลมาศึกษาในเชิงสถิติ ตัวอย่างเช่น ท้องที่ที่เคยประสบภัยธรรมชาติย่อมต้องมีข้อมูลเก่าที่สามารถนำมาใช้เตรียมการ เพื่อรับสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นอีกได้ ผู้นำที่ดีจึงต้องพยายามหาวิธีที่จะไม่ให้เกิดเหตุการณ์ที่เรียกว่าซ้ำซาก

๓. **รู้จักตัวเอง** ผู้นำต้องรู้จักตัวเอง รู้ว่าตัวเองเป็นคนอย่างไร มีจุดเด่นจุดด้อยหรือข้อดีข้อเสียประการใด จะได้ใช้เป็นปัจจัยในการนำผู้คนให้ได้ดียิ่งขึ้น โดยปกติ เรามักมีอคติทำให้มองตัวเองไม่ชัดหรือเข้าข้างตัวเอง ทำให้ไม่รู้จักตัวเองอย่างแท้จริง ดังนั้น ปัจจุบันจึงมีการฝึกอบรม มีการให้ทำการประเมินเบื้องต้น โดยใช้การวิเคราะห์ SWOT (SWOT Analysis) หาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัดของตนเอง ซึ่งใช้ได้ทั้งกับบุคคลและองค์กร หรือเราจะใช้วิธีง่ายๆ โดยให้สามีหรือภรรยาหรือลูก ซึ่งเป็นคนใกล้ชิด และจริงใจต่อเรา ช่วยวิเคราะห์และแนะนำก็ได้ วิธีการเหล่านี้ช่วยให้เรารู้จักตัวตนของเราชัดเจนยิ่งขึ้น

๔. **มีจินตนาการและการจูงใจ** ผู้นำต้องเป็นผู้ที่มีจินตนาการอย่างเช่นที่ไอน์สไตน์กล่าวไว้ว่า “จินตนาการสำคัญกว่าความรู้” เพราะจินตนาการคือวิสัยทัศน์และความคิดสร้างสรรค์ เป็นความสามารถในการจำลองผลสำเร็จ ขั้นตอนการดำเนินการที่มีความเป็นไปได้ไว้ในสมอง คือ

^{๑๔} สุเมธ แสงนิมิต, ภาวะผู้นำกับธรรมาภิบาลในการบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร : ส เจริญการพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๖-๑๘.

เมื่อคิดสร้างสรรค์สิ่งใดแล้ว ต้องคิดภาพในรายละเอียดให้ออกว่าต้องมีขั้นตอนการดำเนินการอย่างไรจึงจะสำเร็จ ในส่วนของความสามารถในการจูงใจนั้น เป็นศิลปะที่เรียนรู้ได้ จึงมีการเขียนไว้เป็นทฤษฎีต่างๆ ให้ผู้นำได้ศึกษามากมาย เพราะเมื่อผู้นำคิดสร้างสรรค์โครงการใดๆ ได้แล้ว แต่ไม่สามารถจูงใจให้ผู้อื่นปฏิบัติตามจนประสบผลสำเร็จได้ จินตนาการนั้นก็ไร้ความหมาย ดังนั้นการมีจินตนาการและมีความสามารถในการจูงใจผู้อื่น จึงเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นของผู้นำที่ดี

๕. ประพฤติสิ่งที่น่านับถือ ผู้นำจะต้องทำตัวเป็นแบบอย่าง เพราะการประพฤติปฏิบัติของผู้นำ นอกจากจะมีอิทธิพลต่อผู้ตามและองค์กร ดังคำพูดที่ว่า “หัวไม่ส่าย หางไม่กระดิก” แล้ว การปฏิบัติตนของผู้นำยังอยู่ในสายตาของผู้คน หากประพฤติดี ผู้คนก็ชื่นชม สรรเสริญ และในทางตรงกันข้าม หากประพฤติไม่ดี ผู้คนก็ชิงชังไม่นับถือ การถูกชิงชังและขาดความนับถือจะทำให้บารมีของผู้นำ ตลอดจนแรงจูงใจที่จะปฏิบัติตามลดน้อยลงหรือหมดไป นั่นย่อมเป็นอุปสรรคต่อการบริหารงานเป็นอย่างยิ่ง

๖. เชื่อมั่นและรับฟัง ผู้นำจะต้องมีความเชื่อมั่นในตนเองในขณะเดียวกันก็พร้อมที่จะรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น โดยเฉพาะกับผู้ตามหรือลูกน้อง โลกในยุคประชาธิปไตย คนรุ่นใหม่ถูกฝึกให้มีความคิดเป็นของตนเอง และรับฟังเสียงของคนส่วนใหญ่ ดังนั้นผู้นำที่ดีต้องมีคุณสมบัติทันโลก จึงจะสามารถบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๗. รู้จักปรับตัวและยืดหยุ่น ผู้นำต้องรู้จักปรับตัวตามสถานการณ์ เข้าใจการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคโลกาภิวัตน์ และพร้อมที่จะนำผู้อื่นให้ปรับตัวตาม อย่างที่เรียกว่า “เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง” อีกทั้งต้องมีความยืดหยุ่น รู้จักผ่อนปรนรับฟังความคิดเห็นของลูกน้องและเพื่อนร่วมงานบ้าง นั่นคือทำงานโดยยึดหลักนิติศาสตร์ ในขณะเดียวกันก็ต้องให้ความสำคัญแก่หลักรัฐศาสตร์ด้วย

๘. ยอมรับทั้งความผิดพลาดและความถูกต้อง ผู้นำ ทำอะไรก็ตาม หากผิดพลาดต้องยอมรับผิด ผู้นำต้องรู้จักการกล่าวคำขอโทษ เพราะคนเราไม่มีใครทำอะไรได้ถูกต้องเสมอไป แต่ความผิดพลาดในเรื่องเดียวกันนั้น ไม่ควรจะกระทำผิดซ้ำ และไม่ควรละเลยการเก็บสถิติ เพื่อประเมินหาข้อดีข้อเสีย เมื่องานแต่ละงานเสร็จสิ้นลง เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนางานให้ดียิ่งขึ้น

นอกจากนี้คุณสมบัติของผู้นำ ยังมีอีกหลายอย่างหลายด้าน แยกไปตามสิ่งที่ผู้นำ จะต้องเกี่ยวข้อง คือ ผู้นำ จะต้องมีความสามารถในการที่จะไปเกี่ยวข้องหรือปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นทุกอย่าง ให้ออกต้องและได้ผลดี องค์ประกอบเหล่านั้น^{๑๕} คือ

^{๑๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), ภาวะผู้นำ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท บุ๊คไทม์, ๒๕๔๕), หน้า ๔ – ๕.

๑. **ตัวผู้นำ** จะต้องมีความสมบูรณ์ภายในของตนเอง เป็นจุดเริ่มและเป็นแกนกลางไว้
 ๒. **ผู้ตาม** โยงด้วยคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับผู้ตาม หรือเราอาจจะไม่เรียกว่า ผู้ตาม ในพุทธศาสนาก็ไม่ได้นิยมใช้คำ ว่า ผู้ตาม เราอาจจะใช้คำ ว่า “ผู้ร่วมไปด้วย”
 ๓. **จุดหมาย** โยงด้วยคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับจุดหมาย เช่น จะต้องมีความชัดเจน เข้าใจ ถ่องแท้และแน่วแน่ในจุดหมาย เป็นต้น
 ๔. **หลักการและวิธีการ** โยงด้วยคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับหลักการและวิธีการที่จะทำ ให้สำเร็จผลบรรลุจุดหมาย
 ๕. **สิ่งที่จะทำ** โยงด้วยคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับสิ่งที่ทำ
 ๖. **สถานการณ์** โยงด้วยคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม หรือสิ่งที่จะประสบ ซึ่งอยู่ภายนอก ว่าทำ อย่างไรจะผ่านไปได้ด้วยดี ในท่ามกลางสังคม สิ่งแวดล้อม หรือสิ่งที่ประสบ เช่น ปัญหา เป็นต้น
- นี่คือองค์ประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องสำหรับผู้นำ ที่จะต้องพัฒนาตนเองให้มีคุณสมบัติที่จะทำ ให้เป็นผู้พร้อมที่จะปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นได้อย่างถูกต้องบังเกิดผลดี
- ทิมม์ และปีเตอร์สัน กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้นำที่ดีในมุมมองของผู้ปฏิบัติงาน โดย Franklin Covey Center for Research ได้ทำการสำรวจความคิดเห็นของผู้ปฏิบัติงานที่ประเทศสหรัฐอเมริกาจำนวน ๓๗,๐๐๐ คน ในปี ค.ศ. ๑๙๙๓-๑๙๙๘ ผลการศึกษาพบว่าคุณสมบัติของผู้นำที่ดีที่ผู้ปฏิบัติงานต้องการมี ๑๑ ประการเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่^{๒๐}
- (๑) เป็นผู้ที่มีความสามารถในการสื่อสาร (Effectively communicate) รวมถึงมีความสามารถในการรับฟังด้วย
 - (๒) เป็นผู้ที่มีคุณธรรม (Exhibit integrity) มีความซื่อสัตย์ (Honesty) และน่าไว้วางใจ (Trustworthy)
 - (๓) เป็นผู้ที่มีความสนุกสนานกับการทำงานเป็นทีม (Enjoy team work) ผู้ปฏิบัติงานต้องการผู้นำที่เป็นส่วนหนึ่งของพวกเขา และสามารถทำงานร่วมกับพวกเขาได้เป็นอย่างดี
 - (๔) เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ (Be visionary) และบอกกล่าววิสัยทัศน์นั้นต่อผู้ปฏิบัติงาน มีความคิดสร้างสรรค์ และร่วมทำงานกับผู้ปฏิบัติงานเพื่อจะนำทีมงานไปสู่วิสัยทัศน์นั้น
 - (๕) เป็นผู้กล้าตัดสินใจ (Make decisions) มีความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นนักวางแผน และเป็นผู้มีความสามารถในการจัดระบบการทำงานที่ดี

^{๒๐} อ้างถึงใน นันทวรรณ อิศรานุวัฒน์ชัย, “ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ : ศึกษาจากหลักพุทธธรรม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

(๖) เป็นผู้ใส่ใจต่อความรู้สึกของผู้ปฏิบัติงาน (Demonstrate caring) รวมทั้งมีความห่วงใย เห็นอกเห็นใจ และให้การสนับสนุนผู้ปฏิบัติงานด้วย

(๗) เป็นแบบอย่างที่ดีได้ (Be a model) ซึ่งมีความสำคัญคือจะส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติงาน

(๘) เป็นผู้ที่อุทิศตนเองให้กับงาน (Be dedicated) และทำงานหนักเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมาย

(๙) เป็นผู้ที่สามารถจูงใจผู้อื่นได้ (Be a motivator)

(๑๐) เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ (Be expert) มีความรู้ มีความสามารถ และมีความเฉลียวฉลาด

(๑๑) เป็นผู้ที่มีความกล้าหาญ (Be courageous) และกล้าที่จะยืนหยัดในหลักการที่ถูกต้อง

สรุปแล้วผู้นำที่ดีนั้นต้องมีคุณสมบัติเพื่อที่จะทำให้งานนั้นสำเร็จลุล่วง อย่างแรกต้องรู้จักตนเอง รู้จักผู้อื่น รู้จักงาน รู้จักกาลเวลา รู้ว่าเวลาไหนควรทำอะไร รู้จักคุณ รู้จักประโยชน์ รู้จักโทษ และมีใช้โทษจึงสมควรที่จะเป็นผู้นำ

๒.๑.๓ ทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ

บาร์บารา เคลแมน (Barbara Kelleman) ได้สรุปความหมาย ทฤษฎีภาวะผู้นำต่าง ๆ เอาไว้เป็นหมวดหมู่ ๑๐ หมวด คือ

๑) ภาวะผู้นำ ในฐานะที่เป็นจุดศูนย์กลางของกระบวนการกลุ่ม ภาวะผู้นำ เป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากความเปลี่ยนแปลงและกิจกรรมของกลุ่ม

๒) ภาวะผู้นำ ในฐานะที่เป็นบุคลิกภาพและผลกระทบจากสิ่งนี้เอง ภาวะผู้นำ จึงเป็นการเชื่อมโยงภาพพจน์ในอันที่ทำให้ปัจเจกบุคคล สามารถที่จะทำการจูงใจบุคคลอื่นๆ ให้มีการทำหน้าที่ได้สอดคล้องกับภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

๓) ภาวะผู้นำ ในฐานะที่เป็นศิลปะที่ใช้ในการชี้นำ ภาวะผู้นำ จึงเป็นการแสดงออกในบริบทของอำนาจหรืออิทธิพล ดังนั้น จึงมีความพยายามที่จะให้กลุ่มนั้น เป็นไปตามแนวทางหรือเจตนารมณ์ของตัวบุคคลที่เป็นผู้นำนั้น

๔) ภาวะผู้นำ ในฐานะที่เป็นการใช้อิทธิพล การเป็นผู้นำนั้น ได้ก่อให้เกิดผลกระทบกับพฤติกรรมของบรรดาสมาชิกภายในกลุ่ม ทั้งนี้โดยที่มีความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับบรรดาผู้ตามนั้น เป็นไปในลักษณะของการตอบสนองต่อกันภายใต้ความสมัครใจ

๕) ภาวะผู้นำ ในฐานะที่เป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล ในขณะที่เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องในการอำนวยความสะดวกหรือการดำเนินงานของกลุ่ม

๖) ภาวะผู้นำ ในฐานะที่เป็นรูปแบบของการชักชวน ภาวะผู้นำ ยังเป็นการบริหารคนด้วยการใช้วิธีการจูงใจและมีการสร้างจุดมุ่งหมายร่วมกัน โดยไม่ใช้วิธีการบังคับ

๗) ภาวะผู้นำ ในฐานะที่มีการใช้ความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจระหว่างบุคคลโดยในแนวทางนี้ ต้องยอมรับว่า อำนาจระหว่างบุคคลนั้น เป็นผลมาจากการที่มีพลังอำนาจบังคับสูงสุด ซึ่งบุคคลหนึ่งสามารถใช้อำนาจนั้นมาบังคับบุคคลอีกคนหนึ่ง ให้ลดการต่อต้านเท่าที่จะลดลงได้มากที่สุด ซึ่งบุคคลหลังนี้ สามารถที่จะทำให้เกิดขึ้นได้

๘) ภาวะผู้นำ ในฐานะเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่ง ทั้งนี้ก็เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย โดยที่ภาวะผู้นำ จะเป็นการกระทำเพื่อให้มีความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของกลุ่ม

๙) ภาวะผู้นำ ในฐานะการจำแนกบทบาท ทั้งนี้โดยที่ภาวะผู้นำนั้นต้องการรวบรวมบทบาทต่างๆ ในกลุ่มเข้ามาไว้ด้วยกันซึ่งทั้งนี้ก็ด้วยการอำนวยความสะดวกให้เพื่อให้บรรลุความสำเร็จที่ตั้งเป้าหมายเอาไว้

๑๐) ภาวะผู้นำ ในฐานะของการมีความคิดริเริ่ม ภาวะผู้นำ เป็นผลลัพธ์จากการที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ภายใต้ปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่ม (Group interaction)^{๒๐}

ดิน ปรัชญาพฤทธิได้กล่าวถึง ทฤษฎีภาวะผู้นำที่เป็นหลักใหญ่ๆ และน่าสนใจ ไว้ดังนี้

๑. ทฤษฎีผู้ยิ่งใหญ่ (Great man theories) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ผู้นำมีลักษณะพิเศษบางประการที่ผู้ตามไม่มี คือ มีพลังกาย มีพลังสมอง และมีพลังศีลธรรม ที่สืบเนื่องมาจากพันธุกรรม และสภาพแวดล้อมแต่ละยุคแต่ละสมัย เช่น เลนิน เซอร์จิลล์ ฮิตเลอร์ และมุสโสลินี เป็นต้น

๒. ทฤษฎีสภาพแวดล้อม (Environmental theories) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ผู้ที่จะก้าวขึ้นสู่ความเป็นผู้นำได้นั้นขึ้นอยู่กับความสามารถในหน้าที่และความชำนาญ (Abilities and skills) ของเขาในขณะนั้น ว่ามีความสามารถแก้ไขสถานการณ์ต่างๆ ในยามวิกฤตได้ เช่น สงคราม เป็นต้น ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ภาวะผู้นำจะสืบเนื่องมาจากภาวะทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจและการเมือง ลักษณะผู้นำในกลุ่มทฤษฎีนี้ เช่น มหาตมะคานธี และมาร์ติน ลูเธอร์ คิง เป็นต้น

๓. ทฤษฎีบุคคลสถานการณ์ (Personal situational theories) ทฤษฎีนี้ได้นำเอาทฤษฎีสองทฤษฎีข้างต้นมารวมกัน คือ ภาวะผู้นำจะสืบเนื่องมาจากลักษณะพิเศษของผู้นำเอง และสถานการณ์ที่อยู่รอบตัวของผู้นำ ปัจจัยสำคัญที่นักทฤษฎีกลุ่มนี้ให้ความสนใจเป็นพิเศษ คือ สถานภาพ ปฏิกริยา โต้ตอบ การรับรู้ และพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มของผู้นำและผู้ตาม

^{๒๐} อ้างถึงในพระสมทบ ถิรปัญญา (รุ่งมิตร์จรัสแสง), “ภาวะผู้นำของเยาวชนตามหลักมรรชาธรรม ๔ : กรณีศึกษาโรงเรียนหล่มสักวิทยาคม จังหวัดเพชรบูรณ์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

๔. ทฤษฎีปฏิกริยาโต้ตอบความคาดหวัง (Interaction expectation theories) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ภาวะผู้นำเกิดจากปฏิกริยาโต้ตอบและความคาดหวังระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ฉะนั้นผู้ที่ก้าวเข้าสู่ตำแหน่งผู้นำได้ต้องมีความคิดริเริ่ม และสามารถดูแลโครงสร้างของปฏิกริยาโต้ตอบของสมาชิกในกลุ่ม เพราะจะต้องสามารถตอบสนองความคาดหวังของสมาชิกในกลุ่มตลอดเวลา

๕. ทฤษฎีมนุษยนิยม (Humanistic theories) ทฤษฎีนี้มุ่งที่จะพัฒนาสถาบันให้มีประสิทธิภาพและมีความเป็นปึกแผ่น โดยเน้นความสำคัญที่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์พยายามทำให้บุคคลในสถาบันมีความเป็นอิสระเสรี สามารถสนองความต้องการของตนเอง และของสถาบันได้ เป้าหมายของภาวะผู้นำตามทฤษฎีนี้ก็คือ การปฏิบัติการเพื่อที่จะให้ได้มาซึ่งผลงาน และนำใจจากผู้ร่วมงานในเวลาเดียวกัน

๖. ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange theories) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า การที่ผู้ตามยินยอมหรือยอมรับผู้นำก็เพราะทั้งสองฝ่ายมีสัญญาที่จะแลกเปลี่ยนประโยชน์ซึ่งกันและกัน กล่าวคือ การมีสมาชิกคนใดคนหนึ่งภายในกลุ่มได้รับการยกย่องหรือแต่งตั้งให้เป็นผู้หน้านั้น นอกจากจะทำให้ผู้นั้นมีความรู้สึกว่าได้ได้รับรางวัลและผลประโยชน์แล้ว ยังทำให้สมาชิกคนอื่นๆ มีความพึงพอใจยอมรับผู้นำคนนั้นด้วย อย่างไรก็ดี หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียผลประโยชน์ หรือฝ่ายหนึ่งละเมิดสัญญาทั้งสองฝ่ายไม่สามารถอดทนต่อไปได้ ภาวะผู้นำก็จะหมดความสำคัญลง^{๒๒}

นอกจากนี้แล้วในการศึกษาภาวะผู้นำนั้นยังมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องอยู่มากมายในที่นี้จะขอนำเสนอดังนี้

๑) ทฤษฎีพฤติกรรมความเป็นผู้นำ (Behavioral theory of leadership)

๑.๑) แนวทางการศึกษาของมหาวิทยาลัยโอไฮโอ (Ohio state studies)

มหาวิทยาลัยโอไฮโอได้ทำการวิจัยพฤติกรรมของผู้นำโดยพัฒนาแบบสอบถามที่เรียกว่า Leader Behavior Description Questionnaire (LBDQ) และพบว่าพฤติกรรมผู้นำสามารถอธิบายได้ ๒ ปัจจัย คือ^{๒๓}

๑.๑.๑) ปัจจัยมุ่งคน (Consideration) หมายถึงพฤติกรรมผู้นำที่เน้นเรื่องความไว้วางใจต่อกัน เคารพซึ่งกันและกัน ให้การสนับสนุน มีมิตรภาพ และมีความอบอุ่น

^{๒๒}ดิน ปรัชญพฤทธิ, ภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วม. เอกสารการสอนชุดวิชาพฤติกรรมมนุษยในองค์การ หน่วยที่ ๑๑ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๒๗), หน้า ๖๓๕-๖๓๗.

^{๒๓} Ralph Stogdill and A.E. Koons, 1965, quoted in Dessler Gary, **Management : Principles and Practices for Tomorrow's Leaders**, 3rd ed., (New Jersey : Pearson Education, Inc., 2004), p. 300.

๑.๑.๒) ปัจจัยมุ่งงาน (Initiating structure) ผู้นำแบบนี้มุ่งที่การจัดระบบการทำงาน ระบุบทบาทที่ชัดเจนของผู้ปฏิบัติงาน จัดวางรูปแบบระบบการทำงานและขั้นตอนการปฏิบัติงานที่ชัดเจน^{๒๔}

๑.๒) แนวทางการศึกษาของมหาวิทยาลัยมิชิแกน (Michigan studies)

ลิเคิร์ท และคณะแห่งมหาวิทยาลัยมิชิแกนได้ทำการศึกษารูปแบบผู้นำ โดยแบ่งผู้นำออกเป็น ๒ รูปแบบ คือ

๑.๒.๑) รูปแบบผู้นำแบบเน้นคน (Employee-oriented leaders) ผู้นำแบบนี้จะทำงานโดยให้ความสำคัญที่ตัวผู้ปฏิบัติงาน จะให้ความสำคัญต่อปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน มุ่งเน้นการทำให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดขวัญและกำลังใจในการทำงาน และเน้นการสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างบุคคล

๑.๒.๒) รูปแบบผู้นำแบบเน้นงาน (Job-oriented leaders) ผู้นำแบบนี้จะมุ่งทำงานโดยเน้นที่ใช้ระบบการควบคุมงาน สร้างกฎระเบียบและข้อบังคับในการปฏิบัติงาน จึงทำให้ผู้ปฏิบัติงานไม่มีอิสระในการทำงาน และมีความรู้สึกเหมือนถูกบังคับ ทำให้ขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานต่ำ

ลิเคิร์ท สรุปว่า รูปแบบผู้นำที่มีประสิทธิภาพนั้นคือผู้นำที่ให้ความสำคัญกับผู้ปฏิบัติงาน และพยายามสร้างทีมงานเพื่อให้การทำงานนั้นบรรลุวัตถุประสงค์^{๒๕}

๑.๓) ทฤษฎีตาข่ายการบริหาร (Managerial grid theory)

เบลคและมูทอน เป็นผู้เสนอทฤษฎีนี้ เขากล่าวว่าผู้นำที่มีประสิทธิภาพนั้นต้องเน้นทั้งงาน (Concern of production) และเน้นทั้งคน (Concern of people) ทฤษฎีตาข่ายการบริหารแบ่งรูปแบบการบริหารออกเป็น ๕ รูปแบบ คือ

๑.๓.๑) ผู้นำแบบมุ่งเน้นงาน (๕, ๑) (Impoverished authority-compliance) ผู้นำแบบนี้จะมุ่งเน้นงานมากกว่าเน้นคน มุ่งแต่ทำงานให้สำเร็จโดยไม่คำนึงถึงความต้องการของคน จะเข้มงวดต่อวิธีการทำงานและระเบียบแบบแผนอย่างเคร่งครัด รูปแบบการบริหารงานจะเป็นแบบการใช้อำนาจและต้องการให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเชื่อฟัง

๑.๓.๒) ผู้นำแบบมุ่งเน้นคน (๑, ๕) (Country club management) ผู้นำแบบนี้ตรงกันข้ามกับแบบมุ่งเน้นงาน โดยจะเน้นคนเป็นหลักเน้นงานน้อย และจะเน้นการรักษา

^{๒๔} นันทวรรณ อิศรานวัฒน์ชัย, “ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ : ศึกษาจากหลักพุทธธรรม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^{๒๕} Rensis Likert et. al, 1961, quoted in Dessler Gary, **Management : Principles and Practices for Tomorrow's Leaders**, 3rd ed., (New Jersey : Pearson Education, Inc., 2004), p. 302.

สัมพันธภาพระหว่างบุคคลที่ราบรื่น ต้องการให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน

๑.๓.๓) ผู้นำแบบปล่อยปละละเลย (๑, ๑) (Improvised management) ผู้นำแบบนี้มีความสนใจต่ำมากทั้งงานและคน มักจะบริหารงานในลักษณะทำงานประจำไปเรื่อย ๆ ไม่มีจุดมุ่งหมาย ต้องการเพียงแค่ว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรเท่านั้น

๑.๓.๔) ผู้นำแบบเดินสายกลาง (๕, ๕) (Middle of the road management) ผู้นำแบบนี้เป็นผู้ที่ให้ความสำคัญกับงานและคนในระดับปานกลาง เป็นบุคคลที่ชอบประนีประนอม จะสร้างผลงานในระดับปานกลาง เขาจะทำงานให้สำเร็จลุล่วงไปโดยไม่มีภาระความที่สูงมากนัก

๑.๓.๕) ผู้นำแบบทีมงาน (๕, ๕) (Team management) ผู้นำแบบนี้มุ่งเน้นทั้งงานและคน เน้นการร่วมมือกันทำงานและมุ่งเน้นการทำงานเป็นทีม เน้นบรรยากาศการทำงานที่ช่วยเหลือกัน ไว้วางใจกัน และเคารพซึ่งกันและกันเพื่อให้งานประสบความสำเร็จ

เบลคและมูทอนเสนอว่าผู้นำที่ดีที่สุดคือผู้นำแบบทีมงาน (๕, ๕) ซึ่งให้ความสนใจมากทั้งงานและคนเพื่อให้เกิดผลสำเร็จสูงสุดในการบริหารงาน^{๒๖}

๑.๔) ทฤษฎีการบริหาร ๔ ระบบ (System & Management)

ลิเคิร์ทได้เสนอแนวความคิดการบริหารองค์การแบบใหม่ (New patterns of management) และสรุปลักษณะการบริหารออกเป็น ๔ รูปแบบ คือ

๑.๔.๑) รูปแบบระบบเผด็จการเอาเปรียบ (Exploitative authoritative) ผู้นำแบบนี้จะเข้มงวดกับผู้ใต้บังคับบัญชา ไม่ให้ความไว้วางใจผู้ใต้บังคับบัญชา การบริหารงานขาดความเชื่อใจและความไว้วางใจกัน ใช้กระบวนการสื่อสารน้อยมาก การบริหารงานจะใช้วิธีการข่มขู่และลงโทษ ความสัมพันธ์จะเป็นไปในลักษณะของความหวาดกลัว ทั้งนี้เพื่อผลประโยชน์ของผู้นำ

๑.๔.๒) รูปแบบระบบเผด็จการแบบพระเดชพระคุณ (Benovolent authoritative) ผู้นำยังคงเป็นผู้ตัดสินใจอยู่ อนุญาตให้ผู้ใต้บังคับบัญชาตัดสินใจได้บ้างแต่ต้องอยู่ภายใต้ข้อกำหนดของผู้บริหาร ใช้กระบวนการสื่อสารน้อย การจูงใจให้ทำงานใช้วิธีการให้รางวัลและการลงโทษ

๑.๔.๓) รูปแบบระบบปรึกษาหารือ (Consultative) ผู้นำมีความไว้วางใจและเชื่อถือผู้ใต้บังคับบัญชา จะรับฟังความคิดเห็นของผู้ใต้บังคับบัญชา แต่ผู้นำยังคงเป็นผู้ตัดสินใจ

^{๒๖} Robert Blake and Jane S. Mouton, **The Managerial Grid**, (Houston Texas : Gulf Publishing, 1964), p. 70.

ในขั้นตอนสุดท้าย ผู้นำและผู้ใต้บังคับบัญชามีความไว้วางใจกันค่อนข้างสูง จูงใจผู้ปฏิบัติงานโดยการให้รางวัลและทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีส่วนร่วมในการทำงาน มีการลงโทษเป็นบางครั้ง

๑.๔.๔) รูปแบบระบบมีส่วนร่วม (Participative) ระบบนี้ผู้นำและผู้ปฏิบัติงานมีความเชื่อถือและไว้วางใจกัน มีการปรึกษาหารือและตัดสินใจร่วมกัน ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในการตั้งเป้าหมายขององค์การ ร่วมกันพัฒนาวิธีการทำงาน ผู้ปฏิบัติงานมีความพึงพอใจในงานค่อนข้างสูง ระบบมีส่วนร่วมนี้เป็นระบบที่ลัทธิทำให้การสนับสนุนมากที่สุด จะเห็นได้ว่าทฤษฎีพฤติกรรมผู้นำนั้นมุ่งที่จะศึกษาว่าผู้นำมีการบริหารงานอย่างไร ใช้วิธีใดในการมอบหมายงานหรือจูงใจผู้ใต้บังคับบัญชาให้ปฏิบัติงาน รวมถึงพฤติกรรมใดของผู้นำที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงาน^{๒๗}

๒) ทฤษฎีภาวะผู้นำตามสถานการณ์

ตลอดระยะเวลาไม่น้อยกว่า ๓๐ ปี ที่ผ่านมา บุคคลในวงการบริหารได้เข้าร่วมกันทำการศึกษาวิจัยเพื่อหาแบบภาวะผู้นำที่ดีที่สุด ผลการวิจัยได้ปรากฏเป็นหลักฐานอย่างชัดเจนว่าไม่มีแบบภาวะผู้นำในลักษณะที่มีความมุ่งหมายแบบครอบจักรวาล ผู้นำที่ประสบความสำเร็จคือผู้นำที่สามารถปรับพฤติกรรมของเขาให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่ซ้ำแบบกัน

ทฤษฎีภาวะผู้นำสถานการณ์ตั้งอยู่บนพื้นฐาน ๓ ประการ คือ

๑. จำนวนปริมาณของการออกคำสั่ง คำแนะนำ (พฤติกรรมด้านงาน) ของผู้นำที่แสดงออกในแต่ละสถานการณ์

๒. จำนวนปริมาณของการสนับสนุนทางอารมณ์สังคม (พฤติกรรมด้านมนุษยสัมพันธ์) ของผู้นำที่แสดงออกในแต่ละสถานการณ์

๓. ระดับความพร้อม (วุฒิภาวะ) ที่ผู้ตามหรือกลุ่มผู้ตามแสดงออกมาในการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย บทบาท หน้าที่ ความรับผิดชอบ หรือวัตถุประสงค์ซึ่งผู้นำพยายามให้ผู้ตามกระทำสำเร็จ

ระดับความพร้อมหรือระดับวุฒิภาวะในทฤษฎีภาวะผู้นำตามสถานการณ์นี้ หมายถึงความสามารถและความเต็มใจของบุคคลที่จะรับผิดชอบสำหรับนำพฤติกรรมของตนเอง ตัวแปรวุฒิภาวะเหล่านี้ควรจะได้รับการพิจารณาเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับงานในหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติเท่านั้น จึงกล่าวได้ว่าในความรู้สึกร่วมกันนั้น มิได้หมายความว่าบุคคลหรือคณะบุคคลไม่ได้บรรลุนิติภาวะ ทุกคนมีแนวโน้มด้านวุฒิภาวะที่แตกต่างกันไป ทั้งนี้โดยขึ้นอยู่กับงาน ภาระหน้าที่ หรือวัตถุประสงค์ที่ผู้นำพยายามกระทำสำเร็จโดยอาศัยบุคคลเหล่านั้น การกำหนดระดับวุฒิภาวะอาจกำหนดได้ใน

^{๒๗} Rensis Likert, *New Pattern of Management*, (New York : McGraw-Hill Book Company, 1961), pp. 76-77.

ลักษณะเฉพาะของบุคคลหรือกำหนดระดับบุคลิกภาวะของคณะบุคคลในฐานะกลุ่มก็ได้ เช่น กลุ่มที่มีความสัมพันธ์กันในงานประเภทเดียวกัน^{๒๘}

เบอร์นาร์ด เอ็ม. บาส (Bernard M. Bass) ได้แบ่งกลุ่มทฤษฎีไว้ ๑๐ กลุ่ม ตามแนวคิดจากนักวิชาการหลายท่าน ดังต่อไปนี้

๑. กลุ่มทฤษฎีผู้ยิ่งใหญ่ นักทฤษฎีกลุ่มนี้เชื่อว่า “ ผู้นำจะต้องมีลักษณะพิเศษบางประการที่ผู้ตามไม่มี หรือผู้นำและผู้ตามต่างมีลักษณะพิเศษบางประการด้วยกัน ผู้นำก็จะมีลักษณะเช่นนั้นเหนือกว่า หรือมากกว่าผู้ตาม ลักษณะพิเศษนี้ จะรวมถึงพลังทางกาย พลังสมอง และพลังศีลธรรม ที่สืบเนื่องมาจากพันธุกรรม หรือการแต่งงาน ตลอดจนสภาพแวดล้อมในแต่ละยุค แต่ละสมัย เช่น เลนิน เซอร์ชีล อิตเลอร์ และมุสโสลินี เป็นต้น ทฤษฎีนี้ก็มีส่วนที่ในการเป็นผู้นำได้ แต่ต้องเลือกตามความเหมาะสมแก่กาลสมัยที่ผู้นำจะนำไปปรับใช้ในแต่ละทฤษฎี^{๒๙}

๒. กลุ่มทฤษฎีคุณลักษณะ โอ ดับบลิว เจนกินส์และคณะ (O.W.Jenkins) เป็นนักทฤษฎีกลุ่มนี้ทำการศึกษาถึงคุณลักษณะของผู้นำได้เสนอแนวคิดว่าประสิทธิผลของภาวะผู้นำจะสามารถอธิบาย หรือชี้ให้เห็น โดยดูจากบุคลิกลักษณะทางกายภาพ และบุคลิกลักษณะทางจิตภาพ หรืออาจจะเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เป็นคุณลักษณะของผู้นำนั่นเอง ปัญหาของทฤษฎีนี้คือการที่นักทฤษฎีให้ความคิดเห็นแตกต่างกันไปเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้นำ โดยต่างก็ค้นพบคุณลักษณะของผู้นำที่แตกต่างกันออกไปคนละอย่างสองอย่าง และบางครั้งก็มีความคิดเห็นขัดแย้งกัน เช่นผู้นำควรเป็นผู้ที่เห็นอกเห็นใจผู้อื่น ยิ้มแย้มแจ่มใสอยู่เสมอ กระทำตนตามเสียงส่วนใหญ่ของกลุ่มที่เขาเป็นผู้นำ สามารถช่วยเหลือสมาชิกในกลุ่ม รู้จักการควบคุมอารมณ์ตนเอง มีความเฉลียวฉลาด และมีความสนใจในเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น เป็นต้น^{๓๐}

๓. กลุ่มทฤษฎีสภาพแวดล้อม สเปนเดอร์และคณะ (Spiller) เป็นนักทฤษฎีกลุ่มนี้ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎี สภาพสิ่งแวดล้อมว่า การที่บุคคลคนหนึ่งจะก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำนั้น ขึ้นอยู่กับหน้าที่ และความชำนาญของเขาในขณะนั้นว่าสามารถที่จะแก้ไขปัญหาใดปัญหาหนึ่งในยามวิกฤติ

^{๒๘} สัทิสศักดิ์ นิระมล. “ทฤษฎีภาวะผู้นำตามสถานการณ์”, มิตรครู, ปีที่ ๓๒ ฉบับที่ ๖ ปีภษหลัง, ๒๕๓๓.

^{๒๙} อ้างใน พระครูอุทัยกิจพิพัฒน์ (วิรัตน์ สุกอินทร์), “การศึกษาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการจังหวัดอุทัยธานี ตามหลักสัปปริสธรรม ๑”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๓๐} O.W.Jenkins and Other, Ibid., p. 22.

ได้ เช่น สงคราม ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ภาวะผู้นำสืบเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง ตัวอย่าง ผู้นำในทฤษฎีนี้ คือ มหาตมะ คานธี และมาร์ติล กูลเตอร์คิง ^{๓๑}

๔. กลุ่มทฤษฎีผลกระทบระหว่างบุคคลกับสถานการณ์ เวสต์เบิร์ก และคณะ (Westburgh) ได้เสนอแนวคิด และทฤษฎีเรื่องผลกระทบระหว่างบุคคลกับสถานการณ์ ทฤษฎีนี้เป็น การนำเอาทฤษฎีผู้ยิ่งใหญ่ผนวกกับทฤษฎีสภาพแวดล้อม โดยทฤษฎีนี้เชื่อว่า ลักษณะของผู้นำสืบ เนื่องมาจากผู้นำเองประการหนึ่ง และลักษณะของสถานการณ์ที่มีอยู่รอบๆ ตัวผู้นำ และผู้ตามอีก ประการหนึ่ง ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่นักทฤษฎีกลุ่มนี้ให้ความสนใจเป็นพิเศษคือ สภาพ ปฏิกริยาโต้ตอบ การรับรู้ และพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มของผู้นำ และผู้ตาม ^{๓๒}

๕. กลุ่มทฤษฎีจิตวิเคราะห์ เวียร์ และฮัมเมล (Vies and Hummel) เป็นนักทฤษฎีจิต วิเคราะห์ มีความเชื่อว่ามนุษย์สามารถพัฒนาได้โดยกล่าวว่า “ต้องใช้หลักการ วิเคราะห์ก็จะสามารถ อธิบายพฤติกรรมของภาวะผู้นำได้เช่นเดียวกันกับการศึกษาภาวะผู้นำในความเชื่อด้านต่างๆ จิต วิเคราะห์เข้าใจถึง ID คือสัญชาตญาณโดยกำเนิดของมนุษย์ Ego การได้รับภายหลังการเลี้ยงดู การ ฝึกฝนเรียนรู้ และ Super ego เป็นมโนธรรมให้ผู้นั้นใช้วิจารณ์ในสิ่งที่ควรปฏิบัติจาก Ego ที่ได้ รับมา” ในทฤษฎีจิตวิเคราะห์นี้ เป็นอีกทฤษฎีหนึ่งที่เชื่อว่า การเป็นผู้นำจะต้องที่การพัฒนาจาก สัญชาตญาณเดิมๆ ของมนุษย์ด้วย มีการพัฒนาด้านกายภาพ และด้านมโนธรรม หรือพัฒนาในด้าน จิตใจด้วยคุณธรรมก็สามารถที่จะเป็นผู้นำที่ดีได้ ^{๓๓}

๖. กลุ่มทฤษฎีการแลกเปลี่ยน เกรเกอร์และคณะ (Gerger) เป็นเจ้าของทฤษฎีหนึ่งนี้ มี ความเชื่อว่า การเป็นผู้ตามนิยม หรือยอมรับที่จะปฏิบัติตามในตัวของผู้หน้านั้น เพราะทั้งสองฝ่ายมี สัญญาที่จะแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน

๗. ทฤษฎีกลุ่มมนุษยนิยม แรดดินและคณะ (William J. Raddin) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับ ทฤษฎีมนุษยนิยม และมีความเชื่อว่ามนุษย์มีความรับผิดชอบ รักความอิสระ มีความใฝ่ดี มนุษย์เป็น ทรัพยากรที่มีคุณค่ามากที่สุดในองค์การทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญกับมนุษย์ ดังนั้น นักทฤษฎีนี้เห็นว่า ผู้นำจะต้องมีแนวคิด ดังต่อไปนี้

๗.๑ เน้นธรรมชาติของมนุษย์เป็นหลัก มนุษย์รักความเป็นอิสระ มีความต้องการ และความหวังความตั้งใจ และแรงจูงใจ

๗.๒ มนุษย์ร่วมกันทำงานเป็นกลุ่ม หรือองค์การ ธรรมชาติขององค์การย่อมจะมี การควบคุมให้เป็นไปตามระบบ

^{๓๑} พิมใจ โอภาณรักษ์ธรรม, ภาวะผู้นำ, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., ๒๕๔๒), หน้า ๒๒.

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓.

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑.

๗.๓ การกิจของผู้นำ คือ จัด และปรับปรุงสภาพแวดล้อม หรือส่งเสริมบรรยากาศขององค์การของตน และองค์การได้ เป้าหมายของภาวะผู้นำในทฤษฎีนี้คือ การปฏิบัติเพื่อให้ได้มาซึ่งผลงาน และน้ำใจของผู้ใต้บังคับบัญชา^{๓๔}

๘. กลุ่มทฤษฎีปฏิสัมพันธ์ และคาดหวัง เอ็ม จี อีเวน (M.G. Even) ได้กล่าวถึงทฤษฎีปฏิสัมพันธ์ และ ความคาดหวังของกลุ่ม และผู้นำว่า “ สมาชิกคนใดคนหนึ่งในกลุ่มสามารถจะเป็นผู้นำได้ ถ้าหากว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ริเริ่มบทบาทนั้น และจะต้องสอดคล้องกับสถานการณ์ ” องค์ประกอบที่เป็นสถานการณ์ของกลุ่ม ๓ ประการ คือ

๘.๑ อำนาจตามตำแหน่ง ผู้นำบางกลุ่มจะมีอำนาจตามตำแหน่ง เช่น ครูใหญ่ ประมุขครูในโรงเรียน แต่บางกลุ่มอาจไม่มีตำแหน่ง เช่น การเล่นเกมของเด็กๆ สาระขององค์ประกอบนี้ คือ ผู้นำของกลุ่มมีอำนาจตามตำแหน่งมาก หรือน้อยจะทำให้สถานการณ์ของกลุ่มแตกต่างกัน

๘.๒ การกิจของกลุ่ม การกิจ คือ การงานที่กลุ่มต้องการทำให้สำเร็จ งานอาจยากหรือง่ายต่างกันงานบางอย่างต้องสนใจวิเคราะห์ และใช้ข้อมูลจำนวนมากประกอบในการตัดสินใจ ความยากง่ายของงานมีความสำคัญต่อการปฏิสัมพันธ์ในกลุ่ม

๘.๓ ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผู้นำ และสมาชิกในกลุ่ม ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผู้นำ และสมาชิกในกลุ่มมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าองค์ประกอบทั้งสองประการที่กล่าวมาแล้ว ผู้ตามย่อมมีความคาดหวังจากผู้นำ หากผู้นำเป็นที่ยอมรับ และมีความสามารถตามที่คาดหวัง การติดต่อสัมพันธ์ในกลุ่มก็จะเป็นไปด้วยดี โอกาสในการนำกลุ่มไปสู่จุดหมายก็ง่ายขึ้น^{๓๕}

๙. กลุ่มทฤษฎีพฤติกรรมนิยม เดวิด และ ลูเธอร์ (Davis & Luthans) ได้ศึกษาถึงพฤติกรรมนิยม ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีนี้ว่าพฤติกรรมต่างๆ ของผู้นำเป็นสิ่งที่เรียนรู้กันได้ คนที่ได้รับการฝึกฝนให้มีพฤติกรรมของความเป็นผู้นำที่เหมาะสม สามารถเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพได้ กลุ่มทฤษฎีนี้มุ่งศึกษาพฤติกรรมทางการบริหาร ได้แก่ การมอบหมายงาน การจูงใจผู้ใต้บังคับบัญชา^{๓๖}

๑๐. กลุ่มทฤษฎีการรับรู้ และปัญญา เปปเฟอร์และคณะ เป็นเจ้าของเกี่ยวกับทฤษฎีนี้ โดยมีความเชื่อว่ากระบวนการรับรู้ของผู้นำ เช่น ในการหยั่งรู้ หรือมีการมองเห็นไกล มีความรู้ความสามารถความเข้าใจในทุกด้านที่เกี่ยวกับการบริหาร รู้ และเข้าใจการวิเคราะห์ระบบ ซึ่งกรอบแนวคิดตามทฤษฎีนี้แบ่งภาวะผู้นำเป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือ

^{๓๔} William J. Reddin, **Managerial Effectiveness**, (New York : McGraw – Hill Book Co.,1970), pp. 215-234

^{๓๕} M.G. Even, Ibid., p.24.

^{๓๖} อ้างแล้ว พิมพ์ โอภาณุรักษธรรม, ภาวะผู้นำ, หน้า ๒๖.

๑๐.๑ ภาวะผู้นำเหนือรูปแบบ คือ บังคับบัญชาจะต้องยกระดับความต้องการของผู้ใต้บังคับบัญชา มองข้ามผลประโยชน์ส่วนตัวของผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้นำ ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความเชื่อมั่นในตนเองผู้นำพยายามที่จะยกระดับความต้องการของผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้นำจะต้องเปลี่ยนวัฒนธรรมเชิงองค์กร เพื่อยกระดับผลงานปัจจุบันไปสู่อนาคตที่สูงขึ้น โดยใช้แรงจูงใจให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติงานได้เหนือความคาดหมาย ผู้นำประเภทนี้แบ่งออกได้ ๓ ประการ ดังนี้

๑) ผู้นำแบบอำนาจนิยม คือผู้นำที่มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง เป็นผู้กำหนดขั้นตอนในการทำงานเอง มีความพยายามในการทำงาน มีความสามารถที่จะปฏิรูปการทำงานได้ตลอดเวลา มีจิตวิทยาสูง มีพลังในการจูงใจผู้ตามในการร่วมตัวเพื่อปฏิบัติงานที่ผู้นำได้วางเอาไว้ ผู้ที่จะเป็นผู้นำประเภทนี้ได้ต้องเป็นผู้ที่ผู้ตามมีความศรัทธาและเชื่อถือมาก

๒) ผู้นำแบบคำนึงถึงเอกลักษณ์ คือ ผู้นำให้ความสำคัญของความแตกต่างระหว่างบุคคล ถึงแม้ว่าผู้นำจะเป็นผู้ที่กำหนดนโยบายเอง แต่จะสามารถตอบสนองความต้องการของแต่ละบุคคลได้โดยการใช้สื่อสองทาง คือ การสั่งการ และการนำเสนอของผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้นำจะปฏิบัติต่อผู้ใต้บังคับบัญชาแตกต่างกันไปตามความรู้ ความสามารถบุคลิกภาพ ความสนใจของผู้ใต้บังคับบัญชา

๓) ผู้นำแบบกระตุ้นเชิงปัญญา ผู้นำแบบนี้จะมีประสิทธิภาพเชิงปัญญาสูง ผู้นำจะไม่ใช้อารมณ์ในการบริหารงาน แต่ใช้สติปัญญาในการคิดพิจารณา ในการไตร่ตรองปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหา เป็นผู้กำหนดแนวทางในการแก้ไข แต่จะต้องให้ผู้ตามมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญห โดยการใช้คำพูด โดยการใช้กุศโลบาย อุปมา อุปมัย แล้วผู้ตามจะเกิดความเข้าใจ เห็นแนวทางแก้ไขปัญหา เห็นบทบาทของตนมากขึ้น และยอมรับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์กรได้

๑๐.๒ ภาวะผู้นำประเภทปฏิสัมพันธ์ คือ ผู้นำเป็นผู้กำหนดบทบาทของผู้ใต้บังคับบัญชาเชื่อมั่นว่าตนเองจะสามารถปฏิบัติงานที่ผู้นำกำหนดให้ ผู้นำทราบว่าผู้ตามมีความต้องการอย่างไร ผู้นำจะบ่งชี้ผู้ตามจะบรรลุเป้าหมายความต้องการได้ต่อเมื่อปฏิบัติตามที่ผู้นำกำหนดไว้ ผู้นำคำนึงถึงการตอบสนองของผู้ใต้บังคับบัญชาผู้นำให้ผู้ตามมองเห็นคุณค่าของงาน ทำให้ผู้ตามเกิดแรงจูงใจที่จะบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด ผู้นำประเภทนี้ได้แบ่งออกเป็น ๒ แบบ ดังนี้

๑) ผู้นำแบบวางรูปแบบให้ปฏิบัติ และให้รางวัล คือ ผู้นำจะเป็นผู้กำหนดกระบวนการ และผลงานให้ผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างชัดเจน มีการสื่อสารในการทำงาน คือสนับสนุนกระตุ้นให้กำลังใจ ผู้ตามให้ปฏิบัติงานตามกระบวนการที่กำหนดไว้

๒) ผู้นำแบบมีข้อยกเว้น หรือสนับสนุนตามสถานการณ์ คือ ผู้นำจะใช้การให้รางวัลเป็นสิ่งกระตุ้นให้ผู้ตามยอมรับบทบาทในการทำงาน และการปฏิบัติตามเพื่อที่จะได้รางวัล

ตามที่ผู้นำ สัญญา พร้อมกับความภาคภูมิใจในผลงานนั้น จะเป็นผลงานให้ผู้ที่บังคับบัญชาเห็นคุณค่าในผลงานนั้น และจะทำต่อไปแม้จะไม่มีรางวัลก็ตาม^{๓๖}

๒.๒ สารสำคัญของหลักการบทบาทผู้นำ ๔ ประการ^{๓๗}

๒.๒.๑ องค์ประกอบของบทบาทผู้นำ ๔ ประการ^{๓๘}

ตามที่ได้กล่าวมาในหัวข้อที่แล้วว่า หลักการบทบาทผู้นำมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๔ ประการ คือ การกำหนดทิศทาง การจัดการระบบการทำงาน การมอบอำนาจ และแบบอย่างการเป็นผู้นำ ต่อไปนี้จะขอแสดงรายละเอียดในแต่ละหัวข้อดังนี้

๑. การกำหนดทิศทาง (Pathfinding)

บทบาทแรกของหลักการบทบาทผู้นำก็คือการกำหนดทิศทาง หลักการสำคัญของการกำหนดทิศทาง ประกอบด้วยองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ ความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholder needs) ภารกิจและค่านิยม (Mission and values) วิสัยทัศน์และกลยุทธ์ (Vision and strategy) ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้มีความสัมพันธ์กันอย่างยิ่ง ในการที่จะทำให้องค์กรสามารถกำหนดทิศทางในการดำเนินงานได้อย่างถูกต้อง มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดตามความต้องการของทุกฝ่ายที่มีส่วนได้เสีย (stakeholder needs) อันได้แก่ ลูกค้า พนักงาน ผู้ถือหุ้น เป็นต้น ซึ่งรายละเอียดของแต่ละองค์ประกอบมีดังนี้

๑.๑ ความต้องการของผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholder needs)

ก่อนการกำหนดทิศทาง (Path finding) ขององค์กรจะต้องเข้าใจอย่างชัดเจนถึงความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholder needs) เสียก่อน จึงจะทำให้ผู้นำสามารถกำหนดทิศทางในการดำเนินการขององค์กรได้อย่างถูกต้องในการศึกษาความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง แบ่งการศึกษาเป็น ๒ ประการ คือ

^{๓๖} อังแล้ว พิมใจ โอภาณุรักษธรรม, ภาวะผู้นำ, หน้า ๒๖ – ๓๐.

^{๓๗} อังใน นันทวรรณ อิศรานุวัฒน์ชัย, “ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ : ศึกษาจากหลักพุทธธรรม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^{๓๘} Franklin Covey, **The Four Roles Leadership**, (USA. Franklin Covey Co., Ltd., 1999), pp. 8-

๑.) ผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders)

ผู้มีส่วนได้เสีย หมายถึง บุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือกลุ่มคน หรือสถาบันใดซึ่งมีส่วนได้เสียหรือเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน องค์กรใดองค์กรหนึ่งในอันที่จะก่อให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกันทั้งในทางธุรกิจหรือทางสังคมก็ได้ อันได้แก่

๑.๑) ลูกค้า คือ องค์กรหรือบุคคลใดก็ได้ที่เป็นลูกค้าของบริษัทฯ

๑.๒) พนักงาน คือ บุคคลที่ทำงานในองค์กรนั้น ๆ ในที่นี้หมายถึงรวมถึงผู้บริหารและพนักงานทุกระดับชั้นขององค์กร

๑.๓) ผู้ถือหุ้น คือ องค์กรใดองค์กรหนึ่ง หรือบุคคลใดก็ตามที่เข้ามาลงทุนในองค์กรหรือกิจการนั้น ๆ

๒.) ความต้องการพื้นฐาน (Basic Needs)

ในหลักการบทบาทผู้นำได้กำหนดความต้องการพื้นฐานของบุคคลไว้ ๔ ประการ คือ

๒.๑) ความต้องการมีชีวิตอยู่อย่างสุขสบาย (Live) มีฐานะการทำงานที่มั่นคง มีความปลอดภัยในการดำเนินชีวิต ซึ่งผู้นำจะต้องเข้าใจและสามารถวิเคราะห์ได้อย่างถูกต้องเพื่อนำมาเป็นพื้นฐานในการกำหนดทิศทางขององค์กรในการตอบสนองต่อความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้

๒.๒) ความต้องการในความรัก (Love) ความเคารพนับถือจากผู้อื่น และสังคม ความต้องการนี้ถือเป็นความต้องการพื้นฐานที่ผู้นำจะต้องพิจารณาเพื่อให้สามารถเข้าใจชัดเจนในการกำหนดทิศทางขององค์กรให้เป็นไปตามความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้

๒.๓) ความต้องการที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่และริเริ่มในสิ่งใหม่ (Learn) ผู้นำจะต้องวิเคราะห์ถึงความต้องการนี้ให้ถูกต้องและชัดเจนเพื่อให้สามารถก้าวทันความทันสมัยของเทคโนโลยีและความรู้ต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง เพื่อสามารถพัฒนาองค์กรได้ทันความก้าวหน้าในปัจจุบันตามความต้องการของผู้มีส่วนได้เสีย

๒.๔) ความต้องการในการทำประโยชน์ต่อสังคม (Leave a Legacy)

ผู้นำจะต้องสามารถวิเคราะห์ได้ว่าสินค้าหรือบริการที่องค์กรนำเสนอ นั้นสามารถนำไปสู่ความต้องการในการทำประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งถือเป็นความต้องการพื้นฐานอย่างหนึ่งของผู้มีส่วนได้เสียจากการศึกษาถึงความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholder needs) ผู้วิจัยพอสรุปได้ว่า ผู้นำขององค์กรจะต้องวิเคราะห์ให้ทราบอย่างชัดเจนว่าใครคือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องขององค์กร และมีความต้องการอะไร เพื่อที่จะได้นำมาเป็นข้อมูลในการกำหนดทิศทางขององค์กรได้อย่างถูกต้อง^{๔๐}

^{๔๐} Ibid., pp. 19-20.

๑.๒ วิสัยทัศน์และกลยุทธ์ (Vision and strategy)

ตามหลักการบทบาทผู้นำนั้น แฟรงคลิน โควีย์ ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของวิสัยทัศน์ภารกิจ ค่านิยม และกลยุทธ์ไว้อย่างชัดเจนว่า วิสัยทัศน์นั้นเป็นสิ่งที่บอกให้ทราบถึงสิ่งที่องค์กรกำลังจะมุ่งไปสู่ในอนาคต ส่วนภารกิจ (Mission) จะบอกให้ทราบถึงสิ่งที่องค์กรทำอยู่ในปัจจุบัน เพื่อให้ทราบขอบเขตการดำเนินงานขององค์กร ส่วนค่านิยม (Value) เกิดจากความเชื่อขององค์กรที่ยึดถือ ซึ่งในการกำหนดพันธกิจนั้นค่านิยมถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งในพันธกิจ สุดท้ายคือกลยุทธ์เป็นวิธีการที่จะนำไปสู่ความสำเร็จตามที่วิสัยทัศน์กำหนดไว้ กล่าวคือ วิสัยทัศน์และภารกิจถือเป็นแผนแม่บท ส่วนกลยุทธ์และค่านิยมถือเป็นแผนปฏิบัติงานให้สำเร็จตามวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้นั่นเอง

๑.๒.๑ วิสัยทัศน์ (Vision)

วิสัยทัศน์คือการมองไปในอนาคต (Future perspective) เป็นสิ่งที่บอกถึงสิ่งที่องค์กรอยากจะเป็นในอนาคต เป็นการบอกถึงทิศทางขององค์กรในอนาคตวิสัยทัศน์ไม่ใช่คำสั่งสอนหรือคติประจำใจขององค์กร ไม่ใช่ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน แต่เต็มไปด้วยความคาดหวัง ข้อสมมติฐาน วิสัยทัศน์ยังไม่มีถูกหรือผิด เนื่องจากเป็นสิ่งที่เราอยากจะเป็นในอนาคตและวิสัยทัศน์ไม่ควรจะนิ่งด้วย ไม่ใช่กำหนดวิสัยทัศน์แล้วจะใช้ไปจนชั่วฉันทิรันดร์ แต่ก็ไม่ใช่สิ่งที่เปลี่ยนแปลงทุกปี โดยปกติโดยทั่วไปการกำหนดวิสัยทัศน์จะอยู่ประมาณ ๕-๑๐ ปี อย่างไรก็ตามวิสัยทัศน์ต้องประกอบด้วยคุณลักษณะที่ดี ๖ ประการ

๑) Imaginable หรือภาพฝันในอนาคต

๒) Desirable หรือมีความดึงดูดและน่าสนใจสำหรับบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นผู้ถือหุ้น ลูกค้า พนักงาน

๓) Feasible หรือมีโอกาสของความเป็นไปได้

๔) Focused หรือมีความชัดเจนเพียงพอที่จะเป็นรากฐานสำหรับการตัดสินใจที่สำคัญขององค์กร

๕) Flexible หรือกว้างเพียงพอต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคต และ

๖) Communicable หรือสามารถที่จะสื่อสารได้อย่างง่ายและชัดเจน^{๔๐}

^{๔๐} พสุ เดชะรินทร์, ยอดผู้นำยุคใหม่, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด, (มหาชน), ๒๕๔๓), หน้า ๖๕-๗๐.

๑.๒.๒ กลยุทธ์

กลยุทธ์คือ การวางแผนอย่างกว้าง ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในระยะยาว กลยุทธ์ขององค์กรสามารถทำได้หลายอย่าง เช่น กลยุทธ์ทางด้านการดำเนินการ (Operation strategies) กลยุทธ์ด้านการตลาด (Marketing Strategies) กลยุทธ์ด้านการเงิน (Financial strategies) เป็นต้น

๑.๓ การกิจและค่านิยม (Mission and value)

๑.๓.๑ การกิจ (Mission)

ภารกิจคือภาระหน้าที่ที่จะต้องกำหนดขึ้นเพื่อการปฏิบัติให้บรรลุยังวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ โดยภารกิจนี้ประกอบด้วยภารกิจของฝ่ายต่าง ๆ ที่จะต้องดำเนินการและรับผิดชอบ โดยแต่ละฝ่ายจะต้องมีการประสานและเชื่อมโยงภารกิจเหล่านั้นเข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การกำหนดภารกิจทำให้ทราบทิศทาง (Direction) และขอบเขตของการดำเนินการธุรกิจขององค์กร ทำให้ทราบว่าองค์กรกำลังทำอะไรอยู่ในปัจจุบัน ส่วนประกอบของภารกิจ อาจประกอบด้วย

- ๑) ลูกค้า
- ๒) สินค้า
- ๓) ตลาด
- ๔) เทคโนโลยี
- ๕) ความมุ่งมั่นของธุรกิจ ด้านความเติบโต ก้าวไกล
- ๖) ปรัชญา ความเชื่อ คุณค่าความคาดหวัง
- ๗) ความเชี่ยวชาญหรือข้อได้เปรียบ
- ๘) ภาพลักษณ์
- ๙) ความห่วงใยต่อพนักงาน^{๔๒}

๑.๓.๒ ค่านิยม (Value)

ค่านิยม (Values) คือ ปณิธานขององค์กร เพื่อการไปสู่ความสำเร็จ เป็นพื้นฐานสำคัญของวัฒนธรรมองค์กร ซึ่งทำให้องค์กรได้มีทิศทางเดียวกัน และเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ค่านิยมคือกฎเกณฑ์มาตรฐานหรือคุณค่าที่องค์กรนั้นคาดหวัง หรือต้องการจะให้เป็นที่ประจักษ์ในองค์กร ค่านิยมจึงเป็นการบ่งบอกความเชื่อที่สำคัญอันเป็นพื้นฐานในการกำหนดแนวทางพฤติกรรมขององค์กร (วัฒนธรรมองค์กร) ในการทำงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายที่

^{๔๒} อัจฉรา จันทร์ฉาย, การวางแผนกลยุทธ์และการจัดทำ BSC, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๓๖.

วางไว้ เช่น ค่านิยมในเรื่องการทำงานเป็นทีม ค่านิยมในเรื่องการที่พนักงานทุกคนมีความสำคัญต่อองค์กร เป็นต้น

๒. การจัดระบบการทำงาน (Alignment)^{๔๓}

บทบาทที่สำคัญอีกประการหนึ่งของผู้นำก็คือ การจัดการระบบการทำงานและสิ่งที่จะต้องคำนึงถึงในการจัดระบบการทำงาน ก็คือ ทำอย่างไรจึงจะทำให้องค์กรสามารถดำเนินไปตามวิสัยทัศน์และเป้าหมายที่วางไว้อย่างสมบูรณ์ได้ แฟรงคลิน โควีย์ ได้กล่าวถึงการจัดการระบบการทำงาน คือ วิธีการที่จะจัดการแบบการทำงานให้มีประสิทธิภาพ เพื่อให้องค์กรสามารถดำเนินไปตามวิสัยทัศน์และเป้าหมายที่วางไว้อย่างถูกต้องสมบูรณ์ โดยคำนึงถึงปัจจัยสำคัญ ๖ ประการซึ่งทุกปัจจัยมีความสำคัญกับการจัดการระบบการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผลทั้งสิ้น ปัจจัยทั้ง ๖ ประการมีรายละเอียดดังนี้คือ

๒.๑ การจัดกระบวนการที่ถูกต้อง (Right process)

กระบวนการ (Process) หมายถึง กิจกรรมที่ดำเนินไปในองค์กร หรือเรื่องราวและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ในขณะที่องค์กรกำลังเคลื่อนตัวตามทิศทางและเป้าหมายต่าง ๆ ซึ่งตามกระบวนการขององค์กร (Organizational process) นี้ อะไรกำลังเกิดขึ้นบ้าง (What) เกิดขึ้นเมื่อใด (When) และมุ่งไปสู่ทิศทางใด (Where) เหล่านี้ล้วนแต่เป็นส่วนของการเคลื่อนไหวขององค์กรที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงานจริง ๆ การจัดกระบวนการที่ถูกต้อง (Right process) ย่อมทำให้พนักงานทุกคนในองค์กรสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะเดียวกันก็สามารถขจัดปัญหาการทำงานซ้ำซ้อนในองค์กร ทำให้พนักงานมีเวลาเหลือเฟือเพียงพอที่จะทบทวนการทำงานของตนให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด^{๔๔}

๒.๒ การจัดโครงสร้างที่ถูกต้อง (Right structure)

โครงสร้าง (Structure) หมายถึง โครงสร้างองค์กรที่ประกอบด้วยกลุ่มบุคคลที่เป็นกลุ่มย่อย ซึ่งโครงสร้างของกลุ่มย่อยนี้จะประกอบด้วยบุคคลที่มีบทบาทหน้าที่ต่าง ๆ โครงสร้างจะช่วยให้ทราบว่า ภายในกลุ่มประกอบด้วยใครบ้าง (Who) การจัดโครงสร้างที่ถูกต้องย่อมทำให้พนักงานทุกคนสามารถทราบถึงสายการบังคับบัญชางานที่ตนต้องรับผิดชอบอย่างถูกต้อง ซึ่งย่อมทำให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการทำงาน^{๔๕}

^{๔๓} Franklin Covey, *The Four Roles Leadership*, pp. 39-49.

^{๔๔} *Ibid.*, pp. 39-49.

^{๔๕} *Ibid.*, pp. 41-49.

๒.๓ การจัดบุคลากรให้ถูกต้องตามตำแหน่งงาน (Right people)

บุคลากรถือเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งขององค์กรทุกองค์กร ดังนั้น การจัดการเกี่ยวกับบุคลากรย่อมเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จขององค์กรนั้น เพราะการที่บุคลากรสามารถอยู่ในตำแหน่งงานที่เหมาะสมถูกต้อง ย่อมนำมาซึ่งการสร้างประสิทธิภาพสูงสุดแก่องค์กรนั้น ทำให้องค์กรสามารถก้าวล้ำหน้าไปอย่างไม่หยุดยั้ง อย่างไรก็ตาม การจัดบุคลากรเข้าทำงานในแต่ละตำแหน่งย่อมต้องคำนึงถึงปัจจัย ๓ ประการ คือ ความเหมาะสมในตำแหน่งงาน ความรับผิดชอบ และความก้าวหน้าในอนาคตของบุคลากร

๒.๔ การจัดการเกี่ยวกับระบบข้อมูล (Right information)

ในการจัดระบบข้อมูลนั้น จะต้องมีความมั่นใจว่าข้อมูลมีความถูกต้อง ชัดเจนและถูกส่งให้บุคคลที่รับผิดชอบอย่างถูกต้องตามเวลาที่เหมาะสมและทันต่อเหตุการณ์

๒.๕ การจัดระบบการตัดสินใจที่ถูกต้อง (Right decision)

ในการจัดโครงสร้างขององค์กรนั้น ผู้นำองค์กรต้องมั่นใจว่า บุคคลที่ทำหน้าที่ในการตัดสินใจในระบบการทำงานนั้นมีความเหมาะสมและการตัดสินใจนั้นอยู่บนพื้นฐานแห่งข้อมูลที่ครบถ้วนถูกต้องแน่นอน เนื่องจากการตัดสินใจที่ผิดพลาดย่อมนำมาซึ่งความเสียหายแก่องค์กร

๒.๖ การจัดการระบบการให้รางวัลผลตอบแทน (Right rewards)

ระบบการให้รางวัลผลตอบแทนถือเป็นเครื่องมือใช้รับรู้ความสามารถของคนโดยสัมพันธ์กับผลงานที่เขาทำออกมาได้จริง การวัดและประเมินผลงานยังสามารถเป็นเครื่องมือจูงใจคนให้พัฒนาความสามารถ โดยอาศัยวิธีการให้เขาได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับผลงานของเขาที่ได้ทำไป และหากมีการให้รางวัลกับผลงานดี ๆ ที่ทำได้ ก็ยังจะเป็นการเสริมขวัญกำลังใจที่พนักงานจะพัฒนาทักษะความสามารถในงานให้สูงยิ่งขึ้นไปอีก บทบาทที่สำคัญของระบบการให้รางวัลผลตอบแทนที่ดี ที่มีผลต่อองค์กรในระยะยาวอีกประการหนึ่งคือ จะเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะใช้จูงใจและรักษานักงานที่มีความสามารถให้คงอยู่กับองค์กรต่อไป เพราะระบบนี้เองที่จะเป็นตัวกำหนดประเภทและขนาดของรางวัลผลตอบแทนที่พนักงานจะได้รับ โดยในเวลาเดียวกันยังเป็นเครื่องเสริมความพอใจให้คนทำงานจะได้รับจากหน้าที่งานที่ทำอยู่ได้โดยตรงอีกด้วย^{๔๖}

๓. การมอบอำนาจ (Empowerment)

บทบาทหน้าที่สำคัญประการที่ ๓ ของการเป็นผู้นำ ก็คือ การมอบอำนาจให้บุคคลผู้ทำหน้าที่รองลงมาหรือผู้ช่วยหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยตรงเป็นผู้ปฏิบัติแทนโดยผู้นำเป็นผู้มอบอำนาจให้ การมอบอำนาจนี้ควบคู่ไปกับการมอบความรับผิดชอบให้แก่ผู้ที่ได้รับความไว้วางใจให้รับ

^{๔๖} ธงชัย สันติวงษ์, พฤติกรรมองค์กร, หน้า ๕๓.

ภารกิจหน้านั้น ผู้รับมอบอำนาจจะสามารถดำเนินการและตัดสินใจเกี่ยวกับงานได้ด้วยตนเอง โดยอาศัยหลักที่เรียกว่าการกระจายอำนาจ (Decentralization)^{๔๗}

องค์ประกอบของการมอบอำนาจ (Elements of empowerment)

๑. พนักงานได้รับข้อมูลเกี่ยวกับการทำงานนั้น พนักงานมีความเข้าใจในการทำงานและมีข้อมูลรายละเอียดเพียงพอที่จะรับผิดชอบงานนั้นได้

๒. พนักงานได้รับความรู้และทักษะในการทำงานที่ช่วยให้องค์การบรรลุเป้าหมายได้ องค์การมีการฝึกอบรมพนักงานให้มีความรู้และทักษะที่ใช้ในการทำงาน ความรู้และทักษะเหล่านั้นช่วยเพิ่มสมรรถภาพในการทำงานได้มากขึ้น

๓. พนักงานมีอำนาจในการตัดสินใจแทนได้ การทำงานในสภาพการแข่งขันในทุกวันนี้คือการให้พนักงานมีอำนาจเพียงพอในการทำงานและการทำงานตามทิศทางขององค์การโดยมีการควบคุมตนเอง

๔. พนักงานเข้าใจความหมายความสำคัญของผลที่เกิดจากการทำงานที่ได้รับมอบอำนาจมา ทำให้พนักงานเห็นความสำคัญและผลของการทำงาน ทำให้พนักงานปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเหมาะสมเพื่อที่จะทำให้บรรลุผลสำเร็จ

๕. พนักงานได้รับรางวัลการทำงาน การให้รางวัลแก่พนักงานอยู่บนพื้นฐานของความสำเร็จขององค์การ การได้รับค่าตอบแทนมากขึ้นหมายถึงการที่พนักงานได้รับค่าตอบแทนเพิ่มขึ้น มีการแบ่งปันผลกำไรให้แก่พนักงาน รางวัลจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งในการมอบอำนาจให้แก่พนักงานที่พนักงานจะได้รับจากการทำงาน

ความต่อเนื่องของการมอบอำนาจ (The empowerment continuum)

การทำงานในองค์การในปัจจุบันนี้มีการมอบอำนาจในระดับต่าง ๆ ให้แก่พนักงาน ในบางองค์การ การมอบอำนาจหมายถึงการส่งเสริมให้พนักงานมีความคิดริเริ่มในขณะที่ผู้นำเป็นผู้ตัดสินใจขั้นสุดท้ายตามอำนาจหน้าที่ของตน ปัจจุบันวิธีการมอบอำนาจเป็นไปอย่างต่อเนื่อง เริ่มจากพนักงานระดับต้นที่ยังไม่มีการตัดสินใจใด ๆ จนกระทั่งถึงระดับสูงขึ้นไปที่พนักงานตัดสินใจได้เป็นทีมและมีการควบคุมตนเอง^{๔๘}

ลักษณะของการมอบอำนาจหน้าที่

๑. เป็นการโอนหรือให้อำนาจหน้าที่ หรือผลักอำนาจหน้าที่ไปให้ผู้อื่นปฏิบัติงานแทน ไม่ใช่เป็นการให้อำนาจเด็ดขาดไปเลย แต่เป็นการถ่ายโอนอำนาจหน้าที่ให้แก่ผู้รับมอบที่จะปฏิบัติงาน ผู้มอบอำนาจจะมีสิทธิจะเรียกหรือถอนคืนได้ การให้อำนาจหรือโอนอำนาจหน้าที่เป็น

^{๔๗} Franklin Covey, *The Four Roles Leadership*, pp. 56-69.

^{๔๘} เนตรพัฒนา ขาวราช, *ภาวะผู้นำ และผู้นำเชิงกลยุทธ์*, หน้า ๔๔-๔๕.

การชั่วระยะเวลาหนึ่งพอเหมาะที่จะปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จไปได้เท่านั้น ไม่ใช่ให้ถาวรตลอดไป

๒. ทำให้ผู้รับมอบอำนาจหน้าที่เกิดอำนาจมีภาระความรับผิดชอบร่วมกับผู้นำตามส่วนที่ได้รับมอบ

๓. อำนาจหน้าที่ที่รับมอบจะมีลักษณะลดหลั่นตามลำดับสายการบังคับบัญชา

๔. อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบที่มอบให้ต้องได้สัดส่วนสมดุลกัน

๕. เมื่อมอบอำนาจหน้าที่แล้ว ผู้มอบยังต้องรับผิดชอบในผลงานความผิดพลาดเสียหายที่อาจเกิดขึ้น

๔. แบบอย่างการเป็นผู้นำ (Modeling)^{๔๙}

บทบาทที่สำคัญยิ่งประการที่ ๔ ของการเป็นผู้นำก็คือ แบบอย่างการเป็นผู้นำ ซึ่งเป็นการกำหนดคุณสมบัติ คุณลักษณะ ตลอดจนความสามารถที่สำคัญของการเป็นผู้นำ เพื่อให้เป็นที่ยอมรับและเชื่อถือของบุคคลภายในและภายนอกองค์กรนั้น ๆ ปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาคุณสมบัติ คุณลักษณะของการเป็นผู้นำก็คือการพัฒนาศักยภาพของบุคคลซึ่งเป็นผู้นำ เมื่อผู้นำได้มีการพัฒนาศักยภาพของตน (Developing personal potential) ก็ย่อมทำให้ผู้นำนั้นมีคุณภาพทั้งในเรื่องส่วนตัว การดำเนินชีวิต และการทำงาน เป็นที่ยอมรับและเป็นที่น่าเชื่อถือของบุคคลทั่วไปทั้งภายในและภายนอกองค์กร^{๕๐}

ลักษณะนิสัย ๗ ประการ (Seven habits) ของ สตีเฟ่น โควีย์ (Stephen Covey) ถือเป็นวิธีการในการพัฒนาศักยภาพของบุคคลซึ่งเป็นผู้นำเพื่อให้เป็นผู้นำที่ดี เป็นที่ยอมรับนับถือ ตลอดจนมีความน่าเชื่อถือของบุคคลทั่วไปซึ่งเขาได้อธิบายถึงนิสัยที่สำคัญประกอบกับความรู้จักทักษะและความปรารถนาของบุคคลที่ต้องการความสำเร็จ แนวทางเกี่ยวข้องกับบุคคลและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล รวมทั้งลักษณะนิสัย ๗ ประการ ประกอบกับความมีวุฒิภาวะอย่างต่อเนื่องกันจากความไม่เป็นอิสระถึงความเป็นอิสระในตนเองและความเป็นอิสระระหว่างกัน ลักษณะนิสัยแต่ละอย่างนี้ อยู่บนพื้นฐานของแต่ละบุคคลในอดีต ประกอบกับวุฒิภาวะอย่างต่อเนื่องที่ได้พัฒนานิสัยของบุคคลให้มีประสิทธิภาพ ดังนั้น การเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพต้องการความสัมพันธ์ระหว่างความตระหนักในสิ่งที่ดีที่สุดที่ต้องการให้เกิดขึ้นโดยผ่านการประสานการทำงานร่วมกับผู้อื่นที่ทำให้การดำเนินชีวิตและการทำงานดีขึ้นโดยใช้ประสบการณ์ที่มีมากมายมหาศาลแลกเปลี่ยนกันระหว่างบุคคล

^{๔๙} Franklin Covey, *The Four Roles Leadership*, pp. 70-80.

^{๕๐} เนตต์พัฒนา ขาววิราช, *ภาวะผู้นำและผู้นำเชิงกลยุทธ์*, หน้า ๑๔๖-๑๔๗.

ลักษณะนิสัยประการแรก การปฏิบัติเชิงรุก (Be proactive) การเป็นผู้ปฏิบัติเชิงรุก หมายความว่าไม่เพียงแต่คิดริเริ่มเท่านั้น แต่หมายถึงความรับผิดชอบในชีวิตของตนเอง คนที่มีการปฏิบัติเชิงรุกตระหนักว่าเรามีความสามารถในการเลือกและการกระทำอย่างสมบูรณ์ไม่ตำหนิผู้อื่น หรือสภาพชีวิตของตนเอง

ลักษณะนิสัยประการที่สอง เริ่มจากจุดสุดท้ายที่ต้องการในจิตใจ (Begin with the end in mind) หมายถึงการทำความเข้าใจจิตใจตนเองอย่างชัดเจน จินตนาการถึงจุดหมายปลายทางที่ต้องการ ดังเช่นความสำคัญของวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ที่ผู้นำกำหนดไว้สำหรับอนาคตและทำให้ทุกคนเดินไปตามทิศทางเดียวกัน แต่ละคนเริ่มจากจุดสุดท้ายที่ต้องการไว้ในใจ หมายถึงการรู้ว่าต้องการอะไร สิ่งนั้นมีความสำคัญอย่างไร เพื่อจะได้ใช้ชีวิตในแต่ละวันในวิถีทางที่จะสร้างวิสัยทัศน์นั้นให้เป็นจริงได้ การมีเป้าหมายที่ชัดเจนและการวางแผนลักษณะนิสัยนี้ช่วยนำทางและเป็นหลักที่มีคุณค่าต่อความสำเร็จในที่สุด

ลักษณะนิสัยประการที่สาม ทำสิ่งแรกก่อน (Put First Things First) หมายถึง การควบคุมเวลาและการทำงานที่เกี่ยวกับเป้าหมายที่ต้องการ จัดลำดับความสำคัญของงานที่ต้องทำ ก่อนจัดการตนเองได้เป็นอย่างดีว่าควรทำสิ่งใด ทำในเวลาใด และทำอะไรก่อนหลังเพื่อให้เกิดความสัมพันธระหว่างงานและนำไปสู่การบรรลุผลสำเร็จ

ลักษณะนิสัยทั้งสามประการนี้เกี่ยวกับการสร้างความเป็นอิสระของตนเอง จากนั้นนำมาเกี่ยวข้องกับผู้อื่น เช่น การคำนึงถึงผู้อื่น ความสัมพันธ์กับผู้อื่น ซึ่ง Covey เรียกว่า ชัยชนะจากคนจำนวนมาก (Public victories) ประกอบด้วย การสื่อสารกับผู้อื่นเป็นอย่างดี การทำงานร่วมกันเป็นทีม การเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางบวกด้วยความไว้วางใจ การเอาใจใส่ และการยอมรับนับถือซึ่งกันและกันดังนิสัยต่อไปนี้

ลักษณะนิสัยประการที่สี่ การคิดที่ทำให้เกิดชัยชนะทั้งสองฝ่าย (Think Win-Win) หมายถึง การคิดที่ทำให้เกิดความเข้าใจว่าหากขาดการประสานงานร่วมมือกันแล้ว องค์กรไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายได้ เมื่อผู้นำเข้าใจเช่นนี้ก็จะประสานการทำงานในวิถีทางที่เกิดความไว้วางใจกันและกันและทำให้ทุกคนกลายเป็นผู้ชนะ ทำให้เกิดผลประโยชน์และความพึงพอใจร่วมกัน

ลักษณะนิสัยประการที่ห้า (Seek First to Understand, Then to Be Understood) หลักเกณฑ์ข้อนี้หมายความว่า กฎเกณฑ์สำคัญคือการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ บุคคลหลายคนจะไม่ฟังด้วยความตั้งใจเพื่อให้เกิดความเข้าใจ ความเข้าใจประการแรกต้องมีการฟังด้วยความเข้าใจถึงภายในจิตใจในบุคคลว่ามีความรู้สึกอย่างไร

ลักษณะนิสัยประการที่หก (Synergize) หมายถึง หลักการที่ผสมผสานกันระหว่างการกระทำที่เกิดขึ้นกับบุคคลที่ทำงานร่วมกันในการมีความคิดริเริ่มในทางเลือกใหม่และการแก้ไข ปัญหา การหลอมรวมกันระหว่างบุคคลเกิดจากการมีความคิดเห็นตรงกัน การมีความคิดเห็นตรงกัน ทำให้เกิดการยอมรับในความแตกต่างและทำให้เกิดประโยชน์และช่วยเสริมจุดแข็งและลดจุดอ่อนลงด้วยการประสานความแตกต่างเข้าด้วยกัน

ลักษณะนิสัยประการที่เจ็ด (Sharpen the saw) หมายถึง เมื่อได้ผ่านลักษณะนิสัยทั้ง ๖ ประการดังกล่าวแล้วมาถึงกระบวนการสร้างความต่อเนื่องในการทำสิ่งใหม่ ๆ ทั้งทางร่างกาย ทางจิตใจ ทางจิตวิญญาณ และการยอมรับของทุกคน การรวมลักษณะนิสัยทั้งหมดได้อย่างเข้มแข็ง^{๕๑}

๒.๒.๒ เป้าหมายสำคัญของหลักบทบาทยุทธ ๔ ประการ

๒.๒.๒.๑ เป้าหมาย

หลักการบทบาทยุทธ ๔ ประการ ได้ชี้ให้เห็นว่า การเป็นผู้นำที่ดีและมีประสิทธิภาพในโลกยุคปัจจุบันซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ผู้นำจะต้องมีหลักการในการดำเนินงานอย่างไร เพื่อจะทำให้องค์กรสามารถดำเนินอยู่ได้อย่างมั่นคงตามเป้าหมายที่วางไว้ โดยการเน้นให้เห็นเป้าหมายสำคัญ ๓ ประการคือ

๑. การพัฒนาศักยภาพความเป็นผู้นำ
๒. การพัฒนาบุคลากรในองค์กร
๓. การพัฒนาองค์กรเพื่อให้สามารถดำเนินงานทุกอย่างให้มีประสิทธิภาพสูงสุดเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning organization)

๒.๒.๒.๒ ปัจจัยการเป็นผู้นำ

การเป็นผู้นำที่ดีประกอบด้วยปัจจัยหลาย ๆ ด้านที่ทำให้บุคคลหนึ่งมีความเป็นผู้นำขึ้นมาจนเป็นที่ยอมรับนับถือจากบุคคลต่าง ๆ ได้ ปัจจัยเหล่านี้ประกอบด้วย ปัจจัยที่เกิดจากทัศนคติของตัวผู้นำเอง ปัจจัยที่เกิดจากผู้ร่วมงาน และปัจจัยที่เกิดจากสภาพแวดล้อม ปัจจัยดังกล่าวช่วยส่งเสริมความเป็นผู้นำที่มีพฤติกรรมแตกต่างกันดังรายละเอียดต่อไปนี้^{๕๒}

๑. ปัจจัยที่เกิดจากทัศนคติของตัวผู้นำเอง หมายถึง ตัวผู้นำเองที่มีทัศนคติต่อตำแหน่งในความสามารถในการนำ และมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มีความเชื่อมั่นในตนเอง เชื่อมั่นในความรู้ความสามารถและประสบการณ์ที่ตนเองมีอยู่ในการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม มีทัศนคติที่ดีต่อผู้ร่วมงาน ด้วยมีความไว้วางใจในผู้ร่วมงาน มีทัศนคติที่ดีต่อหน้าที่ที่รับผิดชอบ มี

^{๕๑} สรุปลจาก เนตต์พัฒนา ขาวีราช, อ้างแล้ว.

^{๕๒} เนตต์พัฒนา ขาวีราช, ภาวะผู้นำและผู้นำเชิงกลยุทธ์, หน้า ๑๑.

ทัศนคติที่ดีต่ออาชีพและกิจการงานที่รับผิดชอบ มีความภาคภูมิใจในงานที่ตนเองปฏิบัติหน้าที่ เห็นคุณค่าของงานที่ทำ

๒. ปัจจัยที่เกิดจากผู้ร่วมงาน หมายถึง ผู้ร่วมงานมีพฤติกรรมที่ดีในการสนับสนุนการทำงานของผู้นำ สามารถนำเอาความคิด ความต้องการของผู้นำมาปฏิบัติได้อย่างบังเกิดผลตามที่ผู้นำต้องการ สามารถทำงานร่วมกันได้ มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกันมีความพร้อมที่จะทำงานและมีความรับผิดชอบในงาน สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ อันเกิดจากการทำงานได้ สามารถใช้ประสบการณ์ในการทำงานได้เป็นอย่างดี มีทัศนคติที่ดีต่อผู้นำ มีความเชื่อมั่นและไว้วางใจในตัวผู้นำ

๓. ปัจจัยที่เกิดจากสภาพแวดล้อม หมายถึง สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ขององค์กรมีผลกระทบต่อความเป็นผู้นำ หากผู้นำสามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมขององค์กรได้ก็จะทำให้อยู่ในสภาวะการณ์ที่ดี สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในองค์กรที่มีผลกระทบต่อผู้นำ ได้แก่ ลักษณะขององค์กร โครงสร้างขององค์กร ระบบการทำงาน ระเบียบวิธีปฏิบัติ อิทธิพลของกลุ่มในองค์กรในการให้ความร่วมมือ สนับสนุนหรือขัดขวางการทำงานของผู้นำ หากกลุ่มมีความผูกพันและยอมรับนับถือในตัวผู้นำ ก็จะทำให้ผู้นำได้รับความสำเร็จในการทำงานมากขึ้น

ความสัมพันธ์กับภายนอกก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อความเป็นผู้นำ หมายถึง การที่ผู้นำมีความสัมพันธ์กับกลุ่ม หรือบุคคลภายนอกอันมีอิทธิพลต่อการทำงาน ก็จะมีผลต่อความเป็นผู้นำที่กว้างขวางในทางสังคม ผู้นำสามารถใช้อิทธิพลในความสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกเพื่อที่จะเป็นประโยชน์ต่อองค์กรได้ ความสัมพันธ์ของสภาพแวดล้อมกับการเป็นผู้นำย่อมมีความเป็นปัจจัยต่อกันและมีความสัมพันธ์อย่างยิ่ง^{๕๓}

๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรม

๒.๓.๑ แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา

ภาวะผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนาตามที่ปรากฏในพระสูตรคัมภีร์เกี่ยวกับผู้นำและภาวะผู้นำแม้จะเป็นการบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ในเชิงประวัติศาสตร์ก็ตาม แต่จะเห็นถึงความเป็นผู้นำเมื่อวิเคราะห์ในหลักการสำคัญ จะพบเนื้อหาอันเกี่ยวเนื่องกับภาวะผู้นำตามคตินิยมของพระพุทธศาสนา ดังจะเห็นได้จากผู้นำไม่ว่าจะดำรงฐานะ หรือตำแหน่งใดก็ตามเช่น กษัตริย์ ราชินี มหาชนสมมติ เป็นต้น ได้สะท้อนถึงภาวะผู้นำอันสืบเนื่อง หรือมีรากฐานจากพุทธธรรมจะสังเกตได้จากจริยาวัตรต่าง ๆ ของผู้นำล้วนแต่มีความเกี่ยวข้องกับภาวะอำนาจ และความสัมพันธ์ของผู้นำและสมาชิกใน

^{๕๓} Franklin Covey, *The Four Roles Leadership*, pp. 82-89.

สังคม ร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ดังปรากฏออกมาในลักษณะของคุณธรรม หรือการปฏิบัติธรรม ตามหน้าที่ทั้งผู้นำและสมาชิกในกลุ่ม ฉะนั้น พุทธธรรมจึงเป็นเครื่องชี้ให้เห็นความสำคัญของผู้นำ และภาวะของผู้นำ ดังปรากฏรายละเอียดในพระสูตร ดังนี้^{๕๔}

อัครัญญสูตร กล่าวถึง กำเนิดของมนุษย์ สังคม ซึ่งแสดงออกมาในรูปของความสัมพันธ์ของคนในสังคม หรือรัฐ นั่นคือ ความเกี่ยวข้องของผู้นำและสมาชิก พระสูตรนี้บ่งบอกถึงภาวะของผู้นำนั้น มีพื้นฐานที่ธรรมชาติทางกายและทางใจของมนุษย์ และกล่าวถึงสภาพธรรมชาติดั้งเดิมของสังคมมนุษย์ เป็นสภาวะที่สงบต่างคนต่างอยู่ ไม่มีการแก่งแย่ง เพราะมีความอุดมสมบูรณ์ แต่ต่อมาเกิดความขัดแย้งกันขึ้นเนื่องจากมีผู้กระทำความชั่ว มีการลักขโมย เก็บเอาส่วนของผู้อื่นมาเป็นของตน ในขั้นแรก ๆ ก็เพียงแต่มีการว่ากล่าวตักเตือนกันเอง ยังไม่มีการทำร้ายกัน ต่อเมื่อมีการกระทำผิดอย่างซ้ำๆ ซาก ๆ จึงมีการจัดการลงโทษกันเอง ทำให้มีการเลือกผู้ปกครองขึ้นมาเพื่อให้ทำหน้าที่ปกครอง ค้ำครอง ความเป็นอยู่ การดำรงชีวิตของคนในสังคม โดยผู้ปกครองจะได้รับค่าตอบแทน ในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว ดังที่อัครัญญสูตรตอนมหาสมมตราช ได้กล่าวไว้ว่า วาสุฏฐะและการทวาชะ ครั้งนั้น สัตว์ทั้งหลายจึงได้ประชุมกันปรับทุกข์กันว่า ‘ท่านผู้เจริญ บาปกรรมปรากฏในหมู่สัตว์แล้ว คือ การถือเอาสิ่งของที่เขาไม่ได้ให้จักปรากฏ การครหาจักปรากฏ การพูดเท็จจักปรากฏ การถือทณหาฐจักปรากฏ ทางที่ดี พวกเรควรสมมติ (แต่งตั้ง) สัตว์ผู้หนึ่ง ซึ่งจะว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าว ตีเตือนผู้ที่ควรตีเตือน จับไล่ผู้ที่ควรจับไล่โดยชอบ พวกเราจักแบ่งปันข้าวสาทิให้แก่สัตว์ผู้หนึ่ง’^{๕๕}

จากข้อความในพระสูตรนี้ แสดงให้เห็นถึงความเลวร้ายในสังคมมนุษย์เราที่เป็นสาเหตุของการกำเนิดผู้นำอย่างชัดเจน โดยเริ่มต้นจากความแตกต่างทางศีลธรรมของมนุษย์ที่มีความโลก เกิดมีการลักขโมยสิ่งของกัน มีการพูด โกหกหลอกลวงกัน และก็มีผู้ที่ทำหน้าที่ตัดสินโทษแก่ผู้ที่กระทำความผิดตามที่ตนเองพอใจ นอกจากนั้น ก็มีการทะเลาะวิวาทกันขึ้น แล้วเกิดความวุ่นวายในสังคมดังกล่าว เพราะฉะนั้น ถ้าพิจารณาตามพระสูตรนี้แล้ว สถาบันการปกครองก็เกิดขึ้นเพื่อคอยปกป้องคุ้มครองคนดี และคอยตัดสินลงโทษคนที่กระทำความผิด ซึ่งเป็นผู้คอยตัดสินว่าใครถูกใครผิด ด้วยเหตุนี้สถาบันผู้ปกครองจึงเกิดขึ้นจากการคัดเลือกของประชาชนโดยประชาชนพร้อมใจกัน สละผลประโยชน์ของตนเองหรือที่เรียกกันในปัจจุบันว่าภาษีให้เป็นค่าตอบแทน ซึ่งการที่ประชาชนเป็นผู้คัดเลือกและมอบอำนาจ ถ้าหากว่าผู้ปกครองใช้อำนาจไม่เป็นธรรม ประชาชนไม่

^{๕๔} พระสมทบ ธิรปญโญ (รุ่งมิตร์จรัสแสง), “ภาวะผู้นำของเขาวชนตามหลักมรรคาธรรม ๔ : กรณีศึกษาโรงเรียนหล่มสักวิทยาคม จังหวัดเพชรบูรณ์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๕๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๐๓/๕๖.

พอใจ ก็สามารถเรียกร้อยอำนาจนั้นคืนมาได้ เพราะคำว่าราชา แปลว่าผู้มีความสุขใจ พอใจ หรือ ความชอบธรรมแก่บุคคลอื่น ในพระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงการกำเนิดของผู้นำและภาวะผู้นำไว้ในอัครกัณฐสูตร มีข้อความว่า วาเสฏฐะและภารทวาชะ ครั้งนั้นแล สัตว์ผู้หนึ่งเป็นคน โลภ สงวน ส่วนของตนไว้ ไปเก็บเอาส่วนอื่นที่เขาไม่ได้ให้มาบริโภคนสัตว์ทั้งหลายจึงช่วยกันจับสัตว์ผู้นั้นกรั่นแล้ว ได้ตกเตือนอย่างนี้ว่า แน่ะสัตว์ ผู้เจริญ ก็ท่านกระทำความชั่วช้านัก ที่สงวนส่วนของตนไว้ ไปเก็บเอาส่วนอื่นที่ เขาไม่ได้ให้มาบริโภค ท่านอย่าได้กระทำความชั่วช้าเห็นปานนี้อีกเลย วาเสฏฐะและภารทวาชะ สัตว์ผู้นั้นแล รับคำของสัตว์เหล่านั้นแล้ว แม้ครั้งที่ ๒ แม้ครั้งที่ ๓ พวกหนึ่งประหารด้วยฝ่ามือ พวกหนึ่งประหารด้วยก้อนดินบ้าง พวกหนึ่งประหาร ด้วยท่อนไม้ วาเสฏฐะและภารทวาชะ ก็นัยเพราะมีเหตุเช่นนั้นเป็นต้นมา การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้จึงปรากฏ การดิฉนจึงปรากฏ การกล่าวเท็จ จึงปรากฏ การถือท่อนไม้จึงปรากฏ ครั้งนั้นแล พวกสัตว์ที่เป็นผู้ใหญ่ จึงประชุมกัน ต่างก็ปรับทุกข์กันถึงการลักขโมย การดิฉน การพูดเท็จที่เกิดขึ้น ดังนั้นจำเป็นต้องมีผู้ตักเตือนกล่าวตักเตือนผู้ที่ทำผิด บางครั้งก็จับได้ ผู้ที่ควรถูกจับได้ได้โดยชอบ พวกเราจักให้รางวัลแก่ผู้ที่ตักเตือนโดยธรรมนั้น^{๕๖}

ดังนั้นแล้วเมื่อเกิดเหตุการณ์ทำนองนั้นอีกก็ได้พากันไปหาผู้ที่ทำการตักเตือน เขาก็ได้ทำการตักเตือนตามความเป็นจริง ว่ากล่าวตักเตือนในความผิดเล็กน้อย จับได้ออกจากกลุ่มในข้อหาที่รุนแรงโดยได้รับฉันทานุมัติจากสังคมนั้น ผู้ที่ทำการตักเตือนนั้นก็ได้รับรางวัลตามสมควร^{๕๗}

การกำเนิดขึ้นของมนุษย์สังคม ซึ่งแสดงออกในรูปของความสัมพันธ์ของคนในสังคม หรือรัฐนั้นคือความเกี่ยวข้องของผู้นำและสมาชิก พุทธธรรมที่บ่งถึงภาวะของผู้นำนั้นมีพื้นฐานที่ธรรมชาติทางกายและทางใจของมนุษย์ธรรมชาติดั้งเดิมของสังคมมนุษย์ เป็นสภาวะที่สงบ ต่างคนต่างอยู่ไม่แก่งแย่ง ธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ ต่อมาเกิดมีความขัดแย้ง เนื่องจากการกระทำชั่วเห็นแก่ประโยชน์ตน แรกๆ เพียงว่ากล่าวตักเตือนกันเอง ยังไม่ทำร้ายกัน ต่อเมื่อมีความผิดอีกมากมายขึ้นจึงมีการลงโทษกันเอง ทำให้เกิดความวุ่นวายมากขึ้นอีกเพราะไม่มีการรับความคิดเห็นของใคร เมื่อสังคมวุ่นวายมากขึ้น จึงรวมกลุ่มมีมติการเลือกผู้นำเกิดขึ้น^{๕๘}

^{๕๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๒๕/๕๕.

^{๕๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๓๐/๕๖.

^{๕๘} พระครูศรีจันทน์วิฐ (บุญจันทร์ เขมกาโม), ภาวะผู้นำเชิงพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : นิติธรรมการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๔๓.

จากเหตุดังกล่าวนี้ผู้นำจึงเกิดขึ้น เมื่ออยู่นานไปอำนาจยิ่งมาจากผู้นำกลุ่ม จึงกลายเป็นกษัตริย์ ปกครองดินแดนโดยธรรมได้รับความเชื่อถือ ต่อมาจึงกลายเป็นพระราชา ก็ด้วยการปกครองสังคมนั้นด้วยธรรม จึงได้รับยกย่องขึ้นเรื่อย ๆ^{๕๕}

ในพระสูตรตอนนี้แสดงให้เห็นการเกิดขึ้นของภาวะผู้นำมาเป็นลำดับ จากพระสูตร จะเห็นได้ว่า ความขัดแย้ง การทะเลาะวิวาท และการเอาเปรียบกันในกลุ่มมนุษย์เป็นเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความจำเป็นต้องมีผู้นำและผู้ตาม คือ

๑. มหาชนสมมติ เกิดจากประชาชนพร้อมใจกันมอบอำนาจให้กับบุคคลที่เหมาะสม และสมมติให้เป็นผู้นำของกลุ่มของตนเอง

๒. กษัตริย์ หมายถึง ผู้เป็นเจ้าแห่งนา หรือผู้เป็นใหญ่แห่งนา

๓. ราชา หมายถึง ผู้ที่ทำให้ประชาชนสุขใจ พอใจโดยธรรม

ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นที่จะต้องมีเจ้าหน้าที่คุ้มครองป้องกันชีวิตและทรัพย์สิน ผู้ที่ได้รับการคัดเลือกจากมหาชนได้รับการขนานนามว่า “มหาชนสมมติ” มีหน้าที่ต้องปกป้องคุ้มครองอาณาเขตกว้างใหญ่ ได้ขนานนามว่า “กษัตริย์” เพราะเป็นใหญ่ในนาและโดยที่หัวหน้า (ผู้นำ) นั้น เป็นผู้มีความดี คุณธรรม ยังความพอใจให้เกิดขึ้นแก่คนเป็นอันมาก จึงเรียกว่า “ราชา” การกำเนิดผู้นำในพระพุทธศาสนาจึงปรากฏมีขึ้นด้วยประการดังกล่าว

สรุปผู้นำล้วนแต่มีความเกี่ยวข้องกับภาวะอำนาจ และความสัมพันธ์ของผู้นำและสมาชิกในสังคม ร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ดังปรากฏออกมาในลักษณะของคุณธรรม หรือการปฏิบัติธรรมตามหน้าที่ทั้งผู้นำและสมาชิกในกลุ่ม ฉะนั้นพุทธธรรมจึงเป็นเครื่องชี้ให้เห็นความสำคัญของผู้นำและภาวะของผู้นำอย่างเห็นได้ชัด

ลักษณะของผู้นำในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎกมีอยู่ ๒ ลักษณะด้วยกัน คือลักษณะของธรรมราชา ๑ และลักษณะของเทวราชา ๑ ดังต่อไปนี้คือ^{๖๐}

๑. ลักษณะของธรรมราชา

ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ผู้นำที่ได้ชื่อว่า ราชา (King) คือผู้นำซึ่งยังชนทั้งหลายให้ยินดีด้วย ทศพิธราชธรรม ดังนั้น ผู้นำที่เป็นธรรมราชาจึงหมายถึง ผู้ที่ทรงไว้ซึ่งความรู้ในธรรมของพระพุทธศาสนาและยังชนทั้งหลายให้ยินดีด้วยธรรมนั้น ซึ่งรวมทั้งทศพิธราชธรรมนั้นด้วย ตามทัศนะทางพระพุทธศาสนาเห็นว่ากษัตริย์ (ผู้นำ) มิใช่เป็นเทวราช (God king)แต่เป็น

^{๕๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๓๑/๕๖-๕๗.

^{๖๐} สุรศักดิ์ ม่วงทอง, “พุทธธรรมกับภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ ศึกษาเฉพาะกรณีผู้นำผู้ใหญ่บ้าน จังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓), หน้า ๒๑.

เพียงมนุษย์ธรรมดาที่มีคุณสมบัติพิเศษบางประการ ที่ได้รับมอบอำนาจให้เป็นผู้ปกครองในลักษณะของสัญญาประชาคม การได้มาซึ่งอำนาจของผู้ปกครองมาจากความยินยอมของประชาชน เป็นการมอบให้ชั่วคราวเพื่อทำหน้าที่บางประการแทนประชาชน ดังนั้น ความชอบธรรมในอำนาจการปกครองซึ่งหมายรวมถึงการยอมรับในสิทธิอำนาจ ในการปกครองผู้นำโดยประชาชน จึงเป็นสิ่งที่ผู้นำควรจะต้องคำนึงถึงตลอดเวลา จากการที่สังคมอินเดียขณะที่พระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้นเป็นสังคมที่ปกครองด้วยระบอบราชาธิปไตยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และระบอบสาธารณรัฐซึ่งมีพระมหากษัตริย์เป็นผู้ที่มีอำนาจในการปกครองอาจจะเรียกว่ามีการปกครองแบบสามัคคีธรรม

ลักษณะสำคัญของพุทธธรรม ที่แสดงถึงความเป็นพระราชา มีความหมายตามศัพท์ประกอบคำอธิบายดังนี้

๑) คำว่า “ธรรม” หมายถึง ความถูกต้อง ดีงาม ยุติธรรม

๒) คำว่า “ราชา” หมายถึง กษัตริย์ที่ปวงชนนิยมชมชอบ ก็เพราะปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายด้วยความยุติธรรม

ฉะนั้น กษัตริย์องค์ใดไม่ประพฤติธรรม นำความเดือดร้อนมาสู่ประชาชน กษัตริย์องค์นั้นก็จะไม่ได้รับการขนานนามว่า ราชา^{๖๐} ในขณะที่ธรรมตามหลักพุทธธรรมแสดงความเป็นสากลที่ทุกคนพึงปฏิบัติธรรมอย่างเดียวกัน ใครปฏิบัติได้มากก็อยู่ในฐานะสูงยิ่งอยู่ในฐานะสูงก็ยิ่งเป็นที่หวังว่าจะต้องประพฤติให้สูงตามไปด้วย หากประพฤติตนไม่อยู่ในธรรมก็จะถูกโลกตำหนิยิ่งกว่าเมื่อคนวรรณะต่ำประพฤติผิด กษัตริย์จึงต้องประพฤติธรรมและเผยแผ่ธรรมซึ่งก็ต้องรวมหน้าที่ในฐานะที่ทรงเป็นพระอัครศาสนูปถัมภกไปด้วยโดยปริยาย กษัตริย์ในความหมายเช่นนี้จึงได้ชื่อว่า เป็นธรรมราชา ส่วนคติของศาสนาพราหมณ์ผนวกความเชื่อเรื่องเทพเจ้าเข้ากับลักษณะของกษัตริย์และโยจวรรณะกษัตริย์เข้ากับพระผู้เป็นเจ้า จึงเกิดความคิดแบบเทวราชาดังกล่าวมาแล้ว ส่วนพระพุทธศาสนาไม่ยอมรับความศักดิ์สิทธิ์ของกัมภีร์พระเวท จึงไม่ยอมรับการเกิดวรรณะจากพระผู้เป็นเจ้าและมีได้ให้ฐานะอันสำคัญแก่เทพเจ้าทั้งหลาย หากแต่กำหนดว่าความเป็นเทพก็เกิดจากบุญอันบุคคลได้กระทำ คนธรรมดาที่อาจสูงส่งเท่าเทพและพรหมได้หากประพฤติปฏิบัติธรรมสูงพอ ดังนั้น พระเจ้าแผ่นดินที่ดีจึงเป็นสมมติเทพ คือเทียบได้กับเทพในแง่การปฏิบัติธรรม และมีสิทธิในการปกครองเพราะคุณธรรมดังกล่าว หากปราศจากคุณธรรมเมื่อใด ผู้อื่นก็มีสิทธิโค่นล้มเสียได้ ดังนั้น ธรรมราชาจึงปกครองโดยเน้นการปฏิบัติตามธรรมและสอนผู้อื่นให้ประพฤติธรรม มากกว่าที่จะปล่อยให้ประชาชนเดือดร้อนแล้วใช้อำนาจปราบปรามเมื่อ ประชาชนทำผิด ยิ่งกว่านั้นนอกจากธรรมราชาไม่ถืออำนาจเป็นเครื่องมือปกครองแล้วยังทรงควบคุมพระองค์มิให้ลุแก่อำนาจหรือให้

^{๖๐} ชัยอนันต์ สมุทรวณิช, ประชาธิปไตยสังคมนิยมกับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, ๒๕๒๐), หน้า ๖๓.

ความสำคัญแก่ฐานะอันสูงของพระองค์ยิ่งกว่าความสุขของประชาชน ดังจะเห็นได้จากพรหมวิหาร และธรรมหลายข้อในทศพิธราชธรรม คือ ความอ่อนโยน ความไม่โกรธ ความไม่เบียดเบียน ความหนักแน่นในธรรม เมื่อกษัตริย์ปฏิบัติพระองค์ตามธรรมดังกล่าวนี้แล้วย่อมใช้อำนาจในทางที่ไม่เป็นธรรม แม้จะทรงพระราชอำนาจอยู่สักเพียงใดก็ตาม การเน้นลักษณะของผู้หน้าที่ดีนี้อาจเป็นเหตุให้พระพุทธองค์ทรงเห็นว่าเพียงพอแล้วสำหรับการปกครองแว่นแคว้นต่างๆ

๒. ลักษณะของเทวราชา

พระพุทธศาสนายอมรับความสำคัญของกษัตริย์ในแง่ที่เป็นเทพเจ้าโดยสมมติคือ โดยการยอมรับของประชาชน ไม่ใช่เทพเจ้าบนสวรรค์ตามความเข้าใจของลัทธิพราหมณ์ เพราะพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นท่ามกลางประเพณีนิยมอินเดียโบราณ ถูกครอบงำด้วยลัทธิพราหมณ์ แต่ไม่ทั้งหมด ซึ่งพระพุทธศาสนายังคงมีจุดยืนความเป็นตัวของตัวเองโดยให้เหตุผลอธิบายการเป็นสมมติเทพของกษัตริย์ ตามหลักพุทธธรรมได้แสดงถึงเทพเจ้า ๓ ประการ ดังนี้^{๖๒}

๑) สมมติเทพ (God by convention) เทพเจ้าโดยสมมติ คือ โดยการยอมรับของมวลมนุษยโลกซึ่งหมายถึงกษัตริย์ทรงเป็นเทพที่อยู่เหนือมนุษย์ด้วยธรรม

๒) อุปัตติเทพ (God by rebirth) เทพเจ้าโดยกำเนิด คือสถิตอยู่บนสวรรค์

๓) วิสุทธิเทพ (God by purification) เทพเจ้าโดยความบริสุทธิ์ ซึ่งเกิดจากการกระทำของตนเองอันได้แก่พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลาย

ลักษณะสำคัญของผู้นำ ในฐานะเทวราชา คือการยกอำนาจสิทธิ์ขาด ให้เป็นผู้ยิ่งใหญ่ เป็นผู้ดูแลรักษาความสงบ ปราบปรามเหตุการณ์ให้อยู่ในความสงบ ดำเนินการบริหารกิจการมต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม หรือสมาชิกภายใต้การดูแลบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม พระองค์ผู้เป็นเทวราชาจะมีภาวะหรือคุณธรรมที่เป็นเอกลักษณ์สำคัญ คือมีความกล้าหาญเฉพาะในสิ่งที่เป็นธรรมตามทศพิธราชธรรม สิ่งที่เหมือนกันในเทวราชาและธรรมราชา มิใช่เพียงสถานะสูงสุดในสังคม แต่ขึ้นกับเงื่อนไขที่เท่าเทียมกันกับทุกคน ในฐานะสมาชิกร่วมอยู่ในสังคม คือการประพฤติธรรม ในฐานะผู้นำคือ พันธกรณีในการดูแลทุกข์สุขของอาณาประชาราษฎร์

ดังนั้น ประชาชนคนธรรมดาถ้ากระทำความดีก็อาจได้รับการยกย่องยอมรับนับถือสมมติเป็นเทพได้ ซึ่งได้แก่ กษัตริย์ในยุคหนึ่งนั่นเอง เป็นการปฏิรูปความคิดของลัทธิพราหมณ์ในแง่ที่ว่าคนธรรมดา ก็อาจเป็นเทพเจ้าได้ ถ้าเขาปฏิบัติตนเป็นคนดีเป็นแบบอย่างจนเป็นที่ยอมรับนับถือของคนโดยทั่วไป

^{๖๒} พระครูสิริจันทนิวิฐ (บุญจันทร์ เขมกาโม), ภาวะผู้นำเชิงพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : นิติธรรมการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๓๕ - ๔๑.

เป็นที่น่าสังเกตว่าการบริหารในคณะสงฆ์ พระพุทธองค์ไม่ทรงให้ความสำคัญกับผู้นำ หรือผู้ปกครองมากนักนอกเสียจากกรรมวินัยเท่านั้น ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสกับพระอานนท์ว่า

“กรรมวินัยที่เราบัญญัติแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไปแล้ว ก็จักเป็นศาสนาของพวกเธอทั้งหลาย”^{๖๓}

มองจากตรงจุดนี้พระพุทธองค์ทรงให้ความสำคัญต่อกรรมวินัยมากกว่าผู้นำ ซึ่งตรงจุดนี้ผู้วิจัยมองว่าเป็นความชาญฉลาดของพระพุทธองค์ เพราะพระกรรมวินัยไม่มีการเปลี่ยนแปลง^{๖๔} ดังนั้นถ้าผู้นำที่เป็นกษัตริย์ ราชา ผู้บริหารรัฐ จำเป็นจะต้องดูแลความสงบและสร้างสันติให้เกิดแก่ราษฎรเป็นหลัก ทั้งนี้ก็เพราะว่าบ้านเมืองจะอยู่เย็นเป็นสุข มีระเบียบวินัย ก็เพราะมีผู้นำเป็นที่รวมจิตใจ มีผู้บริหารบ้านเมืองคอยเอาใจใส่ดูแล ดังหลักที่ว่า พระราชาเป็นเครื่องปรากฏของแว่นแคว้น^{๖๕} พระราชาเป็นประมุขของประชาชน^{๖๖} เป็นต้น

๒.๓.๒ ความหมายของผู้นำและภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรม

ในทางพระพุทธศาสนานักวิชาการได้ให้ความหมายของผู้นำและภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรม เป็นที่ยอมรับและนักวิจัยหลาย ๆ ท่านได้เสนอไว้ดังนี้

พุทธทาสภิกขุ^{๖๗} กล่าวว่า ผู้นำคือ คำว่า ประมุข มาจากคำว่า ปะ แปลว่า ทั้งหมดทั้งสิ้น และมุขะ แปลว่า หน้า รวมเป็น ปมุขะ มีความหมายว่า หน่วยออกหน้าทั้งหมดทั้งสิ้น คือ ลักษณะแห่งผู้นำนั่นเอง เป็นการนำอย่างสัตบุรุษ อย่างผู้มีคุณธรรมเป็นผู้นำ ซึ่งเป็นความหมายกับผู้นำแห่งทุรราช ระบอบประชาธิปไตยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข แต่ถึงกระนั้น ก็ไม่สูญเสียการเป็นผู้นำ เพราะมีการนำได้หลายทาง แม้จะไม่มีอำนาจทางการเมืองโดยสมบูรณ์ แต่ก็มีโอกาสที่จะนำในทางเศรษฐกิจ การพัฒนา วัฒนธรรม การศึกษา ซึ่งดีไปกว่าการเมืองเรียกว่า ผู้นำทางวิญญาณ คือ การทำให้เกิดความถูกต้องในทางจิตใจ ในการดำเนินชีวิต

^{๖๓} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔.

^{๖๔} พระวชิรายุทธ เดชมุโม (ศรีสัมพันธ์), “การศึกษาภาวะผู้นำของอนาถบิณฑิกอุบาสก”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๓๕.

^{๖๕} ศ.ส. (ไทย) ๑๕/๓๒/๘๐.

^{๖๖} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๐๐/๔๕๕.

^{๖๗} อมร รักชาติ, “สอนนักวิชาการพึงรู้รัฐบาลชน ๔”, เนชั่นสุดสัปดาห์, ปีที่ ๓, (สิงหาคม ๒๕๓๗) : ๑๒-๑๓.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๖๔} ให้ความหมายของผู้นำว่า คือ บุคคลที่จะมาประสานช่วยให้คนทั้งหลายรวมกันโดยที่ว่าจะเป็นการอยู่รวมกันก็ตาม หรือทำการร่วมกันก็ตามให้พากันไปด้วยดี ผู้จุดหมายที่ดึงดูดภาวะผู้นำ ก็คือคุณสมบัติ เช่น สติปัญญา ความดีงาม ความรู้ความสามารถของบุคคล ที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกัน และพากันสู่จุดหมายที่ดีงาม คุณสมบัติของผู้นำมีหลายอย่างหลายด้าน แยกไปตามสิ่งที่ผู้นำจะต้องเกี่ยวข้อง คือ ผู้นำจะต้องมีความสามารถในการที่จะไปเกี่ยวข้องหรือปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นทุกอย่างให้ถูกต้องและได้ผลดี

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)^{๖๕} ให้ความหมายว่า ผู้นำ คือผู้ชักพาให้คนอื่นเคลื่อนไหวก้าวหรือกระทำการทิศทางที่ผู้นำกำหนดเป้าหมายไว้ หลายคนมีบทบาทเป็นผู้นำกันอยู่แล้ว เช่นเป็นผู้นำองค์กร ผู้นำสมาคม ผู้นำวัดและแม้กระทั่งหัวหน้าครอบครัวก็จัดว่าเป็นผู้นำ

พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตฺโต)^{๖๖} ให้ความหมายว่า ผู้นำ ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Leadership” ซึ่งมีความหมายในทำนองเดียวกันว่า “Being a leader ; power of leading, the qualities of a leader” หมายถึง ผู้นำไปสู่สิ่งที่ดีงามและเป็นประโยชน์แก่มหาชน การนำไปในทางชั่วร้ายเสียหาย เช่น เป็นหัวหน้าโจรพาลูกน้องไปปล้นหรือลักขโมย หรือการตั้งตนเป็นหัวหน้าไปพาคนค้าขายเสพติด ก็คงไม่นับว่าเป็นผู้นำหรือมีภาวะผู้นำ เพราะไม่สัมพันธ์กับเป้าหมายที่ดีงาม และมีได้ตั้งอยู่บนฐานแห่งศีลธรรม คุณธรรม และสติปัญญา

จากการให้ความหมายของคำว่า ผู้นำ ตามพระพุทธศาสนาที่กล่าวมานี้ ความหมาย ผู้นำ คือ บุคคลที่มีอิทธิพลเหนือคนอื่นในกลุ่ม สามารถที่จะบริหารจัดการองค์กร ให้ดำเนินไปได้ด้วยดี มีบทบาทสำคัญในการนำกลุ่มหรือคณะไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย การเป็นผู้นำที่ดี จำเป็นต้องมีการเรียนรู้และฝึกฝนซึ่งต้องอาจใช้เวลานาน แต่หากสามารถทำได้สำเร็จก็เท่ากับว่าผู้นำนั้นมีคุณสมบัติสำคัญที่จะนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จได้ง่ายขึ้น

สรุปเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบแล้วความหมายของผู้นำและภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรม ผู้นำหมายถึง ตัวบุคคลและภาวะผู้นำเป็นเรื่องของคุณลักษณะ หรือคุณสมบัติของบุคคลที่ทำให้การดำเนินงานของกลุ่มเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จที่วางเอาไว้ ส่วนภาวะผู้นำ

^{๖๔}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ภาวะผู้นำ : ความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๓-๔.

^{๖๕}พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วินดาต้า โปรดักส์, ๒๕๔๘), หน้า ๓๔.

^{๖๖}พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตฺโต), ขุดพุทธศาสนาประยุกต์ สมองผู้นำสังคม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๕๓.

หมายถึง ศิลปะและความสามารถในการนำและจูงใจผู้ร่วมงานหรือผู้ได้บังคับบัญชาแต่ละคนให้ทำงานด้วยความเต็มใจและกระตือรือร้น เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มและขององค์การ

สุวิน สุขสมกิจ^{๓๐} ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำ หรือผู้ปกครอง ในทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในอรรถกถาอรรถกถา โดยกล่าวถึงความเกี่ยวข้องของสังคมมนุษย์ที่มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมที่สงบสุขไม่มีการแก่งแย่งเอาเปรียบซึ่งกันและกัน เพราะมีความอุดมสมบูรณ์ แต่ต่อมาความขัดแย้งเนื่องจากการกระทำผิดความชั่ว มีการลักขโมยของบุคคลในสังคม ในขั้นแรกจะเป็นการกล่าวตักเตือนกันเอง แต่เมื่อมีการประทุษร้ายอีก จึงมีการลงโทษแก่ผู้กระทำ ผู้ที่จะลงโทษหรือกล่าวตักเตือนได้จะต้องเป็นหัวหน้า หรือผู้นำ ที่มีอิทธิพลให้เกิดการยอมรับจากสังคมและยอมรับคำตัดสินการให้คุณและโทษตลอดจนให้ความไว้วางใจในคำตัดสินปัญหาต่างๆ ดังปรากฏข้อความว่า

“ครั้งนั้น เหล่ามนุษย์ทั้งหลายจึงประชุมกัน ครั้นแล้ว ต่างก็ปรึกษากันว่าการถือเอาสิ่งของของผู้อื่นไม่ได้ให้ จักเกิดขึ้นเพราะความชั่วจากการกระทำเหล่านี้ การกระทำเหล่านั้นจักเกิดขึ้นแก่พวกเรา อย่างกระนั้นเราจักสมมติ ให้มนุษย์ที่มีศีลธรรมผู้หนึ่งเป็นผู้กล่าวโดยธรรม ให้เป็นผู้ติเตียนลงโทษโดยชอบธรรม ให้เป็นผู้จับไล่บุคคลผู้ที่ควรถูกจับไล่ ส่วนพวกเราจักแบ่งข้าวสาละให้แก่ผู้นั้น ครั้นแล้วจึงแสวงหาบุคคลผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มีศีลธรรม และคุณธรรมเป็นผู้นำ ส่วนพวกตนก็แบ่งข้าวสาละให้แก่ผู้นั้น”

๒.๓.๓ แนวคิดเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา

ในทางพระพุทธศาสนานั้น คนเรานั้นเมื่อมาอยู่ร่วมกันเป็นหมู่ เป็นกลุ่ม เป็นชุมชนเป็นสังคม แต่ที่เราพูดว่าอยู่ร่วมกันนั้น ความจริง ถ้าดูลึกลงไปจะเห็นว่าตัวคนรวมกันจริง แต่มักจะรวมกันแค่เพียงภายนอก ส่วนข้างในนั้นค่อนข้างจะกระจัดกระจายที่ว่ากระจัดกระจาย ก็คือ มีความแตกต่างกันหลายอย่างหลายประการ ต่างจิตต่างใจ ต่างความรู้สึก ต่างความนึกคิดต่างความต้องการต่างความรู้ ความสามารถ ต่างระดับของการพัฒนาเป็นต้น รวมกันอยู่ และร่วมกันทำ เพื่อจะให้อยู่กันด้วยดี และทำการด้วยกันได้ผลบรรลุจุดหมาย ประสบความสำเร็จ

บุคคลที่จะมาประสานช่วยให้คนทั้งหลายรวมกัน โดยที่ว่าจะเป็นการอยู่ร่วมกันก็ตาม หรือทำการร่วมกันก็ตาม ให้พากันไปด้วยดี สู่จุดหมายที่ดีงาม ที่ว่าพากันไป ก็ให้พากันไปด้วยดีนั้นหมายความว่าไปโดยสวัสดิ์ หรือโดยสวัสดิภาพ ผ่านพ้นภัยอันตรายทุกสิ่งทุกอย่าง อย่างเรียบร้อย

^{๓๐} สุวิน สุขสมกิจ, “พุทธปรัชญากับการสร้างเสริมภาวะผู้นำ : กรณีศึกษากำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดกาญจนบุรี”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๗๗.

และเป็นสุข เป็นต้น แล้วก็บรรลุถึงจุดหมายที่พึงาม “โดยถูกต้องตามธรรม” เพราะฉะนั้น จะต้องถูกต้องตามธรรมด้วยโดยนัยนี้ ภาวะผู้นำ ก็คือคุณสมบัติ เช่น สติปัญญา ความดีงาม ความรู้ความสามารถของบุคคล ที่ชักนำให้คนทั้งหลาย มาประสานกัน และพากัน ไปสู่จุดหมายที่พึงาม^{๒๒}

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญเกี่ยวกับตัวผู้บริหารหรือผู้นำในการบริหารนี้มากโดยมีคำสอนที่พูดถึงเกี่ยวกับลักษณะของผู้นำดังที่ปรากฏอยู่ในทุติยปาปริกสูตร^{๒๓}ว่า ผู้นำจะต้องประกอบด้วยลักษณะ ดังนี้คือ

๑) จักขุมา คือ เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มองสภาพเหตุการณ์ออกและจะวางแผนเตรียมรับ หรือรุกได้อย่างไร

๒) วิรุโธ คือเป็นผู้ชำนาญในงาน รู้จักวิธีการไม่บกพร่องในหน้าที่ที่ตนได้รับผิดชอบ

๓) นิสสยสัมปันโน คือ เป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี และได้รับความเชื่อถือจากผู้อื่น ในพระสูตรนี้แสดงให้เห็นว่า การเป็นผู้นำนั้น จะต้องเป็นผู้ประกอบด้วยปัญญาคือมีหูตาไวและกว้างไกลสามารถจำแนกบุคคล และเหตุการณ์ออกว่าเป็นอย่างไร ซึ่งจะทำให้ผู้นำมีประสบการณ์มีความชำนาญในการปกครอง เข้าใจบุคคลหรือผู้ได้บังคับบัญชาได้เป็นอย่างดี ซึ่งจะทำให้มีผู้สนับสนุนมากขึ้น แต่คุณสมบัติทั้ง ๓ ประการนี้ มีระดับความสำคัญมากน้อยต่างกันไปตามระดับตำแหน่งหน้าที่ขององค์กรหรือหน่วยงานว่าเล็กหรือใหญ่ขนาดไหนหรือมี ความสำคัญเพียงใดโดยเฉพาะอย่างยิ่งแล้ว ผู้ปกครองรัฐหรือผู้นำประเทศแล้วนับว่าเป็นองค์กรที่ใหญ่ ผู้นำหรือผู้บริหารจึงต้องมีคุณสมบัติครบถ้วน จึงจะสามารถยึดศรัทธาของผู้ได้บังคับบัญชาไว้ได้ส่งผลให้ลูกน้องหรือผู้สื่องานมีความเชื่อมั่น นั่นย่อมเป็นสาเหตุที่จะนำไปสู่เป้าหมายเดียวกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๒๔}

เมื่อพูดถึงผู้นำแล้ว ผู้นำจะต้องมีความสามารถในการที่จะไปเกี่ยวข้องกับหรือปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นทุกอย่างให้ถูกต้อง และได้ผลดี องค์ประกอบเหล่านั้น คือ

๑. ตัวผู้นำ จะต้องมีความสมบูรณ์ภายในของตนเอง เป็นจุดเริ่มและเป็นแกนกลางไว้

^{๒๒} พระสมทบ ถิรปญโญ (รุ่งมิตร์จรสแสง), “ภาวะผู้นำของเยาวชนตามหลักทวารวาทธรรม ๔ : กรณีศึกษาโรงเรียนหล่มสักวิทยาคม จังหวัดเพชรบูรณ์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒๗.

^{๒๓} อ.จตุกก.(ไทย) ๒๑/๑๕๓/๒๐๓.

^{๒๔} วณิดา ชูสังข์, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ภาวะผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๖๔.

๒. ผู้ตาม โยงด้วยคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับผู้ตาม หรือเราอาจจะไม่เรียกว่า “ผู้ตาม” ในพุทธศาสนาก็ไม่ได้นิยมใช้คำว่า ผู้ตาม เราอาจจะใช้คำว่า “ผู้ร่วมไปด้วยกัน”

๓. จุดหมาย โยงด้วยคุณสมบัติที่สัมพันธ์กันกับจุดหมายเช่นจะต้องมีความชัดเจน เข้าใจถ่องแท้ และแน่วแน่ในจุดหมายเป็นต้น

๔. หลักการ และวิธีการ โยงด้วยคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับหลักการ และวิธีการที่จะทำให้สำเร็จผลบรรลุจุดหมาย

๕. สิ่งที่จะทำ โยงด้วยคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับสิ่งที่จะทำ

๖. สถานการณ์ โยงด้วยคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม หรือสิ่งที่จะประสบ ซึ่งอยู่ภายนอก ว่าทำอะไรจะผ่านไปได้ด้วยดี ในท่ามกลางสังคม สิ่งแวดล้อม หรือสิ่งที่จะประสบ เช่น ปัญหา เป็นต้น นี่คือ องค์ประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องสำหรับผู้นำที่จะต้องพัฒนาตนเองให้มีคุณสมบัติที่จะทำให้เป็นผู้พร้อมที่จะปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้น ได้อย่างถูกต้องบังเกิดผลดี^{๓๕}

นอกจากนี้ผู้นำจะต้องประกอบด้วยคุณธรรมจะต้องวางตัวในกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด ในสังฆโศภณสูตร พระพุทธองค์ได้แสดงถึงลักษณะและคุณสมบัติของผู้นำหรือผู้บริหารไว้ว่า

๑. วิยัตโต เป็นผู้มิมีปัญญา

๒. วินีโต เป็นผู้มิระเบียบวินัยดี

๓. วิสารโท เป็นผู้แก้แล้วกล้า

๔. พหุสุโต เป็นผู้มีความรู้ ศึกษาทรงจำมาก

๕. ธัมมานุวัตรมปฏิบัติปันโน เป็นผู้ปฏิบัติธรรม รักษาความถูกต้องในสิ่งที่ถูกที่ควร^{๓๖}

พระสารีบุตรเถระยังมีคุณลักษณะของผู้สอนอย่างที่เราเรียกว่า องค์คุณของกัลยาณมิตร ซึ่งมี ๗ ประการดังต่อไปนี้

๑. ปิโย น่ารัก (ในฐานะเป็นที่วางใจและสนิทสนม)

๒. กรุ น่ารัก (ในฐานะให้เกิดความรู้สึกรอบอุ้มใจ เป็นที่พึ่งได้ และปลอดภัย)

๓. ภาวนีโย น่ายกย่อง (ในฐานะทรงคุณคือความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง)

๔. วตุตา รู้จักพูด (คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี)

๕. วจนกุขโม อคทนต่อถ้อยคำ (พร้อมที่จะรับฟังคำซักถามต่าง ๆ อยู่เสมอ และสามารถรับฟังคำได้ด้วยใจความอดทนไม่เบื่อ)

๖. คมภิรี จ กถ กตฺตา - (กล่าวชี้แจงแถลงเรื่อง ต่าง ๆ ที่ลึกซึ้งได้)

^{๓๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ผู้นำ, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๔๔), หน้า ๒-๔.

^{๓๖} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑/๕-๑๐.

๓. โน จฏฐาเน นิโยชเย - (ไม่ชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย)^{๓๗}

ในอังกุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต ได้แสดงหลักธรรมสำหรับผู้ผู้นำไว้ ๕ ประการ คือ

๑. ขมา คือ มีความอดทนต่อการปฏิบัติงานมีใจหนักแน่น ไม่ยอมตกในความชั่ว ไม่เกรงกลัวหรือมีอคติ ๔ เมื่อจะต้องตัดสินใจและไม่หวั่นไหวเพราะโลกธรรม ๘

๒. ซาคติยะ คือ มีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา มีความระมัดระวังไม่ประมาทในการปกครองชีวิตหน้าที่และการงาน

๓. อุฏฐาณะ คือ มีความขยันหมั่นเพียรต่อหน้าที่การงาน

๔. ทยา คือ มีจิตใจที่เอ็นดู รักใคร่ห่วงใยเข้าใจใส่ดูแลผู้ร่วมงาน

๕. อิกขนา คือ เอาใจใส่ตรวจตรางานและหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบ^{๓๘}

หลักธรรมที่ยกมาแสดงไว้เหล่านี้ ก็เพื่อให้เห็นถึงแนวคิดหรือคำสอนเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมกับการบริหารตามทฤษฎีพระพุทธรศาสนาเท่านั้น อีกอย่างหนึ่ง คำว่านักบริหารนี้ไม่ได้หมายความว่าเฉพาะเจาะจงเอาเพียงแต่คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่หมายรวมเอาผู้บริหารทุกระดับชั้น ตำแหน่งไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครองรัฐ ข้าราชการ บริษัทเอกชน หรือแม้แต่การบริหารองค์กร ที่เล็กที่สุดของสังคม คือครอบครัว ย่อมต้องอาศัยหลักธรรมในการบริหารเช่นเดียวกันนี้ เพราะหลักธรรมเหล่านี้ล้วนมุ่งประโยชน์สุขทั้งแก่ตนเองผู้ปฏิบัติ และสังคมรอบด้าน ดังพระพุทธสุภาษิตที่ว่า

“ธมฺโม หเว รกฺขติ ธมฺมจารี ธรรมฺมยํมรฺกษาผู้ประพฤติธรรม...”^{๓๙}

“สังคมใดหากไร้ธรรม สังคมนั้นก็สับสนวุ่นวาย สังคมใดไร้ธรรม สังคมนั้นก็เป็นสังคมของคนชั่ว”

ยิ่งเกี่ยวกับเรื่องการบริหารการเมืองการปกครองแล้ว ผู้นำหรือผู้ปกครองจะต้องตระหนักเป็นอย่างยิ่งเพราะจะต้องรับผิดชอบต่อประชาชนหรือผู้ใต้การปกครอง ในเทศกณชาดก ได้แสดงให้เห็นถึงคุณสมบัติผู้บริหารและผู้ปกครองทั้งหลายซึ่งสามารถสรุปย่อลงได้ ดังนี้

๑. ไม่เป็นคนเจ้าอารมณ์ ไม่ใช้อารมณ์ในการตัดสินใจปัญหา มีใจดีไม่ทอดทิ้งงาน มีความเพียรอดสาหัสในการงาน

^{๓๗} พระราชวรมณี (ประยูร ปยุตโต), เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๓๐), หน้า ๒๖.

^{๓๘} อัง.ปญจก (ไทย) ๒๒/๕๓/๕๖.

^{๓๙} พุ.ชา. (ไทย) ๒๓/๑๔๒๐ – ๑๔๒๑/๒๕๐.

๒. ฉลาดวางบุคคลให้เหมาะสมกับงาน รู้ประโยชน์และโทษ รักษาความลับ ไม่ดำเนินชีวิตในทางที่ผิด รักษาเกียรติประวัติ รักษาประโยชน์ส่วนรวม และต้องรอบรู้ในกิจการคลัง บริหารการคลังด้วยตนเอง ไม่ควรไว้วางใจให้คนอื่นจัดการ รู้รายรับรายจ่ายของแผ่นดินหรือในกิจการงานนั้นๆ ที่รับผิดชอบ

๓. บำรุงขวัญกำลังใจแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ยกย่องบุคคลผู้ควรแก่การยกย่อง ช่มผู้ควรชมรู้ในสิ่งที่ควรทำก่อนทำหลัง ออกรับฟังปัญหาหรือพบปะราษฎรอยู่เสมอเพื่อรับฟังปัญหาและทางแก้ไขหรือชี้แนะแนวทาง

๔. ออกติดตามผลงาน ตรวจตราดูแลความประพฤติของเจ้าหน้าที่ ไม่พึงมอบภารกิจที่สำคัญๆ แก่ผู้อื่นและใช้วิจารณ์งานในการบริหาร

๕. ไม่พึงละการบำเพ็ญประกอบตนในศีลธรรมที่งดงาม เพื่อเป็นแบบอย่างและยึดมั่นเป็นข้อปฏิบัติ ไม่สำคัญตนผิดว่ายิ่งในอำนาจ

๖. ไม่ลุ่มหลงในกามคุณ และ โลภธรรม และมีปัญญา มีกำลังแห่งสติเพราะจะเป็นเครื่องช่วยให้ผู้นำหรือผู้ปกครองสามารถฟันฝ่าอุปสรรคแก้ไขปัญหาไปได้แม้ถึงคราวอัปมงคล^{๕๐}

นอกจากคุณสมบัติที่มีในเดสกอนชาดกแล้ว ก็ยังมีคุณสมบัติของผู้นำหรือผู้ปกครองที่ดีที่ปรากฏอยู่ในกปิชาดก สัตตกนิบาต ขุททกนิกาย กล่าวไว้ว่า

อันคนพาลถึงจะมีกำลังปกครองหมู่คณะไม่ดีเลย เพราะไม่เป็นประโยชน์แก่ญาติทั้งหลาย เหมือนนกกระทำตัวผู้ไม่เป็นประโยชน์แก่พวกนกปกครองหมู่คณะทั้งหลายเหล่านั้น

ส่วนนักปราชญ์มีกำลังปกครองหมู่คณะดีมาก เพราะว่า เป็นประโยชน์แก่ญาติทั้งหลาย เหมือนท้าววาสวะผู้เป็นประโยชน์แก่ท้าวชาวันดาวดึงส์ทั้งหลายดังนั้น ผู้ใดพิจารณาเห็นศีล ปัญญา และสุตะในตน ผู้นั้นย่อมประพฤติดุประโยชน์ ได้ทั้งสองฝ่าย คือ ทั้งตนและผู้อื่น^{๕๑}

คุณสมบัติประการสำคัญของผู้นำ ก็คือ ธรรมธิปไตย แปลว่า ถือธรรมเป็นใหญ่ ยึดเอาธรรมเป็นสำคัญ เชิดชูหลักการ ปฏิบัติการตามและเพื่อเห็นแก่ความเป็นจริง ความถูกต้องความดีงาม ไม่เป็นอัตตาธิปไตยคือไม่ถือตัวเป็นใหญ่ และก็ไม่เป็นโลกาธิปไตย^{๕๒}

หากพิจารณาข้อความที่ยกมากล่าวนี้แล้ว ชี้ให้เห็นว่าผู้นำหรือผู้ปกครองที่ดีนั้นจะต้องเป็นผู้มีศีลเพราะศีลเป็นของผู้มีปัญญา แต่ถ้าผู้นำและผู้ปกครองเป็นผู้ไม่มีศีลและปัญญาแล้วก็เป็นผู้นำหรือผู้ปกครองที่ดีไม่ได้ มีแต่ความเลวลง แม้แต่ญาติพี่น้องตลอดจนเพื่อนฝูงก็พากันรังเกียจในทางตรงข้ามแล้ว ผู้นำหรือผู้ปกครอง มีทั้งศีล ปัญญา และสุตะ อยู่ในตนแล้ว ก็จะเป็นประโยชน์

^{๕๐} คุราลละเอียดยใน พ.ช. (ไทย) ๒๓/๒๔๓๘-๒๔๔๕/๔๓๐-๕๔๓.

^{๕๑} คุราลละเอียดยใน พ.ช. (ไทย) ๒๓/๓๖๓-๓๖๘/๒๖๓-๒๖๘.

^{๕๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ภาวะผู้นำ, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๑๗.

ในการเป็นผู้นำที่ดี ญาติพี่น้องตลอดจนเพื่อนฝูงก็ให้ความเคารพด้วยความอ่อนน้อมอย่างแท้จริง และในกฎทนต์สูตร สิลขันธวรรค ที่หกนิกาย ยังได้กล่าวถึงคุณสมบัติของพระเจ้ามหาวชิระ ผู้ปกครองนครที่ดี ๘ ประการดังนี้คือ

๑. ทรงเป็นอุกโตสุชาติ ทั้งฝ่ายพระมารดาและพระบิดา มีพระกรรมเป็นที่ ปฏิสนธิหมคจคิตตลอดเจ็ดชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครจะคัดค้านได้โดยอ้างถึงพระชาติกำเนิดได้
๒. ทรงมีพระรูปร่าง นาคู นาคูเลื่อมใส ประกอบด้วยพระฉวีวรรณผุดผ่องยิ่งนัก มีพระฉวีวรรณ คล้ายพรหม มีพระรูปคล้ายพรหม นาคู นาคูไม่น้อย
๓. ทรงมีมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมาก มีทองและเงินมาก มีเครื่องใช้สอย อันน่าปลื้มใจมาก มีทรัพย์และธัญญาหารมาก มีพระคลังและนางเต็มบริบูรณ์
๔. ทรงมีกำลัง ทรงสมบูรณ์ด้วยเสนามือองศ์ ๔ ซึ่งอยู่ในวินัย คอยปฏิบัติตาม พระราชบัญชา มีพระบรมเดชานุภาพดังจะเผาผลาญราชศัตรูได้ด้วยพระราโชสริยศ
๕. ทรงพระราชศรัทธา เป็นทนาย เป็นทนายดี มิได้ปิดประตูเป็นคูโรงทาน ของสมณพราหมณ์ คนกำพร้า คนเดินทาง วนิพก และยาก ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล
๖. ได้ทรงศึกษา ทรงสดับเรื่องนั้นๆ มาก
๗. ทรงทราบอรรถแห่งข้อที่ทรงศึกษา และถ้อยคำนั้นๆ ว่านอรรถแห่งถ้อยคำนี้
๘. ทรงเป็นบัณฑิต เกียปแหลม ทรงพระปรีชาสามารถ ทรงพระราชดำริอรรถ

อันเป็นอดีตอนาคต และปัจจุบัน^{๔๓}

สรุปคุณสมบัติของพระเจ้ามหาวชิตราชได้ดังนี้ คือ

๑. ทรงมีชาติตระกูลดี
๒. ทรงมีรูปร่างงาม
๓. ทรงมีพระราชทรัพย์มาก
๔. มีกำลังรบที่พร้อมพร่ง
๕. ทรงมีพระราชศรัทธาในการบริจาคทาน
๖. ทรงมีการศึกษาอบรมมาก
๗. ทรงมีความรู้กว้างขวาง ละเอียดลึกซึ้งเข้าใจความหมายถ้อยคำต่างๆ สามารถ อธิบายความหมายได้
๘. ทรงเป็นผู้ฉลาดมีปัญญา

คุณสมบัติ ๔ ประการ ของพวกรพราหมณ์ปุโรหิต ซึ่งเป็นที่ปรึกษาทางการเมืองการ ปกครองต่อพระเจ้ามหาวชิระอันนับเป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่ส่งผลต่อการถวายคำแนะนำที่ก่อ

^{๔๓} ดูรายละเอียดใน ที.สี. (ไทย) ๕/๒๑๓-๒๑๔/๒๐๓-๒๐๔.

คุณประโยชน์ต่อชาติบ้านเมืองจากที่ยกตัวอย่างมานี้จะเห็นได้ว่าลักษณะของผู้ที่จะเป็นผู้ปกครอง นั้นย่อมมีความสำคัญยิ่งเช่นเดียวกันกับพฤติกรรมที่แสดงออกมาภายนอก เพราะฉะนั้นผู้ปกครอง จึงจำเป็นต้องมีคุณสมบัติทั้งภายในคือจิตใจและคุณธรรม และคุณสมบัติภายนอก คือ ความรู้ความสามารถ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า ผู้นำมีคุณสมบัติอยู่ ๒ ด้าน คือ

๑. คุณลักษณะภายในตัวของผู้นำ ได้แก่

- ๑) รู้หลักของสัปปริสธรรม มีการรู้หลักเหตุผล
- ๒) มีสติปัญญา ไม่ประมาท
- ๓) ตื่นตัว ทันต่อเหตุการณ์
- ๔) มีวิสัยทัศน์ก้าวไกล เป็นเข้มแข็ง

๒. คุณลักษณะภายนอก ในการที่จะประสานคนและงานเข้าด้วยกัน ได้แก่

- ๑) มีความรู้ ความสามารถ
- ๒) มีพรหมวิหาร
- ๓) หวังประโยชน์สุขแก่ส่วนรวม
- ๔) น่ารัก น่าเคารพ เป็นธรรมาธิปไตย ไม่ลำเอียง^{๔๔}

คุณสมบัติของผู้นำหรือผู้ปกครองที่ดีที่ปรากฏอยู่ในกปิชาดก สัตตกนิบาต ขุททกนิกาย กล่าวไว้ว่าบัณฑิตไม่ควรอยู่ในสถานที่ที่คนคูเฝ้ากันอยู่ เพราะบุคคลเมื่ออยู่ในระหว่างคนเป็นคูเฝ้า กัน คืบหนึ่งหรือสองคืบก็ตาม ย่อมอยู่เป็นทุกข์ ลิงตัวหัวหน้ามีจิตเรรวน เพราะทำตามลิงที่มีจิต เรรวน มันได้ทำความพินาศให้แก่ฝูง เพราะลิงตัวเดียวเป็นเหตุ สัตว์โง่แต่สำคัญตนว่าฉลาด เป็นผู้นำ ฝูงลู่อ่านาใจของตนเอง ก็จะต้องนอนตายเหมือนอย่างลิงตัวนี้ สัตว์โง่แต่มีกำลัง เป็นผู้นำฝูงไม่ดี เพราะไม่เกื้อกูลแก่หมู่ญาติ เหมือนนกต่อไม่เกื้อกูลแก่กันทั้งหลาย ส่วนสัตว์ฉลาดมีกำลัง เป็นผู้นำ ฝูงดี เพราะเกื้อกูลแก่หมู่ญาติ เหมือนท้าววาสวเกื้อกูลแก่หมู่เทพชั้นดาวดึงส์ ส่วนผู้ใดตรวจดูสติ ปัญญา และสุตะ ในตนผู้นั้นย่อมประพาศประโยชน์ ทั้ง ๒ ฝ่าย คือ ทั้งตนและผู้อื่น^{๔๕}

หากพิจารณาข้อความที่ยกมากล่าวนี้แล้ว จะให้เห็นว่าผู้นำหรือผู้ปกครองที่ดีนั้นจะต้อง เป็นผู้ที่มีศีลเพราะศีลเป็นของผู้มีปัญญา แต่ถ้าผู้นำและผู้ปกครองเป็นผู้ไม่มีศีลและปัญญา แล้วก็เป็น ผู้นำหรือผู้ปกครองที่ดีไม่ได้ มีแต่ความเลวลง แม้แต่ญาติพี่น้องตลอดจนเพื่อนฝูงก็พากันรังเกียจ ในทางตรงข้ามแล้ว ผู้นำหรือผู้ปกครอง มีทั้งศีล ปัญญา และสุตะ อยู่ในตนแล้ว ก็จะเป็นประโยชน์ ในการเป็นผู้นำที่ดี ญาติพี่น้องตลอดจนเพื่อนฝูงก็ให้ความเคารพด้วยความอ่อนน้อมอย่างแท้จริง

^{๔๔} พระมหากษัตริย์ โฆสิตเมธี (โฆสิตเมธวงกูร), “จริยธรรมสำหรับผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ศาสนาสตมมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๕๐.

^{๔๕} พ.ชา. (ไทย) ๒๓/๖๑-๖๖/๒๖๖.

ในอุลughชาก ปทุมวรรค ขุททกนิกายได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้บำเพ็ญเป็น ๒ ลักษณะเช่นกันคือ

๑. ลักษณะภายนอก การเป็นผู้ปกครองนั้นถ้าลักษณะภายนอกไม่ดี เช่น การเดิน การนั่ง และการวางตัวไม่สม่ำเสมอแล้ว หรือตรงข้ามกับคนขี้ริ้วขี้เหล่ และเป็นคนพิการก็ไม่อาจเป็นผู้ปกครองที่ดีได้ กล่าวกันว่าหน้าตาไม่ดีไม่ควรให้เป็นใหญ่โดยนำไปเปรียบกับนกเค้าว่า จมมองดูหน้าตาของนกเค้า ผู้ไม่โกรธเถื่อนนกเค้าโกรธแล้ว จักทำหน้าตาเป็นอย่างไร^{๕๖}

๒. ลักษณะภายใน คุณธรรมของผู้ปกครอง ผู้ปกครองจะต้องประกอบด้วยธรรมสำหรับการประพฤติปฏิบัติของผู้ใหญ่หรือผู้ปกครอง ได้แก่ พรหมวิหาร ๔ คือ ธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐหรือผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่กว้างขวางดุจพรหม คือ

๑) เมตตา (ความรัก) คือ ความปรารถนาดี มีไมตรี ต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์และความสุข

๒) กรุณา (ความสงสาร) คือ อยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์โศกที่พลัดเปลี่ยนลำบากความทุกข์ยากเดือดร้อน ของคน และสัตว์ทั้งปวง

๓) มุทิตา (ความเบิกบานพลอยยินดี) เมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีความสุขก็มีใจแช่มชื่นเบิกบานเมื่อเห็นเขาประสบความสำเร็จองงามยิ่งขึ้นไป ก็พลอยยินดีบันเทิงใจด้วย

๔) อุเบกขา (ความมีใจเป็นกลาง) คือ มองตามความเป็นจริงโดยวางจิตเรียบสม่ำเสมอมั่นคงเที่ยงตรงดุจตราขึง มองเห็นการที่บุคคลจะได้รับผลดีหรือชั่วสมควรแก่เหตุที่ตนประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัย วางตน และปฏิบัติไปตามความเที่ยงธรรม^{๕๗}

เมื่อมีคุณธรรมสมบูรณ์ การทำงานจะถูกต้องเป็นประโยชน์ยิ่งขึ้น ก็ด้วยละอคติ ๔ ความลำเอียงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความวุ่นวายในสังคมเพราะสร้างความแตกแยกจนเกิดไร้ความสามัคคีกันได้โดยง่าย ผู้ทำหน้าที่รับผิดชอบต่อสังคมจึงต้องไม่เป็นผู้มีความลำเอียงโดยเด็ดขาดในปฐาภทสุดตณิเทศ อัฐฐกวรรค ขุททกนิกาย ว่าด้วยผู้ไม่มีความลำเอียงว่า คำว่า “ละ” ไม่ ถึงความลำเอียงในธรรมทั้งหลาย คือไม่ถึงฉันทาคติ ไม่ถึงโทสาคติ ไม่ถึงโมหาคติ ไม่ถึงภยาคติ ไม่ลำเอียงด้วยอำนาจแห่งราคะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฐิ อุทธัจจะ วิจิกิจา อนุสัย ไม่ให้ออกไปนำไปด้วยธรรมทั้งหลายอันทำให้เป็นพรรคพวก เพราะฉะนั้นจึงชื่อว่า ไม่ถึงความลำเอียงในธรรมทั้งหลาย อคติมี ๔ ประการ ที่นักปกครองที่ดีเมื่อปฏิบัติหน้าที่แล้วพึงละเว้นคือ

๑) ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะชอบ

๒) โทสาคติ ลำเอียงเพราะชัง

^{๕๖} คุรยลลเยียดใน พ.ชา.(ไทย) ๒๓/๓๓๖-๓๓๗/๑๓๖-๑๓๗.

^{๕๗} ที.ม.(ไทย) ๑๑/๑๓๖/๑๕๖.

๓) โมหาคติ ลำเอียงเพราะหลงหรือเขลา

๔) ภยากติ ลำเอียงเพราะขาดกลัว^{๔๔}

ในโคปาลสูตร พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสเปรียบเทียบ ผู้นำเหมือนนายโคบาล ที่ประกอบด้วยองค์ ๑๑ ประการ จึงสมควรที่จะเป็นผู้ปกครองหมู่คณะ ทำให้หมู่คณะมีความเจริญ บรรลุถึงความมั่งคั่งได้ คือ

๑) รู้จักรูป คือ ผู้นำจะต้องรู้จัก และเข้าใจผู้ร่วมงาน หรือผู้ใต้บังคับบัญชา

๒) ฉลาดในลักษณะ คือ รู้จักใช้คนให้เหมาะกับงาน

๓) เป็นผู้เสียใจขัง คือ รู้จักการแก้ปัญหา หรือข้อบกพร่องต่างๆ

๔) เป็นผู้ปิดบังแผล คือ ระมัดระวังไม่ให้เกิดความเสียหายแก่หน่วยงาน

๕) เป็นผู้คุ้มกันให้ คือ สามารถอธิบายหลักการต่างๆ แก่ผู้ใต้บังคับบัญชาได้

๖) เป็นผู้รู้จักทำน้ำ คือ ผู้นำเข้าใจในระเบียบแบบแผน กฎเกณฑ์ แนวคิดให้ชัดเจน

๗) รู้ว่าโคเต็มน้ำหรือยัง คือ ผู้นำจะต้องรู้จักการพัฒนาบุคคลให้มีความรู้

ความสามารถ

๘) การรู้ทาง คือ ผู้นำจะต้องมีการวางแผนงาน จัดการบริหารเพื่อเป็นแนวทางใน

อนาคต

๙) ฉลาดในสถานที่โคจร คือ ผู้นำรู้จักกำหนดนโยบายเป็นแนวทางในการปฏิบัติ จนกว่าจะบรรลุวัตถุประสงค์

๑๐) เป็นผู้รณรงค์ให้เหลือไว้ คือ ผู้นำต้องรู้จักประโยชน์ส่วนรวม รู้ประมาณในการให้ และการรับ ไม่เอาเปรียบผู้ใต้บังคับบัญชา

๑๑) บุชาโคที่เป็นหัวหน้า คือ ผู้นำควรยกย่อง หรือให้รางวัลแก่ผู้ที่ทำงานดีซึ่งเป็นการสร้างขวัญ และกำลังใจในหน่วยงาน

จากการศึกษาเอกสารสรุปลักษณะของผู้นำได้ว่า ผู้นำนั้นมีลักษณะทางกายภาพดีมีบุคลิกภาพที่ดี มีรูปลักษณะที่ดี เช่น มีรูปทรงสมส่วนและเป็นผู้ฉลาดในหลักการ มีความรู้ในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา รู้เหตุแห่งความเสื่อมคือ อบายมุข ๖ ประการ และเหตุแห่งความเจริญคือ มงคลสูตร ๓๘ ประการ รู้จักใช้คนให้เหมาะสมกับงาน

ในสัปปริสสูตร อุปริปัญญาสก มัชฌิมนิคาय ปรากกพุทธโอวาทเรื่องกรรมของคนดี (สัตบุรุษ) คนที่สมบูรณ์แบบ หรือมนุษย์โดยสมบูรณ์ ซึ่งถือว่าเป็นสมาชิกที่ดี มีคุณค่าที่แท้จริงของมนุษย์ชาติ มีธรรมะหรือคุณสมบัติที่เรียกว่า สัปปริสธรรม ๗ ประการ คือ

^{๔๔} วิ.ม.(ไทย) ๘/๓๒๔/๔๖๐.

๑. ชัมมัญญตา รู้หลักการ เมื่อดำรงตำแหน่ง มีฐานะ หรือจะทำอะไรก็ตาม ต้องรู้หลักการ ฐานะ หน้าที่ รู้กฎเกณฑ์กติกาที่เกี่ยวข้อง เช่น อย่างผู้ปกครองประเทศชาติก็ต้องรู้หลัก รัฐศาสตร์ และรู้กฎกติกาของรัฐ คือกฎหมาย ตั้งแต่รัฐธรรมนูญลงมา แล้วก็ขึ้นอยู่กับหลักการ ตั้งตน อยู่ในหลักการให้ได้ชุมชน สังคม องค์กร หรือกิจการอะไรก็ตาม ก็ต้องมีหลักการ มีกฎ มีกติกา ที่ ผู้นำจะต้องรู้ชัด แล้วก็ตั้งมั่นอยู่ในหลักการนั้น

๒. อัถถัญญตา รู้จุดหมาย ผู้นำถ้าไม่รู้จุดหมายก็ไม่รู้ว่าจะนำคนและกิจการไปไหน นอกจากรู้จุดหมาย มีความชัดเจนในจุดหมายแล้ว จะต้องมีความแน่วแน่มุ่งมั่นที่จะไปให้ถึง จุดหมายด้วย ข้อนี้เป็นคุณสมบัติที่สำคัญมาก เมื่อใจมุ่งจุดหมาย แม้มีอะไรมากระทบกระทั่ง ก็จะไม่ หวั่นไหว อะไรไม่เกี่ยวข้อง ไม่เข้าเป้า ไม่เข้าแนวทางก็ไม่มัววุ่นวาย ใครจะพูดว่าค่าเหนื่อยแบม เมื่อ ไม่ตรงเรื่อง ก็ไม่มัวถือสา ไม่เก็บเป็นอารมณ์ ไม่ยุ่งกับเรื่องจุกจิกไม่เป็นเรื่อง เอาแต่เรื่องที่เข้า แนวทางสู่จุดหมาย ใจมุ่งสู่เป้าหมาย อย่างชัดเจน และมุ่งมั่นแน่วแน่

๓. อัถตัญญตา รู้ตน คือ ต้องรู้ว่าตนเองคือใครมีภาวะเป็นอะไร อยู่ในสถานะใด มี คุณสมบัติ มีความพร้อม มีความถนัด สติปัญญา ความสามารถอย่างไร มีกำลังแค่ไหน มีข้อยังข้อ หย่อน จุดอ่อนจุดแข็งอย่างไร ซึ่งจะต้องสำรวจตนเอง และเตือนตนเองอยู่เสมอ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ ในการพัฒนาปรับปรุงตัวเอง ให้มีคุณสมบัติความสามารถยิ่งๆ ขึ้นไป ไม่ใช่ว่าเป็นผู้นำ แล้วจะเป็น คนสมบูรณ์ไม่ต้องพัฒนาตนเอง ยังเป็นผู้นำก็ยิ่งต้องพัฒนาตนเองตลอดเวลาให้เข้าได้ดียิ่งขึ้นไป

๔. มัตถัญญตา รู้ประมาณ คือ รู้จักความพอดี หมายความว่าต้องรู้จักขอบเขต จิตขั้นความพอเหมาะที่จะจัดทำในเรื่องต่างๆ ทำนอยกว่าอย่าง เช่น ผู้ปกครองบ้านเมืองรู้จักประมาณ ในการลงทัณฑ์อาญา และการเก็บภาษี เป็นต้น ไม่ใช่เอาแต่จะให้ได้อย่างใจ และต้องรู้จักว่าในการ กระทำนั้นๆ หรือในเรื่องรานั้นๆ มีองค์ประกอบหรือมีปัจจัยอะไรเกี่ยวข้องบ้างทำแค่ไหน องค์กรประกอบของมันจะพอดี ได้สัดส่วนพอเหมาะ การทำการต่างๆ ทุกอย่างต้องพอดีถ้าไม่พอดีก็ พลาดความดีจึงจะทำให้เกิดความสำเร็จที่แท้จริง ฉะนั้นจะต้องรู้องค์ประกอบและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และจัดให้ลงตัวพอเหมาะพอดี

๕. กาลัญญตา รู้กาล คือ รู้จักเวลา เช่น รู้ลำดับ ระยะเวลา ระยะเวลา ระยะเวลา ระยะเวลา ของเวลาว่า เรื่องนี้จะลงมือตอนไหน เวลาไหนจะทำอะไรอย่างไร จึงจะเหมาะ ดังจะเห็นว่าแม้แต่ การพูดจาก็ต้องรู้จักกาลเวลา ตลอดจนรู้จักวางแผนงานในการใช้เวลา ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่ เช่นวางแผน ว่า สังคมมีแนวโน้มจะเป็นอย่างไรในเวลาข้างหน้าเท่านั้น และเหตุการณ์ทำนองนี้จะเกิดขึ้น เราจะ วางแผนรับมือกับสถานการณ์นั้นอย่างไร

๖. ปริสัญญตา รู้ชุมชน คือ รู้สังคมตั้งแต่ในขอบเขตที่กว้างขวาง คือ รู้สังคมโลก รู้ สังคมของประเทศชาติว่าอยู่ในสถานการณ์อย่างไร มีปัญหาอะไร มีความต้องการอย่างไร

โดยเฉพาะถ้าจะช่วยเหลือเขา ก็ต้องรู้ปัญหา รู้ความต้องการของเขา แม้แต่ชุมชนย่อยๆ ถ้าเราจะช่วยเหลือเขา เราต้องรู้ความต้องการของเขา เพื่อสนองความต้องการได้ถูกต้อง หรือแก้ไขปัญหาได้ตรงจุด

๓. ปุคคลัญญตา ฐูนุคค คือ รู้จักบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะคนที่มาร่วมงานร่วมการร่วมไปด้วยกัน และคนที่เราไปให้บริการตามความแตกต่างเฉพาะตัว เพื่อปฏิบัติต่อเขาได้ถูกต้องเหมาะสม และได้ผล ตลอดจนสามารถให้บริการให้ความช่วยเหลือได้ตรงตามความต้องการ รู้ว่าจะใช้วิธีสัมพันธ์พูดจาแนะนำติชมหรือจะให้เขายอมรับได้อย่างไร โดยเฉพาะในการใช้คน ซึ่งต้องรู้ว่าคนไหนเป็นอย่างไร มีความถนัดอาศัยความสามารถอย่างไรเพื่อใช้คนให้เหมาะกับงาน นอกจากนั้นก็รู้ประโยชน์ที่เขาพึงได้ เพราะในการทำงานนั้นไม่ใช่จะเอาเขามาเป็นเพียงเครื่องมือทำงานได้ แต่จะต้องให้คนที่ทำงานทุกคนได้ประโยชน์ ได้พัฒนาตัวเอง ผู้นำควรรู้ว่า เขาควรจะได้ประโยชน์อะไรเพื่อความเจริญงอกงามแห่งชีวิตที่แท้จริงของเขาด้วย ที่กล่าวมานี้ คือ หลักธรรมที่เรียกว่า สัปปริสธรรม ๗ ประการ ถ้ามีคุณธรรม ๗ ประการนี้แม้จะไม่มีคุณสมบัติข้ออื่นก็เป็นผู้นำได้เพราะรู้จักประกอบและปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างเพียงพอที่จะจัดการให้ได้ผล สามารถจัดวางวิธีปฏิบัติการที่เหมาะสมให้บรรลุผลสำเร็จได้^{๘๘}

๒.๓.๔ แนวคิดเกี่ยวกับพรหมวิหาร

พรหมวิหารคือ ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐหลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหัวใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่า ดำเนินชีวิตหมดจดและปฏิบัติตนต่อมนุษย์ตลอดจนสรรพสัตว์ทั้งหลายโดยชอบ นอกจากนี้ยังกล่าวได้ว่าเป็นธรรมสำหรับผู้ใหญ่ที่ดูแลคนอื่นทุกระดับ ทั้งในทางโลกทางธรรมในทางโลกก็นับตั้งแต่บิดา มารดา ผู้ปกครอง ผู้บริหาร เป็นต้น^{๘๙} พรหมวิหาร แบ่งออกได้เป็น ๔ ประการ^{๙๐} คือ

๑. เมตตา ได้แก่ ความรักใคร่ปรารถนาให้มีความสุข ด้วยจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่ผู้อื่นและสิ่งอื่น ซึ่งเป็นความรักใคร่ที่ปราศจากราคะความกำหนัด ความรักความหวังดี ความปรารถนาดีนั้น เป็นการแสดงออกซึ่งมิตรภาพไมตรีของมนุษย์ที่มีต่อกันตลอดถึงสัตว์และธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ด้วยต้องการมุ่งหวังแต่ความสุขแก่เขา ไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทนสิ่งอื่นใดนอกจากให้เขาเป็นสุข โดยการแสดงออก ๓ ทาง ได้แก่

^{๘๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๑/๒๖๔.

^{๘๙} พันเอกปิ่น มุกขนันต์, แนวการสอนธรรมตามหลักสูตรนักธรรมชั้นตรี, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๔), หน้า ๒๑๔ - ๒๔๓.

^{๙๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๐/๓๒๗/๒๕๖.

ก) เมตตากายกรรม เมตตาทางกาย คือ การกระทำ และการแสดงออกทางกายที่ประกอบด้วยเมตตา

ข) เมตตาวจีกรรม เมตตาทางวาจา คือ การพูดเจรจาถ้อยคำที่ประกอบด้วยเมตตา

ค) เมตตามโนกรรม เมตตาทางใจ คือ มีจิตใจที่มุ่งหวังดี มีเจตนาดีต่อผู้อื่นและสิ่งอื่น

๒. กรุณา ได้แก่ ความสงสาร คิดช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากความเดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งปวง

๓. มุทิตา ได้แก่ ความยินดีเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตใจผ่องใสบันเทิงประกอบด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีเมื่อเขาได้ดีมีสุข มีความเจริญงอกงามยิ่ง ๆ ขึ้นไป เมื่อเห็นเขาทำความดีงามประสบความสำเร็จก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปก็พลอยยินดีบันเทิงใจด้วย พร้อมทั้งจะช่วยเหลือส่งเสริมสนับสนุน

๔. อุเบกขา ได้แก่ ความวางใจเป็นกลาง อันจะทำให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือ มีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตาชั่ง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้วอันควรได้ผลดีหรือชั่วสมควรแก่เหตุอันตนประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่จะต้องทำ เพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับความสำเร็จของเขานั่น^{๕๒}

พรหมวิหาร เป็นคุณธรรมที่มีความสัมพันธ์กับความรู้สึกละ เป็นข้อปฏิบัติที่มุ่งเน้นคุณธรรมที่ปรากฏในจิตใจ กล่าวคือ

เมตตา เป็นอาการประพฤตินี้เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่มนุษย์ โดยเป็นคุณธรรมที่กำจัดความอาฆาต ที่ปรากฏในใจของสัตว์ทั้งหลายให้สงบ มิให้เป็นข้าศึกที่ทำร้ายจิตใจของตนเองและผู้อื่น

กรุณา เป็นคุณธรรมที่ประกอบด้วยอาการที่จะช่วยบรรเทาทุกข์แก่สัตว์ทั้งหลาย ทำให้เป็นผู้ไม่นิ่งดูเฉยต่อความทุกข์ของผู้อื่น เป็นคุณธรรมที่ระงับซึ่งการเบียดเบียนกันเป็นสมบัติ

มุทิตา เป็นคุณสมบัติที่ประกอบด้วยความยินดี ปราศจากความริษยาเป็นกิจ เป็นคุณธรรมที่เสริมสร้างความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลต่อผู้อื่น ซึ่งเป็นการกำจัดความมีใจคับแคบไม่ไยดีต่อกัน

^{๕๒} พระราชวรมุนี (ประยูรศักดิ์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์ ๒๕๒๘), หน้า ๑๔๘-๑๔๙.

อุเบกขา เป็นคุณธรรมที่มีอาการเป็นกลาง ๆ โดยพิจารณาถึงภาวะที่เสมอกันด้วย พิจารณาถึงภาวะของสัตว์ทั้งหลายมีกรรมของตนเป็นบรรทัดฐาน เป็นคุณธรรมที่ประกอบด้วย ความไม่เสียใจและไม่ดีใจเป็นสมบัติ^{๕๓}

พรหมวิหาร เป็นธรรมที่เกื้อกูลชีวิตและสังคม ชีวิตที่ดีมีความสุข คือ ชีวิตที่มีเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ต่อคนอื่นและสรรพสัตว์ ขณะเดียวกันชีวิตก็ต้องสัมพันธ์กับสังคม ทั้งนี้ เพราะมนุษย์เองก็คือสัตว์สังคม ต้องอยู่อาศัยร่วมกับคนอื่น ต้องพึ่งพาคนอื่น มีทั้งผู้ที่ปกครองและผู้ที่ถูกปกครอง พรหมวิหารเป็นหลักในการปกครอง ทำให้การปกครองเป็นไปด้วยดี มีความรักความผูกพันระหว่างผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง พรหมวิหารยังเกื้อกูลต่อการพัฒนาการทางสติปัญญาของมนุษย์ ทั้งนี้เพราะเป็นการแสดงถึงการพัฒนาการทางสติปัญญาของมนุษย์จากความสำเร็จในอำนาจ ในศักยภาพของเทพผู้ยิ่งใหญ่ มาเชื่อในอำนาจ ในศักยภาพของมนุษย์ ว่ามนุษย์มีอำนาจ มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองให้เป็นผู้ประเสริฐ อันเป็นคุณธรรมที่แสดงถึงศักดิ์ศรีของมนุษย์

เมื่อผู้นำมีคุณธรรมสมบูรณ์ การทำงานจะถูกต้องเป็นประโยชน์ยิ่งขึ้น ก็ด้วยการละอคติ ๔ ความลำเอียง ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความวุ่นวายในสังคมเพราะสร้างความแตกแยกจนเกิดไร่ความสามัคคีกันไม่ได้โดยง่าย ผู้ทำหน้าที่รับผิดชอบต่อสังคมจึงต้องไม่เป็นผู้ที่มีความลำเอียงโดยเด็ดขาด

ผู้นำควรจะทราบถึงธรรมที่เป็นหลักธรรมอกุศล คือเป็นศัตรูกับพรหมวิหาร ๔ มีดังนี้คือ

๑. ปฏิปักษ์ของความเมตตา ได้แก่พยาบาท คือความปองร้ายผู้อื่น เพราะถ้าใจเรามีเมตตาอยู่เวลาใด ตัวพยาบาทเข้าไม่ได้ ตัวเมตตาจึงชำระล้างตัวอกุศล

๒. ปฏิปักษ์ของกรุณา คือตัววิหิงสา ความคิดเบียดเบียนผู้อื่น เพราะกรุณาเป็นกุศล ธรรมมีความสงสารคิดช่วยเหลือผู้อื่น วิหิงสาเบียดเบียนผู้อื่น เช่นทรมาณคนและสัตว์ให้ได้รับความลำบาก มีความกรุณาอยู่ตราบใด วิหิงสาไม่มีสลับกันอยู่อย่างนี้ตลอดไป

๓. ปฏิปักษ์ของมุทิตา คือตัวอิจฉา ริษยา สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงแปลว่า เห็นเขาได้ดีทนอยู่ไม่ได้ เช่น เป็นต้นว่าเห็นเขาได้ดี เห็นเขาดีกว่าตัวทนไม่ได้เกิดความงุ่นง่าน เรียกว่าริษยา ริษยาตรงกันข้ามกับมุทิตา

^{๕๓} พระมหาภูณณฺฑ จันทโรจิต, “หน้าที่ของมารดาบิดาในพุทธจริยศาสตร์”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑), หน้า ๓๘.

๔. ปฏิปักษ์ของอุเบกขา คือความยินดี ยินร้าย เกิดยินดีก็ทำให้ใจชอบ ถ้าเกิดยินร้ายก็ทำให้ซังขาดความเป็นกลาง มีอคติเป็นตัวแทรกแซง^{๕๔}

การเป็นผู้นำนั้น ต้องเป็นผู้มีปัญญา มีประสบการณ์ เข้าใจบุคคลหรือ ผู้ได้บังคับบัญชา ได้เป็นอย่างดี ผู้นำประสานคนภายในคุณภาพแห่งธรรม หลักธรรมสำคัญ ที่ชาวพุทธรู้จักกันดีซึ่ง ผู้นำแน่นอนว่าจะต้องมี แม้จะเป็นเรื่องง่าย ๆ พื้น ๆ ก็ขาดไม่ได้ หลักธรรมนั้นเรารู้กันดีว่า คือ พรหมวิหาร ๔ ประการ พรหมวิหารเป็นธรรมสำหรับทุกคนที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ในฐานะ เป็น “พรหม” คือเป็นผู้มีศักยภาพในการที่จะสร้างสรรค์และธำรงรักษาสังคมไว้ โดยเฉพาะสำหรับ ผู้นำนั้นแน่นอนว่าจะต้องเป็นแบบอย่างที่จะต้องมีความพรหมวิหาร ๔ ประการ เพราะพรหมวิหารนั้น เป็นธรรมประจำใจของคนที่มีจิตใจยิ่งใหญ่ เป็นผู้ประเสริฐ อันแสดงถึงความเป็นบุคคลที่มีการศึกษาได้พัฒนาตนแล้ว พรหมวิหาร ๔ ประการเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่จะต้องให้มีอยู่ประจำใน จิตใจ และเป็นท่าทีของจิตใจที่จะทำให้แสดงออกหรือปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างถูกต้องโดยสอดคล้องกับ สถานการณ์ทั้ง ๔ ที่ประสบ กล่าวคือ

๑. ในสถานการณ์ที่เขาอยู่เป็นปกติ เราก็มี เมตตา คือ ความเป็นมิตรไมตรี ความมีน้ำใจ พิจารณาดี ต้องการให้เขามีความสุข ซึ่งหมายถึงความปรารถนาดีต่อผู้อื่น แต่ละคน ๆ ที่เรา เกี่ยวข้อง ขยายออกไปจนถึงความปรารถนาดีต่อเพื่อนมนุษย์หรือต่อสังคมทั้งหมดทั่วทั้งโลก เมตตา นี้เป็นคุณธรรมพื้นฐานประการแรกที่ต้องมี ซึ่งใช้ในยามปกติ คือ เมื่อคนอื่นเขาอยู่กันเป็นปกติ เราก็มี เมตตาปรารถนาดี คิดหาทางสร้างสรรค์ความสุขความเจริญให้เขาเรื่อยไป

๒. ในสถานการณ์ที่เขาตกต่ำเดือดร้อน เราก็มี กรุณา คือ ความพลอยรู้สึกโหวตามความ ทุกข์ ความเดือดร้อน หรือปัญหาของเขา และต้องการช่วยเหลือปลดปล่อยให้เขาพ้นจากความทุกข์ ความเดือดร้อนนั้น กรุณานี้ต่างไปจากเมตตา คือเมตตาใช้ในยามปกติ แต่เมื่อเขาตกต่ำลงไป กลายเป็นเดือดร้อนเป็นทุกข์ เราก็มีกรุณา ฝ่าใจช่วยบำบัดทุกข์ให้

๓. ในสถานการณ์ที่เขาขยับสูงขึ้นไปในความดีงาม ความสุขความสำเร็จ เราก็มี มุทิตา หมายความว่า เมื่อเขาเปลี่ยนไปในทางสูงขึ้น ได้ดีมีสุข ทำสิ่งที่ถูกต้องดีงาม ประสบความสำเร็จ เรา ก็ย้ายไปเป็นมุทิตา คือพลอยยินดีด้วย ช่วยส่งเสริมสนับสนุนในวงการงานตลอดจนการเป็นผู้นำ ทั่วไปนั้น เรื่องที่สำคัญมากก็คือ เมื่อคนมีปัญหา มีทุกข์เดือดร้อน เช่น เจ็บไข้ได้ป่วย หรือยากไร้ขาด แคลน ก็ต้องมีกรุณาที่จะเอาใจใส่แก้ปัญหา เมื่อมีคนประสบผลสำเร็จในการทำสิ่งดีงาม ทำให้อะไร ต่ออะไรพัฒนาก้าวหน้าไป ก็ต้องมีมุทิตาช่วยส่งเสริมสนับสนุนแต่ในยามปกติก็ต้องไม่ปล่อยปละ ละเลย ต้องเอาใจใส่ต่อการที่จะให้เขาอยู่ดีมีสุข เช่น มีสุขภาพดี อยู่ในวิถีทางของความสุขความ

^{๕๔} สมเด็จพระวันรัต (เขมณาริมหาเถระ-สง, ป.๕), พรหมวิหาร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๖-๘.

เจริญ และการพัฒนาสืบต่อไป คือ ต้องมีเมตตาปรารถนาดี ถ้าปฏิบัติได้อย่างนี้ก็จะทำให้กิจการงาน และประโยชน์สุขที่มุ่งหมายพร้อมที่จะสำเร็จผล ก็จะเกิดขึ้นในตัวผู้นำ คือ “ปิโย” แปลว่า “ผู้เป็นที่รัก” กล่าวคือผู้ร่วมงานหรือผู้ร่วมไปด้วยกัน หรือจะเรียกผู้ตามก็แล้วแต่ ก็จะมีความรัก มีความรู้สึกสนิทสนม สบายใจต่อผู้นำนั่น เสริมความรู้สึกอยากร่วมไปด้วยให้หนักแน่น มากขึ้น ทั้งร่วมใจและร่วมมืออย่างไรก็ตาม ปิโยเท่านั้นไม่พอ ปิโยนั้นได้มาจากเมตตา กรุณา มุทิตา แต่ยังต้องมีอีกข้อหนึ่ง คือ อุเบกขา

๔. ในสถานการณ์ที่เขาทำผิดหลักหรือละเมิดธรรม เราก็มี อุเบกขา หมายความว่าเมื่อใดเขาทำอะไรไม่ถูกต้อง โดยละเมิดธรรม คือ ละเมิดต่อหลักการ หรือละเมิดต่อความถูกต้อง ทำให้เสียหลัก เสียกฎเกณฑ์ เสียความเป็นธรรม เสียความชอบธรรม ทำลายกติกา เป็นต้น ผู้นำจะต้องอยู่ในหลักที่เรียกว่า อุเบกขา อุเบกขาก็คือรักษาความเป็นกลาง ไม่ลำเอียง ไม่เข้าข้างหยุดการขวนขวายไม่ให้เกินขอบเขตไปจนกลายเป็นเสียธรรม คือการปฏิบัติต่อคนหรือช่วยเหลือคน จะต้องไม่ให้เสียความเป็นธรรม ไม่ให้เป็นการทำลายหลักการ ไม่ให้เป็นการละเมิดต่อกฎเกณฑ์กติกาที่ชอบธรรม^{๕๕}

๒.๓.๕ ลักษณะทั่วไปของพรหมวิหาร

พรหมวิหาร ๔ ในพระอภิธรรมเรียกอีกอย่างว่า อัปมัญญา ๔ เพราะแผ่สม่ำเสมอโดยทั่วไปในมนุษย์สัตว์ทั้งหลาย ไม่มีประมาณ ไม่จำกัดขอบเขต โดยลักษณะของพรหมวิหารนั้นมีดังนี้

๑. ลักษณะของเมตตา

ลักษณะของเมตตา ยังได้กล่าวไว้ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค อีกว่า หิตาการปฺปวตฺติลกฺขณา เมตฺตา (เมตตามีลักษณะคือความเป็นไปด้วยอาการเกื้อกูล) หมายความว่า เมตตามีสภาพต้องการที่จะบำเพ็ญประโยชน์แก่บุคคลอื่น โดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ ^{๕๖}

เมื่อบิดามารดามีจิตผูกพันในบุตรธิดา ญาติพี่น้องมีจิตผูกพันในญาติของตน หรือมิตรสหายมีจิตผูกพันในเพื่อน ต่างคิดว่าเป็นลูกหลาน ญาติพี่น้องหรือมิตรสหายของเรา แล้วจึงช่วยเหลือเกื้อกูล ความรู้สึกเช่นนี้ไม่ใช่เมตตาในพรหมวิหาร แต่เป็นความผูกพันซึ่งจัดว่าเป็นกิเลสอย่างหนึ่ง ในกรณีตรงกันข้าม เมตตาที่แท้จริงจะต้องมีความปรารถนาดีโดยไม่หวังผลตอบแทน ไม่เลือกบุคคลว่าเป็นคนที่รู้จักหรือไม่รู้จัก รักหรือชัง

^{๕๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ผู้นำ, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มติชน, ๒๕๔๔), หน้า ๔

^{๕๖} มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๒ ตอน ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๐), หน้า ๑๕๖.

เมตตานี้เป็นธรรมที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายเจริญอยู่เป็นนิตย์ พระองค์ทรงมีพระเมตตาเปี่ยมล้นในเหล่าสัตว์ถ้วนหน้าเสมอภาคกัน โดยมีพระเมตตาในพระเทวทัตผู้คิดร้ายพระองค์เหมือนในราहुลกุมารราชโอรส ความเมตตาของพระพุทธเจ้านั้นเสมอภาคกันหมด ไม่จำกัดบุคคล

พระพุทธองค์ตรัสสอนให้พุทธบริษัทหมั่นเจริญเมตตาทางกาย วาจา ใจ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เมตตาเหล่านั้นมีคำอธิบายดังนี้ คือ

เมตตาทางกาย คือ การช่วยเหลือผู้อื่นทางกาย เมื่อเห็นว่าบุคคลอื่นจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือจากเรา แม้เราจะไม่เอ่ยปากขอหรือ เราก็พยายามช่วยเหลือทางกาย ซึ่งอาจจะเป็นการขนขวายทางร่างกายโดยยอมเสียสละเวลาส่วนตัวของตน หรือบริจาคทรัพย์เพื่อช่วยเหลือบุคคลเหล่านั้น เมตตาเช่นนี้จัดว่าเป็นเมตตาทางกาย

เมตตาทางวาจา คือ การพูดคำไพเราะอ่อนหวาน สละสลวย น่าฟัง ทำให้บุคคลอื่นเมื่อได้ยินแล้วจะรำลึกถึงคำนั้นตลอดกาลอันยาวนาน การพูดคำไพเราะอ่อนหวานเช่นนี้ จัดว่าเป็นเมตตาทางวาจา

เมตตาทางใจ คือ การแผ่ความปรารถนาดีของตนไปยังบุคคลอื่น การแผ่เมตตาเช่นนี้มีจุดประสงค์เพื่อเสริมสร้างบุญบารมีของตน หรือเป็นการแผ่เมตตาเพื่อเจริญญาณอันเป็นเหตุให้ไปเกิดในพรหมโลก ก็จัดว่าเป็นเมตตาทางใจ

ข้อความเกี่ยวกับเรื่องนี้ ปรากฏในจูฬโคสังกสูตร^{๕๖} ว่า

เมตตํ กายกมมํ ปจฺจุปฺภุจฺจํ โหติ อวิ เจว รโห จ.

เมตตํ วจิกมมํ ปจฺจุปฺภุจฺจํ โหติ อวิ เจว รโห จ.

เมตตํ มโนกมมํ ปจฺจุปฺภุจฺจํ โหติ อวิ เจว รโห จ.

“พึงตั้งกายกรรมที่มีเมตตา ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

พึงตั้งวจีกรรมที่มีเมตตา ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

พึงตั้งมโนกรรมที่มีเมตตา ทั้งต่อหน้าและลับหลัง”

เมื่อท่านสาธุชนได้เจริญเมตตาทางกาย วาจา ใจ ก็ย่อมจะทำให้ท่านทั้งหลายมีความสุขอยู่ในปัจจุบันขณะ บุคคลที่พบเห็นผู้อื่นแล้วยิ้มแย้มแจ่มใสย่อมจะมีความสุขใจในขณะที่ยิ้มให้บุคคลอื่น แม้บุคคลอื่นก็มีความสุขใจจึงยิ้มตอบรับมา การยิ้มให้บุคคลอื่นทำให้เราและคนรอบข้างมีความสุข เวลาที่เราช่วยเหลือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ผู้ที่ได้รับความช่วยเหลือนั้นก็จะมีความสุขและตัวเราก็รู้สึกสบายใจด้วยเช่นกัน

ผู้มีเมตตาทางกาย วาจา ใจ จะมีความสุขเสมอ เพราะเขาไม่มีศัตรู ไม่มีความขุนซ่องหมองใจ เมื่อเขามีความสุขใจด้วยอำนาจของเมตตา คนรอบข้างที่อยู่ใกล้ชิดกับเขาก็พลอยมี

^{๕๖} ม.ม. ๑๒/๓๒๖/๒๕๐.

ความสุขใจไปด้วย ผู้มีเมตตาต่อคนอื่นจะไม่กล่าวคำเสียคำดีให้ร้ายคนอื่น ไม่ทำกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่เบียดเบียนผู้อื่น เมื่อเป็นเช่นนั้น ความบาดหมางกันในสังคมก็จะไม่เกิดขึ้น เพราะต่างก็มีเมตตา มีไมตรีจิตต่อกันและกัน รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา คิดว่าเรารักสุขเกลียดทุกข์กันใด คนอื่นก็รักสุขเกลียดทุกข์ กันนั้น หากมวลมนุษยชาติเอาใจเขามาใส่ใจเราเช่นนี้ สังคมก็จะมีแต่ความสงบสุข

ผู้ที่มีเมตตาจิตต่อกันได้รับการเปรียบไว้ในจุฬาลงกรณ์สูตรว่า จิโรทกิฏฐา (เหมือนน้ำมันผสมน้ำ) ตามปกติเมื่อผสมน้ำมันเข้ากับน้ำ ทั้งสองอย่างก็จะกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แยกกันไม่ได้ว่านี่คือน้ำหรือน้ำมัน ผู้ที่มีเมตตาจิตต่อกันก็มีอุปมาเช่นนั้น แม้เราทั้งหลายจะเป็นคนละคนกัน ก็จัดว่ามีใจดวงเดียวกัน เพราะมุ่งบำเพ็ญประโยชน์แก่กันและกัน^{๕๘}

การเจริญเมตตาภาวนานี้มีผลทำให้เป็นคนใจเย็น ไม่หงุดหงิดง่าย แม้จะมีสิ่งที่ไม่ชอบใจมากระทบก็รู้จักยับยั้งชั่งใจ ไม่หุนหันกระทำตามอารมณ์ผู้เจริญเมตตาอยู่เสมอ เปรียบเสมือนภูเขาแห่งที่บ่ไม่หวั่นไหวด้วยลมแรงหรือเหมือนทองแท่งที่ไม่กลัวความร้อน ส่วนคนมักโกรธเปรียบได้กับฝุ่นธุลีที่กระเจาได้ง่ายเมื่อถูกลมพัด หรือเหมือนหม้อดินที่แตกง่าย ผู้เจริญเมตตานี้ย่อมจะมีใจกว้างขวางดังมหาสมุทร ให้อภัยแก่บุคคลอื่นได้ง่าย

เมตตา มีสภาพเหมือนน้ำ ส่วนโทสะเหมือนไฟ เราจึงควรใช้น้ำเมตตา ระงับโทสะของตน ครั้งหนึ่ง มีโยมผู้หญิงคนหนึ่งที่อยู่ภูมิจากวัดเสมอร้องให้มาหาเจ้าอาวาสวัดท่ามะโอ บอกว่าสามีไปมีภรรยาใหม่จะทำอย่างไร? หลวงพ่อจึงแนะนำให้โยมคนนั้นแผ่เมตตาไปให้ภรรยาใหม่ของสามี โดยระบุชื่อว่าให้คุณ... จงเป็นสุขเป็นสุขเถิด อย่าได้มีเวรแก่กันและกัน เป็นต้น เมื่อครบ ๑๐ วัน ภรรยาใหม่นั้นก็เปลี่ยนใจ คิดสงสารเห็นใจภรรยาเก่า จึงเลิกไปมาหาสู่กับสามีของคนอื่น นี่คือนิสงส์ของเมตตาที่ทำให้คนอื่นเกิดความเห็นอกเห็นใจและมีไมตรีจิตตอบแทน ดังในอังคุตตรนิกาย เมตตาสูตรพระพุทธองค์ตรัสานิสงส์ของการเจริญเมตตาที่พระองค์ทรงได้รับมาก่อนว่า

อภิชานามิ โข ปนาหิ ภิกขเว ทิฆมรุตํ กตานิ ปุณฺณานิ ทิฆมรุตํ อิกฺขุํ กนฺตํ มนาปี ปจฺจनुตฺตํ

สตฺต วสฺसानิ เมตฺตจิตฺตํ ภาเวสี. สตฺต วสฺसानิ เมตฺตจิตฺตํ ภาเวตฺวา สตฺตํ สํวณฺณํ วิวณฺณกฺกปฺเป นยิมิ โลกํ ปุณฺณคมาสี.

ฉตฺตีสกฺขตฺตํ ราชา อโหสี จกฺกวตฺติ ฐมฺมิโก ฐมฺมราชา จาตุรฺนโต วิชิตาวิชนปทฺตถาวริยปฺปโต สดฺตรตนสมนฺนาคโต.

“ภิกษุทั้งหลาย เราขอมรู้ผลแห่งบุญอันน่าปรารถนายินดีที่ตนเสวยแล้วตลอดกาลนาน เราเจริญเมตตาจิตตลอด ๗ ปี ครั้นแล้วเราไม่ได้กลับมายังโลกนี้ตลอด ๗ กัปที่พิณาสและ

^{๕๘} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๒๖/๓๕๖.

ดำรงใหม่ เราเกิดเป็นท้าวสักกะผู้เป็นใหญ่แห่งทวยเทพ ๓๖ ครั้ง เราเกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิหลายร้อยครั้ง เป็นธรรมราชาผู้ตั้งอยู่ในธรรมมีสมุทรทั้ง ๔ เป็นขอบเขต เป็นผู้ชนะสงคราม มีชนบทถึงความสถาพรตั้งมั่น เพียบพร้อมด้วยรัตนะ ๙”^{๕๕}

เมตตาที่ได้รับการอบรมจนแก่กล้าถึงขั้นอัปนาสมาธิ ย่อมจะมีผลานิสงส์มาก พระพุทธองค์ตรัสอานิสงส์ดังกล่าวไว้ในอังคุตตรนิกาย ดังนี้ว่า หลับเป็นสุข (คือ หลับสนิท ไม่กระสับกระส่าย), ตื่นเป็นสุข (คือ รู้สึกสดชื่นแจ่มใสในขณะตื่น), ไม่ฝันร้าย, เป็นที่รักของมนุษย์ทั้งหลาย, เป็นที่รักของเหล่าอมนุษย์, เทพพิทักษ์รักษา, ภัยอันตรายต่าง ๆ เช่น ไฟ ยาพิษ หรือ ภัยพิบัติ ไม่สามารถกล้ำกรายได้, จิตเป็นสมาธิง่าย, ใบหน้าผ่องใสมีสิริมงคล, ไม่หลงลืมสติโดยระลึกถึงบุญกุศลได้ในเวลาใกล้เสียชีวิต และจะเกิดในพรหมโลกเมื่อยังไม่บรรลุนิพพาน^{๕๖}

จะเห็นได้ว่าอานิสงส์ของเมตตาที่กล่าวมานี้ มีคุณค่ามหาศาล แต่คนทั่วไปมักเจริญเมตตาไม่ค่อยได้ ทั้งนี้เพราะมนุษย์ทุกคนมีความเห็นแก่ตัวเป็นปกติวิสัย อยากได้อยากมีมากกว่าคนอื่น แต่กินเท่าไรก็ไม่อิ่ม ใช้เท่าไรก็ไม่พอ ดังคำพังเพยว่า ท้องกว้างคับหนึ่ง ลึกตั้งมหาสมุทร หมายความว่าเราจะถมท้องเท่าไรก็ไม่เต็ม ยิ่งถมก็ยิ่งพ่อง เมื่อตายแล้วตัวเราก็ใช้ที่ดินเพียงกว้างสอกขาหวานากีบเป็นทีถมร่างกาย แม้มีที่ดินเป็นร้อยไร่พันไร่ก็ใช้การอะไรไม่ได้เมื่อเป็นเช่นนั้น คนที่คิดถึงแต่ประโยชน์ตนโดยไม่คำนึงถึงประโยชน์คนอื่น จึงไม่ใช่คนที่เมตตา และความไม่มีเมตตาของเขานั้นจะก่อให้เกิดความเห็นแก่ตัวอยากเอารัดเอาเปรียบจนทำให้ล่วงละเมิดความผิดทางกายและวาจา จะเห็นว่าคติอาชญาในปัจจุบันล้วนเกิดจากความขาดเมตตาของมนุษยชาติทั้งสิ้น

นอกจากนี้ผู้ที่ต้องการเจริญเมตตาภาวนานั้น ยังต้องความปรารถนาดี หวังดีต่อสัตว์แล้วบริกรรมดังนี้

สัพเพ สัตตา	สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง
อะเวรา โหนตุ	จงเป็นสุขเป็นสุขเถิด อย่าได้มีเวรแก่กันและกันเลย
อัปยาปัชชา โหนตุ	จงเป็นสุขเป็นสุขเถิด อย่าได้เบียดเบียนซึ่งกันและกันเลย
อะนีชา โหนตุ	จงเป็นสุขเป็นสุขเถิด อย่าได้มีความทุกข์กายทุกข์ใจเลย
สุขี	จงมีความสุขกายสุขใจ
อัตตานัง ปะริหะรันตุ	รักษาดนให้พ้นจากทุกข์ภัยทั้งสิ้นเถิด ^{๕๗}

^{๕๕} อจ. สจตุตถ. ๒๓/๖๒/๗๓.

^{๕๖} อจ. เอกาทสก. ๒๔/๑๕/๒๘๔.

^{๕๗} มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๑ ตอน ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๖), หน้า ๒๐๓-๒๐๔.

ถ้าท่านสาธุชนรู้สึกว่ามีเมตตาจิตยังไม่เกิดมีในสรรพสัตว์ ก็พึงแผ่เมตตาให้ตนก่อน เพื่อสร้างความรู้สึกลึกที่เป็นมิตรในจิตของเรา พึงแผ่เมตตาเป็นคำไทยว่า “เรารักสุขเกลียดทุกข์ จันใดบุคคลอื่นย่อมรักสุขเกลียดทุกข์ จันนั้น” อีกนัยหนึ่ง พึงแผ่เมตตาโดยบริกรรมเป็นภาษาบาลีพร้อมทั้งคำแปล ดังนี้

อะหัง อะเวโร โหมิ. ขอให้ข้าพเจ้าจงเป็นสุขเป็นสุขเถิด อย่าได้มีเวรแก่กันและกันเลย

อัพยาปัชโช โหมิ. จงเป็นสุขเป็นสุขเถิด อย่าได้เบียดเบียนซึ่งกันและกันเลย

อะนีโฆ โหมิ. จงเป็นสุขเป็นสุขเถิด อย่าได้มีความทุกข์กายทุกข์ใจเลย
สุจี. จงมีความสุขกายสุขใจ

อิตตานัง ปะริหะรามิ. รักษาตนให้พ้นจากทุกข์ภัยทั้งสิ้นเถิด

(ถ้าผู้แผ่เมตตาเป็นสตรีให้บริกรรมว่า อะหัง อะเวรา โหมิ, อัพยาปัชชา โหมิ, อะนีฆา โหมิ, สุจินี, อิตตานัง ปะริหะรามิ คำว่า อะเวรา, อัพยาปัชชา, อะนีฆา, สุจินี เป็นศัพท์เพศหญิงที่ใช้เฉพาะสตรี)^{๑๐๒}

ความจริงขณะที่เราเคลื่อนไหวร่างกายด้วยการเดินหรือเหยียดแขน ขู่แขน เป็นต้น เราจะเจริญเมตตาได้ยากกว่าขณะนั่งที่ร่างกายไม่เคลื่อนไหว ดังนั้น เมื่อนักปฏิบัติเดินจงกรมแบบวิปัสสนาจนรู้สึกว่าย่ำเท้าเป็นปยุ่นๆ สภาวะเคลื่อนไหวต่อเนื่องเหมือนสายน้ำ ก็ควรนำสมาธิจากการเดินจงกรมมา ประยุกต์ใช้ในการนั่งเจริญเมตตา สมาธิดังกล่าวจะช่วยอุปถัมภ์สมาธิในเมตตาภาวนา สมจริงดังพระพุทธทวณะในจังกมสูตร ว่า

จกฺกมาธิคฺโค สมาธิ จิรฺภูษิติโก โหติ.

“สมาธิที่ได้รับจากการเดินจงกรม ดำรงอยู่นาน”^{๑๐๓}

โดยปกติการเดินจงกรมจะก่อให้เกิดฌานไม่ได้ เนื่องจากฌานเกิดขึ้นใน สภาพที่ร่างกายสงบนิ่งไม่ไหวติง และการเดินจงกรมก็เป็นวโยธาตุกรรมฐาน ดังนั้น ข้อความในอรรถกถาข้างต้นจึงหมายถึงการใช้วิปัสสนาให้เป็นบาทของสมถะนั้นเอง ใน อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาตกล่าวถึงการเจริญวิปัสสนาให้เป็นบาทของสมถะว่า

อีกนัยหนึ่ง ภิกษุย่อมเจริญสมถะมีวิปัสสนาเป็นเบื้องหน้า เมื่อเธอเจริญ สมถะมีวิปัสสนาเป็นเบื้องหน้า มรรคย่อมเกิด เธอย่อมเสพ ย่อมเจริญ ย่อมกระทำมรรคนั้นให้

^{๑๐๒} พระคันธसारากว้างศ์, คุณธรรมของคนดีและพรหมวิหาร ๔, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๒๖-๒๘.

^{๑๐๓} เรื่องเดียวกัน.

มาก เมื่อเธอเสพออยู่ เจริญอยู่ กระทำมรรคนั้น ให้มากอยู่ ย่อมละสังโยชน์ได้ อนุสัย
ย่อมสิ้นสุด^{๑๐๔}

๒. ลักษณะของกรุณา

พระภิกษุจารย์แสดงความหมายของกรุณาว่า ปรทุกฺเข สติ สาธุนํ หทยกมฺปนํ กโรตฺติ
กรุณา (กรุณา คือ สภาวะที่ทำให้ของสัตว์บุรุษให้หวั่นไหวใน เมื่อผู้อื่นมีทุกข์) หมายความว่า กรุณา
เป็นสภาวะที่ทำให้สัตว์บุรุษเกิดจิตหวั่นไหว คือ เกิดความสงสารไม่อาจนิ่งนอนใจ โดยอยากจะ
อนุเคราะห์ผู้อื่นให้พ้นทุกข์ เมื่อเราได้พบเห็นคนอ่อนแอถูกเบียดเบียนอยู่ หรือพบเห็นสัตว์
เดียรัจฉาน เบียดเบียนกัน หรือว่าพบเห็นคนเบียดเบียนสัตว์เดียรัจฉานที่ไร้กำลังต่อสู้ เรามักเกิด
ความสงสารที่ต้องการจะช่วยเหลือผู้ประสบทุกข์ ความรู้สึกเช่นนี้ เรียกว่า กรุณา

กรุณานั้นเป็นธรรมที่ยิ่งใหญ่ไพศาลในสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ทรง
ประกอบด้วยความกรุณาอันใหญ่หลวง เมื่อเสวยพระชาติเป็น สุเมธคาบส แม้พระองค์มีบารมีเต็ม
เปี่ยมที่อาจบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ในภพนั้นได้ แต่ก็ยังไม่ปรารถนาจะบรรลุธรรม ทรงดำริว่า

ก็ เม เอเคนธ ตินฺเนน ปุริเสน ถามทสฺสินา
สพฺพณฺณตุํ ปาปฺณิตฺวา สนฺตารสฺสํ สทฺเวเก.^{๑๐๕}

“ประโยชน์อะไรด้วยการข้ามพ้นคนเดียว ด้วยกำลังและทัสสนะของบุรุษ เราจักบรรลुพระ
สัพพัญญุตญาณ ช่วยเทวดาและมนุษย์ให้ข้ามพ้นได้ด้วย”

สุเมธคาบสนั้นเล็งเห็นว่า เหล่าสัตว์ถูกความเกิด แก่ เจ็บ ตาย บีบคั้น อยู่เสมอ
เปรียบเสมือนฝูงโคที่ถูกต้อนไปสู่โรงฆ่าสัตว์ หรือเหมือนนักโทษถูก พิพากษาแล้วกำลังจะถูก
ประหาร ทั้งผู้ที่ถูกความโลภ โกรธ หลง ครอบงำจิต ให้เราร้อนกระวนกระวาย ก็ดูแก่อำนาจของ
กิเลสเหล่านั้น ย่อมกระทำอกุศล ทางกาย วาจา ใจ แล้วได้รับผลของอกุศลเหล่านั้นในภพนี้และภพ
หน้า ดังนั้น พระองค์จึงประสงค์จะโปรดสัตว์ให้เกิดปัญญาจักขุเข้าใจแนวทางในการดำเนินชีวิต
จึงปรารถนาพระสัพพัญญุตญาณแล้วบำเพ็ญบารมี แม้เมื่อพระองค์ทรง บรรลุนุตรสัมมาสัมโพธิ
ญาณแล้ว ก็ได้ทรงนิ่งนอนใจเข้าผลสมาบัติเพื่อเสพนิพพานสุขเป็นอารมณ์เสมอ แต่พระองค์ยอม
เหน็ดเหนื่อยพระวรกายตลอดเวลาเพื่อโปรดสัตว์

กรุณานี้เป็นธรรมสำคัญมาก ถ้ามวลมนุษย์ขาดความกรุณาสงสารกัน สังคมมนุษย์ก็จะ
ปราศจากความสุข มนุษย์จะขาดคุณธรรม มีแต่ความเห็นแก่ตัว ส่วนสังคมที่รู้จักสงสารกัน โอบ
อ้อมอารี ช่วยเหลือกันและกัน ก็จะ อยู่เย็นเป็นสุข บุคคลที่รู้จักสงสารช่วยเหลือผู้อื่นในยามยากนั้น

^{๑๐๔} อภ. ปญจก. ๒๒/๒๕/๒๔.

^{๑๐๕} อภ. จตุกก. ๒๑/๑๓๐/๑๓๕.

ย่อมจะได้รับผลทันตาในปัจจุบัน คือ ไม่ว่าเขาจะไปที่ไหนหรืออยู่ที่ไหน เมื่อต้องการความช่วยเหลือ ก็มักจะมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งมาช่วยเหลือให้พ้นจากอุปสรรค ขัดข้องนั้นๆ

การเจริญกรุณานั้นเหมือนกับการเจริญเมตตา คือ เจริญทางกาย ทาง วาจาและทางใจ ทางกายก็เป็นการอนุเคราะห์บุคคลอื่นด้วยวัตถุสิ่งของ หรือชวนช่วยจัดแจง ทางวาจาก็เป็นการ แนะนำปลอบโยน ทางใจก็เป็นความสงสารเห็นใจ

ผู้ที่ต้องการจะเจริญกรุณาเพื่อบรรลุนิพพาน พึงมีจิตสงสารต่อสรรพสัตว์ แล้วบริกรรมว่า สัพเพ สัตตา ทุกขา มุจจันตุ (สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง จงพ้น จากทุกข์เกิด) อีกนัยหนึ่ง พึงแผ่จิตสงสาร ไปยังบุคคลใดบุคคลหนึ่งผู้ประสบทุกข์แล้วบริกรรมเช่นนั้น^{๖๖}

๓. ลักษณะของมูทิตา

มูทิตาเป็นธรรมที่พึงเจริญในเมื่อเราเห็นคนอื่นดีกว่าตน ต่างจากกรุณาที่เจริญเมื่อเห็นคนอื่นมีทุกข์ต่ำกว่าตน แต่ในเชิงปฏิบัติจริง ๆ มูทิตานี้ทำได้ยากกว่ากรุณา บางคนมีเมตตาปรารถนาดี มีความกรุณาสงสาร แต่เจริญมูทิตาไม่ได้ เพราะเราทุกคนมีอนุสัยกิเลสคือความริษยานอนเนื่องอยู่ในกระแส จิต น้อยคนนักที่จะกำจัดความริษยานั้นได้ จะต้องหมั่นฝึกฝนจึงจะบรรเทาให้น้อยลงได้ ในการฝึกฝนนั้นต้องประกอบด้วยโยนิโสมนสิการ คือ ความเข้าใจ ด้วยเหตุผลว่า ความริษยาไม่ก่อให้เกิดคุณใด ๆ ผู้มีความริษยาจะได้รับผลคือ ขาดบรืวาร ไม่มีคนคิดสอยห้อยตาม แต่ผู้ที่เจริญมูทิตาโดยกำจัดความริษยา ได้ ย่อมจะได้รับอานิสงส์คือมีบรืวาร มีมิตรสหาย ห้อมล้อม ความริษยานั้นเป็นกรรมก่อให้เกิดโทษในปัจจุบันและภพต่อไป ไม่ว่าเกิดกับผู้ใดก็ทำให้ผู้นั้น ตกต่ำตลอดไป

ในสมัยพุทธกาล มีพระอรหันต์รูปหนึ่งชื่อ โลสกติสสะ ขณะที่ท่านถือปฏิสนธิ ในครรภ์ มารดา บิดามารดาก็ได้รับทุกข์แสนสาหัส บ้านของท่านเกิดไฟไหม้จน บิดามารดา ลื่นเนื้อประดาตัว แต่พวกท่านก็อดทนเลี้ยงดูจนเติบโตใหญ่รู้ความ เมื่อเดินไปไหนมาไหนได้ก็ถูก ทอดทิ้งเป็นขอทานอยู่ข้างถนน วันหนึ่งพระสารีบุตร เห็นเข้าจึงสงสาร พระเถระได้หยั่งรู้ว่าเด็กคน นี้เคยสั่งสมบารมีธรรมมาในชาติปางก่อน จึงได้นำมาวัดแล้วให้บวชเป็นสามเณร ต่อมาท่าน อุปสมบทเป็น พระภิกษุชื่อ โลสกติสสะ ภายหลังเจริญวิปัสสนากรรมฐานแล้วได้บรรลุเป็น พระ อรหันต์ ตั้งแต่ท่านเกิดมาจนกระทั่งบรรลุอรหัตผล ไม่เคยกินอิ่มแม้สักวันหนึ่งเลย ทั้งนี้เพราะเวลาที่ท่านบิณฑบาตอยู่ เมื่อคนใส่บาตรท่านแล้ว อาหารในบาตรหายไปเองก็มี แม้อาหารจะมีอยู่เพียง เล็กน้อย แต่คนอื่นกลับเห็นอาหารเต็มบาตรเลยไม่ได้ถวายอีกก็มี อกุศลกรรมนี้เป็นผลของความ ริษยา เรื่องราวในอดีตชาติมีว่า สมัยหนึ่ง เมื่อพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จ อุบัติขึ้นในโลก

^{๖๖} พระคันธसारิกวิสั, คุณธรรมของกณฺธิและพรหมวิหาร ๔, หน้า ๓๑-๓๓.

พระโลศกตีสตะนี้เคยบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ท่านเป็นภิกษุผู้ทรงศีล วันหนึ่งพบพระเถระรูปหนึ่งที่เป็นพระอรหันต์เดินทางมาจากแดนไกล พระโลศกตีสตะไม่ทราบว่าพระเถระรูปนี้สำเร็จสมณะกิจแล้ว ท่านเกรงว่าโยมอุปัฏฐากจะเลื่อมใสพระอาคันตุกะรูปใหม่ ด้วยความริษยาจึงแกล้งทำให้พระอาคันตุกะนั้นอดอาหารหนึ่งมื้อ ผลกรรมนี้ส่งผลให้ท่านตกนรกเป็นเวลานาน แล้วมาเกิดเป็นคนที่ไม่เคยกินอัมลេข เมื่อท่านใกล้จะปรินิพพาน พระสารีบุตรยังรู้ว่าท่านจะปรินิพพานในวันนั้น จึงใช้คนนำอาหารไปให้ท่าน เพื่อจะได้ฉันอาหารอัมก่อนปรินิพพาน แต่ด้วยผลกรรมเก่าทำให้คนนำอาหารลืมเสียแล้วเททิ้ง ต่อมาพระสารีบุตรนึกขึ้นได้จึงส่งคนไปถามท่านว่าฉันอาหารหรือยัง ท่านตอบว่าวันนี้ไม่ได้ฉันอะไร พระสารีบุตรจึงนำยาจตุมธุ (ของหวาน ๔ อย่างที่นำมาเกี่ยวผสมกันประกอบด้วยน้ำผึ้ง น้ำอ้อย เนยใส และน้ำมันงา) ไปให้ท่านฉัน โดยที่พระเถระได้จับบาตรไว้ตลอดเวลาที่ท่านฉันอยู่ หากพระเถระไม่จับไว้ยาจตุมธุนั้นอาจจะหายไปจากบาตรพระโลศกตีสตะฉันอัมวันนั้นเพียงวันเดียวแล้วปรินิพพาน ในวันนั้นนั่นเอง จะเห็นได้ว่าผลของความริษยานั้นส่งผลในปัจจุบันและอนาคต สามารถติดตามให้ผลจนถึงช่วงเวลาปรินิพพานอีกด้วย^{๑๑๑}

สังกมมนุษย์วุ่นวายกันมากในปัจจุบันนี้ แย่งอำนาจลาภยศกัน ความวุ่นวายนี้มักเกิดมาจากความริษยาขาดมูทิตา ความริษยานั้นส่งผลให้ฉันตา ว่าร้ายกันจนกระทั่งก่อคดีอาชญาทำร้ายกัน สังคมใดมีมูทิตาขึ้นชมคนที่ดี กว่าตน สังคมนั้นย่อมจะอยู่เป็นสุขไม่คิดเบียดเบียนกัน

การเจริญมูทิตานั้นเหมือนการเจริญเมตตาและกรุณา คือ เจริญทางกาย ทางวาจา และทางใจ ทางกายก็เป็นการช่วยเหลือผู้อื่นที่ประสบความสำเร็จ แล้วให้ได้รับความสำเร็จยิ่ง ๆ ขึ้นไป ทางวาจาก็เป็นการแนะนำบุคคลนั้นในหนทางที่ดี ทางใจก็เป็นความพลอยยินดีกับความสำเร็จของผู้อื่น

ผู้ที่ต้องการจะเจริญมูทิตาเพื่อบรรลุมาน พิงมีจิตชื่นชมต่อสรรพสัตว์ แล้วบริกรรมว่า อะโห สาธุ อะโห สุภู (ดีหนอ ดีหนอ) หรือบริกรรมว่า สัพเพ สัตตา ยะธาลัทธิระสัมปัตติโต มาวิคัจฉันตุ (สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง อย่า พลัดพรากจากสมบัติที่ตนได้รับเลย) อีกนัยหนึ่ง พิงแผ่จิตชื่นชมไปยังบุคคลใด บุคคลหนึ่งผู้ได้รับสุขแล้วบริกรรมเช่นนั้น^{๑๑๒}

๔. ลักษณะของอุเบกขา

ลักษณะของอุเบกขา กล่าวไว้ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ว่า อุเบกขา มีลักษณะเป็นไป โดยอาการวางเฉยในเหล่าสัตว์ กล่าวคือมีใจเป็นกลาง ๆ เหมือนอย่างได้เห็นบุคคลหนึ่งซึ่งเป็นทีพอใจ

^{๑๑๑} พุ.ชา.เอกก.อ. (ไทย) ๓/๒/๒-๑๕.

^{๑๑๒} พระคันธसारิกว้างศ์, คุณธรรมของคนดีและพรหมวิหาร ๔, อ้างแล้ว หน้า ๓๓-๓๔.

ก็มีใช่ ไม่พอใจก็มีใช่ แล้วพึงวางเฉยอยู่นั้น^{๙๙} เมื่อเราไม่อาจช่วยเหลือผู้อื่นได้ก็พึงวางใจเป็นกลางยอมรับความจริงว่าเป็นกรรมเก่าของเขา ไม่มีใครบังคับบุคคลเหล่านั้นให้เป็นไปในอำนาจของตน เพราะเหล่าสัตว์มีกรรมเป็นสมบัติของตน จึงต้องเป็นไปตามกรรมที่ทำไว้

บางครั้งเราได้ทราบข่าวตริตาหรือมิตรสหาย ได้ก่อคดีอาชญาบ้าง ประสบอุบัติเหตุบ้าง เบื้องแรกพึงมีความกรุณาสงสาร แล้วชวนช่วยช่วยเหลือในทางที่ถูกต้อง ต่อเมื่อทราบว่าหมดหนทางช่วยเหลือแล้วก็จำต้องวางเฉย ถือเสียว่าเขาได้รับผลกระทบที่ตนก่อขึ้น บางคนที่วางอุเบกขาไม่ได้ก็ย่อมจะ ได้รับความทุกข์ใจ

เมื่อพระพุทธองค์ทรงพระชนมมัยอยู่ มีอุบาสกคนหนึ่งชื่อมหากาลเป็นพระโศดาบัน เขามาวัดพระเชตะวันทุกวันพระ เพื่อถือศีล ๘ และฟังธรรมเสมอ โดยเขามักค้างคืนที่วัดแล้วกลับบ้าน ในยามเช้า วันหนึ่งเขามาวัดถือศีลฟังธรรม แล้วได้พักผ่อนในวัดตามปกติ พอรุ่งเช้าก็เดินไปล้างหน้าที่สระน้ำหน้าวัด เผอิญมีขโมยลักทรัพย์ชาวบ้านแล้ววิ่งหนีมา ถูกชาวบ้านไล่ตามมาจึงทิ้งของที่ขโมยมาไว้ข้างสระที่นายมหากาลล้างหน้าอยู่ ฝ่ายชาวบ้านวิ่งมาถึงเห็นทรัพย์ของตนอยู่ข้างสระ ทั้งพบนายมหากาลอยู่ใกล้ทรัพย์ จึงสำคัญผิดว่าเขาเป็นขโมย ก็รุมทุบตีเขาจนถึงแก่ชีวิต เรื่องนี้ได้รับการโฆษณากันว่า นายมหากาลเป็นคนดี มาถือศีลฟังธรรม ทุกวันพระ ทำไมเขาจึงถูกกล่าวหาว่าเป็นขโมยและถูกทุบตีจนเสียชีวิต? มีภิกษุบางรูปไปทูลถามเรื่องนี้กับพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ตรัสว่า พวกเธออย่าดูกรรมในปัจจุบันอย่างเดียว ต้องดูกรรมในอดีตว่าเขาก่อกรรมชั่วอะไรไว้ แล้วตรัสบุพกรรมของเขาว่า ซาติก่อนเขาเคยเกิดเป็นเจ้าพนักงานคุ้มครองคนเดินทาง วันหนึ่งพบสามีภรรยาคนหนึ่งเดินทางมา เขาเกิดความสนใจในภรรยาของคนเดินทาง จึงอ้างว่าเดินทางในตอนค่ำมีอันตรายมาก แล้วชวน ให้นอนพักที่บ้านของเขาคืนหนึ่ง ในคืนนั้นเขาแอบเอาแก้วมณีไปซ่อนที่เกวียนของคนเดินทาง พอรุ่งเช้าก็แสร้งพูดว่าแก้วมณีหายไป แล้วสั่งให้บริวารค้นหาของจากคนรอบข้าง อุบายที่เขาวางไว้ก็สำเร็จผลเมื่อบริวารคนสนิทพบแก้วมณีในเกวียนของคนเดินทาง นายมหากาลจึงสั่งบริวารให้จับกุมตัวแล้ว ทุบตีจนเสียชีวิต ผลกรรมนี้ทำให้นายมหากาลตกนรกเป็นเวลานาน เมื่อมา เกิดเป็นมนุษย์ก็ถูกกล่าวหาว่าเป็นขโมยแล้วถูกทุบตีจนเสียชีวิตมาแล้วร้อยชาติ^{๑๐๐}

กรรมเก่าที่เป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วนั้น ติดตามทุกคนอยู่เสมอเหมือนเงาตามตัว เราไม่อาจรู้ว่าบาปกรรมในอดีตจะส่งผลเมื่อใด ดังนั้น เพื่อให้บาปกรรมนั้นมีกำลังอ่อนส่งผลในปัจจุบัน

^{๙๙} มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, วิสุทธิธรรมรคแปล ภาค ๒ ตอน ๑, หน้า ๒๑๖.

^{๑๐๐} ธมฺม. อ. ๖/๑๖-๑๘; คณะกรรมการแผนกตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ตรวจชำระ, พระธรรมปิฎกฤทธาแปล ภาค ๖, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๒๔-๒๗.

ไม่ได้ เราจึงต้องทำกรรมดีใหม่อยู่เสมอ กรรมดีที่ทำในปัจจุบันชาตินี้ก็จะช่วยอุปถัมภ์ค้ำจุนกรรมฝ่ายดีในอดีตให้ส่งผลชัดเจนทางบาปกรรมในอดีต ทุกคนต่างเคยทำกรรมดีและกรรมชั่วกันมาทั้งนั้น หากว่าในปัจจุบันเราไม่ทำกรรมดีเป็นเครื่องอุปถัมภ์ กรรมดีในอดีตก็จะส่งผลไม่ได้ ทั้งกรรมชั่วก็จะได้โอกาสส่งผลให้เดือดร้อนอยู่เสมอ ข้อนี้เปรียบได้กับการปลูกต้นไม้ วันก่อนเราปลูกต้นไม้ไว้แล้ว วันนี้เราต้องรดน้ำ พรวนดิน ใส่ปุ๋ย ต้นไม้จึงจะเจริญงอกงาม ถ้าไม่ขยันรดน้ำพรวนดินในวันนี้ ต้นไม้ก็จะเหี่ยวเฉาตายไป กล่าวคือ บารมีอันได้แก่ทาน ศีล ภาวนา ที่เราได้สั่งสมมานั้น ไม่อาจจะส่งผลได้ในชาตินี้

มีสุภาษิตบทหนึ่งกล่าวว่า ปัญญาคุ้มครองชีพ กรรมรักษาทรัพย์ ข้อความว่า “ปัญญาคุ้มครองชีพ” หมายความว่า ปัญญาเป็นเครื่องอุปถัมภ์รักษาให้ชีวิตยืนนาน คนที่รู้จักรับประทานอาหารที่เหมาะสม อยู่ในสถานที่เหมาะสม พักผ่อนเพียงพอไม่เครียดกับงาน และหลีกเลี่ยงจากสิ่งเสียดสี ย่อมจะมีอายุยืนกว่าคนทั่วไป

ข้อความว่า “กรรมรักษาทรัพย์” หมายความว่า การกระทำในอดีตและ ปัจจุบันเป็นเครื่องรักษาทรัพย์ กรรมเก่าในภพก่อนนั้นเราจำไม่ได้ ไม่รู้ว่าเคยทำอะไรมาบ้าง คงจะเป็นกรรมดีและไม่ดีผสมกันไป แต่กรรมในภพนี้สำคัญกว่ากรรมเก่า เราจึงต้องพากเพียรแสวงหาทรัพย์กัน แต่บางครั้งแม้เราจะระวังเพียงใดก็มีเหตุให้เสียทรัพย์ไปจนได้ นี่คือผลของกรรมเก่า ขณะนั้นพึงเจริญอุเบกขาว่าเป็นกรรมของตน ก็จะไม่เดือดร้อนกระวนกระวาย กลุ้มใจจนเกินกว่าเหตุ

บางท่านสำคัญว่าอุเบกขาในพรหมวิหารเหมือนกับอุเบกขาในโพชฌงค์ ความจริงแล้วทั้งสองอย่างนี้ต่างกัน อุเบกขาในพรหมวิหารเป็นความวางเฉย ทำใจเป็นกลางในขณะที่ไม่อาจจะเจริญเมตตา กรุณา และมุทิตา ส่วนอุเบกขา ในโพชฌงค์ คือความวางเฉยในสภาพธรรมที่กำลังเกิดขึ้น ไม่ต้องปรับวิริยะ และสมาธิให้สมดุลกันเหมือนในเวลาเริ่มปฏิบัติ กล่าวคือ ในเวลาเริ่มปฏิบัติ บางขณะวิริยะมีกำลังมากกว่าสมาธิ ส่งผลให้ฟุ้งซ่าน บางขณะสมาธิมีกำลัง มากกว่าวิริยะ ทำให้ง่วง แต่เมื่ออินทรีย์ ๕ สมดุลกันโดยเฉพาะวิริยะและสมาธิ ไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน นักปฏิบัติก็จะตามรู้สภาวะได้ต่อเนื่องสม่ำเสมอ เหมือนนายสารสินั่งอยู่บนรถม้าที่แล่นไปอย่างราบเรียบ เขาไม่ต้องการขวนขวายเพื่อปรับ ความเร็วหรือพะวงกับทางที่มัววิ้งไป อุเบกขาประเภทนี้เริ่มเกิดขึ้นเมื่อบรรลุถึงอุทัพพญาณ คือ ญาณหยั่งรู้ความเกิดและความดับ จนถึงญาณขั้นสูงต่อไป ไม่เกิดขึ้นในเวลาเริ่มเจริญวิปัสสนา^{๓๓๓}

เมื่อเริ่มเจริญวิปัสสนานั้น นักปฏิบัติพึงตามรู้สภาวะปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง ด้วยความจดจ่อ สติที่เกิดขึ้นขณะนั้นทำให้จิตแนบชิดจมอยู่ในสภาวะ และ ทำให้นักปฏิบัติวางใจเป็นกลางไม่ยินดียินร้าย ไม่ตอบสนองสิ่งที่รับรู้เหมือน ในเวลาปกติ นี่คืออานุภาพของสติที่ทำหน้าที่ระลึกรู้

^{๓๓๓} ที.อ. ๒/๔๐๑, ม.อ. ๑/๓๐๖.

ไม่เกี่ยวกับอุเบกขาในโพชฌงค์

ผู้ที่ต้องการจะเจริญอุเบกขาเพื่อบรรลุมาน พึงมีจิตวางเฉยต่อสรรพสัตว์ แล้วบริกรรมว่า สัพเพ สัตตา กัมมัสสะกา (สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง มีกรรมเป็น สมบัติของตน) การเจริญอุเบกขา พรหมวิหารนี้เหมือนการยกฉัตรเจดีย์ กล่าวคือ ก่อนอื่นต้องสร้างเจดีย์เสร็จแล้วค่อยยกฉัตรเหนือ เจดีย์ ถ้ายังไม่ได้สร้างเจดีย์ก็จะยกฉัตรไม่ได้ การเจริญอุเบกขาก็เหมือนกัน นักปฏิบัติพึงเจริญ เมตตา กรุณา หรือมูทิตาก่อนจนกระทั่งบรรลุดังมานที่ ๓ เมื่อบรรลุดังมานที่ ๓ แล้วจึงเจริญอุเบกขา เพื่อให้บรรลุดังมานที่ ๔ ผู้ที่ไม่ได้เจริญเมตตาเป็นต้นมาก่อนย่อมจะเจริญอุเบกขาไม่ได้เลย ทั้งนี้ เพราะฉานเป็นสภาวะทางจิตที่เกิดขึ้นตามลำดับ คือ ปฐมฉาน (ฉานแรก) ทุติยฉาน (ฉานที่ ๒) ตติยฉาน (ฉาน ที่ ๓) และจตุตถฉาน (ฉานที่ ๔)^{๓๒}

การเจริญเมตตานี้ถือเป็นการดี เพราะไม่ได้สร้างความเดือดร้อนให้ใคร ดังนั้นผู้ใคร่ ปฏิบัติธรรมควรเจริญเมตตาอยู่ทุกขณะอิริยาบถอยู่เสมอ ตั้งแต่ตื่นนอนแล้วล้างหน้า แปรงฟัน และ ในเวลาอื่นที่เห็นว่าเหมาะสม เช่น ขับรถ เดินทาง เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อสั่งสมภาวนาบารมีในจิตของ ตนนั่นเอง

^{๓๒} พระคันธสารากิจวงศ์, คุณธรรมของคนดีและพรหมวิหาร ๔, หน้า ๓๗-๔๑.

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหารของพระสังฆาธิการในเขตตำบลโพธิ์ทอง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด” ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างขึ้นจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพร้อมก็นำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญและนำข้อคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญมาสรุปเป็นข้อคำถามสำหรับสัมภาษณ์ ตามวัตถุประสงค์ ถูกต้อง เชื่อถือได้ และเป็นไปตามหลักการ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาและมีวิธีการดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนตามลำดับดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก
- ๓.๓. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) โดยมีการศึกษาภาคสนาม (Field Study) ด้วยการสัมภาษณ์พระภิกษุสงฆ์และผู้นำชุมชนที่เกี่ยวข้องในเขตตำบลโพธิ์ทอง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

๓.๒ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

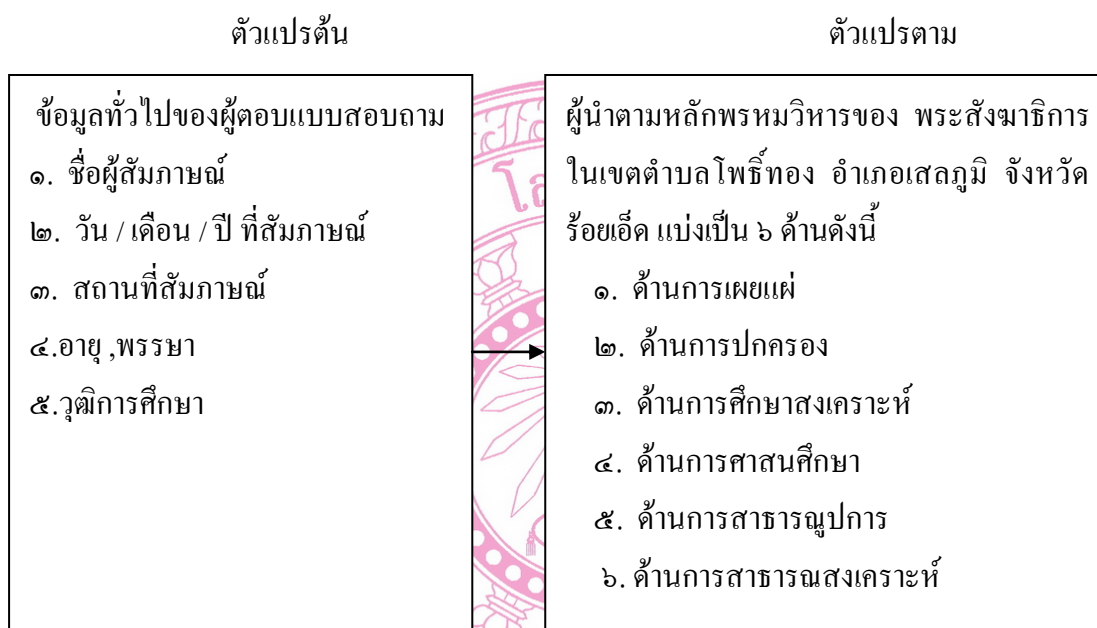
๓.๒.๑ กลุ่มเป้าหมาย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยต้องการจะศึกษาวิจัยและสัมภาษณ์แบบเจาะจงโดยมีกลุ่มเป้าหมายดังนี้

- ๑. พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส ในเขตตำบลโพธิ์ทอง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน ๕ รูป
- ๒. พระลูกวัดในเขตตำบลโพธิ์ทอง จำนวน ๕ รูป
- ๓. ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้านในเขตตำบลโพธิ์ทอง จำนวน ๕ คน
- ๔. รวมจำนวนทั้งหมด ๑๕ รูป/คน

๓.๓ กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเกี่ยวกับผู้นำตามหลักพรหมวิหารของพระสังฆาธิการในเขตตำบลโพธิ์ทอง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำแนวคิดของผู้นำตามหลักพรหมวิหารตามหลักพุทธศาสนา สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๓.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างขึ้นจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสรุปเป็นข้อคำถามสำหรับสัมภาษณ์ มี ๒ ตอน ได้แก่

ตอนที่ ๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วย อายุ, ระดับการศึกษา, และตำแหน่งหน้าที่

ตอนที่ ๒ ความคิดเห็นต่อการนำหลักพรหมวิหารไปใช้ของพระสังฆาธิการ ในเขตตำบลโพธิ์ทอง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน ๖ ข้อ

๓.๔.๑ การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นแบบสัมภาษณ์แบบเชิงลึก ซึ่งประกอบไปด้วย

๑) แบบสัมภาษณ์แบบเจาะจงที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยให้ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาเนื้อหาและโครงสร้างตรวจสอบความถูกต้อง เทียบตรง ก่อนนำไปสัมภาษณ์กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง

- ๒) เครื่องบันทึกเสียง
- ๓) สมุดจดบันทึก
- ๔) กล้องถ่ายรูป
- ๕) ผู้ช่วยเก็บข้อมูล จำนวน ๑ รูป/คน

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕.๑. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์

๑) ขออนุญาตขอความร่วมมือในการสัมภาษณ์ จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ถึง บุคลากรที่เป็น กลุ่มตัวอย่างเพื่อตอบแบบสัมภาษณ์

- ๒) นัดหมายเพื่อทำการสัมภาษณ์
- ๓) ดำเนินการสัมภาษณ์
- ๔) นำข้อมูลไปทำการสรุปต่อไป

๓.๕.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการรวบรวมข้อมูล มีดังนี้

๑. นำหนังสือจากศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ถึงพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะตำบล ระดับเจ้าอาวาส พระลูกวัด และผู้นำชุมชน ในเขตตำบลโพธิ์ทอง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ในการสัมภาษณ์

๒. สร้างความสัมพันธ์กับผู้ให้ข้อมูลหลัก และกลุ่มเป้าหมาย พบปะพูดคุยเพื่อสร้างความคุ้นเคย แสวงหาวัตถุประสงค์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓. กำหนดนัดหมายวันเวลาสถานที่ที่จะดำเนินการสัมภาษณ์ที่แน่นอน เพื่อให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักได้เตรียมตัวและเตรียมเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๔. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์กับกลุ่มเป้าหมาย ที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก และบุคคลอื่นๆ โดยใช้วิธีการบันทึกเทป จดบันทึก และการสนทนา กับกลุ่มเป้าหมาย

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูล สัมภาษณ์ด้วยการจัดกลุ่ม คำถาม และคำตอบเกี่ยวกับการใช้ภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหารในการบริหารงานของพระสังฆาธิการในเขตตำบลโพธิ์ทอง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด อธิบายเป็นความเรียงที่ได้จากการสัมภาษณ์ และนำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เพื่ออธิบายการศึกษาภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหารของพระสังฆาธิการในเขตตำบลโพธิ์ทอง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ๔ ด้าน คือ

๑. เมตตา คือ ความปรารถนาดี ต้องการช่วยเหลือผู้อื่นให้มีความสุข
๒. กรุณา คือ ความสงสารอยากช่วยเหลือให้พ้นจากทุกข์
๓. มุทิตา คือ ความพลอยยินดี ในเมื่อเห็นผู้ได้ปกครองมีความสุข
๔. อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลาง ไม่ยินดียินร้ายต่อผู้ร่วมงาน

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำ และภาวะผู้นำโดยนำเอาวัตถุประสงค์เป็นกรอบในการวิเคราะห์ โดยนำเอกสารข้อมูลต่าง ๆ มาการศึกษาภาคสนาม (Field Study) ด้วยการสัมภาษณ์พระภิกษุสงฆ์และผู้นำชุมชนที่เกี่ยวข้องในเขต ตำบลโพธิ์ทอง ตามขั้นตอน ดังนี้

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ข้อมูลของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือพระสังฆาธิการ พระลูกวัด และผู้นำชุมชน ภายในเขตตำบลโพธิ์ทอง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งข้อมูลโดยทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

คณะสงฆ์ในเขตตำบลโพธิ์ทองมีวัดและสำนักสงฆ์รวมกันทั้งหมด ๕ วัด คือ

๑. วัดโพธิ์ศรีทอง
๒. วัดศรีบุญเรือง
๓. วัดธาตุอัมพวัน
๔. สำนักสงฆ์ป่าหนองผักแว่น
๕. วัดบ้านโนนเกษตร

๔.๑.๑ รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

รายชื่อพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสที่ให้สัมภาษณ์

พระมหาสากล ปิยธมฺโม เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีทอง อายุ ๔๓ พรรษา ๑๖ นธ.
เอก, ปธ.๓, พรบ.

พระอธิการจันดา อนุตฺตโร เจ้าอาวาสวัดศรีบุญเรือง อายุ ๖๐ พรรษา ๑๕ นธ.เอก,
ม. ๖

พระครูโพธิธรรมาทร เจ้าอาวาส วัดธาตุอัมพวัน อายุ ๔๕ พรรษา ๒๕ นธ.

พระดี คมภิโร เจ้าสำนัก สำนักสงฆ์ ป่าหนองผักแว่น อายุ ๖๒ พรรษา ๔๐
นธ. เอก, ม.๖

พระอธิการชาติ ชุตินฺธโร เจ้าอาวาส วัดบ้านโนนเกษตร อายุ ๔๓ พรรษา ๑๐

นธ.เอก, ม. ๖

รายชื่อพระลูกวัดที่ให้สัมภาษณ์

พระสุทิน อุตุตมปญโญ วัดโพธิ์ศรีทอง อายุ ๔๑ พรรษา ๔ นธ.เอก

พระนรินทร์ วรจิตโต วัดศรีบุญเรือง อายุ ๓๒ พรรษา ๙ นธ.เอก, ปบส.

น.ธ.เอก, ม. ๖

พระบุญส่ง อุหาโร วัดธาตุอัมพวัน อายุ ๒๔ พรรษา ๔ นธ.เอก, ปบส.

พระสวัสดิ์ สิริธโร ถ้ำนักสงฆ์ป่าหนองผักแว่น อายุ ๓๓ พรรษา ๔ นธ.โท, ปบส.

พระสงกรานต์ ฐิตธมฺโม วัดบ้านโนนเกษตร อายุ ๓๑ พรรษา ๔ นธ.โท, ม. ๖

รายชื่อผู้นำชุมชนในเขตตำบลโพธิ์ทอง

นายประมวล อุทาสี กำนันตำบลโพธิ์ทอง อายุ ๕๐ ปี

นายสมชาย จุลเสวก ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๔ อายุ ๕๐ ปี.

นายไสว พันธะศรี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓ อายุ ๔๙ ปี

นายวาสนา คำรัง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑๒ อายุ ๕๖ ปี

นายสมยศ สาทินกอง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑๔ อายุ ๕๕ ปี

๔.๒ บทสัมภาษณ์เกี่ยวกับภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหารของพระสังฆาธิการในเขตตำบลโพธิ์ทอง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

๑) ด้านการเผยแผ่

บทสัมภาษณ์พระสังฆาธิการกับการนำหลักเมตตาไปใช้ในการเผยแผ่

พระมหาสากล ปิยธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตามาใช้ของพระสังฆาธิการภาวะผู้นำต้องมีคุณลักษณะของผู้นำที่ดี ที่มีแบบอย่างแสดงออกทางพฤติกรรมให้ผู้ตามได้เห็นเป็นตัวอย่าง ด้วยการปฏิบัติให้เป็นประจักษ์แก่สายตาของผู้ตามต้องประกอบด้วยคุณธรรมตามหลักพรหมวิหาร และต้องมีจิตใจที่ดี ในการสงเคราะห์แก่ผู้ได้บังคับบัญชาอย่างสม่ำเสมอ พร้อมกับมีใจเปิดกว้างกับสิ่งที่เกิดขึ้น ตามหลักเมตตาธรรมในพรหมวิหารเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มั่นคงสืบต่อไป

พระอธิการจันทา อนุตฺตโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตามาใช้ของพระสังฆาธิการ การเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงสอนให้เรามีความเมตตาต่อสัตว์และมนุษย์ ด้วยการมีจิตแผ่เมตตาต่อผู้อื่นพร้อมพุทธศาสนิกชนด้วยความหวังดี

พระครูโพธิธรรมาทร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตามาใช้ของพระสังฆาธิการภาวะผู้นำต้องถึงพร้อมด้วยคุณธรรมทั้ง ๔ และต้องประพฤติเป็นแบบอย่างตามหลักพรหมวิหารในการบริหารงานกิจการของพระสงฆ์เป็นต้น หลักเมตตาธรรมถือว่าเป็นหลักธรรมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยที่พระพุทธองค์ทรงได้กระทำเป็นต้นแบบแก่พุทธบริษัทมาก่อน โดยสอนให้มนุษย์ทุกคนนั้นประกอบด้วยความมีเมตตาต่อกันรักใคร่ต่อกันและถึงพร้อมด้วยการรักษาสีลเป็นต้น บุคคลใดมีเมตตาแล้ว บุคคลนั้นชื่อว่าผู้มีศีลนั่นเอง

พระดี คมภิโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตามาใช้ของพระสังฆาธิการ ได้นำหลักเมตตาธรรมมาปรับใช้ทั้ง ๓ ด้าน คือ ทางกายกรรม ทางวจีกรรม ทางมโนกรรมไป ประพฤติ

^{*} สัมภาษณ์ พระมหาสากล ปิยธมฺโม, เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๓๐ นาฬิกา

^๒ สัมภาษณ์ พระอธิการจันทา อนุตฺตโร, เจ้าอาวาสวัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๓๐น.

^๓ สัมภาษณ์ พระครูโพธิธรรมาทร, เจ้าอาวาสวัดธาตุอมพวัน, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๐๘.๐๐น.

ปฏิบัติตามและด้านเผยแผ่ โดยการแนะนำให้พระภายในวัดตลอดจนสาธุชนให้มีความรักต่อกัน และอยู่ด้วยความสามัคคีกันอย่างสันติสุข^๔

พระอธิการชาติ ชุติญโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตามาใช้ของ พระสังฆาธิการ การพัฒนานั้น ตัวผู้นำต้องมีการพัฒนาตนเองก่อน คือการพัฒนากายและใจด้วยการ นำหลักพรหมวิหารมีเมตตาต่อตนและผู้อื่น เพื่อเผยแผ่หลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาสืบ ต่อไป^๕

บทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัดและผู้นำชุมชนที่มีต่อพระสังฆาธิการในการนำ หลักเมตตาไปใช้ในด้านเผยแผ่

บทสัมภาษณ์พระลูกวัด

บทสัมภาษณ์พระสุทิน อุดมปญโญ ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของ พระสังฆาธิการ ท่านได้นำหลักการเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าโดยแนะนำพระสงฆ์ ต้องทำตนให้เป็นกัลยาณมิตรที่ดี มีเมตตาต่อกันและ คอยชี้แนะแนวทางให้พุทธศาสนิกชนด้วย ความหวังดี^๖

พระนรินทร์ วรจิตโต ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ในการพัฒนาด้านเผยแผ่นั้น ท่านได้ยึดหลักธรรมมีความเมตตาต่อพระในวัดและชาวบ้าน พอประมาณ^๗

พระบุญส่ง อุชจาโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ในการพัฒนาทางด้านเผยแผ่ ท่านพระครูได้ยึดหลักความมีเมตตาต่อลูกวัดและชาวบ้าน โดยเฉพาะ สังคม ชุมชนอย่างดี^๘

^๔ สัมภาษณ์ พระดี คมภิโร, สำนักสงฆ์วัดป่าหนองผักแว่น, วันที่ ๕ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^๕ สัมภาษณ์ พระอธิการชาติ ชุติญโร, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๕๐ น.

^๖ สัมภาษณ์ พระสุทิน อุดมปญโญ, วัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๐๐ น.

^๗ สัมภาษณ์ พระนรินทร์ วรจิตโต, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๐๐ น.

^๘ สัมภาษณ์ พระบุญส่ง อุชจาโร, วัดธาตุอัมพวัน, วันที่ ๕ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๕.๕๐ น.

พระสวัสดิ์ สิริธโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ หลวงพ่อท่านสอนให้มีเมตตาความรักต่อกันทั้งทางกายและทางใจ เป็นการแสดงออกซึ่งความดี^๕

พระสงกรานต์ ฐิตธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านใช้หลักเมตตาความรักใคร่ต่อพระภิกษุด้วยกัน สอนให้ญาติโยมมีศีลเป็นต้น^๖

บทสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

นายประมวล อุทาสี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีเมตตาธรรมในการสั่งสอนด้วยความรักเอาใจใส่ชุมชนในเขตตำบลโพธิ์ทองพอประมาณ^๗

นายสมชาย จุลเสวก ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีความเมตตาต่อพระในวัดและต่อชุมชนมาก ท่านเป็นพระนักเทศน์มีความรู้ดีมีความสามารถ^๘

นายไสว พันธศรี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีเมตตามาก เพราะท่านเป็นพระนักเทศน์สอนชาวบ้านให้รักษาศีล ๕ และให้ประกอบสัมมาอาชีวะ^๙

นายวาสนา คำรัง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านสั่งสอนให้ชาวบ้านเป็นอยู่สันติ ด้วยการมีวิสัยทัศน์แสดงออกถึงความมีเมตตาต่อผู้อื่น^{๑๐}

^๕ สัมภาษณ์ พระสวัสดิ์ สิริธโร, สำนักสงฆ์ป่าหนองผักแว่น, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๐๐ น.

^๖ สัมภาษณ์ พระสงกรานต์ ฐิตธมฺโม, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๓.๓๐ น.

^๗ สัมภาษณ์ นายประมวล อุทาสี, บ้านหนองฟ้า, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๐๐ น.

^๘ สัมภาษณ์ นายสมชาย จุลเสวก, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๓๐ น.

^๙ สัมภาษณ์ นายไสว พันธศรี, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๐๐ น.

^{๑๐} สัมภาษณ์ นายวาสนา คำรัง, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

นายสมยงค์ สาหิнок ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของ พระสังฆาธิการ ท่านสั่งสอนชาวบ้านให้มีความรักใคร่สามัคคีต่อกัน^{๘๕}

สรุปบทสัมภาษณ์การนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส และบทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัด และผู้นำชุมชน ต่อการนำไปใช้ของพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส : ต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างทั้งกาย วาจา และใจ ต้องใช้หลักเมตตาในการเผยแผ่ คือมีเมตตาต่อสัตว์และเพื่อนมนุษย์ด้วยกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

พระลูกวัด : คอยชี้แนะเผยแผ่ธรรมะ โดยที่เริ่มจากตัวเองก่อนนั่นคือให้ทำตัวเป็น กัลยาณมิตรที่ดี ใช้หลักเมตตาธรรมสั่งสอน ให้เห็นอกเห็นใจต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ทั้งกาย วาจา และใจ

ผู้นำชุมชน : ท่านใช้หลักเมตตาในการอบรมสั่งสอน เอาใจใส่ต่อพระลูกวัดและคนในชุมชน ส่วนใหญ่แล้วพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสจะเป็นนักเทศน์คือสามารถที่จะอธิบายในเรื่องธรรมะให้อุบาสก อุบาสิกฟังเข้าใจง่ายขึ้น

บทสัมภาษณ์พระสังฆาธิการกับการนำหลักกรุณาไปใช้ในการเผยแผ่

พระมหาสากล ปิยธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของ พระสังฆาธิการ มีความสงสารต่อผู้อยู่ได้บังคับบัญชา ด้วยความเอ็นดูกรุณาโดยชอบตามธรรม^{๘๖}

พระอธิการจันดา อนุตฺตโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของ พระสังฆาธิการ การเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าพระองค์ทรงสอนให้เรามีความกรุณา สงสารต่อสัตว์และมนุษย์ ด้วยการมีจิตแผ่เมตตาต่อผู้อื่น^{๘๗}

พระครูโพธิธรรมาทร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของพระสังฆาธิการ การมีความสงสารต่อผู้อื่นก็เท่ากับเป็นการสำรวมกายวาจาตน ด้วยความเอ็นดูกรุณาโดยชอบตาม

^{๘๕} สัมภาษณ์ นายสมยงค์ สาหิнок, บ้านหนองผักแว่น, เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๓๐ น.

^{๘๖} สัมภาษณ์ พระมหาสากล ปิยธมฺโม, เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๓๐ นาฬิกา

^{๘๗} สัมภาษณ์ พระอธิการจันดา อนุตฺตโร, เจ้าอาวาสวัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๓๐น.

ธรรมถือว่าเป็นผู้มีศีลและจัดเป็นการเผยแผ่คำสอน ด้วยหวังว่าช่วยเหลือเขาในทางจิตใจ เพื่อให้หายจากความเดือดเนื้อร้อนใจ^{๑๘}

พระดี คมภิโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรรมมาใช้ของพระสังฆาธิการได้นำหลักกรรมมาปรับใช้ทั้ง ๓ ด้าน คือ ทางกายกรรม ทางวจีกรรม ทางมโนกรรมไปประพฤติปฏิบัติตามและด้านเผยแผ่ โดยการแนะนำให้พระภายในวัดตลอดจน สาธุชนให้มีความรักต่อกัน และอยู่ด้วยความสามัคคีกันอย่างสันติสุข^{๑๙}

พระอธิการชาติ ชุติญโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรรมมาใช้ของพระสังฆาธิการ การพัฒนานั้น ตัวผู้นำต้องมีการพัฒนาตนเองก่อน คือการพัฒนากายและใจด้วยการนำหลัก พรหมวิหารมีความกรุณาต่อตนเองและผู้อื่น เพื่อเผยแผ่หลักกรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาสืบต่อไป^{๒๐}

บทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัดและผู้นำชุมชนที่มีต่อพระสังฆาธิการในการนำหลักกรรมไปใช้ในการเผยแผ่

บทสัมภาษณ์พระลูกวัด

พระสุทิน อุตุตมปญโญ ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรรมไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีความสงสารต่อผู้อยู่ได้บังคับบัญชา และคอยช่วยเหลือตลอด^{๒๑}

ของพระนรินทร์ วรจิตโต ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรรมไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านก็ได้ยึดหลักกรรมมีความกรุณาสงสารต่อพระในวัดและชาวบ้าน^{๒๒}

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระครูโพธิธรรมาทร, เจ้าอาวาสวัดธาตุมุขวัน, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๐๕.๐๐น.

^{๑๙} สัมภาษณ์ พระดี คมภิโร, สำนักสงฆ์วัดป่าหนองผักแว่น, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระอธิการชาติ ชุติญโร, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๕๐ น.

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระสุทิน อุตุตมปญโญ, วัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๐๐ น.

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระนรินทร์ วรจิตโต, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๐๐น.

พระบุญส่ง อุชจาโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ในการพัฒนาทางด้านเผยแผ่ ท่านได้ยึดหลักความกรุณาความเอ็นดูต่อลูกวัดและชาวบ้าน โดยเฉพาะสังคม ชุมชนอย่างดี^{๒๓}

พระสวัสดิ์ สิริธโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านใช้หลักความกรุณาต่อกัน ท่านมีการแสดงออกซึ่งความรักความช่วยเหลือลูกศิษย์ในคราวเดือดร้อนใจ และแนะนำสั่งสอน พร้อมทั้งให้คำปรึกษาเกี่ยวกับหลักธรรม^{๒๔}

พระสงกรานต์ ฐิตธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีความช่วยเหลือเพื่อแผ่ต่อลูกน้องพอสมควร แต่ไม่มากนัก^{๒๕}

บทสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

นายประมวล อุทาสี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีใจช่วยเหลือแก่ชาวบ้าน เวลาตกทุกข์ได้ยากเช่น ให้ที่พักอาศัย ให้อาหารกับข้าวเป็นต้น^{๒๖}

นายสมชาย จุลเสวก ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีความช่วยเหลือต่อพระในวัดและต่อชุมชนมากเพราะ ท่านเป็นพระนักเทศน์มีความรู้ดีมีความสามารถมีปัญญา^{๒๗}

นายไสว พันระศรี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีกรณามาก เพราะท่านเป็นพระนักเทศน์สอนชาวบ้านให้รักษาศีล ๕ และให้ประกอบสัมมาอาชีพสุจริต^{๒๘}

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระบุญส่ง อุชจาโร, วัดธาตุอัมพวัน, วันที่ ๕ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๕๐ น.

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระสวัสดิ์ สิริธโร, สำนักสงฆ์ป่าหนองผักแว่น, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๐๐ น.

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระสงกรานต์ ฐิตธมฺโม, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๓.๓๐ น.

^{๒๖} สัมภาษณ์ นายประมวล อุทาสี, บ้านหนองฟ้า, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๐๐ น.

^{๒๗} สัมภาษณ์ นายสมชาย จุลเสวก, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๓๐ น.

^{๒๘} สัมภาษณ์ นายไสว พันระศรี, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๐๐ น.

นายวาสนา คำรัง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านอบรมธรรมะให้ชุมชนเป็นอยู่อย่างสันติ ด้วยการมีวิสัยทัศน์แสดงออกถึงความมีกรุณาต่อผู้อื่น^{๒๕}

นายสมยงค์ สาหิณกอง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านสอนให้รู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกันในสังคม^{๒๖}

สรุปบทสัมภาษณ์การนำหลักกรุณาไปใช้ของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส และบทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัด และผู้นำชุมชน ต่อการนำไปใช้ของพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส : ให้ความช่วยเหลือ สงเคราะห์ต่อผู้อยู่ได้บึงกับปัญหา โดยความชอบธรรมเผยแผ่ธรรมะด้วยความเสมอภาค ด้วยความอยากให้เขาพ้นจากทุกข์ ช่วยเหลือในทางจิตใจ

พระลูกวัด : ให้ความช่วยเหลือกับพระลูกวัดตามความเหมาะสม ท่านยึดหลักความกรุณา คอยให้คำปรึกษา แนะนำในสิ่งที่ถูกต้อง ในสิ่งที่ควรอันเป็นไปตามพระธรรมวินัย ท่านเผยแผ่คำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยอยากให้ผู้อื่นได้เข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา

ผู้นำชุมชน : ท่านคอยสั่งสอนให้เรื่องการมีความกรุณา คือให้คอยช่วยเหลือคนที่ด้อยกว่าตนให้ประพฤติอยู่ในศีล ในธรรม สอนให้ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพื่อให้เกิดสันติสุขขึ้นภายในสังคมของเรา

บทสัมภาษณ์พระสังฆาธิการกับการนำหลักมูทิตามาใช้ในการด้านการเผยแผ่

พระมหาสากล ปิยธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตามาใช้ของพระสังฆาธิการ ใช้หลักมูทิตาจิต ช่วยสนับสนุนส่งเสริมตามความเหมาะสมตามสภาวการณ์ด้วยมูทิตาจิตที่เว้นจากอคติ ๔ เป็นต้น^{๒๗}

^{๒๕} สัมภาษณ์ นายวาสนา คำรัง, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๒๖} สัมภาษณ์ นายสมยงค์ สาหิณกอง, บ้านหนองผักแว่น, เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๓๐ น.

^{๒๗} สัมภาษณ์ พระมหาสากล ปิยธมฺโม, เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๓๐ น.

ของพระอธิการจันดา อนุตฺตโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมุตตามาใช้ของพระสังฆาธิการ การเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าพระองค์ทรงสอนให้เรามีความมูทิตาจิตต่อมนุษย์ ด้วยการมีน้ำใจเพื่อแผ่เป็นการแสดงออกถึงคนมีน้ำใจอันงามต่อเพื่อนร่วมโลก^{๓๒}

พระครูโพธิธรรมมาทร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมุตตามาใช้ของพระสังฆาธิการ การใช้หลักมูทิตาจิตนั้นบ่งบอกถึง ความเป็นผู้มีไมตรีจิตไม่มีจิตริษยาผู้อื่น คอยเป็นกำลังใจช่วยสนับสนุนส่งเสริมตามความเหมาะสมตามสภาวะการณ์ด้วยมูทิตาจิต^{๓๓}

พระดี คมภิโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมุตตามาใช้ของพระสังฆาธิการ ได้นำหลักมูทิตาธรรมมาปรับใช้ทั้ง ๓ ด้าน คือ ทางกายกรรม ทางวจีกรรม ทางมโนกรรมไป ประพฤติปฏิบัติตามและด้านเผยแผ่ โดยการแนะนำให้พระภายในวัดตลอดจน สาธุชนให้มีความรักต่อกันและอยู่ด้วยความสามัคคีกันอย่างสันติสุข^{๓๔}

พระอธิการชาติ ชุตินฺธโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมุตตามาใช้ของพระสังฆาธิการ การพัฒนากายและใจด้วยการนำหลักพรหมวิหารมีความมูทิตาต่อตนเองและผู้อื่น เพื่อเผยแผ่หลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาสืบต่อไป^{๓๕}

บทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัดและผู้นำชุมชนที่มีต่อพระสังฆาธิการในการนำหลักมูทิตาไปใช้ในการเผยแผ่

บทสัมภาษณ์พระลูกวัด

บทสัมภาษณ์พระสุทิน อุตฺตมปญฺโญ ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านใช้หลักมูทิตาจิตต่อผู้อื่นด้วยการแสดงออกถึงคนมีน้ำใจอันงามต่อลูกวัดเวลาลูกวัดได้สำเร็จหน้าที่การทำงานที่ดี^{๓๖}

^{๓๒} สัมภาษณ์ พระอธิการจันดา อนุตฺตโร เจ้าอาวาสวัดศรีบุญเรือง วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๓๐ น.

^{๓๓} สัมภาษณ์ พระครูโพธิธรรมมาทร, เจ้าอาวาสวัดธาตุอัมพวัน, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๐๘.๐๐ น.

^{๓๔} สัมภาษณ์ พระดี คมภิโร, สำนักสงฆ์วัดป่าหนองผักแว่น, วันที่ ๘ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๓๕} สัมภาษณ์ พระอธิการชาติ ชุตินฺธโร, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๕๐ น.

^{๓๖} สัมภาษณ์ พระสุทิน อุตฺตมปญฺโญ, วัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๐๐ น.

พระนรินทร์ วรจิตโต ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ในการพัฒนาเผยแผ่คุณธรรม ท่านก็พอมีความจิตมูทิตาต่อพระในวัดและชาวบ้านพอประมาณ หนึ่ง^{๓๓}

พระบุญส่ง อุชฺจาโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ในการพัฒนาทางด้านการเผยแผ่ ได้ยึดหลักความมีมูทิตาต่อลูกวัดและชาวบ้าน โดยเฉพาะสังคม ชุมชน อย่างดี^{๓๔}

พระสวัสดิ์ สิริธโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านเป็นผู้มีหลักมูทิตาธรรมสูงมาก ในสายตาของลูกศิษย์ โดยการแสดงออกทั้งกายวาจาใจ ตามคำ ที่ท่านทำให้ดูเป็นต้น^{๓๕}

พระสงกรานต์ ฐิตธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของ พระสังฆาธิการ ท่านใช้หลักมูทิตาแสดงออกชื่นชมต่อพระในวัด แต่ก็ไม่มากนัก^{๓๖}

บทสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

นายประมวล อุทาสี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านให้ทุนและรางวัลสิ่งของแก่ชาวบ้านตามความเหมาะสม^{๓๗}

นายสมชาย จุลเสวก ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านคอยส่งเสริมงานทางอบรมธรรมประจำตำบลทุก ๆ ปี^{๓๘}

^{๓๓} สัมภาษณ์ พระนรินทร์ วรจิตโต, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๐๐ น.

^{๓๔} สัมภาษณ์ พระบุญส่ง อุชฺจาโร, วัดราชอุ้มพวัน, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๘.๕๐ น.

^{๓๕} สัมภาษณ์ พระสวัสดิ์ สิริธโร, สำนักสงฆ์ป่าหนองผักแว่น, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๐๐ น.

^{๓๖} สัมภาษณ์ พระสงกรานต์ ฐิตธมฺโม, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๓.๓๐ น.

^{๓๗} สัมภาษณ์ นายประมวล อุทาสี, บ้านหนองฟ้า, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๘.๐๐ น.

^{๓๘} สัมภาษณ์ นายสมชาย จุลเสวก, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๘.๓๐ น.

นายไสว พันธศรี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านคอยแนะนำให้ชาวบ้าน มีพรหมวิหารต่อกัน มีความสามัคคีกัน^{๔๓}

นายวาสนา คำรัง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านสั่งสอนให้มีน้ำใจต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ด้วยการมีวิสัยทัศน์แสดงออกถึงความมีมูทิตาต่อผู้อื่น^{๔๔}

นายสมยงค์ สาหิณกอง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านสอนให้มีน้ำใจใคร่ ไม่ริษยาไม่เอาจัดเอาเปรียบกัน^{๔๕}

สรุปบทสัมภาษณ์การนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส และบทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัด และผู้นำชุมชน ต่อการนำไปใช้ของพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส : มีความมูทิตาจิตต่อกันและกัน แสดงออกถึงความมีน้ำใจต่อผู้อื่นเมื่อผู้อื่นได้ดีเราก็ต้องแสดงความยินดีกับเขา ส่งเสริมสนับสนุนตามความชอบ คอยเป็นกำลังใจให้เขามีแรงในการทำความดีเพื่อสังคม

พระลูกวัด : ท่านสอนให้อย่าอิจฉาคนอื่นเมื่อเขาได้ดี ให้แสดงความยินดีกับเขา แสดงออกทั้งกาย วาจา และใจ โดยท่านทำเป็นตัวอย่าง

ผู้นำชุมชน : ท่านอบรมธรรมะชาวบ้านให้คอยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แสดงความยินดีมีไมตรีจิตต่อกัน ไม่เอาจัดเอาเปรียบกัน ไม่อิจฉาคนอื่นเมื่อคนอื่นได้ดีเราก็ต้องแสดงความยินดีกับเขาด้วย

^{๔๓} สัมภาษณ์ นายไสว พันธศรี, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๐๐ น.

^{๔๔} สัมภาษณ์ นายวาสนา คำรัง, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๔๕} สัมภาษณ์ นายสมยงค์ สาหิณกอง, บ้านหนองผักแว่น, เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๓๐ น.

บทสัมภาษณ์พระสังฆาธิการกับการนำหลักอุเบกขามาใช้ในการเผยแผ่

พระมหาสากล ปิยธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขามาใช้ของพระสังฆาธิการ ใช้หลักอุเบกขามาปรับใช้เข้ากับการเผยแผ่ โดยการทำใจเป็นกลางๆวางเฉยต่อสิ่งที่เกิดขึ้นต่อผู้ร่วมงาน ด้วยการพิจารณาเห็นชอบตามธรรม หรือทำใจว่าคนเรานั้นพระพุทธเจ้าพระองค์ตรัสว่ามี ๔ จำพวกอยู่แล้ว^{๔๖}

พระอธิการจันดา อนุตฺตโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขามาใช้ของพระสังฆาธิการ ใช้หลักอุเบกขาธรรมเป็นคุณธรรมที่ทำให้เป็นคนใจเย็นลง และเกิดความสันติสุขเท่ากับเป็นการเผยแผ่ศาสนา^{๔๗}

พระครูโพธิธรรมาทร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขามาใช้ของพระสังฆาธิการ การมีหลักอุเบกขามาปรับเข้ากับการเผยแผ่ โดยการทำใจเป็นกลางๆวางเฉยต่อสิ่งที่เกิดขึ้นต่อผู้ร่วมงานโดยเฉพาะผู้นำ ด้วยการพิจารณาเห็นชอบตามธรรม ที่เว้นจากอคติ ๔ เป็นต้น^{๔๘}

พระดี คมฺภีโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขามาใช้ของพระสังฆาธิการ ได้นำหลักอุเบกขาธรรมมาปรับใช้ทั้ง ๓ ด้าน คือ ทางกายกรรม ทางวจีกรรม ทางมโนกรรมไปประพฤติปฏิบัติตามและด้านเผยแผ่ โดยการแนะนำให้พระภายในวัดตลอดจน สาธุชนให้มีความรักต่อกันและอยู่ด้วยความสามัคคีกันอย่างสันติสุขในการเผยแผ่ศาสนา บางทีก็ต้องอาศัยเวลาและความใจเย็น หรือใช้หลักอุเบกขาวางใจเป็นกลาง เป็นต้น^{๔๙}

พระอธิการชาลี ชุติณฺโธ ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขามาใช้ของพระสังฆาธิการ ในการพัฒนาด้านเผยแผ่หลักธรรมจำเป็นต้องยึดหลักธรรมคืออุเบกขาวางใจเป็นกลางต่อผู้ร่วมงานโดยให้เกียรติกันและกัน^{๕๐}

^{๔๖} สัมภาษณ์ พระมหาสากล ปิยธมฺโม, เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๓๐ น.

^{๔๗} สัมภาษณ์ พระอธิการจันดา อนุตฺตโร เจ้าอาวาสวัดศรีบุญเรือง วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๓๐ น.

^{๔๘} สัมภาษณ์ พระครูโพธิธรรมาทร, เจ้าอาวาสวัดธาตุอัมพวัน, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๐๘.๐๐ น.

^{๔๙} สัมภาษณ์ พระดี คมฺภีโร, สำนักสงฆ์วัดป่าหนองผักแว่น, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๕๐} สัมภาษณ์ พระอธิการชาลี ชุติณฺโธ, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๕๐ น.

บทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัดและผู้นำชุมชนที่มีต่อพระสังฆาธิการในการนำ
หลักอุเบกขาไปใช้ในการเผยแผ่

บทสัมภาษณ์พระลูกวัด

พระสุทิน อุตุตมปญโญ ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของ
พระสังฆาธิการ ท่านใช้หลักอุเบกขามาปรับใช้เข้ากับการเผยแผ่ โดยทำเป็นแบบอย่างที่ดีและทำใจ
เป็นกลางต่อทุกรูปทุกคน^{๕๑}

พระนรินทร์ วรจิตโต ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของ
พระสังฆาธิการ ท่านไม่ค่อยมีบทบาทการพัฒนาเผยแผ่มากนัก แต่ท่านเป็นผู้หนึ่ง วางเฉยทำตัว
สมณะ^{๕๒}

พระบุญส่ง อุชจาโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ
ในการพัฒนาด้านเผยแผ่นั้นท่านก็ได้ยึดหลักธรรมมีอุเบกขาวางใจเป็นกลางต่อลูกวัดและชาวบ้าน
โดยเฉพาะสังคม ชุมชนอย่างดี^{๕๓}

พระสวัสดิ์ สิริธโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ
หลวงพ่อบอกว่าท่านใช้สมาธิในการพัฒนาด้านเผยแผ่หลักธรรมที่มีความจำเป็นอีกข้อคืออุเบกขาวางใจ
เป็นกลางต่อผู้ปกครองพระลูกวัดอย่างสูง^{๕๔}

พระสงกรานต์ จิตธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของ
พระสังฆาธิการ หลักอุเบกขาธรรมนั้น บางทีก็มีบางทีก็ไม่มี เพราะท่านเป็นคนใจร้อน^{๕๕}

^{๕๑} สัมภาษณ์ พระสุทิน อุตุตมปญโญ, วัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖
เวลา ๑๕.๐๐ น.

^{๕๒} สัมภาษณ์ พระนรินทร์ วรจิตโต, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖
เวลา ๑๘.๐๐ น.

^{๕๓} สัมภาษณ์ พระบุญส่ง อุชจาโร, วัดธาตุอัมพวัน, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖
เวลา ๐๙.๕๐ น.

^{๕๔} สัมภาษณ์ พระสวัสดิ์ สิริธโร, สำนักสงฆ์ป่าหนองผักแว่น, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์
พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๐๐ น.

^{๕๕} สัมภาษณ์ พระสงกรานต์ จิตธมฺโม, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์
พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๓.๓๐ น.

บทสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

นายประมวล อุทาสี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ หลวงพ่อท่านเป็นคนไม่ค่อยพูด มีความวางเฉยดีมาก^{๕๖}

นายสมชาย จุลเสวก ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีเหตุผล อย่างรอบคอบ เพราะท่านมีการศึกษาคี^{๕๗}

นายไสว พันระศรี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านแนะนำสั่งสอนและเป็นผู้เป็นที่ดีของพระในวัด และเป็นที่พึ่งของชาวบ้าน^{๕๘}

นายวาสนา คำรัง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านสอนให้ยึดหลักพรหมวิหาร ทำใจเป็นธรรมต่อทุกสิ่งทุกอย่าง^{๕๙}

นายสมยงค์ สาหิณกอง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านสอนให้ชาวบ้านมีใจหนักแน่นด้วยความเป็นกลาง ๆ เว้นจากอคติ ๔^{๖๐}

สรุปบทสัมภาษณ์การนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส และบทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัด และผู้นำชุมชน ต่อการนำไปใช้ของพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส : บางครั้งเมื่อเผยแผ่ธรรมะคนอาจจะไม่เข้าใจหรือเกิดการต่อต้านให้รู้จักวางเฉยเสียบ้าง เพราะพระพุทธรูปองค์ที่เราเคารพมี ๕ จำพวกอยู่แล้วฉะนั้นจะให้คนเข้าใจเราหมดเป็นไปได้ บางครั้งในบางเรื่องก็ต้องวางเฉยบ้าง

พระลูกวัด : รู้จักวางตัวให้เป็นอุเบกขา คือเมื่อมีเรื่องราวเกิดขึ้นในวัดก็ไม่เข้าข้าง ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือเอนเอียง แต่วางตัวเป็นกลางพิจารณาตามความชอบธรรม เพื่อความสบายใจของทั้งสองฝ่าย

^{๕๖} สัมภาษณ์ นายประมวล อุทาสี, บ้านหนองฟ้า, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๐๐ น.

^{๕๗} สัมภาษณ์ นายสมชาย จุลเสวก, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๓๐ น.

^{๕๘} สัมภาษณ์ นายไสว พันระศรี, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๐๐ น.

^{๕๙} สัมภาษณ์ นายวาสนา คำรัง, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๖๐} สัมภาษณ์ นายสมยงค์ สาหิณกอง, บ้านหนองผักแว่น, เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๓๐ น.

ผู้นำชุมชน : ท่านนำหลักอุเบกขามาประพฤติใช้ให้เป็นตัวอย่างก่อนแล้วสอนให้ลูกศิษย์ทำตาม ทำชีวิตให้ธรรมหนักแน่นด้วยอุเบกขาธรรม ไม่โอนเอนไปตามกระแส เป็นที่พึ่งของชาวบ้าน

๒) ด้านการปกครอง

บทสัมภาษณ์พระสังฆาธิการกับการนำหลักเมตตามาใช้ในการปกครอง

พระมหาสากล ปิยธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตามาใช้ของพระสังฆาธิการ ในการปกครองนั้น ตัวผู้นำต้องประพฤติเป็นแบบอย่างก่อน พร้อมกับนำหลักพรหมวิหารทั้ง ๔ อย่างมาปรับเข้าในรูปแบบการปกครอง เช่นการมีจิตเมตตาช่วยเหลือเกื้อกูลต่อผู้อื่น^{๖๑}

พระอธิการจันทา อนุตฺตโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตามาใช้ของพระสังฆาธิการ มีจิตรักเมตตาผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาแบบพี่น้องกันในการปกครองเป็นต้น^{๖๒}

พระครูโพธิธรรมมาตร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตามาใช้ของพระสังฆาธิการ ในการเป็นผู้นำนั้นต้องประพฤติตนให้เหมาะสม พร้อมกับนำหลักพรหมวิหารทั้ง ๔ อย่างมาปรับเข้าในรูปแบบการปกครอง เช่นการมีจิตเมตตาช่วยเหลือเกื้อกูลต่อผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา^{๖๓}

พระดี คมฺภีโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตามาใช้ของพระสังฆาธิการ เป็นผู้นำนั้นต้องประกอบด้วยคุณสมบัติที่ดีประพฤติตนให้เหมาะสม อาศัยหลักความมีเมตตา ความรักใคร่ปรารถนาให้มีความสุขด้วยจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่ผู้อื่นและสิ่งอื่นๆมาปรับเข้าในรูปแบบการพัฒนาด้านปกครองบริหารงานบริหารคนควบคู่กันไป^{๖๔}

^{๖๑} สัมภาษณ์ พระมหาสากล ปิยธมฺโม, เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๓๐ น.

^{๖๒} สัมภาษณ์ พระอธิการจันทา อนุตฺตโร, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๓๐ น.

^{๖๓} สัมภาษณ์ พระครูโพธิธรรมมาตร, เจ้าอาวาสวัดธาตุอัมพวัน, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๐๕.๐๐ น.

^{๖๔} สัมภาษณ์ พระดี คมฺภีโร, สำนักสงฆ์วัดป่าหนองผักแว่น, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

พระอธิการชาติ ชุติบุตร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตามาใช้ของพระสังฆาธิการ ในการทำงานด้านบริหารการปกครองนั้นต้องอาศัยด้วยความรักความเมตตาในการทำงานที่ทำภายในวัด โดยยึดหลักธรรมาภิบาลมาเป็นแบบอย่างในการปกครอง^{๖๕}

บทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัดและผู้นำชุมชนที่มีต่อพระสังฆาธิการในการนำหลักเมตตาไปใช้ในด้านปกครอง

บทสัมภาษณ์พระลูกวัด

บทสัมภาษณ์พระสุทิน อุดมปญโญ ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีความรักต่อพระลูกวัดและช่วยเหลือเกื้อกูลต่อผู้อื่น ยกย่องให้เกียรติกันและกัน ที่สำคัญมีหลักธรรมในการปกครองเป็นต้น^{๖๖}

พระนรินทร์ วรจิตโต ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านก็พอมีเมตตาธรรมมาปรับใช้ทำงานให้เข้ากับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันพอสมควร^{๖๗}

พระบุญส่ง อุชจาโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านเอาหลักความรักต่อพระในเขตปกครองด้วยการเอาใจใส่อย่างดีมีเมตตาธรรมมาปรับใช้ให้เข้ากับการทำงานภายในวัด^{๖๘}

พระสวัสดิ์ สิริโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ หลวงพ่อมีเมตตาธรรมสูงและท่านนำมาใช้ในการทำงานด้วยความรักในงานที่ทำภายในวัดที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน^{๖๙}

^{๖๕} สัมภาษณ์ พระอธิการชาติ ชุติบุตร, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๕๐ น.

^{๖๖} สัมภาษณ์ พระสุทิน อุดมปญโญ, วัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๐๐ น.

^{๖๗} สัมภาษณ์ พระนรินทร์ วรจิตโต, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๐๐ น.

^{๖๘} สัมภาษณ์ พระบุญส่ง อุชจาโร, วัดธาตุอัมพวัน, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๕๐ น.

^{๖๙} สัมภาษณ์ พระสวัสดิ์ สิริโร, สำนักสงฆ์ป่าหนองผักแว่น, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๐๐ น.

พระสงกรานต์ ฐิตธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านนำหลักเมตตาธรรมมาใช้ในการปกครองและแสดงออกด้วยความรักในงานที่ทำภายในวัดกับลูกศิษย์^{๖๐}

บทสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

นายประมวล อุทาสี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีความรักต่อลูกศิษย์ โดยเห็นท่านปกครองดูแลแบบพี่แบบน้อง^{๖๑}

นายสมชาย จุลเสวก ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านให้ผู้มาบวชฝึกอบรมนุ่งขาวก่อนบวช มีความเมตตาต่อลูกศิษย์ทุกคน^{๖๒}

นายไสว พันระศรี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ เห็นท่านดูแลปกครองพระในวัดอย่างพี่แบบน้องเป็นกันเอง^{๖๓}

นายวาสนา คำรัง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีการบริหารวัดปกครองพระเณรให้อยู่ในโอวาทท่านด้วยการมีเมตตาธรรมต่อกัน^{๖๔}

นายสมยงค์ สาหิณกอง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมอบความเมตตาต่อชุมชนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะพระกับชาวบ้าน^{๖๕}

^{๖๐} สัมภาษณ์ พระสงกรานต์ ฐิตธมฺโม, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๓.๓๐ น.

^{๖๑} สัมภาษณ์ นายประมวล อุทาสี, บ้านหนองฟ้า, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๐๐ น.

^{๖๒} สัมภาษณ์ นายสมชาย จุลเสวก, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๓๐ น.

^{๖๓} สัมภาษณ์ นายไสว พันระศรี, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๐๐ น.

^{๖๔} สัมภาษณ์ นายวาสนา คำรัง, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๖๕} สัมภาษณ์ นายสมยงค์ สาหิณกอง, บ้านหนองผักแว่น, เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๓๐ น.

สรุปบทสัมภาษณ์ในด้านการปกครองกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส และบทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัด และผู้นำชุมชน ต่อการนำไปใช้ของพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส : ใช้หลักเมตตาในการปกครองคณะสงฆ์ ประพฤติตัวเป็นแบบอย่าง อยู่กันแบบญาติพี่น้อง เหมือนครอบครัวเดียวกัน มีปัญหาอะไรก็ปรึกษาทำความเข้าใจกันด้วยอาศัยหลักเมตตา

พระลูกวัด : ท่านนำหลักเมตตามาใช้ในการปกครองพระลูกวัด ด้วยการเอาใจใส่ต่อหน้าที่ที่ท่านได้รับ มีเมตตา เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับพระลูกวัด

ผู้นำชุมชน : มีความรักต่อลูกศิษย์ สอนให้มารักาศิล ประพฤติธรรม อบรมสั่งสอนลูกศิษย์ด้วยเมตตา เป็นที่พึ่งพิงให้กับชาวบ้าน

บทสัมภาษณ์พระสังฆาธิการกับการนำหลักกรรมมาใช้ในการปกครอง

พระมหาสกล ปิยธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรรมมาใช้ของพระสังฆาธิการ ความรักความสงสารกันจะทำให้หมู่พระสงฆ์อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข^{๖๖}

พระอธิการจันดา อนุตฺตโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรรมมาใช้ของพระสังฆาธิการ มีจิตรักกรุณาสงสารจริงใจต่อผู้อยู่ได้บังคับบัญชาแบบพี่น้องกันในการปกครองเป็นต้น^{๖๗}

พระครูโพธิธรรมมาตร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรรมมาใช้ของพระสังฆาธิการในการเป็นผู้นำนั้น ต้องประพฤติตนให้เหมาะสม พร้อมกับนำหลักพรหมวิหารทั้ง ๔ อย่างมาปรับเข้าในรูปแบบการปกครอง เช่นการมีจิตใจประกอบด้วยกรุณาช่วยเหลือเกื้อกูลต่อผู้อยู่ได้บังคับบัญชาความรักความสงสารกันจะทำให้หมู่พระสงฆ์มีความสามัคคีต่อกัน^{๖๘}

^{๖๖} สัมภาษณ์ พระมหาสกล ปิยธมฺโม, เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๓๐ น.

^{๖๗} สัมภาษณ์ พระอธิการจันดา อนุตฺตโร, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๓๐ น.

^{๖๘} สัมภาษณ์ พระครูโพธิธรรมมาตร, เจ้าอาวาสวัดธาตุอัมพวัน, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๐๐ น.

พระดี คมภิโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรรมมาใช้ของพระสังฆาธิการ เป็นผู้นำนั้น ต้องประกอบด้วยคุณสมบัติที่ดีประพฤตินให้เหมาะสมอาศัยหลักกรรมมีความกรุณาปรับเข้าในรูปแบบการพัฒนาด้านปกครองบริหารงานบริหารคนควบคู่กันไป^{๙๕}

พระอธิการชาติ ชุตินุรโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรรมมาใช้ของพระสังฆาธิการ นำหลักความสงสารคือกรรมมาปรับใช้ในการทำงาน โดยยึดหลักธรรมาภิบาลมาเป็นแบบอย่างในการปกครอง^{๙๖}

บทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัดและผู้นำชุมชนที่มีต่อพระสังฆาธิการในการนำหลักกรรมไปใช้ในด้านปกครอง

บทสัมภาษณ์พระลูกวัด

บทสัมภาษณ์พระสุทิน อุดตมปญโญ ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรรมไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านให้ความรักความเอ็นดูสงสารกันละกันนั้น และสอนให้ศิษย์อยู่ด้วยความสามัคคีปรองดองต่อคณะ^{๙๗}

พระนรินทร์ วรจิตโต ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรรมไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่าน นำหลักกรรมมาปรับใช้ทำงานให้เข้ากับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันพอประมาณ^{๙๘}

พระบุญส่ง อุชจาโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรรมไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านเอาหลักความรักความเอ็นดูความอนุเคราะห์ต่อพระในเขตปกครองด้วยการเอาใจใส่อย่างดีมีความเป็นธรรมมาปรับใช้ให้เข้ากับการทำงานภายในวัดที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบัน^{๙๙}

^{๙๕} สัมภาษณ์ พระดี คมภิโร, สำนักสงฆ์วัดป่าหนองผักแว่น, วันที่ ๕ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๙๖} สัมภาษณ์ พระอธิการชาติ ชุตินุรโร, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๕๐ น.

^{๙๗} สัมภาษณ์ พระสุทิน อุดตมปญโญ, วัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๐๐ น.

^{๙๘} สัมภาษณ์ พระนรินทร์ วรจิตโต, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๐๐ น.

^{๙๙} สัมภาษณ์ พระบุญส่ง อุชจาโร, วัดธาตุอัมพวัน, วันที่ ๕ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๕.๕๐ น.

พระสวัสดิ์ สิริธโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ของพระสังฆาธิการ หลวงพ่อเป็นผู้มีคุณธรรมสูงด้วยประสบการณ์และมีความสงสารคือกรุณาไปใช้ในการทำงานด้วยความรักในงานที่ทำภายในวัดที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน^{๔๔}

พระสงกรานต์ ฐิตธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ของพระสังฆาธิการ หลักธรรมาภิบาลท่านมีความสงเคราะห์พาลูกศิษย์ทำวัตรสวดมนต์สาธยายและแสดงออกด้วยความรักในงานที่ทำภายในวัดและกิจกรรมต่าง ๆ^{๔๕}

บทสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

นายประมวล อุทาสี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีความรักช่วยเหลือต่อลูกศิษย์ โดยเห็นท่านปกครองดูแลแบบพี่แบบน้อง^{๔๖}

นายสมชาย จุลเสวก ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ของพระสังฆาธิการ คอยเป็นหูเป็นตาแก่ลูกศิษย์ สงเคราะห์ตามหน้าที่เหมาะสม^{๔๗}

นายไสว พันระศรี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีความรักมีการช่วยเหลือต่อชาวบ้าน ให้ความร่วมมือทุกด้าน^{๔๘}

นายวาสนา คำรัง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีการบริหารวัดปกครองพระเณรให้อยู่ในโอวาทท่านด้วยความสงสารกันและกัน^{๔๙}

^{๔๔} สัมภาษณ์ พระสวัสดิ์ สิริธโร, สำนักสงฆ์ป่าหนองผักแว่น, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๐๐ น.

^{๔๕} สัมภาษณ์ พระสงกรานต์ ฐิตธมฺโม, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๓.๓๐ น.

^{๔๖} สัมภาษณ์ นายประมวล อุทาสี, บ้านหนองฟ้า, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๐๐ น.

^{๔๗} สัมภาษณ์ นายสมชาย จุลเสวก, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๓๐ น.

^{๔๘} สัมภาษณ์ นายไสว พันระศรี, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๐๐ น.

^{๔๙} สัมภาษณ์ นายวาสนา คำรัง, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

นายสมยงค์ สาหิнок ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของ พระสังฆาธิการ ท่านมีความกรุณาเอ็นดูพระในวัดและชาวบ้าน ด้วยความชอบธรรม^{๕๐}

สรุปบทสัมภาษณ์กับการนำหลักกรุณาไปใช้ของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ในด้านการปกครองและบทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัด และผู้นำชุมชน ต่อการนำไปใช้ของ พระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส : มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กับลูกศิษย์ ให้ความช่วยเหลือเมื่อผู้อื่นต้องการความช่วยเหลือในทางที่ถูกต้อง และไม่ผิดกฎหมายและศีลธรรม มีจิตใจประกอบด้วยกรุณา

พระลูกวัด : มีกรุณาในการปกครองลูกศิษย์ ให้ความเอาใจใส่ดูแลพระเณรในวัดด้วยความกรุณา นำหลักนี้มาปรับใช้ให้เข้ากับสถานการณ์ได้ คอยช่วยเหลือและให้คำปรึกษา

ผู้นำชุมชน : ให้ความช่วยเหลือ เป็นที่พึ่งพาให้ลูกศิษย์ทั้งบรรพชิตและอุบาสก อุบาสิกา ให้คำปรึกษาและแนะนำด้วยจิตที่คิดอยากจะช่วยจริง ๆ

บทสัมภาษณ์พระสังฆาธิการกับการนำหลักมุตตมาใช้ในการปกครอง

พระมหาสากล ปิยธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมุตตมาใช้ของ พระสังฆาธิการ ใช้หลักมุตตมาจิตตินดีด้วยกับบุคคลที่ทำดีและได้ดี ตามความเหมาะสม^{๕๑}

พระอธิการจันดา อนุตฺตโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมุตตมาใช้ของ พระสังฆาธิการ มีจิตพลอยยินดีทุกเมื่อต่อผู้อยู่ได้บังคับบัญชาแบบพี่แบบน้องกันในการปกครอง เป็นต้น^{๕๒}

พระครูโพธิธรรมาทร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมุตตมาใช้ของพระสังฆาธิการ ในการเป็นผู้นำนั้น ต้องประพฤติตนให้เหมาะสม พร้อมกับนำหลักพรหมวิหารทั้ง ๔ อย่างมาปรับ

^{๕๐} สัมภาษณ์ นายสมยงค์ สาหิнок, บ้านหนองผักแว่น, เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๓๐ น.

^{๕๑} สัมภาษณ์ พระมหาสากล ปิยธมฺโม, เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๓๐ น.

^{๕๒} สัมภาษณ์ พระอธิการจันดา อนุตฺตโร, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๓๐ น.

เข้าในรูปแบบการปกครอง เช่นการมีจิตมูทิตาช่วยเหลือเกื้อกูลต่อผู้อยู่ได้บังคับบัญชา ใช้หลักมูทิตา จิตยินดีและคอยส่งเสริมด้วยกับบุคคลที่ทำดีและได้ดี ตามความชอบธรรม^{๕๓}

พระดี คมภิโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตามาใช้ของพระสังฆาธิการ การปกครองบางครั้งก็ต้องปรับไปตามสภาวะการณ์พร้อมกับนำหลักพรหมวิหารทั้ง ๔ อย่างมาปรับเข้า ในรูปแบบการปกครอง เช่นการมีจิตมูทิตาช่วยเหลือเกื้อกูลต่อผู้อยู่ได้บังคับบัญชาตามความชอบธรรม^{๕๔}

พระอธิการชาติ ชุตินุรโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตามาใช้ของพระสังฆาธิการ เอาหลักมูทิตาธรรมมาปรับใช้ทำงานให้เข้ากับการทำงานภายในวัดและมีจิตพลอย ยินดีทุกเมื่อ^{๕๕}

บทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัดและผู้นำชุมชนที่มีต่อพระสังฆาธิการในการนำหลักมูทิตาไปใช้ในการปกครอง

บทสัมภาษณ์พระลูกวัด

บทสัมภาษณ์พระสุทิน อุตตมปญโญ ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านใช้หลักมูทิตาจิตด้วยความสนับสนุนส่งเสริมผู้ที่มีความสามารถแต่ละด้านตามความเหมาะสม^{๕๖}

พระนรินทร์ วรจิตโต ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านนำหลักมูทิตาธรรมมาปรับใช้ทำงานให้เข้ากับสภาวะการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน พอประมาณ^{๕๗}

^{๕๓} สัมภาษณ์ พระครูโพธิธรรมาทร, เจ้าอาวาสวัดธาตุอัมพวัน, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๐๕.๐๐น.

^{๕๔} สัมภาษณ์ พระดี คมภิโร, สำนักสงฆ์วัดป่าหนองผักแว่น, วันที่ ๕ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๕๕} สัมภาษณ์ พระอธิการชาติ ชุตินุรโร, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๕๐ น.

^{๕๖} สัมภาษณ์ พระสุทิน อุตตมปญโญ, วัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๐๐ น.

^{๕๗} สัมภาษณ์ พระนรินทร์ วรจิตโต, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๐๐น.

พระบุญส่ง อุชฺจาโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านเอาหลักความรักความอนุเคราะห์ช่วยเหลือยินดีกับพระในเขตปกครองด้วยการเอาใจใส่อย่างดี มีความเป็นธรรมมาปรับใช้ให้เข้ากับการทำงานภายในวัดที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบัน^{๔๘}

พระสวัสดิ์ สิริธโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีจิตใจงามไม่อีสาริษยาศิษย์ มีความมูทิตาธรรมส่งเสริมในการทำงานภายในวัดและมีจิตพลอยยินดีทุกเมื่อ^{๔๙}

พระสงกรานต์ จูฑธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ เอาหลักมูทิตาธรรมท่านไม่ค่อยแสดงออกให้เห็นนัก^{๕๐๐}

บทสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

นายประมวล อุทาสี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ หลวงพ่อท่านเป็นผู้มีจิตดี ส่งเสริมสนับสนุนกับลูกศิษย์^{๕๐๑}

นายสมชาย จุลเสวก ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีน้ำใจยกย่องส่งเสริมลูกศิษย์ที่ทำประโยชน์แก่วัดและบ้านเมือง^{๕๐๒}

นายไสว พันธะศรี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีจิตใจดี ต่อพระและชาวบ้านคอยส่งเสริมยกย่องแนะนำอยู่เสมอ^{๕๐๓}

^{๔๘} สัมภาษณ์ พระบุญส่ง อุชฺจาโร, วัดธาตุอัมพวัน, วันที่ ๕ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๕๐ น.

^{๔๙} สัมภาษณ์ พระสวัสดิ์ สิริธโร, สำนักสงฆ์ป่าหนองผักแว่น, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๐๐ น.

^{๕๐๐} สัมภาษณ์ พระสงกรานต์ จูฑธมฺโม, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๓.๓๐ น.

^{๕๐๑} สัมภาษณ์ นายประมวล อุทาสี, บ้านหนองฟ้า, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๐๐ น.

^{๕๐๒} สัมภาษณ์ นายสมชาย จุลเสวก, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๓๐ น.

^{๕๐๓} สัมภาษณ์ นายไสว พันธะศรี, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๐๐ น.

นายวาสนา คำรัง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีการบริหารวัดปกครองพระเณรให้อยู่ในโอวาทท่านด้วยการมีมูทิตาจิตไม่เบียดเบียนต่อกัน มีอะไรก็ช่วยกัน สนับสนุนกัน^{๑๐๔}

นายสมยงค์ สาหิณกอง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของ พระสังฆาธิการ เห็นท่านชอบซื้อสิ่งของขอบมอบทุนต่าง ๆ^{๑๐๕}

สรุปบทสัมภาษณ์การนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ในด้านการปกครองและบทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัด และผู้นำชุมชน ต่อการนำไปใช้ของ พระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส : ประพฤติตนเป็นแบบอย่าง แสดงความยินดีและให้กำลังใจกับลูกศิษย์เมื่อเขาประสบความสำเร็จในสิ่งที่ดีและชอบธรรม สนับสนุนคนความดี

พระลูกวัด : ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับลูกศิษย์ สนับสนุนและส่งเสริมคนดีมีความสามารถ ให้เกิดกำลังใจ ถึงจะไม่มากแต่ก็แสดงออกให้เห็นได้

ผู้นำชุมชน : มีน้ำใจสูง คอยส่งเสริมและยกย่องคนดี เป็นที่ปรึกษาและคอยให้คำแนะนำช่วยเหลืออยู่เสมอ ไม่อิจฉาริษยาคนอื่น มีมูทิตาต่อคนรอบข้าง

บทสัมภาษณ์พระสังฆาธิการกับการนำหลักอุเบกขามาใช้ในการปกครอง

พระมหาสากล ปิยธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขามาใช้ของ พระสังฆาธิการ การไม่ถือผิดกัน การไม่เฝ้าระวังเปรียบเทียบ การมีอุเบกขาธรรมวางเฉยต่ออารมณ์ ริษยาเป็นต้น^{๑๐๖}

^{๑๐๔} สัมภาษณ์ นายวาสนา คำรัง, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๑๐๕} สัมภาษณ์ นายสมยงค์ สาหิณกอง, บ้านหนองผักแว่น, เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๓๐ น.

^{๑๐๖} สัมภาษณ์ พระมหาสากล ปิยธมฺโม, เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๓๐ น.

พระอธิการจันดา อนุตฺตโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขามาใช้ของพระสังฆาธิการ มีจิตเป็นอุเบกขาทุกเมื่อต่อผู้อยู่ได้บังคับบัญชาแบบพี่แบบน้องกันในการปกครอง เป็นต้น^{๑๐๗}

พระครูโพธิธรรมมาตร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขามาใช้ของพระสังฆาธิการ การรู้เขารู้เรา การไม่ยึดติดกับสิ่งต่างๆการไม่เห็นแก่ตัว เป็นต้น หลักอุเบกขาวางเฉยต่ออารมณ์เหล่านี้ที่เกิดขึ้น เราจะสามารถระงับได้ในการปกครอง โดยการเว้นจากอคติ ๔ และความมีเสมอภาค เป็นต้น^{๑๐๘}

พระดี คมภิโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขามาใช้ของพระสังฆาธิการ การปกครองได้นั้นต้องปกครองใจตนเองเสียก่อน หมายถึงการยึดหลักอุเบกขาวางเฉยต่ออารมณ์เหล่านี้ที่เกิดขึ้น เราจะสามารถระงับได้ในการปกครองตนเองและผู้อื่น^{๑๐๙}

พระอธิการชาติ ชุติณฺธโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขามาใช้ของพระสังฆาธิการยึดหลักอุเบกขาธรรมเป็นธรรมของผู้ใหญ่มาปรับใช้ทำงานให้เข้ากับการบริหารงานของสงฆ์^{๑๑๐}

บทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัดและผู้นำชุมชนที่มีต่อพระสังฆาธิการในการนำหลักอุเบกขาไปใช้ในด้านปกครอง

บทสัมภาษณ์พระลูกวัด

บทสัมภาษณ์พระสุทิน อุตุตมปญฺโญ ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีความวางเฉยต่อการทำงานอย่างถูกต้องเที่ยงธรรมด้วยละเว้นจากอคติ ๔^{๑๑๑}

^{๑๐๗} สัมภาษณ์ พระอธิการจันดา อนุตฺตโร, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๓๐น.

^{๑๐๘} สัมภาษณ์ พระครูโพธิธรรมมาตร, เจ้าอาวาสวัดธาตุอัมพวัน, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๐๕.๐๐น.

^{๑๐๙} สัมภาษณ์ พระดี คมภิโร, สำนักสงฆ์วัดป่าหนองผักแว่น, วันที่ ๕ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๑๑๐} สัมภาษณ์ พระอธิการชาติ ชุติณฺธโร, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๕๐ น.

^{๑๑๑} สัมภาษณ์ พระสุทิน อุตุตมปญฺโญ, วัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๐๐ น.

พระนรินทร์ วรจิตโต ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีจิตเป็นอุเบกขาทุกเมื่อนำหลักอุเบกขามาปรับใช้ทำงานให้เข้ากับสภาวการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันพอประมาณ^{๑๑๒}

พระบุญส่ง อุชจาโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านใช้ความวางใจเป็นธรรมมาปรับใช้ทำงานให้เข้ากับสภาวการณ์ที่เกิดขึ้นปัจจุบัน^{๑๑๓}

พระสวัสดิ์ สิริธโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ หลวงพ่อใจดีเหมือนพระพรหมจิตใจดี มีคุณธรรมนำการพูด^{๑๑๔}

พระสงกรานต์ ฐิตธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ สำหรับหลักอุเบกขาท่านจะไม่ค่อยมีเท่าไร เพราะท่านใจร้อนความอดทนน้อย^{๑๑๕}

บทสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

นายประมวล อุทาสี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านเป็นคนอารมณ์เย็น ไม่ค่อยพูดน้อยอย่างมีเหตุผล^{๑๑๖}

นายสมชาย จุลเสวก ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีใจเป็นกลางในการปกครองคน โดยปราศจากอคติ^{๑๑๗}

^{๑๑๒} สัมภาษณ์ พระนรินทร์ วรจิตโต, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๐๐ น.

^{๑๑๓} สัมภาษณ์ พระบุญส่ง อุชจาโร, วัดธาตุอัมพวัน, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๘.๕๐ น.

^{๑๑๔} สัมภาษณ์ พระสวัสดิ์ สิริธโร, สำนักสงฆ์ป่าหนองผักแว่น, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๐๐ น.

^{๑๑๕} สัมภาษณ์ พระสงกรานต์ ฐิตธมฺโม, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๓.๓๐ น.

^{๑๑๖} สัมภาษณ์ นายประมวล อุทาสี, บ้านหนองฟ้า, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๘.๐๐ น.

^{๑๑๗} สัมภาษณ์ นายสมชาย จุลเสวก, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๘.๓๐ น.

นายไสว พันธศรี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านเป็นผู้ใหญ่พอที่จะปกครอง พระด้วยการใช้หลักอุเบกขาไม่มีอคติต่อทุก ๆ ฝ่าย^{๑๑๘}

นายวาสนา คำรัง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านอบรมให้ชาวบ้านอยู่ด้วยกัน ไม่เอาเปรียบกันด้วยการมีใจเป็นธรรม^{๑๑๙}

นายสมยงค์ สาหิณกอง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านเป็นพระผู้ใหญ่ ใจเย็นสุ่มมนำเคารพแก่ชาวบ้าน^{๑๒๐}

สรุปบทสัมภาษณ์การนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ในด้านการปกครองและบทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัด และผู้นำชุมชน ต่อการนำไปใช้ของพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส : ยึดหลักอุเบกขา คือวางเฉย เป็นกลางเมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้น วางเฉยต่ออารมณ์ต่าง ๆ ที่มากระทบ ตัดสินปัญหาด้วยความยุติธรรม ไม่เข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ตัดสินตามความชอบธรรม ถ้าเหตุการณ์บางเหตุการณ์ไม่ร้ายแรงมากก็วางเฉย

พระลูกวัด : มีหลักของความเที่ยงธรรม วางใจเป็นกลาง มีจิตใจดี มีคุณธรรมนำเคารพบูชา แม้จะมีไม่มากนักแต่ก็สามารถเป็นที่พึ่งได้

ผู้นำชุมชน : เป็นผู้ที่อารมณ์เย็น ไม่ประกอบด้วยอคติ ๔ คือไม่ลำเอียงเพราะรัก โลก โกรธ หลง ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีอุเบกขาธรรม

^{๑๑๘} สัมภาษณ์ นายไสว พันธศรี, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๐๐ น.

^{๑๑๙} สัมภาษณ์ นายวาสนา คำรัง, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๑๒๐} สัมภาษณ์ นายสมยงค์ สาหิณกอง, บ้านหนองผักแว่น, เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๓๐ น.

๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์

บทสัมภาษณ์พระสังฆาธิการกับการนำหลักเมตตามาใช้ในการศึกษาสงเคราะห์

พระมหาสากล ปิยธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตามาใช้ของพระสังฆาธิการ ความมีเมตตานี้ต้องอาศัยการเป็นผู้ให้ก่อนเป็นหลักอยู่แล้ว ในการพัฒนาการศึกษาของผู้ที่อยู่ได้ปัญญา^{๑๒๑}

พระอธิการจันดา อนุตฺตโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตามาใช้ของพระสังฆาธิการ ในการทำงานด้านการศึกษาสงเคราะห์ต้องอาศัยความมีเมตตาในตัวของผู้เป็นอย่างมาก ที่จะพัฒนาการศึกษาให้ดีได้^{๑๒๒}

พระครูโพธิธรรมมาทร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตามาใช้ของพระสังฆาธิการ ในการมีเมตตานี้ต้องทำให้เกิดกับตัวเองก่อน แล้วค่อยแผ่ขยายไปต่อผู้อื่นพร้อมมีจิตสงเคราะห์ในการพัฒนาการศึกษาของผู้ที่อยู่ได้ปัญญาอย่างจริงจัง^{๑๒๓}

พระดี คมภิโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตามาใช้ของพระสังฆาธิการ พัฒนาการศึกษาสงเคราะห์นั้น จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับพระสงฆ์ในยุคนี้ ทางวัดเองได้มีการผลักดันพระภิกษุในวัดได้เข้าศึกษาทั้งด้านปริยัติธรรมทั้งทางโลกและทางธรรม คอยส่งเสริมด้วยความเมตตาความรักต่อลูกศิษย์ พร้อมมีจิตสงเคราะห์ในการพัฒนาการศึกษาของผู้ที่อยู่ได้ปัญญาอย่างจริงจัง^{๑๒๔}

พระอธิการชาติ ชุตินฺธโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตามาใช้ของพระสังฆาธิการ ได้ใช้หลักเมตตานำหลักธรรมะวินัยมาจัดรูปแบบในการเรียนการสอนในโรงเรียน วิถีพุทธด้วยการสงเคราะห์ที่จะพัฒนาการศึกษาให้ดียิ่งขึ้น^{๑๒๕}

^{๑๒๑} สัมภาษณ์ พระมหาสากล ปิยธมฺโม, เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๓๐ น.

^{๑๒๒} สัมภาษณ์ พระอธิการจันดา อนุตฺตโร, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๓๐ น.

^{๑๒๓} สัมภาษณ์ พระครูโพธิธรรมมาทร, เจ้าอาวาสวัดราชนัดดา, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๐๘.๐๐ น.

^{๑๒๔} สัมภาษณ์ พระดี คมภิโร, สำนักสงฆ์วัดป่าหนองผักแว่น, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๑๒๕} สัมภาษณ์ พระอธิการชาติ ชุตินฺธโร, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๕๐ น.

บทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัดและผู้นำชุมชนที่มีต่อพระสังฆาธิการในการนำหลักเมตตาไปใช้ในด้านการศึกษาสงเคราะห์

บทสัมภาษณ์พระลูกวัด

พระสุทิน อุดตมปญโญ ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีความรักต่อศิษย์ด้วยอาศัยคุณธรรมเป็นหลักเห็นได้จากการพัฒนาการศึกษาของผู้อยู่ได้บัญชา^{๑๒๖}

พระนรินทร์ วรจิตโต ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ความมีเมตตาในตัวของท่านนั้นไม่ค่อยมีการสนับสนุน ในเรื่องการพัฒนาการศึกษาสักเท่าไร^{๑๒๗}

พระบุญส่ง อุชจาโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีจิตเมตตา สนับสนุนให้ศิษย์ไปเรียนรู้ศึกษาธรรมะวินัย ที่จะพัฒนาการศึกษาให้ดียิ่งขึ้น^{๑๒๘}

พระสวัสดิ์ สิริขโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ หลวงพ่อท่านมีความรักส่งเสริมสนับสนุนลูกศิษย์ให้เรียนรู้ศึกษาธรรมะวินัยด้วยการสงเคราะห์ที่จะพัฒนาการศึกษาผลักดันให้ดียิ่งขึ้น^{๑๒๙}

พระสงกรานต์ จิตธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านก็มีเมตตาต่อศิษย์บางโอกาสที่จะสงเคราะห์และพัฒนาการศึกษาแก่ศิษย์^{๑๓๐}

^{๑๒๖} สัมภาษณ์ พระสุทิน อุดตมปญโญ, วัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๐๐ น.

^{๑๒๗} สัมภาษณ์ พระนรินทร์ วรจิตโต, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๐๐ น.

^{๑๒๘} สัมภาษณ์ พระบุญส่ง อุชจาโร, วัดธาตุอัมพวัน, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๕.๕๐ น.

^{๑๒๙} สัมภาษณ์ พระสวัสดิ์ สิริขโร, สำนักสงฆ์ป่าหนองผักแว่น, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๐๐ น.

^{๑๓๐} สัมภาษณ์ พระสงกรานต์ จิตธมฺโม, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๓.๓๐ น.

บทสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

นายประมวล อุทาสี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ หลวงพ่อท่านให้ความเมตตาความรักต่อพระเณรหรือผู้สนใจเรียน โดยท่านให้สถานที่อุปการะสอนต่าง ๆ^{๑๓๑}

นายสมชาย จุลเสวก ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านตั้งเปิดสอนนักเรียนและธรรมศึกษาแก่ชุมชนที่สนใจด้านปริยัติ^{๑๓๒}

นายไสว พันระศรี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีความรักความเมตตาดีแนะนำการปรับปรุงด้านการศึกษากับคณะครูอยู่บ่อย ๆ^{๑๓๓}

นายวาสนา คำรัง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีความรักให้ชาวบ้าน ส่งเสริมการศึกษา^{๑๓๔}

นายสมยงค์ สาหิณกอง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีเมตตามากคอยผลักดันการศึกษาภายในและภายนอก^{๑๓๕}

สรุปบทสัมภาษณ์ในด้านการศึกษา สอดคล้องกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส และบทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัด และผู้นำชุมชน ต่อการนำไปใช้ของ พระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส : ให้การสนับสนุนการศึกษา ส่งเสริม ผลักดันให้ลูกศิษย์ได้เรียนหนังสือ ไม่ปิดกั้นการศึกษามีเมตตาสงเคราะห์ต่อลูกศิษย์

พระลูกวัด : สนับสนุนให้ลูกศิษย์ได้มีความรู้ทางการศึกษา ส่งเสริมให้ได้เรียนหนังสือทั้งทางโลกและทางธรรม

^{๑๓๑} สัมภาษณ์ นายประมวล อุทาสี, บ้านหนองฟ้า, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๕.๐๐ น.

^{๑๓๒} สัมภาษณ์ นายสมชาย จุลเสวก, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๕.๓๐ น.

^{๑๓๓} สัมภาษณ์ นายไสว พันระศรี, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๐๐ น.

^{๑๓๔} สัมภาษณ์ นายวาสนา คำรัง, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๑๓๕} สัมภาษณ์ นายสมยงค์ สาหิณกอง, บ้านหนองผักแว่น, เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๓๐ น.

ผู้นำชุมชน : สนับสนุนส่งเสริม ด้วยการบริจาคอุปกรณ์การศึกษา มีเมตตาต่อผู้ใดใน การศึกษา

บทสัมภาษณ์พระสังฆาธิการกับการนำหลักธรรมมาใช้ในด้านการศึกษาสงเคราะห์

พระมหาสากล ปิยธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักธรรมมาใช้ของ พระสังฆาธิการ การสงสารและให้กำลังใจต่อผู้ได้บังคับบัญชา ทั้งด้านการศึกษาและการประพฤติ ปฏิบัติตามความเหมาะสมในฐานะ^{๑๓๖}

พระอธิการจันดา อนุตฺตโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักธรรมมาใช้ของ พระสังฆาธิการ ในการพัฒนาการศึกษาสงเคราะห์ต้องอาศัยความมีกรุณาต่อผู้อื่นในตัวของผู้ นำ โดยเฉพาะ ที่จะพัฒนาการศึกษาให้ดีได้^{๑๓๗}

พระครูโพธิธรรมมาทร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักธรรมมาใช้ของพระสังฆาธิการ ในการมีกรณานั้นต้องทำเกิดกับตัวเองก่อน แล้วค่อยแผ่ขยายไปต่อผู้อื่น พร้อมมีจิตสงเคราะห์ใน การพัฒนาการศึกษาของผู้อยู่ได้บัญชาอย่างจริงจัง ทั้งด้านการศึกษาและการประพฤติปฏิบัติตาม ความเหมาะสมในฐานะ^{๑๓๘}

พระดี คมภิโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักธรรมมาใช้ของพระสังฆาธิการ ทางวัด เองได้มีการผลักดันพระภิกษุในวัดได้เข้าศึกษาทั้งด้านปริยัติธรรมทั้งทางโลกและทางธรรมคอย ส่งเสริมด้วยความเอ็นดูกรุณาให้ความรักต่อลูกศิษย์ พร้อมมีจิตสงเคราะห์ในการพัฒนาการศึกษา ของผู้อยู่ได้บัญชาอย่างจริงจัง^{๑๓๙}

พระอธิการชาติ ชุตินฺธโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักธรรมมาใช้ของ พระสังฆาธิการ ได้ใช้หลักธรรมนำหลักธรรมะวินัยมาจัดรูปแบบในการเรียนการสอนในโรงเรียน วิถีพุทธด้วยการสงเคราะห์ที่จะพัฒนาการศึกษาให้ดียิ่งขึ้น^{๑๔๐}

^{๑๓๖} สัมภาษณ์ พระมหาสากล ปิยธมฺโม, เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๓๐ น.

^{๑๓๗} สัมภาษณ์ พระอธิการจันดา อนุตฺตโร, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๓๐ น.

^{๑๓๘} สัมภาษณ์ พระครูโพธิธรรมมาทร, เจ้าอาวาสวัดธาตุอัมพวัน, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๐๐ น.

^{๑๓๙} สัมภาษณ์ พระดี คมภิโร สำนักสงฆ์วัดป่าหนองผักแว่น วันที่ ๘ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๑๔๐} สัมภาษณ์ พระอธิการชาติ ชุตินฺธโร, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๕๐ น.

บทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัดและผู้นำชุมชนที่มีต่อพระสังฆาธิการในการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ในการด้านการศึกษาสงเคราะห์

บทสัมภาษณ์พระลูกวัด

บทสัมภาษณ์พระสุทิน อุตุตมปญโญ ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านให้การส่งเสริมและให้กำลังใจต่อผู้ได้บังคับบัญชา ทั้งด้านการศึกษาและการประพฤติปฏิบัติตามความเหมาะสม^{๑๔๑}

พระนรินทร์ วรจิตโต ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ของพระสังฆาธิการ ความมีกรุณาในตัวของท่านนั้นก็เหมือนกัน ไม่ค่อยปรากฏนัก^{๑๔๒}

พระบุญส่ง อุชจาโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีจิตกรุณาสงสารคนอื่นพร้อมที่จะพัฒนาลูกศิษย์ให้เรียนรู้ศึกษาธรรมะวินัยและจะพัฒนาคอยสนับสนุน การศึกษาให้ดียิ่งขึ้น^{๑๔๓}

พระสวัสดิ์ สิริธโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีจิตกรุณาอาสามีการช่วยเหลือสอนศิษย์ให้ใ้เรียนรู้ศึกษาธรรมะวินัยด้วยการสงเคราะห์ที่จะพัฒนาการศึกษาให้ดียิ่งขึ้น^{๑๔๔}

พระสงกรานต์ จิตธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านเป็นคนไม่แสดงออกมากนักในเรื่องความมีกรุณาต่อลูกศิษย์^{๑๔๕}

^{๑๔๑} สัมภาษณ์ พระสุทิน อุตุตมปญโญ, วัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๐๐ น.

^{๑๔๒} สัมภาษณ์ พระนรินทร์ วรจิตโต, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๐๐ น.

^{๑๔๓} สัมภาษณ์ พระบุญส่ง อุชจาโร, วัดธาตุอัมพวัน, วันที่ ๘ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๕๐ น.

^{๑๔๔} สัมภาษณ์ พระสวัสดิ์ สิริธโร สำนักสงฆ์ป่าหนองผักแว่น วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๐๐ น.

^{๑๔๕} สัมภาษณ์ พระสงกรานต์ จิตธมฺโม, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๓.๓๐ น.

บทสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

นายประมวล อุทาสี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของพระสังฆาธิการ หลวงพ่อท่านให้ความเอ็นดูความรักต่อพระเณรหรือผู้สนใจเรียน โดยท่านให้สถานที่อุปกรณ์สื่อ การสอนต่างๆต่อชุมชน^{๑๔๖}

นายสมชาย จุลเสวก ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านช่วยเหลือส่งเสริมอุปกรณ์ต่างๆ^{๑๔๗}

นายไสว พันธศรี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ช่วยเหลือเอ็นดูต่อลูกศิษย์ เพราะเป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน^{๑๔๘}

นายวาสนา คำรัง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีความสงสารผู้ด้อยโอกาส ด้วยการส่งเสริมให้ความรู้เล่าเรียนเป็นต้น^{๑๔๙}

นายสมยงค์ สาหิณกอง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านชอบช่วยเหลือต่อชุมชน ในด้านการศึกษา^{๑๕๐}

สรุปบทสัมภาษณ์ในด้านการศึกษาส่งเคราะห์กับการนำหลักกรุณาไปใช้ของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส และบทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัด และผู้นำชุมชน ต่อการนำไปใช้ของพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส : ให้ความช่วยเหลือในบางเรื่องกับบุคคลผู้ที่สนใจในการศึกษา ส่งเสริมและผลักดันให้ลูกศิษย์ได้มีโอกาสทางการศึกษา

พระลูกวัด : ให้ความช่วยเหลือต่อลูกศิษย์ผู้อยู่ได้ปกครอง โดยเฉพาะผู้ที่ใคร่ต่อการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม

^{๑๔๖} สัมภาษณ์ นายประมวล อุทาสี, บ้านหนองฟ้า, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๐๐ น.

^{๑๔๗} สัมภาษณ์ นายสมชาย จุลเสวก, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๓๐ น.

^{๑๔๘} สัมภาษณ์ นายไสว พันธศรี, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๐๐ น.

^{๑๔๙} สัมภาษณ์ นายวาสนา คำรัง, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๑๕๐} สัมภาษณ์ นายสมยงค์ สาหิณกอง, บ้านหนองผักแว่น, เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๓๐ น.

ผู้นำชุมชน : ช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมอุปกรณ์ทางการศึกษาตามกำลังของท่าน เอาใจใส่ช่วยเหลือด้านการศึกษาในชุมชน

บทสัมภาษณ์พระสังฆาธิการกับการนำหลักมุตตามาใช้ในการศึกษาสงเคราะห์

พระมหาสากล ปิยธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมุตตามาใช้ของพระสังฆาธิการ ด้วยการมีน้ำใจแสดงออกต่อผู้อื่นตามวาระโอกาสเท่าที่จำเป็น^{๑๕๑}

พระอธิการจันดา อนุตฺตโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมุตตามาใช้ของพระสังฆาธิการ ในการพัฒนาการศึกษาสงเคราะห์ต้องอาศัยด้วยการมีความมุตตามีน้ำใจต่อบุคคลอื่นถือว่าเป็นการให้เกียรติแก่กันและกัน^{๑๕๒}

พระครูโพธิธรรมาทร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมุตตามาใช้ของพระสังฆาธิการ การมอบรางวัลและมอบทุนอุปกรณ์ต่างๆด้วยการมีน้ำใจแสดงออกต่อผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ตามวาระโอกาสเท่าที่จำเป็น^{๑๕๓}

พระดี คมภิโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมุตตามาใช้ของพระสังฆาธิการ ทางวัดเองได้มีการผลักดันพระภิกษุในวัดได้เข้าศึกษาทั้งด้านปริยัติธรรมทั้งทางโลกและทางธรรมคอยส่งเสริมด้วยความมุตตาความรักต่อลูกศิษย์ พร้อมมีจิตสงเคราะห์ในการพัฒนาการศึกษาของผู้อยู่ใต้บัญชาอย่างจริงจัง ด้วยการมอบรางวัลและมอบทุนอุปกรณ์ต่างๆด้วยการมีน้ำใจแสดงออกต่อผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ตามวาระโอกาสเท่าที่จำเป็น^{๑๕๔}

พระอธิการชาติ ชุตินฺธโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมุตตามาใช้ของพระสังฆาธิการ ได้ใช้หลักมุตตานำหลักธรรมะวินัยมาจัดรูปแบบในการเรียนการสอนในโรงเรียนวิถีพุทธ ด้วยการร่วมมือให้เกิดประโยชน์ในด้านศึกษาสงเคราะห์ต่อคณะสงฆ์การสงเคราะห์ที่จะพัฒนาการศึกษาให้ดียิ่งขึ้น^{๑๕๕}

^{๑๕๑} สัมภาษณ์ พระมหาสากล ปิยธมฺโม เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีทอง วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๓๐ นาฬิกา

^{๑๕๒} สัมภาษณ์ พระอธิการจันดา อนุตฺตโร, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๓๐ น.

^{๑๕๓} สัมภาษณ์ พระครูโพธิธรรมาทร, เจ้าอาวาสวัดธาตุอัมพวัน, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๐๘.๐๐ น.

^{๑๕๔} สัมภาษณ์ พระดี คมภิโร สำนักสงฆ์วัดป่าหนองผักแว่น วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๑๕๕} สัมภาษณ์ พระอธิการชาติ ชุตินฺธโร วัดบ้านโนนเกษตร วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๕๐ น.

บทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัดและผู้นำชุมชนที่มีต่อพระสังฆาธิการในการนำหลักมูทิตาไปใช้ในการด้านการศึกษาสงเคราะห์

บทสัมภาษณ์พระลูกวัด

บทสัมภาษณ์พระสุทิน อุตุตมปญโญ ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ เห็นท่านมีพฤติกรรมด้วยการมีความมูทิตามีน้ำใจต่อบุคคลอื่นและให้เกียรติแก่กัน^{๑๕๖}

พระนรินทร์ วรจิตโต ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีมูทิตาจิตต่อบุคคลอื่นร่วมมือให้เกิดประโยชน์ในด้านศึกษาสงเคราะห์^{๑๕๗}

พระบุญส่ง อุชจาโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านยึดหลักมูทิตาจิตต่อพระในเขตดูแลของท่านเสมอในด้านศึกษาสงเคราะห์ต่อคณะสงฆ์^{๑๕๘}

พระสวัสดิ์ สิริขโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ หลวงพ่อท่านเป็นผู้มีจิตใจงามยึดหลักมูทิตาจิตต่อบุคคลอื่นร่วมมือให้เกิดประโยชน์ในด้านศึกษาสงเคราะห์ต่อคณะสงฆ์ในเขตตำบลโพธิ์ทอง^{๑๕๙}

พระสงกรานต์ จิตธมโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านไม่ค่อยมีมนุษยสัมพันธ์ กับผู้อื่นเท่าไรแต่ก็ยอมสงเคราะห์ต่อคณะสงฆ์และชุมชนให้ได้เหมือนกัน^{๑๖๐}

^{๑๕๖} สัมภาษณ์ พระสุทิน อุตุตมปญโญ, วัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๐๐ น.

^{๑๕๗} สัมภาษณ์ พระนรินทร์ วรจิตโต, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๐๐ น.

^{๑๕๘} สัมภาษณ์ พระบุญส่ง อุชจาโร, วัดธาตุอัมพวัน, วันที่ ๘ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๕๐ น.

^{๑๕๙} สัมภาษณ์ พระสวัสดิ์ สิริขโร, สำนักสงฆ์ป่าหนองผักแว่น, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๐๐ น.

^{๑๖๐} สัมภาษณ์ พระสงกรานต์ จิตธมโม, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๓.๓๐ น.

บทสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

นายประมวล อุทาสี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านให้ทุนการศึกษาทุกปีแก่เยาวชน นักเรียน^{๑๖๑}

นายสมชาย จุลเสวก ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ มอบทุนให้ ชื่อสิ่งของให้^{๑๖๒}

นายไสว พันระศรี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ชื่ออุปกรณ์ของใช้ในการเรียนมอบให้โรงเรียน^{๑๖๓}

นายวาสนา คำรัง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านให้กำลังใจให้ทุนการศึกษา^{๑๖๔}

นายสมยงค์ สาหิณกอง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมอบทุนและรางวัลให้แก่นักเรียนเป็นประจำ^{๑๖๕}

สรุปบทสัมภาษณ์ในด้านการศึกษาสงเคราะห์กับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส และบทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัด และผู้นำชุมชน ต่อการนำไปใช้ของพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส : การที่จะทำให้การพัฒนาทางการศึกษาเคราะห่นั้นต้องให้กำลังใจด้วย แสดงความยินดีด้วยการให้รางวัลในการครั้งเมื่อประสบความสำเร็จทางการศึกษา

พระลูกวัด : ช่วยสงเคราะห์กับบุคลากรทางการศึกษา ให้กำลังใจต่อคนทำงานช่วยเหลือในเรื่องการศึกษา

^{๑๖๑} สัมภาษณ์ นายประมวล อุทาสี, บ้านหนองฟ้า, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๕.๐๐ น.

^{๑๖๒} สัมภาษณ์ นายสมชาย จุลเสวก, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๕.๓๐ น.

^{๑๖๓} สัมภาษณ์ นายไสว พันระศรี, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๐๐ น.

^{๑๖๔} สัมภาษณ์ นายวาสนา คำรัง, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๑๖๕} สัมภาษณ์ นายสมยงค์ สาหิณกอง, บ้านหนองผักแว่น, เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๓๐ น.

ผู้นำชุมชน : เป็นกำลังสนับสนุนให้กำลังใจด้วยการมอบทุนการศึกษา บริจาคอุปกรณ์การศึกษาให้โรงเรียน

บทสัมภาษณ์พระสังฆาธิการกับการนำหลักอุเบกขามาใช้ในการศึกษาสงเคราะห์

พระมหาสากล ปิยธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขามาใช้ของพระสังฆาธิการ หลักอุเบกขานี้ต้องมีพร้อมทั้งความเป็นผู้ไม่มีอคติ ๔ เป็นต้น^{๑๖๖}

พระอธิการจันดา อนุตฺตโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขามาใช้ของพระสังฆาธิการ ในการพัฒนาการศึกษาสงเคราะห์ต้องอาศัยหลักอุเบกขาซึ่งถือว่าเป็นธรรมข้อหนึ่งในพรหมวิหารของในด้านการศึกษา^{๑๖๗}

พระครูโพธิธรรมมัทธ ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขามาใช้ของพระสังฆาธิการ ในการพัฒนาด้านการศึกษาสงเคราะห์นั้น ตัวผู้นำต้องมีใจหนักแน่นเป็นกลาง และต้องยอมรับความคิดเห็นของคนส่วนมาก สามารถปรับปรุงแก้ไขได้เสมอ^{๑๖๘}

พระดี คมภิโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขามาใช้ของพระสังฆาธิการ ในการพัฒนาด้านการศึกษาสงเคราะห์นั้น ตัวผู้นำต้องมีวิสัยทัศน์มีจิตใจหนักแน่นเป็นกลาง และต้องยอมรับความคิดเห็นของคนส่วนมาก เว้นจากอคติ ๔^{๑๖๙}

พระอธิการชาลี ชุตินฺธโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขามาใช้ของพระสังฆาธิการ ได้ใช้หลักอุเบกขาธรรมนำหลักธรรมะวินัยมาจัดรูปแบบในการเรียนการสอนในโรงเรียนวิถีพุทธ และร่วมมือให้เกิดประโยชน์ในด้านศึกษาสงเคราะห์ต่อคณะสงฆ์^{๑๗๐}

^{๑๖๖} สัมภาษณ์ พระมหาสากล ปิยธมฺโม เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีทอง วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๓๐ นาฬิกา

^{๑๖๗} สัมภาษณ์ พระอธิการจันดา อนุตฺตโร, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๓๐ น.

^{๑๖๘} สัมภาษณ์ พระครูโพธิธรรมมัทธ, เจ้าอาวาสวัดธาตุอัมพวัน, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๐๘.๐๐ น.

^{๑๖๙} สัมภาษณ์ พระดี คมภิโร สำนักสงฆ์วัดป่าหนองผักแว่น วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๑๗๐} สัมภาษณ์ พระอธิการชาลี ชุตินฺธโร วัดบ้านโนนเกษร วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๕๐ น.

บทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัดและผู้นำชุมชนที่มีต่อพระสังฆาธิการในการนำ
หลักอุเบกขาไปใช้ในการพัฒนาทางการศึกษาสงเคราะห์

บทสัมภาษณ์พระลูกวัด

บทสัมภาษณ์พระสุทิน อุดตมปญโญ ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้
ของพระสังฆาธิการ ท่านมีความเป็นธรรมต่อทุกฝ่ายกับลูกน้องในด้านการศึกษา^{๑๖๑}

พระนรินทร์ วรจิตโต ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของ
พระสังฆาธิการ ท่านเป็นผู้ไม่ค่อยพูดมาก ท่านจะใช้ หลักอุเบกขาทำใจเป็นกลาง^{๑๖๒}

พระบุญส่ง อุสุจาโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ
ท่านใช้หลักพัฒนาการศึกษาสงเคราะห์โดยมีอุเบกขาการทำใจเป็นกลางของใน ด้านการศึกษาให้
เป็นไปอย่างชอบธรรม^{๑๖๓}

พระสวัสดิ์ สิริธโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ
หลวงพ่อดีพัฒนาการศึกษาสงเคราะห์ในด้านการศึกษาให้เป็นไปอย่างชอบธรรม ตาม
ความสามารถ ไม่ลำเอียงเป็นต้น^{๑๖๔}

พระสงกรานต์ จิตธมโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของ
พระสังฆาธิการ ท่านเป็นคนใจร้อน ถ้าอารมณ์ดีก็ให้ ถ้าอารมณ์ไม่ดีก็ไม่ให้ ท่านไม่ค่อยมีอุเบกขา
มากนัก^{๑๖๕}

^{๑๖๑} สัมภาษณ์ พระสุทิน อุดตมปญโญ, วัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖
เวลา ๑๕.๐๐ น.

^{๑๖๒} สัมภาษณ์ พระนรินทร์ วรจิตโต, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖
เวลา ๑๘.๐๐ น.

^{๑๖๓} สัมภาษณ์ พระบุญส่ง อุสุจาโร, วัดธาตุอัมพวัน, วันที่ ๘ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖
เวลา ๐๙.๕๐ น.

^{๑๖๔} สัมภาษณ์ พระสวัสดิ์ สิริธโร สำนักสงฆ์ป่าหนองผักแว่น วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์
พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๐๐ น.

^{๑๖๕} สัมภาษณ์ พระสงกรานต์ จิตธมโม, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์
พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๓.๓๐ น.

บทสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

นายประมวล อุทาสี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ
ข้อนี้ต้องยอมรับว่าท่านเป็นผู้มีใจเป็นกลาง ไม่มีความลำเอียงกับใคร^{๑๖๖}

นายสมชาย จุลเสวก ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของ
พระสังฆาธิการ ท่านให้ความเสมอภาคมาก่อนสิ่งอื่น ๆ ^{๑๖๗}

นายไสว พันระศรี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ
ท่านมีหลักการมีเหตุผลวางเฉยในบางเรื่อง อยู่อย่างสมถะ^{๑๖๘}

นายवासना คำรัง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ มี
อารมณ์ดีเป็นธรรมกับทุกคน ไม่มีอคติ^{๑๖๙}

นายสมยงค์ สาหิณกอง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของ
พระสังฆาธิการ ท่านยึดหลักวางเฉยเป็นธรรมกับทุกคน^{๑๗๐}

สรุปบทสัมภาษณ์ในด้านการศึกษาสงเคราะห์กับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของ
พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส และบทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัด และผู้นำชุมชน ต่อการ
นำไปใช้ของพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส : สงเคราะห์ในด้านการศึกษาโดยความเป็นกลางโดย
มองว่าบุคคลผู้ใคร่ต่อการศึกษาจึงสมควรสงเคราะห์ เพื่อเป็นกำลังใจและเป็นตัวอย่างที่ดี ยึดหลัก
อุเบกขา

พระลูกวัด : มีความเป็นกลาง ส่งเสริมลูกศิษย์ด้วยการมองที่ความสามารถ ไม่ได้
ลำเอียงด้วยเหตุผลใด ๆ

^{๑๖๖} สัมภาษณ์ นายประมวล อุทาสี, บ้านหนองฟ้า, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖
เวลา ๐๕.๐๐ น.

^{๑๖๗} สัมภาษณ์ นายสมชาย จุลเสวก, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖
เวลา ๐๕.๓๐ น.

^{๑๖๘} สัมภาษณ์ นายไสว พันระศรี, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖
เวลา ๑๐.๐๐ น.

^{๑๖๙} สัมภาษณ์ นายवासना คำรัง, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖
เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๑๗๐} สัมภาษณ์ นายสมยงค์ สาหิณกอง, บ้านหนองผักแว่น, เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖
เวลา ๑๒.๓๐ น.

ผู้นำชุมชน : มีความเสมอภาค วางใจเป็นกลาง ยึดหลักอุเบกขา สงเคราะห์ลูกศิษย์ตามความสามารถ

๔) ด้านการศาสนาศึกษา

บทสัมภาษณ์พระสังฆาธิการกับการนำหลักเมตตามาใช้ในด้านการศาสนาศึกษา

พระมหาสากล ปิยธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตามาใช้ของพระสังฆาธิการ โดยยึดหลักธรรมให้มีความเมตตาด้วยความอนุเคราะห์ต่อพุทธศาสนิกชน ด้วยการจัดตั้งกองทุนการศึกษา^{๑๘๑}

พระอธิการจันดา อนุตฺตโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตามาใช้ของพระสังฆาธิการ โดยยึดหลักธรรมมีความเมตตาด้วยการส่งเสริมการศึกษาธรรมวินัย แล้วนำไปสั่งสอนพุทธศาสนิกชนทั่วไป^{๑๘๒}

พระครูโพธิธรรมมาทร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตามาใช้ของพระสังฆาธิการ โดยยึดหลักธรรมความมีเมตตาด้วยความรักต่อผู้อยู่ได้บังคับบัญชาจากใจจริงด้วยการจัดตั้งศูนย์ศึกษาธรรมะแผนกธรรมและศูนย์ศึกษาวันอาทิตย์ประจำตำบลโพธิ์ทอง เป็นการเปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนได้เข้ามาศึกษาธรรมะ^{๑๘๓}

พระดี คมฺภีโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตามาใช้ของพระสังฆาธิการ การศึกษาถือเป็นวิชาความรู้ที่เป็นเครื่องนำพาการดำเนินชีวิตของมนุษย์ให้เป็นไปในทิศทางด้วยดี หลวงพ่อได้ยึดหลักธรรมความมีเมตตาด้วยความรักต่อผู้อยู่ได้บังคับบัญชาจากใจจริงด้วยและเปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนได้เข้ามาศึกษาธรรมะภายในวัด^{๑๘๔}

^{๑๘๑} สัมภาษณ์ พระมหาสากล ปิยธมฺโม เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีทอง วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๓๐ นาฬิกา

^{๑๘๒} สัมภาษณ์ พระอธิการจันดา อนุตฺตโร, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๓๐น.

^{๑๘๓} สัมภาษณ์ พระครูโพธิธรรมมาทร, เจ้าอาวาสวัดธาตุอัมพวัน, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๐๕.๐๐น.

^{๑๘๔} สัมภาษณ์ พระดี คมฺภีโร สำนักสงฆ์วัดป่าหนองผักแว่น วันที่ ๕ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

พระอธิการชาติ ชุติบุตร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตามาใช้ของพระสังฆาธิการ นำหลักความเมตตาด้วยความรักในการศึกษาเล่าเรียนธรรมะส่งเสริมการศึกษาพระธรรมวินัยของพระภิกษุสามเณร นำไปอบรมสั่งสอน ในรูปแบบของการศึกษานักธรรมและธรรมศึกษาของคณะสงฆ์^{๑๘๕}

บทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัดและผู้นำชุมชนที่มีต่อพระสังฆาธิการในการนำหลักเมตตาไปใช้ในการด้านการศึกษา

บทสัมภาษณ์พระลูกวัด

บทสัมภาษณ์พระสุทิน อุตุตมปญโญ ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ หลักธรรมที่มีในตัวท่านคือความเมตตาต่อศิษย์ด้วยการให้ศึกษาธรรมวินัย แล้วนำไปสั่งสอนพุทธศาสนิกชน^{๑๘๖}

พระนรินทร์ วรจิตโต ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านไม่ค่อยมีความเมตตาต่อลูกศิษย์มากนักในการศึกษาเล่าเรียนธรรมะและส่งเสริมการศึกษาธรรมวินัย^{๑๘๗}

พระบุญส่ง อุจจาโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านให้ความเมตตาด้วยความรักส่งเสริมศิษย์ในการศึกษาเล่าเรียนธรรมะส่งเสริมการศึกษาธรรมวินัย แล้ว นำไปสั่งสอนพุทธศาสนิกชนต่อไป^{๑๘๘}

พระสวัสดิ์ สิริธโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านยึดเอาหลักความเมตตาด้วยความรักให้ลูกศิษย์ค่อยให้กำลังทุนการศึกษาเล่าเรียนธรรมะส่งเสริมการศึกษาพระธรรมวินัย^{๑๘๙}

^{๑๘๕} สัมภาษณ์ พระอธิการชาติ ชุติบุตร วัดบ้านโนนเกษตร วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๕๐ น.

^{๑๘๖} สัมภาษณ์ พระสุทิน อุตุตมปญโญ, วัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๐๐ น.

^{๑๘๗} สัมภาษณ์ พระนรินทร์ วรจิตโต, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๐๐ น.

^{๑๘๘} สัมภาษณ์ พระบุญส่ง อุจจาโร, วัดธาตุอัมพวัน, วันที่ ๕ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๕๐ น.

^{๑๘๙} สัมภาษณ์ พระสวัสดิ์ สิริธโร สำนักสงฆ์ป่าหนองผักแว่น วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๐๐ น.

พระสงกรานต์ ฐิตธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของ พระสังฆาธิการ ท่านที่ใช้หลักความเมตตาด้วยความรักต่อลูกศิษย์เหมือนกันในการศึกษาเล่าเรียน ธรรมะและส่งเสริมการศึกษาพระธรรมวินัย แล้ว นำไปอบรมสั่งสอน ในรูปแบบของการศึกษา^{๑๙๐}

บทสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

นายประมวล อุทาสี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ส่งให้พระเณรไปเรียนที่จังหวัด หวังให้มีอนาคตที่ดีในด้านการศึกษา^{๑๙๑}

นายสมชาย จุลเสวก ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่าน ใช้ความเมตตาต่อเด็กที่มาเรียนหนังสือ เหมือนพ่อกับลูก^{๑๙๒}

นายไสว พันระศรี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีความรักในการพัฒนาการศึกษามาก เพราะที่วัดท่านเปิดศูนย์ศึกษาพุทธศาสนาวันอาทิตย์มี เมตตาต่อศิษย์ในการเรียนการสอน^{๑๙๓}

นายวาสนา คำรัง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีเมตตาสูงในการส่งเสริมด้านการศึกษา^{๑๙๔}

นายสมยงค์ สาหิณกอง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของ พระสังฆาธิการ ท่านมีความเมตตาต่อลูกศิษย์ในวัดและชาวบ้าน คอยส่งเสริมสนับสนุนให้มีการศึกษา^{๑๙๕}

^{๑๙๐} สัมภาษณ์ พระสงกรานต์ ฐิตธมฺโม, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๓.๓๐ น.

^{๑๙๑} สัมภาษณ์ นายประมวล อุทาสี, บ้านหนองฟ้า, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๐๐ น.

^{๑๙๒} สัมภาษณ์ นายสมชาย จุลเสวก, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๓๐ น.

^{๑๙๓} สัมภาษณ์ นายไสว พันระศรี, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๐๐ น.

^{๑๙๔} สัมภาษณ์ นายวาสนา คำรัง, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๑๙๕} สัมภาษณ์ นายสมยงค์ สาหิณกอง, บ้านหนองผักแว่น, เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๓๐ น.

สรุปบทสัมภาษณ์ในด้านการศาสนศึกษาเกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส และบทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัด และผู้นำชุมชน ต่อการนำไปใช้ของพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส : จัดตั้งกองทุนการศึกษา ส่งเสริมให้ลูกศิษย์ได้ศึกษาความรู้จากพระพุทธศาสนาด้วยการจัดตั้งศูนย์ศึกษาธรรมะแผนกธรรมและศูนย์การศึกษาวินยาศิสิกข์ภายในวัด

พระลูกวัด : ท่านมีเมตตาส่งเสริมการศึกษาทั้งภายในและนอกวัดมีศูนย์ศึกษาธรรมะทำให้ได้ความรู้และวิธีดำเนินชีวิตแบบบรรพชิต

ผู้นำชุมชน : ให้ความเมตตาเอาใจใส่ต่อการศึกษาทั้งของพระและฆราวาส เปิดศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาภายในวัด อบรมสั่งสอนด้วยเมตตา

บทสัมภาษณ์พระสังฆาธิการกับการนำหลักกรุณาไปใช้ในการศาสนศึกษา

พระมหาสกล ปิยธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ส่งเสริมช่วยเหลือในด้านอุปการะ และสื่อการสอนทั้งด้านนักธรรมและบาลี^{๑๕๖}

พระอธิการจันทา อนุตฺตโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของพระสังฆาธิการ โดยยึดหลักธรรมมีความกรุณาด้วยการส่งเสริมการศึกษาระดับวินัย แล้วนำไปสั่งสอนพุทธศาสนิกชนทั่วไป^{๑๕๗}

พระครูโพธิธรรมมาทร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของพระสังฆาธิการ มีหลักกรุณาส่งเสริมช่วยเหลือในด้านอุปการะ และสื่อการสอนทั้งด้านนักธรรมและบาลี^{๑๕๘}

พระดี คมภิโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของพระสังฆาธิการ การศึกษาถือเป็นวิชาความรู้ที่เป็นเครื่องนำพาการดำเนินชีวิตของมนุษย์ให้เป็นไปในทิศทางด้วยดี

^{๑๕๖} สัมภาษณ์ พระมหาสกล ปิยธมฺโม, เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๓๐ น.

^{๑๕๗} สัมภาษณ์ พระอธิการจันทา อนุตฺตโร, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๓๐ น.

^{๑๕๘} สัมภาษณ์ พระครูโพธิธรรมมาทร, เจ้าอาวาสวัดธาตุอัมพวัน, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๐๐ น.

หลวงพ่อก็ได้ยึดหลักธรรมความมีกรุณาด้วยความรักต่อผู้อยู่ได้บังคับบัญชาจากใจจริงด้วย และเปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนได้เข้ามาศึกษาธรรมะภายในวัด^{๑๙๙}

พระอธิการชาติ ชุติญโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรรมมาใช้ของพระสังฆาธิการ นำหลักความมีกรุณาด้วยความรักในการศึกษาเล่าเรียนธรรมะส่งเสริมการศึกษาพระธรรมวินัยของพระภิกษุสามเณร นำไปอบรมสั่งสอน ในรูปแบบของการศึกษานักธรรมและธรรมศึกษาของคณะสงฆ์^{๒๐๐}

บทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัดและผู้นำชุมชนที่มีต่อพระสังฆาธิการในการนำหลักกรรมไปใช้ในการด้านการศึกษา

บทสัมภาษณ์พระลูกวัด

บทสัมภาษณ์พระสุทิน อุตุตมปญโญ ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรรมไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านคอยส่งเสริมช่วยเหลือในด้านอุปการะ และสื่อการสอนทั้งด้านนักธรรมและบาลี^{๒๐๑}

พระนรินทร์ วรจิตโต ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรรมไปใช้ของพระสังฆาธิการ ความกรุณาสงสารก็พอมองเห็นในบางที่ที่ลูกวัด ขาดปัจจัยในการศึกษาเล่าเรียนธรรมะบางที่ก็ให้เป็นบางครั้ง^{๒๐๒}

พระบุญส่ง อุชจาโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรรมไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านนำหลักความกรุณาด้วยความเอ็นดูสงสารและสนใจในการศึกษาเล่าเรียนธรรมะส่งเสริมการศึกษา ธรรมวินัย แล้ว นำไปสั่งสอนพุทธศาสนิกชนต่อไป^{๒๐๓}

^{๑๙๙} สัมภาษณ์ พระดี คมภิโร, สำนักสงฆ์วัดป่าหนองผักแว่น, วันที่ ๕ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๒๐๐} สัมภาษณ์ พระอธิการชาติ ชุติญโร, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๕๐ น.

^{๒๐๑} สัมภาษณ์ พระสุทิน อุตุตมปญโญ, วัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๐๐ น.

^{๒๐๒} สัมภาษณ์ พระนรินทร์ วรจิตโต, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๐๐ น.

^{๒๐๓} สัมภาษณ์ พระบุญส่ง อุชจาโร, วัดธาตุอัมพวัน, วันที่ ๕ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๕๐ น.

พระสวัสดิ์ สิริธโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของพระสังฆาธิการ หลวงพ่อช่วยเหลือเป็นที่พึ่ง ทั้งด้านกำลังใจในคราวที่อดอย และท่านช่วยสนับสนุนการศึกษา เต็มที่^{๒๐๔}

พระสงกรานต์ จิตธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของ พระสังฆาธิการ ท่านใช้หลักความกรุณาด้วยความรักต่อศิษย์ในการศึกษาเล่าเรียนธรรมะส่งเสริม การศึกษาพระธรรมวินัย แล้ว นำไปอบรมสั่งสอน ในรูปแบบของการศึกษา^{๒๐๕}

บทสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

นายประมวล อุทาสี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านช่วยเป็นธุระในการให้ปัจจัยค่าเทอมค่าอุปกรณ์การเรียนแก่ลูกศิษย์^{๒๐๖}

นายสมชาย จุลเสวก ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่าน ใช้ความเอ็นดูช่วยเหลือต่อเด็กที่มาเรียนหนังสือ เหมือนพ่อกับลูก^{๒๐๗}

นายไสว พันธ์ศรี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านช่วยสงเคราะห์คน ให้มีโอกาสดูเรียน โดยเฉพาะผู้ที่เข้ามาบวช^{๒๐๘}

นายวาสนา คำรัง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ให้ ความรักเอ็นดูต่อพระเณรให้มีการเล่าเรียนศึกษาให้สูงขึ้น^{๒๐๙}

^{๒๐๔} สัมภาษณ์ พระสวัสดิ์ สิริธโร, สำนักสงฆ์ป่าหนองผักแว่น, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๐๐ น.

^{๒๐๕} สัมภาษณ์ พระสงกรานต์ จิตธมฺโม, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๓.๓๐ น.

^{๒๐๖} สัมภาษณ์ นายประมวล อุทาสี, บ้านหนองฟ้า, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๐๐ น.

^{๒๐๗} สัมภาษณ์ นายสมชาย จุลเสวก, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๓๐ น.

^{๒๐๘} สัมภาษณ์ นายไสว พันธ์ศรี, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๐๐ น.

^{๒๐๙} สัมภาษณ์ นายวาสนา คำรัง, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

นายสมยงค์ สาหิнок ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ของ พระสังฆาธิการ ท่านมีความกรุณาต่อลูกศิษย์ในวัดและชาวบ้าน คอยส่งเสริมสนับสนุนให้มีการศึกษา^{๒๑๐}

สรุปบทสัมภาษณ์ในด้านการศาสนศึกษาเกี่ยวกับการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ของพระสังฆาธิการ ระดับเจ้าอาวาส และบทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัด และผู้นำชุมชน ต่อการนำไปใช้ของ พระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส : ช่วยเหลือสนับสนุนการศึกษา ทั้งมอบทุนและ บริจาคอุปกรณ์การศึกษา อบรมสั่งสอนในเรื่องของธรรมะทั้งพระและฆราวาสด้วยจิตอาสา

พระลูกวัด : คอยช่วยเหลือในด้านการศึกษา ให้คำแนะนำ พร้อมทั้งเป็นที่ปรึกษาในบาง เรื่องเกี่ยวกับการศึกษา เป็นอาจารย์สอนในศูนย์ศึกษาธรรมะคอยอบรมสั่งสอนลูกศิษย์

ผู้นำชุมชน : สนับสนุนส่งเสริมในเรื่องของการศึกษา ให้พระเณรและฆราวาสมีความรู้ เรื่องของพระธรรม ช่วยเหลือโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน มีจิตอาสาในด้านการศึกษา

บทสัมภาษณ์พระสังฆาธิการกับการนำหลักมูทิตามาใช้ในการด้านการศาสนศึกษา

พระมหาสากล ปิยธมโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตามาใช้ของ พระสังฆาธิการ ด้วยการแสดงมุทิตาจิต มอบรางวัลแก่ผู้เรียนดียกย่องให้เกียรติและช่วย สนับสนุน^{๒๑๑}

พระอธิการจันดา อนุตฺตโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตามาใช้ของ พระสังฆาธิการ โดยยึดหลักธรรมมีความมุทิตาด้วยการส่งเสริมมอบทุนและอุปกรณ์การศึกษา ด้วย การแสดงมุทิตาจิต มอบรางวัลแก่ผู้เรียนดียกย่องให้เกียรติและช่วยสนับสนุน^{๒๑๒}

^{๒๑๐} สัมภาษณ์ นายสมยงค์ สาหิнок, บ้านหนองผักแว่น, เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๓๐ น.

^{๒๑๑} สัมภาษณ์ พระมหาสากล ปิยธมโม, เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๓๐ น.

^{๒๑๒} สัมภาษณ์ พระอธิการจันดา อนุตฺตโร, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๓๐ น.

พระครูโพธิธรรมาทร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมุตตามาใช้ของพระสังฆาธิการ ด้วยการแสดงออกถึงมุตตาคิจิต ด้วยการมอบรางวัลแก่ผู้เรียนดียกย่องให้เกียรติและช่วยสนับสนุนในการศึกษาและคอยให้กำลังใจเสมอ^{๒๑๓}

พระดี คมภิโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมุตตามาใช้ของพระสังฆาธิการ หลวงพ่อได้ยึดหลักธรรมความมุตตามอบความรักและแสดงความยินดีต่อผู้อยู่ได้บังคับบัญชาจากใจจริงด้วย และเปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนได้เข้ามาศึกษาธรรมะภายในวัด ด้วยการแสดงออกถึงมุตตาคิจิต สนับสนุนในการศึกษาและคอยให้กำลังใจเสมอ^{๒๑๔}

พระอธิการชาติ ชุตินฺธโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมุตตามาใช้ของพระสังฆาธิการ ยึดเอาหลักความมีจิตมุตตาคิจิตด้วยความรักในการศึกษาเล่าเรียนธรรมะส่งเสริมด้านการศึกษาพระธรรมวินัย ส่งเสริมมอบทุนซื้อหนังสือและอุปกรณ์การศึกษา ให้แก่เยาวชน^{๒๑๕}

บทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัดและผู้นำชุมชนที่มีต่อพระสังฆาธิการในการนำหลักมุตตาคิจิตไปใช้ในการศาสนศึกษา

บทสัมภาษณ์พระลูกวัด

บทสัมภาษณ์พระสุทิน อุตุตมปญโญ ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมุตตาคิจิตไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านแสดงออกด้วยการ มอบรางวัลแก่ผู้เรียนดียกย่องให้เกียรติและช่วยสนับสนุน^{๒๑๖}

พระนรินทร์ วรจิตโต ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมุตตาคิจิตไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านไม่ค่อยมีมุตตาคิจิตในการส่งเสริมมอบทุนซื้อหนังสือและอุปกรณ์การศึกษา มากนัก^{๒๑๗}

^{๒๑๓} สัมภาษณ์ พระครูโพธิธรรมาทร, เจ้าอาวาสวัดราชคู้อมพัน, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๐๕.๐๐น.

^{๒๑๔} สัมภาษณ์ พระดี คมภิโร, สำนักสงฆ์วัดป่าหนองผักแว่น, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๒๑๕} สัมภาษณ์ พระอธิการชาติ ชุตินฺธโร, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๕๐ น.

^{๒๑๖} สัมภาษณ์ พระสุทิน อุตุตมปญโญ, วัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๐๐ น.

^{๒๑๗} สัมภาษณ์ พระนรินทร์ วรจิตโต, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๐๐น.

พระบุญส่ง อุชจาโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ นำหลักความมูทิตาด้วยความรักในการศึกษาเล่าเรียนธรรมะส่งเสริมการศึกษาธรรมวินัย ส่งเสริม มอบทุนซื้อหนังสือและอุปกรณ์การศึกษา ให้แก่เยาวชน^{๒๑๘}

พระสวัสดิ์ สิริธโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ หลวงพ่อเป็นผู้มีจิตใจดีงามมีน้ำใจต่อลูกศิษย์มอบทุนรางวัลให้ในการศึกษาเล่าเรียนธรรมะส่งเสริม ด้านการศึกษาพระธรรมวินัย ส่งเสริมมอบทุนซื้อหนังสือและอุปกรณ์การศึกษา ให้แก่เยาวชน^{๒๑๙}

พระสงกรานต์ จิตธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของ พระสังฆาธิการ ท่านไม่แสดงออกมากนักแต่ท่านก็สนับสนุนการศึกษาเล่าเรียนธรรมะส่งเสริมด้าน การศึกษาพระธรรมวินัย ส่งเสริมมอบทุนซื้อหนังสือและอุปกรณ์การศึกษา ให้แก่เยาวชน^{๒๒๐}

บทสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

นายประมวล อุทาสี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ส่งเสริมสนับสนุนแก่ลูกศิษย์และชาวบ้านตามสถานการณ์^{๒๒๑}

นายสมชาย จุลเสวก ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านส่งเสริมการศึกษาอยู่เนื่อง ๆ^{๒๒๒}

นายไสว พันระศรี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมอบทุนการศึกษาให้แก่พระลูกวัดและนักเรียน ในหมู่บ้านนาโพธิ์อยู่เสมอ^{๒๒๓}

^{๒๑๘} สัมภาษณ์ พระบุญส่ง อุชจาโร, วัดธาตุอัมพวัน, วันที่ ๕ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๕๐ น.

^{๒๑๙} สัมภาษณ์ พระสวัสดิ์ สิริธโร, สำนักสงฆ์ป่าหนองผักแว่น, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๐๐ น.

^{๒๒๐} สัมภาษณ์ พระสงกรานต์ จิตธมฺโม, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๓.๓๐ น.

^{๒๒๑} สัมภาษณ์ นายประมวล อุทาสี, บ้านหนองฟ้า, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๐๐ น.

^{๒๒๒} สัมภาษณ์ นายสมชาย จุลเสวก, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๓๐ น.

^{๒๒๓} สัมภาษณ์ นายไสว พันระศรี, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๐๐ น.

นายวาสนา คำรัง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านแสดงออกโดยการให้รางวัลและมอบทุนแก่นักเรียน^{๒๒๔}

นายสมยงค์ สาหินกอง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของ พระสังฆาธิการ ท่านมีมูทิตาแสดงออกให้เห็น ในเมื่อลูกศิษย์มีความสำเร็จ ท่านมีน้ำใจให้ทุนให้ รางวัล^{๒๒๕}

สรุปบทสัมภาษณ์ในด้านการศาสนศึกษาเกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ระดับเจ้าอาวาส และบทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัด และผู้นำชุมชน ต่อการนำไปใช้ของ พระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส : มอบรางวัล ขอยกย่องและแสดงความยินดีกับลูกศิษย์ที่ เอาใจใส่ในการศึกษา สนับสนุนทุนและอุปกรณ์การศึกษา

พระลูกวัด : แสดงความชื่นชมและยินดีต่อผู้ที่สนใจในการศึกษา ให้ทุนกับผู้ที่มิ ความสามารถและเอาใจใส่

ผู้นำชุมชน : มอบทุนและให้รางวัลกับผู้ที่เอาใจใส่กับการศึกษาทั้งบรรพชิต ฆราวาสที่ เป็นเยาวชน ให้มีกำลังใจในการศึกษา ให้ประสบความสำเร็จ

บทสัมภาษณ์พระสังฆาธิการกับการนำหลักอุเบกขามาใช้ในการศาสนศึกษา

พระมหาสากล ปิยธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขามาใช้ของ พระสังฆาธิการ ด้วยการวางใจเป็นกลางเว้นจากอคติ ๔ โดย ยึดถือหลักความเสมอภาคเป็นต้น^{๒๒๖}

พระอธิการจันดา อนุตฺตโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขามาใช้ของ พระสังฆาธิการ โดยยึดหลักธรรมด้วยการวางใจเป็นกลางเว้นจากอคติ ๔ โดย ยึดถือหลักความ เสมอภาคต่อกัน^{๒๒๗}

^{๒๒๔} สัมภาษณ์ นายวาสนา คำรัง, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๒๒๕} สัมภาษณ์ นายสมยงค์ สาหินกอง, บ้านหนองผักแว่น, เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๓๐ น.

^{๒๒๖} สัมภาษณ์ พระมหาสากล ปิยธมฺโม, เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๓๐ น.

^{๒๒๗} สัมภาษณ์ พระอธิการจันดา อนุตฺตโร, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๓๐ น.

พระครูโพธิธรรมมาทร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขามาใช้ของพระสังฆาธิการ หลักอุเบกขาด้วยการวางใจเป็นกลางเว้นจากอคติ ๔ โดย ยึดถือหลักความสามัคคีมีน้ำใจต่อกันเป็นต้น^{๒๒๘}

พระดี กมุทีโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขามาใช้ของพระสังฆาธิการ ในด้านการศึกษา ต้องมีการแข่งขันกันต่างๆ แต่ตัวผู้นำนั้นต้องมีใจหนักแน่นยึดหลักอุเบกขาด้วยการวางใจเป็นกลางเว้นจากอคติ ๔ โดย ยึดถือหลักความสามัคคีมีน้ำใจต่อกันเป็นต้น^{๒๒๙}

พระอธิการชาติ ชุตินุญโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขามาใช้ของพระสังฆาธิการ ยึดเอาหลักความมีอุเบกขาธรรมด้วยการวางใจเป็นกลางวางเฉยและเว้นจากอคติ ๔ ด้วยความถูกต้องตามพระธรรมวินัย^{๒๓๐}

บทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัดและผู้นำชุมชนที่มีต่อพระสังฆาธิการในการนำหลักอุเบกขาไปใช้ในด้านการศาสนศึกษา

บทสัมภาษณ์พระลูกวัด

บทสัมภาษณ์พระสุทิน อุดมปญโญ ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านทำหน้าที่ด้วยการวางใจเป็นกลางเว้นจากอคติ ๔ โดยให้ ยึดถือหลักความสามัคคี^{๒๓๑}

พระนรินทร์ วรจิตโต ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีอุเบกขาการวางใจเป็นกลางอย่างเดียว^{๒๓๒}

^{๒๒๘} สัมภาษณ์ พระครูโพธิธรรมมาทร, เจ้าอาวาสวัดธาตุมุขี, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๕.๐๐ น.

^{๒๒๙} สัมภาษณ์ พระดี กมุทีโร, สำนักสงฆ์วัดป่าหนองผักแว่น, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๒๓๐} สัมภาษณ์ พระอธิการชาติ ชุตินุญโร, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๕๐ น.

^{๒๓๑} สัมภาษณ์ พระสุทิน อุดมปญโญ, วัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๐๐ น.

^{๒๓๒} สัมภาษณ์ พระนรินทร์ วรจิตโต, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๐๐ น.

พระบุญส่ง อุชฺจาโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ นำหลักอุเบกขาธรรมด้วยการวางใจเป็นกลางวางเฉยและเว้นจากอคติ ๔ เป็นต้น^{๒๓๓}

พระสวัสดิ์ สิริธโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านใจเย็นมากด้วยการวางใจเป็นกลางวางเฉยและเว้นจากอคติ ๔ ต่อลูกศิษย์ทุกคน เป็นต้น^{๒๓๔}

พระสงกรานต์ จิตธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ หลักอุเบกขาธรรมด้วยการวางใจเป็นกลางวางเฉย นั้นท่านมีเป็นบางครั้งบางคราว^{๒๓๕}

บทสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

นายประมวล อุทาสี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ หลวงพ่อท่านให้ความเป็นธรรมแก่ลูกศิษย์ทุกคน ไม่เชื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง^{๒๓๖}

นายสมชาย จุลเสวก ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านวางตัวเป็นธรรมต่อลูกศิษย์^{๒๓๗}

นายไสว พันธะศรี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านไม่มีความลำเอียงต่อใคร ว่าไปตามเรื่องราว และบางเรื่องท่านก็มีอุเบกขาถ้าไม่เป็นเรื่องที่ร้ายแรงมาก^{๒๓๘}

^{๒๓๓} สัมภาษณ์ พระบุญส่ง อุชฺจาโร, วัดธาตุอัมพวัน, วันที่ ๕ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๐๕.๕๐ น.

^{๒๓๔} สัมภาษณ์ พระสวัสดิ์ สิริธโร, สำนักสงฆ์ป่าหนองผักแว่น, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๐๐ น.

^{๒๓๕} สัมภาษณ์ พระสงกรานต์ จิตธมฺโม, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๓.๓๐ น.

^{๒๓๖} สัมภาษณ์ นายประมวล อุทาสี, บ้านหนองฟ้า, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๕.๐๐ น.

^{๒๓๗} สัมภาษณ์ นายสมชาย จุลเสวก, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๕.๓๐ น.

^{๒๓๘} สัมภาษณ์ นายไสว พันธะศรี, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๐๐ น.

นายวาสนา คำรัง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านไม่มีอคติกับใคร^{๒๓๕}

นายสมยงค์ สาหิณกอง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของ พระสังฆาธิการ ท่านไม่มีอคติ ต่อทุกคน ให้ความเสมอภาคต่อทุกคน^{๒๔๐}

สรุปบทสัมภาษณ์ในด้านการศาสนศึกษากับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของ พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส และบทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัด และผู้นำชุมชน ต่อการ นำไปใช้ของพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส : ในด้านการศาสนศึกษาได้วางตัวเป็นกลางมีความ เสมอภาคต่อลูกศิษย์ เว้นจากอคติ ๔

พระลูกวัด : ท่านวางตัวเป็นกลางยึดหลักอุเบกขา ไม่ให้ความสำคัญต่อบุคคลใดบุคคล หนึ่งเป็นพิเศษ

ผู้นำชุมชน : ยึดหลักความเสมอภาคเป็นหลัก ไม่ลำเอียง ทำตัว ทำจิตใจให้มีอุเบกขา คือ วางใจให้เป็นกลาง

๕) ด้านการสาธารณูปการ

บทสัมภาษณ์พระสังฆาธิการกับการนำหลักเมตตามาใช้ในด้านการสาธารณูปการ

พระมหาสากล ปิยธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตามาใช้ของ พระสังฆาธิการ ในการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นำกับผู้ตามนั้น ต้องทำร่วมกันเป็นทีมและต้องม ีความเมตตาต่อผู้ร่วมงาน^{๒๔๑}

พระอธิการจันดา อนุตฺตโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตามาใช้ของ พระสังฆาธิการ ในการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นำกับผู้ร่วมงาน ต้องมีความเมตตาต่อผู้อยู่ได้บังคับ บัญชาเสมอ^{๒๔๒}

^{๒๓๕} สัมภาษณ์ นายวาสนา คำรัง, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๒๔๐} สัมภาษณ์ นายสมยงค์ สาหิณกอง, บ้านหนองผักแว่น, เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๓๐ น.

^{๒๔๑} สัมภาษณ์ พระมหาสากล ปิยธมฺโม, เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๓๐ น.

^{๒๔๒} สัมภาษณ์ พระอธิการจันดา อนุตฺตโร, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๓๐ น.

พระครูโพธิธรรมาทร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตามาใช้ของพระสังฆาธิการ ในการทำงานด้านสาธารณูปการนั้น ถือว่าเป็นงานที่สำคัญของผู้นำระดับวัด และจำเป็น ต้องทำ ร่วมกันเป็นทีมและต้องมีความเมตตาต่อผู้ร่วมงานอยู่เสมอ^{๒๔๓}

พระดี กุมภีโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตามาใช้ของพระสังฆาธิการ การ ทำงานด้านสาธารณูปการนั้นเป็นงานที่บ่งบอกถึงการพัฒนาวัดให้มีความเจริญทางด้านวัตถุ ศาสน สถานของวัด และจำเป็น ต้องทำร่วมกันเป็นทีมและต้องมีความเมตตาต่อผู้ร่วมงานอยู่เสมอ^{๒๔๔}

พระอธิการชาติ ชุตินฺธโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตามาใช้ของ พระสังฆาธิการ ในการทำงานพัฒนาศาสนสถานต้องมีความเมตตาความรักต่อผู้ร่วมทำงานและ ตั้งใจทำงานอย่างจริงใจเพื่อสนองงานในทางพระพุทธศาสนาให้เจริญก้าวหน้า^{๒๔๕}

บทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัดและผู้นำชุมชนที่มีต่อพระสังฆาธิการในการนำ หลักเมตตาไปใช้ในการสาธารณูปการ

บทสัมภาษณ์พระลูกวัด

บทสัมภาษณ์พระสุทิน อุดมพลโย ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของ พระสังฆาธิการ ท่านทำงานร่วมกันระหว่างท่านกับผู้ตามอย่างฉันพี่น้องและมอบความรักความ ไว้วางใจต่อผู้ร่วมงานเสมอ^{๒๔๖}

พระนรินทร์ วรจิตโต ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ในการทำงานร่วมกันระหว่างเจ้าอาวาสกับผู้ร่วมงานนั้น ท่านไม่ค่อยมีความรู้ในเรื่องการก่อสร้าง มากนัก โดยทุกอย่างมอบให้กรรมการวัดจัดการแทน^{๒๔๗}

^{๒๔๓} สัมภาษณ์ พระครูโพธิธรรมาทร, เจ้าอาวาสวัดธาตุอัมพวัน, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๕.๐๐ น.

^{๒๔๔} สัมภาษณ์ พระดี กุมภีโร, สำนักสงฆ์วัดป่าหนองผักแว่น, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๒๔๕} สัมภาษณ์ พระอธิการชาติ ชุตินฺธโร, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๕๐ น.

^{๒๔๖} สัมภาษณ์ พระสุทิน อุดมพลโย, วัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๐๐ น.

^{๒๔๗} สัมภาษณ์ พระนรินทร์ วรจิตโต, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๐๐ น.

พระบุญส่ง อุชฺจาโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีความรู้ในการทำงานก่อสร้างปฏิสังขรณ์ภายในวัดอย่างดีและท่านมีความเมตตาความรักในพระสงฆ์ในเขตปกครองของท่าน และตั้งใจทำงานอย่างจริงใจเพื่อพระศาสนา^{๒๔๘}

พระสวัสดิ์ สิริธโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีความชำนาญการทำงานด้านนี้ และท่านรู้จักใช้คนทำงานให้เป็นด้วยความรักเมตตาของท่าน อยู่เสมอ^{๒๔๙}

พระสงกรานต์ จิตฺตมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีความเมตตาต่อลูกน้อง ในการทำงานภายในวัด โดยไม่เอารัดเอาเปรียบกัน^{๒๕๐}

บทสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

นายประมวล อุทาสี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านไม่ชำนาญงานก่อสร้าง แต่ท่านก็ให้ความเชื่อใจแก่คณะกรรมการวัดคอยดูแลงานแทนท่าน^{๒๕๑}

นายสมชาย จุลเสวก ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านเก่งในเรื่องงานสาธารณูปการ และรู้จักเลือกคนเป็นงาน^{๒๕๒}

นายไสว พันระศรี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ในการพัฒนาท่านพระอาจารย์มีความเมตตาเป็นผู้ใส่ใจกับงานด้านนี้มากและทำเป็นแบบอย่างให้พระในวัดเห็น ถือท่านก่อสร้างภายในวัดอยู่เรื่อย ๆ^{๒๕๓}

^{๒๔๘} สัมภาษณ์ พระบุญส่ง อุชฺจาโร, วัดธาตุอัมพวัน, วันที่ ๕ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๐๕.๕๐ น.

^{๒๔๙} สัมภาษณ์ พระสวัสดิ์ สิริธโร, สำนักสงฆ์ป่าหนองผักแว่น, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๐๐ น.

^{๒๕๐} สัมภาษณ์ พระสงกรานต์ จิตฺตมฺโม, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๓.๓๐ น.

^{๒๕๑} สัมภาษณ์ นายประมวล อุทาสี, บ้านหนองฟ้า, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๕.๐๐ น.

^{๒๕๒} สัมภาษณ์ นายสมชาย จุลเสวก, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๕.๓๐ น.

^{๒๕๓} สัมภาษณ์ นายไสว พันระศรี, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๐๐ น.

นายวาสนา คำรัง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีความรักในงานก่อสร้าง นำพาพระเถรลงมือทำเป็นแบบอย่าง^{๒๕๔}

นายสมยงค์ สาหิณกอง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของ พระสังฆาธิการ ท่านมีใจรักงานด้านก่อสร้างอย่างดี มีเมตตาต่อผู้ทำงาน^{๒๕๕}

สรุปพระสังฆาธิการกับการนำหลักเมตตาไปใช้ในการสาธารณูปการ และบท สัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัด และผู้นำชุมชน ต่อการนำไปใช้ของพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส : การทำงานด้านสาธารณูปการ ต้องทำงานเป็นทีมจึง ต้องมีความเมตตาต่อผู้ได้ปกครองทั้งพระลูกวัดและชาวบ้าน เพื่อความเจริญของวัดและบ้าน

พระลูกวัด : งานด้านนี้ท่านใช้เมตตาในการทำงานร่วมกับผู้ได้ปกครอง คอยให้ คำแนะนำและให้คำปรึกษาด้วยเมตตา

ผู้นำชุมชน : บางรูปอาจจะไม่ชำนาญในด้านนี้แต่ท่านก็ให้ความเอาใจใส่ดูแลงานด้านนี้ ด้วยเมตตา เป็นกันเองกับลูกศิษย์

บทสัมภาษณ์พระสังฆาธิการกับการนำหลักกรุณาไปใช้ในการสาธารณูปการ

พระมหาสากล ปิยธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของ พระสังฆาธิการ มีความสงสารซึ่งกันและกันยึดความสามัคคีพร้อมเพียงกัน ยอมรับให้เกียรติ^{๒๕๖}

พระอธิการจันดา อนุตฺตโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของ พระสังฆาธิการ ในการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นำกับผู้ร่วมงาน ต้องมีความสงสารต่อผู้อยู่ได้บังคับ บัญชาเสมอ ยอมรับให้เกียรติกัน^{๒๕๗}

^{๒๕๔} สัมภาษณ์ นายวาสนา คำรัง, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๒๕๕} สัมภาษณ์ นายสมยงค์ สาหิณกอง, บ้านหนองผักแว่น, เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๓๐ น.

^{๒๕๖} สัมภาษณ์ พระมหาสากล ปิยธมฺโม, เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๓๐ น.

^{๒๕๗} สัมภาษณ์ พระอธิการจันดา อนุตฺตโร, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๓๐ น.

พระครูโพธิธรรมาทร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรรมมาใช้ของพระสังฆาธิการ ในการทำงานด้านสาธารณูปการนั้น ถือว่าเป็นงานที่สำคัญของผู้ในระดับวัด และจำเป็น ต้องทำ ร่วมกันเป็นทีมและต้องมีความกรุณามีความสงสารเห็นอกเห็นใจกันต่อผู้ร่วมงานอยู่เสมอ^{๒๕๔}

พระดี คมภิโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรรมมาใช้ของพระสังฆาธิการ การ ทำงานด้านสาธารณูปการนั้นเป็นงานที่บ่งบอกถึงการพัฒนาวัดให้มีความเจริญทางด้านวัตถุ ศาสนสถานของวัด และจำเป็น ต้องทำร่วมกันเป็นทีมและต้องมีความกรุณาต่อผู้ร่วมงานและรู้จัก ผ่อนคลายยืดหยุ่นเน้นความปรองดองกันเป็นหลัก^{๒๕๕}

พระอธิการชาติ ชุติษฐโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรรมมาใช้ของ พระสังฆาธิการ ในการทำงานพัฒนาศาสนสถานต้องมีความกรุณาความรักความสงสารต่อผู้ร่วม ทำงานและตั้งใจทำงานอย่างจริงใจเพื่อสนองงานในทางพระพุทธศาสนาให้เจริญก้าวหน้า^{๒๖๐}

บทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัดและผู้นำชุมชนที่มีต่อพระสังฆาธิการในการนำ หลักกรรมไปใช้ในการสาธารณูปการ

บทสัมภาษณ์พระลูกวัด

บทสัมภาษณ์พระสุทิน อุตุตมปญโญ ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรรมไปใช้ของ พระสังฆาธิการ ท่านให้เอ็นดูความสงสารช่วยเหลือแก่ลูกน้องโดยยึดความสามัคคีพร้อมเพียงกัน ยอมรับให้เกิดรักกัน^{๒๖๑}

พระนรินทร์ วรจิตโต ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรรมไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านไม่ค่อยมีความรู้ในเรื่องการก่อสร้างภายในวัดสักเท่าไร โดยทุกอย่างมอบให้กรรมการวัด จัดการแทน^{๒๖๒}

^{๒๕๔} สัมภาษณ์ พระครูโพธิธรรมาทร, เจ้าอาวาสวัดธาตุมุขวัน, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๐๕.๐๐น.

^{๒๕๕} สัมภาษณ์ พระดี คมภิโร, สำนักสงฆ์วัดป่าหนองผักแว่น, วันที่ ๕ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๒๖๐} สัมภาษณ์ พระอธิการชาติ ชุติษฐโร, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๕๐ น.

^{๒๖๑} สัมภาษณ์ พระสุทิน อุตุตมปญโญ, วัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๐๐ น.

^{๒๖๒} สัมภาษณ์ พระนรินทร์ วรจิตโต, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๐๐น.

พระบุญส่ง อุชจาโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีความรู้ในการทำงานก่อสร้างปฏิสังขรณ์ภายในวัดอย่างดีและท่านมีความกรุณาความอนุเคราะห์ความรักในพระสงฆ์ในเขตปกครองของท่าน และตั้งใจทำงานอย่างจริงใจเพื่อพระศาสนา^{๒๖๓}

พระสวัสดิ์ สิริธโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของพระสังฆาธิการ หลวงพ่อท่านมีความกรุณาต่อลูกศิษย์สูงมากท่านดูแลเอาใจใส่คล้ายกับบุตรของท่านและช่วยเหลืออย่างจริงใจ^{๒๖๔}

พระสงกรานต์ จิตธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของพระสังฆาธิการ การมีความกรุณาสงสารต่อคนอื่นนั้นไม่ค่อยมี แต่ท่านก็ให้ความร่วมมือกับผู้นำคณะสงฆ์ทุกอย่าง^{๒๖๕}

บทสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

นายประมวล อุทาสี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านให้กำลังใจ ช่วยสงเคราะห์แก่ลูกศิษย์^{๒๖๖}

นายสมชาย จุลเสวก ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านเป็นผู้สนับสนุนงานต่าง ๆ ทั้งทางวัดและหมู่บ้าน^{๒๖๗}

นายไสว พันระศรี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีความสงสารและชอบช่วยเหลือ ออกเงินเป็นทุนสมทบก่อสร้างทั้งภายในวัดและในหมู่บ้านเสมอ^{๒๖๘}

^{๒๖๓} สัมภาษณ์ พระบุญส่ง อุชจาโร, วัดธาตุอัมพวัน, วันที่ ๕ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๕๐ น.

^{๒๖๔} สัมภาษณ์ พระสวัสดิ์ สิริธโร, สำนักสงฆ์ป่าหนองผักแว่น, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๐๐ น.

^{๒๖๕} สัมภาษณ์ พระสงกรานต์ จิตธมฺโม, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๓.๓๐ น.

^{๒๖๖} สัมภาษณ์ นายประมวล อุทาสี, บ้านหนองฟ้า, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๐๐ น.

^{๒๖๗} สัมภาษณ์ นายสมชาย จุลเสวก, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๓๐ น.

^{๒๖๘} สัมภาษณ์ นายไสว พันระศรี, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๐๐ น.

นายวาสนา คำรัง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านขอช่วยเหลือในงานก่อสร้างทุกอย่าง^{๒๖๕}

นายสมยงค์ สาหิณกอง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของ พระสังฆาธิการ ท่านมีใจรักงานด้านก่อสร้างอย่างดี มีความสงสารช่วยเหลือต่อผู้ทำงาน^{๒๖๖}

สรุปพระสังฆาธิการกับการนำหลักกรุณาไปใช้ในการสาธารณูปการ และบท สัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัด และผู้นำชุมชน ต่อการนำไปใช้ของพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส : ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในงานด้านนี้ ทั้งวัด และบ้านต้องทำงานร่วมกันเป็นคณะ เป็นทีมงานจึงจะสำเร็จได้

พระลูกวัด : ในงานด้านนี้บางครั้งท่านลงมือทำเอง คืองานด้านนี้เป็นงานอย่างเช่น ด้าน ปฏิสังขรณ์ บูรณะวัดเป็นต้น บางครั้งท่านลงมือทำเอง ไม่ต้องมีช่างรับเหมาเพราะท่านมีความรู้ ความชำนาญในด้านนี้

ผู้นำชุมชน : เป็นผู้สนับสนุนการงานด้าน ทั้งร่างกายและแรงทรัพย์ บางรูปมีความ ชำนาญด้านนี้เป็นพิเศษ

บทสัมภาษณ์พระสังฆาธิการกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ในการสาธารณูปการ

พระมหาสากล ปิยธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตามาใช้ของ พระสังฆาธิการ ในการพัฒนางานภายในวัดนั้น ต้องไม่มีความริษยากันยกย่องให้เกียรติกัน^{๒๖๗}

พระอธิการจันดา อนุตฺตโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตามาใช้ของ พระสังฆาธิการ ในการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นำกับผู้ร่วมงาน ต้องมีความมูทิตาต่อผู้อยู่ได้บังคับ บัญชาเสมอ ต้องมีน้ำใจยกย่องให้เกียรติกันเสมอ^{๒๖๘}

^{๒๖๕} สัมภาษณ์ นายวาสนา คำรัง, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๒๖๖} สัมภาษณ์ นายสมยงค์ สาหิณกอง, บ้านหนองผักแว่น, เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๓๐ น.

^{๒๖๗} สัมภาษณ์ พระมหาสากล ปิยธมฺโม, เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๓๐ น.

^{๒๖๘} สัมภาษณ์ พระอธิการจันดา อนุตฺตโร, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๓๐ น.

พระครูโพธิธรรมาทร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมุตตามาใช้ของพระสังฆาธิการ ในการพัฒนางานภายในวัดนั้น ต้องมีการพูดคุยให้รางวัลด้วยการยกย่องให้เกียรติกันเสมอและยึด ความสามัคคีพร้อมเพียงกัน^{๒๗๓}

พระดี คมภิโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมุตตามาใช้ของพระสังฆาธิการ การ ทำงานด้านสาธารณูปการนั้นเป็นงานที่บ่งบอกถึงการพัฒนาวัดให้มีความเจริญทางด้านวัตถุ ศาสน สถานของวัด และจำเป็น ต้องทำร่วมกันเป็นทีม และใช้ความสามัคคีติดต่อผู้ร่วมงานมีการ พูดคุยให้รางวัลด้วยการยกย่องให้เกียรติกันเสมอและยึดความสามัคคีพร้อมเพียงกัน^{๒๗๔}

พระอธิการชาติ ชุติณฺโรร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมุตตามาใช้ของ พระสังฆาธิการ ในการทำงานพัฒนาด้านศาสนสถานต้องมีความมุตตาต่อผู้ร่วมงานเสมอและต้องมี น้ำใจน้ำใจยกย่องให้เกียรติสิทธิกันและกันในการทำงานเสมอ^{๒๗๕}

บทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัดและผู้นำชุมชนที่มีต่อพระสังฆาธิการในการนำ หลักมุตตาไปใช้ในการสาธารณูปการ

บทสัมภาษณ์พระลูกวัด

บทสัมภาษณ์พระสุทิน อุตตมปญโญ ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมุตตาไปใช้ของ พระสังฆาธิการ ท่านมีน้ำใจในการพัฒนางานภายในวัดนั้น ต้องมีน้ำใจยกย่องให้เกียรติกันเสมอ^{๒๗๖}

พระนรินทร์ วรจิตโต ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมุตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ในการทำงานด้านนี้ เห็นท่านไม่ค่อยแสดงออกต่อผู้ร่วมงานมากนักในเรื่องความมุตตาจิต^{๒๗๗}

^{๒๗๓} สัมภาษณ์ พระครูโพธิธรรมาทร, เจ้าอาวาสวัดธาตุมุขวัน, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๐๕.๐๐น.

^{๒๗๔} สัมภาษณ์ พระดี คมภิโร, สำนักสงฆ์วัดป่าหนองผักแว่น, วันที่ ๕ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๒๗๕} สัมภาษณ์ พระอธิการชาติ ชุติณฺโรร, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๕๐ น.

^{๒๗๖} สัมภาษณ์ พระสุทิน อุตตมปญโญ, วัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๐๐ น.

^{๒๗๗} สัมภาษณ์ พระนรินทร์ วรจิตโต, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๐๐น.

พระบุญส่ง อุชฺชาโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ
ในการทำงานด้านนี้เห็นท่านเป็นผู้กล้าเสียสละกำลังทรัพย์ส่วนตัว แสดงความเป็นผู้มีมูทิตาจิตต่อ
ผู้ร่วมงานเสมอและท่านมีน้ำใจยกย่องให้เกียรติสิทธิกันและกันในการทำงานเสมอ^{๒๗๘}

พระสวัสดิ์ สิริธโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ
หลวงพ่อกับความมูทิตาต่อผู้ร่วมงานเสมอและท่านมีน้ำใจให้น้ำใจยกย่องให้เกียรติสิทธิกันและกันใน
การทำงานเสมอ^{๒๗๙}

พระสงกรานต์ ฐิตธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของ
พระสังฆาธิการ เรื่องมูทิตาท่านไม่ค่อยแสดงออกให้เห็นมากนัก^{๒๘๐}

บทสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

นายประมวล อุทาสี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ
ยินดีร่วมมือกับลูกน้อง ให้รางวัลตอบแทน^{๒๘๑}

นายสมชาย จุลเสวก ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ
ท่านสนับสนุนยกย่องให้เกียรติไม่ได้ขาด^{๒๘๒}

นายไสว พันธะศรี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ
ท่านมีน้ำใจดีมี กำลังใจให้ชุมชนเสมอในเมื่อทางหมู่บ้านจัดกิจกรรม^{๒๘๓}

^{๒๗๘} สัมภาษณ์ พระบุญส่ง อุชฺชาโร, วัดธาตุอัมพวัน, วันที่ ๕ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖
เวลา ๐๙.๕๐ น.

^{๒๗๙} สัมภาษณ์ พระสวัสดิ์ สิริธโร, สำนักสงฆ์ป่าหนองผักแว่น, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์
พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๐๐ น.

^{๒๘๐} สัมภาษณ์ พระสงกรานต์ ฐิตธมฺโม, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์
พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๓.๓๐ น.

^{๒๘๑} สัมภาษณ์ นายประมวล อุทาสี, บ้านหนองฟ้า, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖
เวลา ๐๙.๐๐ น.

^{๒๘๒} สัมภาษณ์ นายสมชาย จุลเสวก, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖
เวลา ๐๙.๓๐ น.

^{๒๘๓} สัมภาษณ์ นายไสว พันธะศรี, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖
เวลา ๑๐.๐๐ น.

นายวาสนา คำรัง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีน้ำใจต่อผู้ทำงาน^{๒๘๔}

นายสมยงค์ สาหิณกอง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของ พระสังฆาธิการ ท่านมีมูทิตาจิตต่อคนทำงาน ช่วยเหลือต่อทุกคน^{๒๘๕}

สรุปพระสังฆาธิการกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ในการการสาธารณูปการ และบท สัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัด และผู้นำชุมชน ต่อการนำไปใช้ของพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส : ความกำลังใจและรางวัลกับลูกศิษย์เมื่องานประสบ ความสำเร็จเป็นการทำให้วัดพัฒนา เพื่อจะได้มีกำลังใจในการทำงานด้านนี้ไปเรื่อย ๆ เพื่อ พระพุทธศาสนา

พระลูกวัด : มีน้ำใจต่อลูกศิษย์และผู้ร่วมงาน กล้าเสียสละทั้งกำลังกายและกำลังทรัพย์ เป็นรางวัลกับลูกศิษย์เพื่อแสดงความยินดีเมื่องานสำเร็จ แต่บางรูปก็ไม่ค่อยโดดเด่นในเรื่องนี้ เท่าไหร่

ผู้นำชุมชน : ท่านเป็นกำลังใจและมีน้ำใจต่อผู้ร่วมงานด้วย ยินดีและความอุปถัมภ์งาน ด้านนี้มาตลอด

บทสัมภาษณ์พระสังฆาธิการกับการนำหลักอุเบกขามาใช้ในการการสาธารณูปการ

พระมหาสากล ปิยธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขามาใช้ของ พระสังฆาธิการ เกื้อกูลต่อผู้อื่น ยกย่องให้เกียรติกันและกัน ที่สำคัญต้องมีใจเป็นกลางวางเฉยใน การทำงาน^{๒๘๖}

^{๒๘๔} สัมภาษณ์ นายวาสนา คำรัง, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๒๘๕} สัมภาษณ์ นายสมยงค์ สาหิณกอง, บ้านหนองผักแว่น, เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๓๐ น.

^{๒๘๖} สัมภาษณ์ พระมหาสากล ปิยธมฺโม, เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๓๐ น.

พระอธิการจันดา อนุตฺตโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขามาใช้ของพระสังฆาธิการ ในการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นำกับผู้ร่วมงาน ต้องมีความอุเบกขาต่อผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาเสมอ ที่สำคัญต้องมีใจเป็นกลางวางเฉยในการทำงาน^{๒๘๗}

พระครูโพธิธรรมาทร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขามาใช้ของพระสังฆาธิการ การวางใจเป็นกลาง ขก่องให้เกียรติกันและกัน ที่สำคัญต้องไม่มีอคติ ๔ ในการทำงานด้านนี้^{๒๘๘}

พระดี คมภิโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขามาใช้ของพระสังฆาธิการ ในการทำงานก่อสร้างภายในวัด บางทีก็เกิดปัญหาหลายอย่าง แต่ถ้าเรานำหลักอุเบกขาการวางใจเป็นกลาง ขก่องให้เกียรติกันและกัน ที่สำคัญต้องไม่มีอคติ ๔ ในการทำงาน^{๒๘๙}

พระอธิการชาลี ชุติณฺธโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขามาใช้ของพระสังฆาธิการ ในการทำงานพัฒนาศาสนสถานนี้การทำงานภายในวัดต้องมีความอุเบกขาต่อผู้นำเสมอ และทำตามหน้าที่ตามความเหมาะสม^{๒๙๐}

บทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัดและผู้นำชุมชนที่มีต่อพระสังฆาธิการในการนำหลักอุเบกขาไปใช้ในการสาธยายธรรม

บทสัมภาษณ์พระลูกวัด

บทสัมภาษณ์พระสุทิน อุตุตมปญฺโญ ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านทำให้ลูกน้องรักเพราะท่านเป็นผู้ใจเย็นเป็นกลางในการทำงาน^{๒๙๑}

^{๒๘๗} สัมภาษณ์ พระอธิการจันดา อนุตฺตโร, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๓๐น.

^{๒๘๘} สัมภาษณ์ พระครูโพธิธรรมาทร, เจ้าอาวาสวัดธาตุอมพวัน, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๐๕.๐๐น.

^{๒๘๙} สัมภาษณ์ พระดี คมภิโร, สำนักสงฆ์วัดป่าหนองผักแว่น, วันที่ ๕ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๒๙๐} สัมภาษณ์ พระอธิการชาลี ชุติณฺธโร, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๕๐ น.

^{๒๙๑} สัมภาษณ์ พระสุทิน อุตุตมปญฺโญ, วัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๐๐ น.

พระนรินทร์ วรจิตโต ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีความอุเบกขาต่อพระในวัดจน บางทีทำให้อึดอัดใจเหมือนกันในการทำงานกับท่าน^{๒๕๒}

พระบุญส่ง อุชจาโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านเป็นผู้ให้เกียรติในการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นำกับผู้ร่วมงาน ต้องมีความอุเบกขาต่อผู้ร่วมงานเสมอ^{๒๕๓}

พระสวัสดิ์ สิริธโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ หลวงพ่อพุดมีหลักการมีเหตุผลในการทำงานภายในวัดและมีความอุเบกขาต่อผู้ร่วมงานเสมอ และทำตามหน้าที่ตามความเหมาะสม^{๒๕๔}

พระสงกรานต์ ฐิตธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านเป็นคนใจร้อน ขอบอยู่คนเดียว แต่ท่านก็ทำตามหน้าที่ตามความเหมาะสมของพระสังฆาธิการ^{๒๕๕}

บทสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

นายประมวล อุทาสี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านทำใจเป็นกลางในการดูแลงานภายในวัดอย่างเที่ยงธรรม^{๒๕๖}

นายสมชาย จุลเสวก ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านวางหลักความเป็นธรรมความสามัคคีปรองดองของหมู่คณะเป็นหลัก^{๒๕๗}

^{๒๕๒} สัมภาษณ์ พระนรินทร์ วรจิตโต, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๐๐ น.

^{๒๕๓} สัมภาษณ์ พระบุญส่ง อุชจาโร, วัดธาตุอัมพวัน, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๕.๕๐ น.

^{๒๕๔} สัมภาษณ์ พระสวัสดิ์ สิริธโร, สำนักสงฆ์ป่าหนองผักแว่น, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๐๐ น.

^{๒๕๕} สัมภาษณ์ พระสงกรานต์ ฐิตธมฺโม, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๕ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๓.๓๐ น.

^{๒๕๖} สัมภาษณ์ นายประมวล อุทาสี, บ้านหนองฟ้า, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๕.๐๐ น.

^{๒๕๗} สัมภาษณ์ นายสมชาย จุลเสวก, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๕.๓๐ น.

นายไสว พันธศรี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านใช้ความเป็นธรรมเพราะท่านสร้างความสามัคคีกับชุมชน โดยไม่มีความลำเอียงแต่ละหมู่บ้าน^{๒๕๘}

นายวาสนา คำรัง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านใจเย็น ขอมรับความคิดเห็นคนส่วนมาก^{๒๕๙}

นายสมยงค์ สาหิณกอง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านเป็นพระผู้ใหญ่มีคุณธรรม เป็นผู้มีใจสุขุม ทำให้ชาวบ้านเชื่อมั่นในตัวท่าน^{๓๐๐}

สรุปพระสังฆาธิการกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ในการสาธยายปการ และบทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัด และผู้นำชุมชน ต่อการนำไปใช้ของ พระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส : การทำงานด้านนี้บางครั้งก็เกิดปัญหา ถ้าไม่รุนแรงมากนั้นก็ไม่ได้เอามาใส่ใจ ค่อย ๆ แก้ไปทีละน้อย เพื่อไม่ให้เป็นการเสียกำลังใจในการทำงานของผู้ได้ปกครอง มีความเสมอภาค

พระลูกวัด : มีความรักต่อลูกศิษย์ในการทำงาน ไม่ลำเอียง มีเหตุผลในการทำงาน แม้บางรูปอาจจะใจร้อน แต่ก็ทำหน้าที่ได้ตามสถานะของตน

ผู้นำชุมชน : ท่านเป็นระดับผู้ปกครอง การมีอุเบกขาธรรมท่านมีประจำตัวอยู่แล้ว ในการทำงานด้านนี้ท่านรู้จักวางใจเป็นกลางใจเย็นในการทำงาน เพื่อให้งานออกมาสำเร็จ

^{๒๕๘} สัมภาษณ์ นายไสว พันธศรี, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๐๐ น.

^{๒๕๙} สัมภาษณ์ นายวาสนา คำรัง, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๓๐๐} สัมภาษณ์ นายสมยงค์ สาหิณกอง, บ้านหนองผักแว่น, เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๓๐ น.

๖) ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์

บทสัมภาษณ์พระสังฆาธิการกับการนำหลักเมตตามาใช้ในการสาธารณสุขสงเคราะห์

พระมหาสากล ปิยธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตามาใช้ของพระสังฆาธิการ ด้วยการจัดตั้งกองทุนการศึกษา และมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนที่เรียนดีและมีความประพฤติดีตามสมควร พร้อมกับนำหลักพรหมวิหารไปเผยแผ่^{๓๐๑}

พระอธิการจันดา อนุตฺตโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตามาใช้ของพระสังฆาธิการ การพัฒนาด้านสาธารณสุขนั้นเอาหลักเมตตาธรรมไปใช้ในการพัฒนาสังคมหมู่บ้านทั่วไป^{๓๐๒}

พระครูโพธิธรรมมาทร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตามาใช้ของพระสังฆาธิการ การมีเมตตาธรรมที่คอยสนับสนุนด้วยการจัดตั้งกองทุนการศึกษา และงานสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ ต่อ สังคม หมู่บ้าน เป็นต้น^{๓๐๓}

พระดี คมภิโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตามาใช้ของพระสังฆาธิการ การใช้หลักเมตตาธรรมเป็นหลักธรรมที่คอยสนับสนุนด้วยการจัดตั้งกองทุนการศึกษา และงานบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ต่างๆต่อสังคม เป็นต้น^{๓๐๔}

พระอธิการชาลี ชุตินฺธโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตามาใช้ของพระสังฆาธิการ การทำงานด้านสาธารณประโยชน์ต้องมีจิตสงเคราะห์ด้วยเมตตาธรรม กล้าเสียสละทั้งกำลังทรัพย์ภายนอกและภายใน เป็นประโยชน์ต่องานสาธารณสุขสงเคราะห์^{๓๐๕}

^{๓๐๑} สัมภาษณ์ พระมหาสากล ปิยธมฺโม, เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๓๐ น.

^{๓๐๒} สัมภาษณ์ พระอธิการจันดา อนุตฺตโร, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๓๐ น.

^{๓๐๓} สัมภาษณ์ พระครูโพธิธรรมมาทร, เจ้าอาวาสวัดธาตุอัมพวัน, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๐๘.๐๐ น.

^{๓๐๔} สัมภาษณ์ พระดี คมภิโร, สำนักสงฆ์วัดป่าหนองผักแว่น, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๓๐๕} สัมภาษณ์ พระอธิการชาลี ชุตินฺธโร, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๕๐ น.

บทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัดและผู้นำชุมชนที่มีต่อพระสังฆาธิการในการนำหลักเมตตาไปใช้ในด้านการศึกษาสงเคราะห์

บทสัมภาษณ์พระลูกวัด

บทสัมภาษณ์พระสุทิน อุตุตมปญโญ ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ เห็นความมีเมตตาธรรมที่ท่านได้แสดงออกต่อศิษย์ในการพัฒนาสังคมหมู่บ้านทั่วไป ตามสมควร^{๓๐๖}

พระนรินทร์ วรจิตโต ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการในการทำงานด้านสาธารณชนหลักเมตตาธรรมนั้นก็พอมียู่บ้างในตัวท่าน^{๓๐๗}

พระบุญส่ง อุชจาโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีความรักต่อการทำงานด้านสาธารณด้วยจิตอาสาคิดสงเคราะห์ตามเมตตาธรรมที่เกิดจากจิตได้สำนึกมาปรับใช้กับงานสาธารณสงเคราะห์^{๓๐๘}

พระสวัสดิ์ สิริธโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านใช้หลักธรรมในการทำงานด้านสาธารณประโยชน์ด้วยมีจิตสงเคราะห์ด้วยเมตตาธรรมนำมาปรับใช้กับงานสาธารณสงเคราะห์ดังที่ปรากฏแก่สายตาลูกศิษย์^{๓๐๙}

พระสงกรานต์ ฐิตธมโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านก็มีความรักมีเมตตาต่องานสาธารณบ้างแต่ไม่มากนัก เช่นการบริจาคเงินช่วยเหลือน้ำท่วม หรือภัยแล้ง^{๓๑๐}

^{๓๐๖} สัมภาษณ์ พระสุทิน อุตุตมปญโญ, วัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๐๐ น.

^{๓๐๗} สัมภาษณ์ พระนรินทร์ วรจิตโต, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๐๐ น.

^{๓๐๘} สัมภาษณ์ พระบุญส่ง อุชจาโร, วัดธาตุอัมพวัน, วันที่ ๘ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๕๐ น.

^{๓๐๙} สัมภาษณ์ พระสวัสดิ์ สิริธโร, สำนักสงฆ์ป่าหนองผักแว่น, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๐๐ น.

^{๓๑๐} สัมภาษณ์ พระสงกรานต์ ฐิตธมโม, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๓.๓๐ น.

บทสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

นายประมวล อุทาสี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ หลวงพ่อท่านมีความรักเอาใจใส่ชุมชนในเขตตำบลโพธิ์ทองพร้อมยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ให้ยึดหลักความสามัคคีต่อหมู่คณะเป็นหลัก^{๓๑๑}

นายสมชาย จุลเสวก ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีความมุ่งมั่นที่พัฒนาวัดและชุมชนอย่างมีเมตตาธรรม^{๓๑๒}

นายไสว พันระศรี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านเจ้าอาวาสมีความเมตตาด้วยเป็นผู้นำโครงการต่างๆเช่นทำห้องสมุดชุมชนเป็นต้น^{๓๑๓}

นายวาสนา คำรัง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านจัดกิจกรรมภายในหมู่บ้านบ่อย ๆ ให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมและมีความรักต่อกันด้วยหลักเมตตาธรรม^{๓๑๔}

นายสมยงค์ สาหิณกอง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักเมตตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมอบความเมตตาต่อชุมชนสงเคราะห์ช่วยเหลือตลอด^{๓๑๕}

สรุปพระสังฆาธิการกับการนำหลักเมตตาไปใช้ในการด้านสาธารณะสงเคราะห์ และบทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัด และผู้นำชุมชน ต่อการนำไปใช้ของพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส : ยึดหลักเมตตา พัฒนาวัดและหมู่บ้าน ให้การสนับสนุนเยาวชนและโรงเรียนด้วยจัดตั้งกองทุน มอบทุนให้กับนักเรียน

พระลูกวัด : ให้ความสำคัญต่องานของสาธารณะ มีเมตตาที่จะช่วยให้ลูกศิษย์ในหมู่บ้านได้แก้ปัญหาด้วยการนำหลักธรรมไปใช้

^{๓๑๑} สัมภาษณ์ นายประมวล อุทาสี, บ้านหนองฟ้า, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๕.๐๐ น.

^{๓๑๒} สัมภาษณ์ นายสมชาย จุลเสวก, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๕.๓๐ น.

^{๓๑๓} สัมภาษณ์ นายไสว พันระศรี, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๐๐ น.

^{๓๑๔} สัมภาษณ์ นายวาสนา คำรัง, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๓๑๕} สัมภาษณ์ นายสมยงค์ สาหิณกอง, บ้านหนองผักแว่น, เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๓๐ น.

ผู้นำชุมชน : มีเมตตาช่วยเหลือในงานของสาธารณะด้วยการเอาใจใส่คอยให้คำปรึกษา มุ่งมั่นที่จะพัฒนาวัดและหมู่บ้าน จัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดความสามัคคีให้กับวัดและหมู่บ้าน

บทสัมภาษณ์พระสังฆาธิการกับการนำหลักกรรมมาใช้ในการสาธารณสงเคราะห์

พระมหาสากล ปิยธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรรมมาใช้ของ พระสังฆาธิการ ให้ความกรุณา แก่ชุมชนโดย มอบอุปกรณ์เครื่องมือวัสดุต่างๆที่สมควร และ อำนวยความสะดวก แก่ญาติโยมสาธุชนทั้งหลายเป็นต้น^{๓๑๖}

พระอธิการจันดา อนุตฺตโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรรมมาใช้ของ พระสังฆาธิการ การพัฒนาด้านสาธารณนั้นเอาหลักความเป็นผู้มีกรุณาต่อสังคมเป็นหลัก เพื่อไปใช้ในการพัฒนา สังคมหมู่บ้านทั่วไป^{๓๑๗}

พระครูโพธิธรรมาทร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรรมมาใช้ของพระสังฆาธิการ ให้ความกรุณา แก่ชุมชนโดย มอบอุปกรณ์เครื่องมือวัสดุต่างๆที่สมควร และอำนวยความสะดวกแก่ งานสาธารณทั้งหลายเป็นต้น^{๓๑๘}

พระดี คมภิโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรรมมาใช้ของพระสังฆาธิการ การใช้ หลักกรรมธรรมเป็นหลักธรรมที่คอยสนับสนุนด้วยการจัดตั้งกองทุนการศึกษา และงานบำเพ็ญ สาธารณประโยชน์ ต่างๆต่อสังคมเป็นต้น^{๓๑๙}

พระอธิการชาติ ชุตินฺธโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรรมมาใช้ของ พระสังฆาธิการ การทำงานด้านสาธารณประโยชน์ต้องมีจิตสงเคราะห์ด้วยกรรมธรรม กล้าเสียสละ ทั้งกำลังทรัพย์ภายนอกและภายใน เป็นประโยชน์ต่องานสาธารณสงเคราะห์^{๓๒๐}

^{๓๑๖} สัมภาษณ์ พระมหาสากล ปิยธมฺโม, เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๓๐ น.

^{๓๑๗} สัมภาษณ์ พระอธิการจันดา อนุตฺตโร, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๓๐ น.

^{๓๑๘} สัมภาษณ์ พระครูโพธิธรรมาทร, เจ้าอาวาสวัดธาตุอัมพวัน, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๐๕.๐๐ น.

^{๓๑๙} สัมภาษณ์ พระดี คมภิโร, สำนักสงฆ์วัดป่าหนองผักแว่น, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๓๒๐} สัมภาษณ์ พระอธิการชาติ ชุตินฺธโร, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๕๐ น.

บทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัดและผู้นำชุมชนที่มีต่อพระสังฆาธิการในการนำหลักกรรมาไปใช้ในการด้านการศึกษาสงเคราะห์

บทสัมภาษณ์พระลูกวัด

บทสัมภาษณ์พระสุทิน อุดมพลโย ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรรมาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านให้ความเห็นด้วยความสะดวกช่วยเหลือแก่ชุมชนโดย มอบอุปกรณ์เครื่องมือวัสดุต่าง ๆ ที่สมควร และอำนวยความสะดวก แก่ญาติโยมสาธุชนทั้งหลายเป็นต้น^{๓๒๑}

พระนรินทร์ วรจิตโต ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรรมาไปใช้ของพระสังฆาธิการในการทำงานด้านสาธารณชนหลักกรรมาธรรมนั้น ก็พอมืออยู่บ้างในตัวท่าน^{๓๒๒}

พระบุญส่ง อุชจาโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรรมาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีความรักต่อการทำงานด้านสาธารณด้วยจิตอาสาคิดสงเคราะห์ตามกรรมาธรรมที่เกิดจากจิตได้สำนึกมาปรับใช้กับงานสาธารณสงเคราะห์ และคอยให้คำปรึกษาและชี้แนะแนวทาง^{๓๒๓}

พระสวัสดิ์ สิริธโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรรมาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านใช้หลักธรรมในการทำงานด้านสาธารณประโยชน์ด้วยมีจิตสงเคราะห์ด้วยเอ็นดูสงสารนำมาปรับใช้กับงานสาธารณสงเคราะห์ดังที่ปรากฏแก่สายตาลูกศิษย์^{๓๒๔}

พระสงกรานต์ ฐิตธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรรมาไปใช้ของพระสังฆาธิการ หลักกรรมาธรรมนั้นท่านพอมือบ้างในการทำงานด้านสาธารณประโยชน์ด้วยการช่วยเหลือเล็ก ๆ น้อยตามสมควรแต่ไม่บ่อยครั้งนัก^{๓๒๕}

^{๓๒๑} สัมภาษณ์ พระสุทิน อุดมพลโย, วัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๐๐ น.

^{๓๒๒} สัมภาษณ์ พระนรินทร์ วรจิตโต, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๐๐ น.

^{๓๒๓} สัมภาษณ์ พระบุญส่ง อุชจาโร, วัดธาตุอัมพวัน, วันที่ ๘ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๕.๕๐ น.

^{๓๒๔} สัมภาษณ์ พระสวัสดิ์ สิริธโร, สำนักสงฆ์ป่าหนองผักแว่น, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๐๐ น.

^{๓๒๕} สัมภาษณ์ พระสงกรานต์ ฐิตธมฺโม, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๓.๓๐ น.

บทสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

นายประมวล อุทาสี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีความเอ็นดูช่วยเหลือเอาใจใส่ชุมชนในเขตตำบลโพธิ์ทองพร้อมยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ให้ยึดหลักความสามัคคีต่อหมู่คณะเป็นหลัก^{๓๒๖}

นายสมชาย จุลเสวก ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีความมุ่งมั่นที่พัฒนาวัดและชุมชนอย่างมีคุณธรรม^{๓๒๗}

นายไสว พันระศรี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีความอนุเคราะห์ช่วยเหลือแก่พระลูกวัดและชุมชน^{๓๒๘}

นายวาสนา คำรัง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของพระสังฆาธิการ จัดกิจกรรมภายในหมู่บ้านบ่อยๆให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมและมีความรักต่อกันด้วยหลักคุณธรรมช่วยเหลือต่อกัน^{๓๒๙}

นายสมยงค์ สาหิณกอง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักกรุณาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านชอบช่วยเหลือสังคมในด้านต่าง ๆ^{๓๓๐}

สรุปพระสังฆาธิการกับการนำหลักกรุณาไปใช้ในการด้านสาธารณะสงเคราะห์ และบทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัด และผู้นำชุมชน ต่อการนำไปใช้ของพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส : คอยช่วยเหลือสังคมโดยให้คำปรึกษาและชี้แนะแนวทางที่เป็นประโยชน์ ช่วยเหลือในเรื่องอุปการะต่าง ๆ ตามสมควร

พระลูกวัด : คอยให้ความช่วยเหลือ และเอาใจใส่ต่องานสาธารณะ มีจิตอาสาให้คำปรึกษาและชี้แนะแนวทางที่เป็นประโยชน์

^{๓๒๖} สัมภาษณ์ นายประมวล อุทาสี, บ้านหนองฟ้า, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๐๐ น.

^{๓๒๗} สัมภาษณ์ นายสมชาย จุลเสวก, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๓๐ น.

^{๓๒๘} สัมภาษณ์ นายไสว พันระศรี, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๐๐ น.

^{๓๒๙} สัมภาษณ์ นายวาสนา คำรัง, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๓๓๐} สัมภาษณ์ นายสมยงค์ สาหิณกอง, บ้านหนองผักแว่น, เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๓๐ น.

ผู้นำชุมชน : ช่วยเหลือเอาใจใส่ดูแลงานสาธารณะ มีจิตใจมุ่งมั่นที่จะพัฒนาทั้งงานวัดและงานสาธารณะ

บทสัมภาษณ์พระสังฆาธิการกับการนำหลักภูมิปัญญาใช้ในการดำเนินการสาธารณสงเคราะห์
พระมหาสากล ปิยธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักภูมิปัญญาใช้ของพระสังฆาธิการ มีความดีใจกับชุมชน และช่วยส่งเสริมงานด้านสาธารณอยู่เสมอ^{๓๓๑}

พระอธิการจันดา อนุตฺตโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักภูมิปัญญาใช้ของพระสังฆาธิการ มีจิตใจงามสนับสนุนต่อชุมชน และช่วยส่งเสริมงานด้านสาธารณอยู่เสมอ^{๓๓๒}

พระครูโพธิธรรมมาทร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักภูมิปัญญาใช้ของพระสังฆาธิการ ร่วมทำกิจกรรมต่างๆและร่วมแสดงมุทิตาจิตกับชุมชน และช่วยส่งเสริมงานด้านสาธารณประโยชน์อยู่เสมอ^{๓๓๓}

พระดี คมภิโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักภูมิปัญญาใช้ของพระสังฆาธิการ การแสดงมุทิตาจิตต่อผู้ร่วมงานรวมถึงกับชุมชน และช่วยส่งเสริมสนับสนุนงานด้านสาธารณประโยชน์อยู่เสมอ^{๓๓๔}

พระอธิการชาติ ชุตินฺธโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักภูมิปัญญาใช้ของพระสังฆาธิการ การยึดเอาหลักภูมิปัญญาธรรม มาปรับใช้กับงานสาธารณสงเคราะห์นั้น คือการส่งเสริมและให้กำลังใจกัน โดยสนับสนุนต่อชุมชนอย่างต่อเนื่อง^{๓๓๕}

^{๓๓๑} สัมภาษณ์ พระมหาสากล ปิยธมฺโม, เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๓๐ น.

^{๓๓๒} สัมภาษณ์ พระอธิการจันดา อนุตฺตโร, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๓๐ น.

^{๓๓๓} สัมภาษณ์ พระครูโพธิธรรมมาทร, เจ้าอาวาสวัดธาตุอัมพวัน, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๐๘.๐๐ น.

^{๓๓๔} สัมภาษณ์ พระดี คมภิโร, สำนักสงฆ์วัดป่าหนองผักแว่น, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๓๓๕} สัมภาษณ์ พระอธิการชาติ ชุตินฺธโร, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๕๐ น.

บทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัดและผู้นำชุมชนที่มีต่อพระสังฆาธิการในการนำหลักมูทิตาไปใช้ในการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์

บทสัมภาษณ์พระลูกวัด

บทสัมภาษณ์พระสุทิน อุตตมปญโญ ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่าน เป็นผู้ที่มีจิตเอื้ออารีต่อชุมชน และช่วยส่งเสริมงานด้านสาธารณสุขเสมอ^{๓๓๖}

พระนรินทร์ วรจิตโต ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการในการทำงานด้านสาธารณสุขนั้นหลักมูทิตาธรรมนั้น ก็พอมีอยู่ในตัวท่านบ้าง^{๓๓๗}

พระบุญส่ง อุชจาโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านมีความรักต่อการทำงานด้านสาธารณสุขด้วยจิตอาสาคิดสงเคราะห์ตามเมตตาธรรมที่เกิดจากจิตได้สำนึกมาปรับใช้กับงานสาธารณสุขสงเคราะห์^{๓๓๘}

พระสวัสดิ์ สิริขโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ เอาหลักมีน้ำใจงามมีไมตรีจิตต่อลูกศิษย์ และชาวบ้านกับงานสาธารณสุขสงเคราะห์และมีจิตใจงามสนับสนุนต่อชุมชนอย่างต่อเนื่อง^{๓๓๙}

พระสงกรานต์ ฐิตธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านเป็นคนไม่ขมใครง่าย และเป็นคนไม่แสดงออกให้เห็น จึงดูยากมาก^{๓๔๐}

^{๓๓๖} สัมภาษณ์ พระสุทิน อุตตมปญโญ, วัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๐๐ น.

^{๓๓๗} สัมภาษณ์ พระนรินทร์ วรจิตโต, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๐๐ น.

^{๓๓๘} สัมภาษณ์ พระบุญส่ง อุชจาโร, วัดธาตุอัมพวัน, วันที่ ๘ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๕๐ น.

^{๓๓๙} สัมภาษณ์ พระสวัสดิ์ สิริขโร, สำนักสงฆ์ป่าหนองผักแว่น, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๐๐ น.

^{๓๔๐} สัมภาษณ์ พระสงกรานต์ ฐิตธมฺโม, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๓.๓๐ น.

บทสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

นายประมวล อุทาสี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ เห็นท่านมีน้ำใจแสดงมูทิตาให้ผู้ได้บังคับบัญชาและชาวบ้านหนองฟ้าตามกำลังความสามารถ^{๓๔๑}

นายสมชาย จุลเสวก ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านเป็นผู้มีจิตอาสาพัฒนาช่วยเหลือสังคมอย่างต่อเนื่อง^{๓๔๒}

นายไสว พันระศรี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านเป็นผู้มีอริยาศักดิ์และมีไมตรีจิต ส่งเสริมช่วยเหลือของต่าง ๆ แก่ชุมชน^{๓๔๓}

นายวาสนา คำรัง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ จัดกิจกรรมภายในหมู่บ้านบ่อยๆให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมและมีความรักต่อกันด้วยหลักมูทิตาธรรม ยินดีต่อกันให้อภัยกัน^{๓๔๔}

นายสมยงค์ สาหิณกอง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ของพระสังฆาธิการ พระอาจารย์ท่านเป็นผู้มีจิตใจดีงาม ชอบช่วยเหลือคน^{๓๔๕}

สรุปพระสังฆาธิการกับการนำหลักมูทิตาไปใช้ในการด้านสาธารณะสงเคราะห์ และบทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัด และผู้นำชุมชน ต่อการนำไปใช้ของ พระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส : ร่วมแสดงความคิดเห็น สนับสนุนงานด้านสาธารณะ คอยให้กำลังใจและแนะนำเอาใจใส่ไม่วางธุระ

พระลูกวัด : มีจิตใจเอื้ออารีต่อชุมชน มีความรักต่องานด้านสาธารณะ คอยให้กำลังใจกับผู้ร่วมงานและแสดงความคิดเห็นเมื่องานสำเร็จ

ผู้นำชุมชน : ท่านมีอริยาศักดิ์ แสดงความคิดเห็น คอยให้กำลังใจกับลูกศิษย์ในการทำงาน ช่วยส่งเสริมและสนับสนุนอยู่ตลอด

^{๓๔๑} สัมภาษณ์ นายประมวล อุทาสี, บ้านหนองฟ้า, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๐๐ น.

^{๓๔๒} สัมภาษณ์ นายสมชาย จุลเสวก, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๓๐ น.

^{๓๔๓} สัมภาษณ์ นายไสว พันระศรี, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๐๐ น.

^{๓๔๔} สัมภาษณ์ นายวาสนา คำรัง, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๓๔๕} สัมภาษณ์ นายสมยงค์ สาหิณกอง, บ้านหนองผักแว่น, เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๓๐ น.

บทสัมภาษณ์พระสังฆาธิการกับการนำหลักอุเบกขามาใช้ในการด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์
พระมหาสากล ปิยธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขามาใช้ของ
พระสังฆาธิการ ไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ด้วยหลักอุเบกขาธรรมการวางใจเป็นกลาง^{๓๔๖}

พระอธิการจันดา อนุตฺตโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขามาใช้ของ
พระสังฆาธิการ มองสังคมด้วยการมีจิตเสมอภาคกัน ด้วยหลักอุเบกขาธรรมการวางใจเป็นกลาง^{๓๔๗}

พระครูโพธิธรรมมาทร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขามาใช้ของพระสังฆาธิการ
ไม่ยึดติดเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เอาหลักความยุติธรรมด้วยการมีอุเบกขาธรรมการวางใจเป็นกลาง
ในการทำงาน^{๓๔๘}

พระดี คมภิโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขามาใช้ของพระสังฆาธิการ เอาหลัก
ความเที่ยงธรรมด้วยการมีอุเบกขาธรรมการวางใจเป็นกลางมีเหตุมีผลในการทำงานด้านนี้^{๓๔๙}

พระอธิการชาติ ชุตินฺธโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขามาใช้ของ
พระสังฆาธิการ การนำหลักอุเบกขามาปรับใช้ ในด้านนี้ ต้องมีหลักธรรมเว้นจากอคติและให้
ความสำคัญแก่พระภิกษุสามเณรพร้อมกับเปิดใจ คือยอมรับด้วยความเป็นกลาง^{๓๕๐}

^{๓๔๖} สัมภาษณ์ พระมหาสากล ปิยธมฺโม, เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์
พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๓๐ น.

^{๓๔๗} สัมภาษณ์ พระอธิการจันดา อนุตฺตโร, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖
เวลา ๑๕.๓๐ น.

^{๓๔๘} สัมภาษณ์ พระครูโพธิธรรมมาทร, เจ้าอาวาสวัดธาตุอัมพวัน, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์
พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๐๕.๐๐ น.

^{๓๔๙} สัมภาษณ์ พระดี คมภิโร, สำนักสงฆ์วัดป่าหนองผักแว่น, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์
พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๓๕๐} สัมภาษณ์ พระอธิการชาติ ชุตินฺธโร, วัดบ้านโนนเกษร, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์
พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๕๐ น.

บทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัดและผู้นำชุมชนที่มีต่อพระสังฆาธิการในการนำหลักอุเบกขาไปใช้ในการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์

บทสัมภาษณ์พระลูกวัด

บทสัมภาษณ์พระสุทิน อุดตมปญโญ ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านยึดความไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ด้วยหลักอุเบกขาธรรมการวางใจเป็นกลาง^{๓๕๑}

พระนรินทร์ วรจิตโต ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ในการทำงานด้านสาธารณสุขนั้นเอาหลักอุเบกขาธรรม พอมิข้างเพราะท่านเป็นผู้พูดน้อย^{๓๕๒}

พระบุญส่ง อุจจาโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ในการทำงานด้านสาธารณสุขนั้น เห็นท่านมีความอดทน มีจิตใจเยือกเย็น มีปัญญาและมีอุเบกขาธรรม มองสังคมด้วยการมีจิตเสมอภาคกัน ด้วยการเว้นจากอคติ ๔ เป็นต้น^{๓๕๓}

พระสวัสดิ์ สิริขโร ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ หลวงพ่อยึดหลักธรรมที่ว่า ให้มีสติก่อนพูดก่อนทำ ท่านมองสังคมด้วยการมีจิตเสมอภาคกัน ไม่มีการลำเอียงกัน^{๓๕๔}

พระสงกรานต์ จิตธมฺโม ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ ท่านเป็นคนใจร้อน ชอบอยู่คนเดียวแต่ท่านก็ไม่ทำให้ใครเดือดร้อน^{๓๕๕}

^{๓๕๑} สัมภาษณ์ พระสุทิน อุดตมปญโญ, วัดโพธิ์ศรีทอง, วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๐๐ น.

^{๓๕๒} สัมภาษณ์ พระนรินทร์ วรจิตโต, วัดศรีบุญเรือง, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๐๐ น.

^{๓๕๓} สัมภาษณ์ พระบุญส่ง อุจจาโร, วัดธาตุอัมพวัน, วันที่ ๘ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๕๐ น.

^{๓๕๔} สัมภาษณ์ พระสวัสดิ์ สิริขโร, สำนักสงฆ์ป่าหนองผักแว่น, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๐๐ น.

^{๓๕๕} สัมภาษณ์ พระสงกรานต์ จิตธมฺโม, วัดบ้านโนนเกษตร, วันที่ ๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๓.๓๐ น.

บทสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

นายประมวล อุทาสี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการ หลวงพ่อท่านมีจิตใจวางตัวเป็นกลางต่อชุมชนเสมอ ท่านมีหลักความเสมอกันของมนุษย์^{๓๕๖}

นายสมชาย จุลเสวก ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการท่านมีหลักธรรมในการทำงาน มีความเสมอภาคต่อทุกคน^{๓๕๗}

นายไสว พันระศรี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการท่านมีความเที่ยงธรรมดังที่เห็น คือท่านมีอุเบกขาทำใจเป็นกลาง ๆ ต่อลูกศิษย์เสมอไม่มีอคติ^{๓๕๘}

นายวาสนา คำรัง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการท่านจัดกิจกรรมด้านส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นภายในหมู่บ้านบ่อยๆ พร้อมใช้อุเบกขาตัดสินอย่างเป็นธรรม^{๓๕๙}

นายสมยงค์ สาหิณกอง ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ของพระสังฆาธิการเป็นคนอารมณ์นิ่งสุขุมเยือกเย็น^{๓๖๐}

สรุปพระสังฆาธิการกับการนำหลักอุเบกขาไปใช้ในการด้านสาธารณะสงเคราะห์ และบทสัมภาษณ์ในทัศนะของพระลูกวัด และผู้นำชุมชน ต่อการนำไปใช้ของ พระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส : วางตัวเป็นกลาง ไม่เข้าข้างสนับสนุนฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ให้ความเสมอภาคกับทุกภาคส่วน ไม่นิยมฝ่ายมาก และไม่เข้าข้างเสียงส่วนน้อย มีอุเบกขาธรรม

พระลูกวัด : งานด้านสาธารณะท่านมีความอดทน ทำตัวให้เขาเชื่อถือด้วยมีความเป็นกลาง เว้นจากอคติ ๔ เอาใจใส่ในการพัฒนาไม่เข้าข้างใคร

^{๓๕๖} สัมภาษณ์ นายประมวล อุทาสี, บ้านหนองฟ้า, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๐๐ น.

^{๓๕๗} สัมภาษณ์ นายสมชาย จุลเสวก, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๓๐ น.

^{๓๕๘} สัมภาษณ์ นายไสว พันระศรี, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๐๐ น.

^{๓๕๙} สัมภาษณ์ นายวาสนา คำรัง, บ้านนาโพธิ์, วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

^{๓๖๐} สัมภาษณ์ นายสมยงค์ สาหิณกอง, บ้านหนองผักแว่น, เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๓๐ น.

ผู้นำชุมชน : ท่านยึดหลักอุเบกขา มีความเป็นกลาง ให้ความเสมอภาคต่อชุมชน มีความเที่ยงธรรม ไม่เอนเอียงเข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด มีความสุขุมเป็นเป็นธรรม

๔.๓ สรุปบทสัมภาษณ์ภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหารของพระสังฆาธิการในเขตตำบลโพธิ์ทอง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

โดยภาพรวมที่ได้จากบทวิจัยสัมภาษณ์ภาวะผู้นำของผู้ให้ข้อมูลหลักดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหาร คือหลักธรรมของผู้นำอันเป็นธรรมของผู้เป็นใหญ่ที่ประกอบด้วยคุณธรรม ๔ ประการ เพื่อจะได้เป็นแนวทางแก่การเป็นผู้นำที่ดี และต้องมีคุณลักษณะของควมมีภาวะผู้นำสูง ในการนำหลักพรหมวิหาร ไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์แก่การพัฒนาพระสังฆาธิการ โดยเฉพาะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตตำบลโพธิ์ทอง อำเภอ เสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

ด้านการเผยแผ่ พบว่าได้นำหลักพรหมวิหาร ไปใช้ในการปกครองคณะสงฆ์ เนื่องจากท่านเป็นทั้งผู้นำในทางคณะสงฆ์และในทางจิตวิญญาณดังนั้นในการทำงานด้านการเผยแผ่คำสั่งสอน ของพระพุทธองค์ซึ่งเป็นธรรมะที่บริสุทธิ์ที่เป็นที่พึ่งของคนทั้งโลก

ด้านการปกครอง พบว่าทำให้ผู้ได้ปกครองเชื่อใจ ก็ต้องปกครองด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เพื่อที่จะได้เข้าไปนั่งในหัวใจลูกน้องหรือผู้ได้ปกครอง ดังนั้นท่านจึงต้องมีให้ครบทั้ง ๔ อย่าง

ด้านศึกษาสงเคราะห์ พบว่าโดยส่วนใหญ่แล้วท่านพระสังฆาธิการจะยึดหลักการให้ก่อน เพราะการให้นั้นเป็นการซื้อใจลูกน้องได้ดี พัฒนาการศึกษาและคอยให้กำลังใจในการทำงาน

ด้านการศึกษา พบว่าอนุเคราะห์ต่อทั้งพระลูกวัดและพุทธศาสนิกชน ส่วนใหญ่แล้วท่านสนับสนุนการศึกษา ให้ทุนบ้าง จัดตั้งกองทุนบ้าง

ด้านสาธารณูปการ พบว่าได้ร่วมมือกับชาวบ้านในการพัฒนาทั้งวัดและหมู่บ้าน ยึดหลักเมตตา ต่อกันและกัน มีกรุณา ประกอบด้วยมุทิตาและอุเบกขา

ด้านสาธารณะสงเคราะห์ พบว่า ถึงแม้ท่านจะเป็นพระแต่ท่านก็มีเมตตาในการที่จะมอบอุปกรณ์การศึกษาแก่โรงเรียนและนักเรียนเพื่อให้อนาคตเยาวชนไทยมีการศึกษาที่ดี พร้อมทั้งในการพัฒนาหมู่บ้าน

โดยรวมแล้วพระสังฆาธิการจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ฉลาดในหลักธรรมที่เป็นหนทางแห่งความเลื่อมและทางแห่งความเจริญเป็นผู้มีเหตุมีผล ใช้คนให้ถูกกับงาน ส่วนใหญ่คุณลักษณะของผู้นำในพระพุทธศาสนา จะต้องเป็นบุคคลที่มีคุณธรรมหรือตามหลัก พรหมวิหาร คือมี เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เป็นต้น

เพราะคุณธรรมและจริยธรรมนั้น ถือเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการดำเนินบทบาทหน้าที่ของการเป็นผู้นำที่ดี หากผู้นำขาดซึ่งคุณธรรมและจริยธรรม ย่อมทำให้ผู้นำนั้นขาดความชอบธรรม ในการทำหน้าที่ในองค์กรนั้นๆต่อไป ทั้งนี้เนื่องจากคุณธรรมและจริยธรรมถือเป็นคุณสมบัติที่สำคัญของบทบาทหน้าที่ของภาวะผู้นำ ที่ทำให้ผู้นำสามารถได้รับการยอมรับความเชื่อถือ ตลอดจนการนับถือจากบุคคลต่าง ๆ ทั้งในองค์กรและในสังคมทั่วไป ดังนั้น ปัญหาการขาดคุณธรรมและจริยธรรมของผู้นำ ย่อมทำให้ผู้นำไม่เป็นที่ยอมรับต่อบุคคลทั่วไปในองค์กรและในสังคม ซึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อหลักการบริหารงานและภาพลักษณ์ขององค์กรคณะสงฆ์ให้เสื่อมลง โดยเฉพาะพระสังฆาธิการในเขตตำบลโพธิ์ทอง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด และยอมนำมาซึ่งความล่มสลายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอนาคตเช่นกัน

สรุป คือ พระสังฆาธิการในระดับผู้ปกครองนั้นท่านได้นำหลักพรหมวิหาร คือ เมตตา กรุณา มุทิตาและอุเบกขามาใช้ในการปกครอง และบริหารงานในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านการส่งเสริมการศึกษา บริจาควัสดุอุปกรณ์การเรียน ส่งเสริมช่วยเหลือหมู่บ้าน พร้อมทั้งให้คำปรึกษาเมื่อมีปัญหา ในส่วนของพระลูกวัดก็ได้กล่าวว่าท่านได้ใช้หลักของพรหมวิหารบ้าง การใช้หลักพรหมวิหารของท่านนั้นอาจจะไม่เหมือนกัน คือการนำไปใช้ในแต่ละครั้งแต่ละเหตุการณ์นั้นอาจจะมีไม่ครบ ซึ่งบางครั้งก็ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ เช่น การทะเลาะวิวาทกันในบางกรณี อาจเกิดอารมณ์รุนแรงบ้าง ส่วนกรณีของอุบาสก อุบาสิกา ก็กล่าวในทำนองเดียวกัน ส่วนที่เห็นได้ชัดคือด้านเมตตา เพราะท่านจะให้ความช่วยเหลือผู้อยู่ใต้ปกครองเมื่อมีปัญหาอยู่เสมอแน่นอน

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำ เป็นผู้มีทั้งศาสตร์และศิลป์ในการจูงใจและเชื่อมสัมพันธ์กับบุคคลผู้อยู่ใต้ปกครอง เพื่อให้กระทำหรือดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งตามประสงค์ เพื่อให้บรรลุประโยชน์ส่วนรวม เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์อันเป็นเป้าหมายสูงสุดที่ได้ตั้งไว้

ความหมายของผู้นำคือ บุคคลที่ได้รับการแต่งตั้ง การยกย่องจากกลุ่มชนเพื่อให้เป็นหัวหน้าปฏิบัติทำหน้าที่แทนและเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถในการนำพาหรือการจูงใจผู้อื่น ให้กระทำหรือดำเนินการต่างๆ ของกลุ่มให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ คุณลักษณะของภาวะผู้นำที่ดีนั้น ต้องมองไปที่คุณสมบัติทั้งภายในและภายนอกอีกทั้งมีวิสัยทัศน์กว้างไกล และประกอบด้วยความรู้ความสามารถเป็นหลัก ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง พร้อมปรับปรุงแก้ไขอยู่เสมอ

ภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหารอันเป็นเครื่องอยู่ของพรหมหรือธรรมประจำตัวของ ผู้ใหญ่ ผู้ปกครอง ผู้บริหาร มีลักษณะเป็นธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐหรือผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่มี ๔ อย่าง คือ เมตตา ความปรารถนาดี ต้องการช่วยเหลือผู้อื่นให้มีความสุข มีความสงสาร อยากช่วยเหลือให้พ้นจากความทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดปล่อยบาปัดความทุกข์ยากของผู้ใต้ปกครองที่ได้รับความเดือดร้อนมุกตา ความพลอยยินดี มีน้ำใจในเมื่อเห็นผู้ใต้ปกครองมีความสุข ประสพกับความสำเร็จเจริญยิ่งขึ้นไป อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง ไม่ยินดี ยินร้าย ปฏิบัติด้วยความเที่ยงธรรม โดยยึดหลักความเสมอภาค สร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ร่วมงาน เป็นผู้นำที่รู้จักหลักพรหมวิหาร หรือหลักการ วิธีการดำเนินงาน เป็นผู้นำที่มีความรู้ความสามารถในการทำงาน รู้จักความเมตตา รู้จักตนเองและผู้อื่น มีความกรุณาต่อผู้ร่วมงาน ประคบด้วยมุกตา และมีอุเบกขา รู้กาลเวลาที่เหมาะสม รู้จักระเบียบ กฎเกณฑ์และโครงสร้างของสังคม

ภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหารเพื่อนำมาปรับใช้ในการพัฒนาพระสังฆาธิการพบว่า พระสังฆาธิการในเขตตำบลโพธิ์ทอง ได้นำหลักพรหมวิหารมาปรับใช้ โดยท่านใช้หลักเมตตาในการปกครองบริหารงานต่างๆ มีความสงสารเอ็นดูช่วยเหลืออนุเคราะห์สงเคราะห์ต่อพระลูกวัด มีจิตยินดีช่วยเหลือทุกอย่าง พร้อมกับทำใจเป็นกลางเที่ยงธรรมยอมรับ ไม่มีอคติลำเอียง โดยการยึดหลักความเสมอภาค และตั้งอยู่ในความสามัคคีปรองดองของหมู่คณะเป็นหลัก

ความคิดเห็นของพระลูกวัด และผู้นำชุมชน กล่าวว่า เจ้าอาวาสวัดในเขตตำบลโพธิ์ทอง ใช้หลักพรหมวิหารมาพัฒนาใช้ในการบริหารงานด้านต่างๆ โดยใช้หลัก เมตตาความรักของเจ้า

อวาสกับลูกวัดมีความรักให้กันฉันพี่น้องกับลูก หลักความกรุณากับความมูทิตานั้นก็มีอยู่เหมือนกัน แต่จะมีเป็นบางท่านบางรูป หลักอุเบกขานั้นท่านใช้เกือบทุกท่าน โดยท่านยึดหลักเป็นกลางวางใจ อย่างเป็นธรรม ด้วยยึดหลักความเสมอภาคเว้นจากอคติ๔ ยึดหลักความสามัคคีเป็นสำคัญ

พรหมวิหารนั้นมีความสำคัญสำหรับพระสังฆาธิการระดับผู้นำเป็นอย่างยิ่ง เพราะผู้นำมีความสำคัญต่อระดับพระสังฆาธิการคณะสงฆ์ เมื่อผู้นำดำเนินไปทิศทางที่ไม่เหมาะสม ไม่ประกอบด้วยคุณธรรมแล้วจะทำให้ผู้ใต้ปกครองหรือสมาชิกในสังคมนั้นๆประสบกับปัญหาต่างๆ ฉะนั้นผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้คู่คุณธรรม เพราะคุณธรรมนี้เปรียบเหมือนเข็มทิศกำหนดทิศทางของสังคมเป็นเครื่องนำทางที่ดี จะช่วยประคับประคองความเป็นไปของบุคคลในสังคมให้ถูกต้องเหมาะสม และเป็นธรรมที่ผู้นำทุกระดับจะต้องปลูกฝังให้เกิดขึ้นในจิตใจเพื่อเป็นเครื่องชี้นำไปสู่ความเจริญคุณลักษณะภาวะผู้นำที่ดีโดยยึดหลักธรรมคือพรหมวิหารมาเพื่อใช้ในการพัฒนาพระสังฆาธิการในเขตตำบลโพธิ์ทองอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด จะส่งผลดีในการเผยแผ่พุทธศาสนา ดำรงรักษาไว้ซึ่งหลักธรรมคำสอนพร้อมกับพัฒนาสังคมควบคู่กันไปในนั่นเอง

๕.๒. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะผู้วิจัยแบ่งออกเป็น ๒ แนวทาง ดังนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรที่จะส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพการเป็นผู้นำของพระสังฆาธิการให้ชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากขึ้น

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

ผู้นำที่ดี ควรศึกษาและสำเหนียกในหลักพรหมวิหาร ให้ชำนาญ ทั้ง ๔ ด้าน คือ

๑. ด้านความเมตตานั้น ผู้นำควรใช้ความรักกับผู้ใต้ปกครองอย่างสม่ำเสมอ เปรียบเสมือนว่า บิดากับบุตร
๒. ด้านความกรุณานั้นผู้นำควรมีความเอ็นดูช่วยเหลืออย่างไม่หวังผลตอบแทนจากผู้ใต้ปกครองใช้ความสงสารที่มาจากข้างใน
๓. ด้านความมูทิตา ตัวผู้นำต้องทำใจเปิดกว้างและพร้อมที่จะส่งเสริมสนับสนุนยกย่องอย่างเป็นธรรมต่อผู้ใต้ปกครอง
๔. ด้านอุเบกขา ผู้นำควรใช้ให้เหมาะสมกับกาลเวลา และที่สำคัญต้องไม่มีอคติ ๔ มีความเสมอภาคต่อผู้ใต้ปกครองตามความเหมาะสม

๕.๒.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรมีการทำวิจัยเพื่อพัฒนาความเป็นภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหารเพิ่มอีก
๒. ควรมีการทำวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อความเป็นภาวะผู้นำของคณะสงฆ์ในเขตตำบลโพธิ์ทอง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด
๓. ควรศึกษาเปรียบเทียบภาวะผู้นำในองค์กรสงฆ์กับองค์กรบริหารส่วนตำบลระดับท้องถิ่นในแง่ของการพัฒนาชุมชนด้านวัตถุและจิตใจ
๔. ควรทำวิจัยเพื่อเปรียบเทียบการพัฒนาพระสังฆาธิการกับการพัฒนาองค์กรภาครัฐ
๕. ควรมีการศึกษารูปแบบพรหมวิหารในเชิงลึกที่เหมาะสมกับผู้นำในสังคมไทยยุคปัจจุบัน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources)

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๕๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources)

(๑) หนังสือ :

กิติ ตย์กานนท์. เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : บัดเตอร์ฟราย
การพิมพ์, ๒๕๓๕.

ฉายศิลป์ เชี่ยวชาญพิพัฒน์ และคณะ. การบริหาร. กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์,
๒๕๒๓.

ชัยอนันต์ สมุทรวณิช. ประชาธิปไตยสังคมนิยมกับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์เนศ,
๒๕๒๐.

ดิน ปรังญพฤทธิ. ภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วม. เอกสารการสอนชุดวิชาพฤติกรรมมนุษย์ในองค์การ
หน่วยที่๑๑มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช,
๒๕๒๓.

นงลักษณ์ สิทธิวัฒนพันธ์. พัฒนาบุคลิกผู้นำและนักบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร :
สุภาพ, ๒๕๔๔.

นิตย์ สัมมาพันธ์. ภาวะผู้นำ. กรุงเทพมหานคร : อินโนกราฟฟิกส์, ๒๕๔๖.

พระครูศิริจันทนิวิฐ (บุญจันทร์ เขมกาโม) . ภาวะผู้นำเชิงพุทธ. กรุงเทพมหานคร : นิติธรรมการ
พิมพ์, ๒๕๔๕.

พระคันธสาราภิวังศ์. คุณธรรมของคนดีและพรหมวิหาร ๔. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ ห้างหุ้นส่วน
จำกัดไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๔๓.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). ภาวะผู้นำ : ความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ.
กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๕.

- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) . ผู้นำ. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิติน, ๒๕๔๔.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) . ภาวะผู้นำ. กรุงเทพมหานคร : บริษัท บุ๊คไทม์, ๒๕๔๕.
- พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) . เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๓๐.
- พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) . พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร
: ด้านสุทธาการพิมพ์ ๒๕๒๘.
- พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตฺโต) . ขุดพุทธศาสนาประยุกต์ สงฆ์ผู้นำสังคม. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) . พุทธวิธีบริหาร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วินดาต้าโปรดักส์,
๒๕๔๘.
- พันเอกปิ่น มุกกันต์. แนวการสอนธรรมตามหลักสูตรนักธรรมชั้นตรี. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๔.
- พิมพ์ใจ โอภาณุรักษ์ธรรม. ภาวะผู้นำ. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., ๒๕๔๒.
- พสุ เดชะรินทร์. ยอดผู้นำยุคใหม่. กรุงเทพมหานคร : บริษัทซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด, (มหาชน),
๒๕๔๗.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์. วิสุทธิธรรมแปล ภาค ๒ ตอน ๑. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๐.
- รังสรรค์ ประเสริฐศรี. ภาวะผู้นำ. กรุงเทพฯ : ธนรัชการพิมพ์. หน้า ๑๑, ๒๕๔๔.
- ลีปนันท เกตุทัต. วิสัยทัศน์กว้างไกลปฏิบัติได้ผลจริง. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์มิติน, ๒๕๔๑.
- สมคิด บางโม. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : วิทยาพัฒน์, ๒๕๔๔.
- สมคิด จาตุศรีพิทักษ์, วิสัยทัศน์ขุนคลัง, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ผู้จัดการ, ๒๕๔๔),
หน้า ๗๗.
- สมพงษ์ เกษมสิน. การบริหาร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖.
- สมัย จิตต์หมวด. พฤติกรรมผู้นำ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๗.
- สมเด็จพระวันรัต (เขมณารมมหาเถระ-เฮง ป.๕). พรหมวิหารธรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- สุเมธ แสงนิมิต. ภาวะผู้นำกับธรรมาภิบาลในการบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.
กรุงเทพมหานคร : ส เจริญการพิมพ์, ๒๕๕๒.

อัจฉรา จันทรฉาย. การวางแผนกลยุทธ์และการจัดทำ BSC. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

อุทัย หิรัญโต. หลักการบริหารบุคคล. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร, ๒๕๒๓.

เถาว์วัลย์ นันทาภิวัฒน์. หลักการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑.

(๒) บทความ :

สิทธิศักดิ์ นิระมล. “ทฤษฎีภาวะผู้นำตามสถานการณ์”. มิตรครู. ปีที่ ๓๒ ฉบับที่ ๖ ปักษ์หลัง ,
(๒๕๓๓).

อมร รักษาสัตย์. “สองนักวิชาการพันธุ์รัฐบาลชวน ๔”. เนชั่นสุดสัปดาห์. ปีที่ ๓. (สิงหาคม
๒๕๓๓) : ๑๒-๑๓.

(๓) วิทยานิพนธ์ :

นันทวรรณ อิศรานุวัฒน์ชัย. “ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ : ศึกษาจากหลัก
พุทธธรรม”. ปริญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระครูอุทัยกิจพิพัฒน์ (วิรัตน์ สุกอินทร์). “การศึกษาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการจังหวัดอุทัยธานี
ตามหลักสัปปุริสธรรม ๙”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระมหาภูเนศ จันทรจิต. “หน้าที่ของมารดาบิดาในพุทธจริยศาสตร์” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์
มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑.

พระมหาภชล ไชลิตเมธี (ไชลิตเมธางกูร) . “จริยธรรมสำหรับผู้ติดตามหลักพระพุทธศาสนา”.
วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

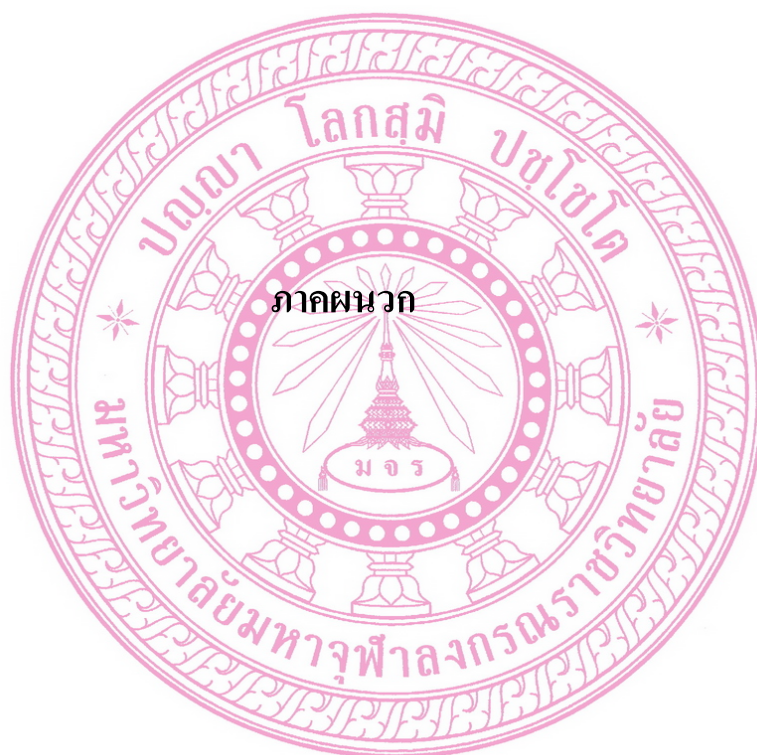
พระวชิรายุทธ เตชธมฺโม (ศรีสัมพันธ์) . “การศึกษาภาวะผู้นำของอนาถบิณฑิกอุบาสก” .
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระสมทบ อธิปญฺโญ (รุ่งมิตร์จรัสแสง) . “ภาวะผู้นำของเยาวชนตามหลักพราวาสธรรม ๔ :
กรณีศึกษาโรงเรียนห่มสัทกวิทยาคม จังหวัดเพชรบูรณ์”. พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.
บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

- วนิดา ชูสังข์. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ภาวะผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา” . วิทยานิพนธ์
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๕๑.
- สุรศักดิ์ ม่วงทอง. “พุทธธรรมกับภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ ศึกษาเฉพาะกรณีกำนันผู้ใหญ่บ้าน
จังหวัดนครศรีธรรมราช” . วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓.
- สุวิน สุขสมกิจ. “ พุทธปรัชญากับการสร้างเสริมภาวะผู้นำ : กรณีศึกษากำนันผู้ใหญ่บ้าน
จังหวัดกาญจนบุรี ”. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

๒. ภาษาอังกฤษ :

- Covey Franklin, **The Four Roles Leadership**. USA. Franklin Covey Co., Ltd., 1999.
- Gary Dessler, **Management : Principles and Practices for Tomorrow's Leaders**. 3rd ed. New
Jersey : Pearson Education, Inc., 2004.
- Likert Rensis, **New Pattern of Management**. New York : McGraw-Hill Book Company, 1961.
- Blake Robert and Jane S. Mouton, **The Managerial Grid**. Houston Texas : Gulf Publishing,
1964.
- Reddin William J., **Managerial Effectiveness**. New York : McGraw – Hill Book Co., 1970.

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการศึกษาวิจัย

เรื่อง การศึกษาภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหารของพระสังฆาธิการในเขตตำบลโพธิ์ทอง
อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

คำชี้แจง ๑. แบบสัมภาษณ์นี้มี ๓ ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ ๑ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหารเพื่อ

พัฒนาพระสังฆาธิการในเขตตำบลโพธิ์ทอง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง

๒. ขอให้ท่านพิจารณาทำความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการตอบและขอความกรุณาตอบให้ครบ
ทุกข้อเพื่อจะทำให้ข้อมูลชุดนี้มีความสมบูรณ์

๓. สิ่งที่ท่านตอบถือว่าเป็นความลับในการวิจัย และจะนำไปประมวลผลเพื่อนำเสนอใน
ภาพรวม ฉะนั้นทุกคำตอบจึงไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อท่าน หากแต่จะเป็นข้อมูลสำหรับการวิจัยและ
การพัฒนาการศึกษาต่อไป

ขอขอบคุณในความร่วมมือตอบแบบสัมภาษณ์

พระครูโชติพัฒนานุยุต อุทัย / สิริจินโท

ผู้ศึกษาวิจัย

แบบสัมภาษณ์

กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย

เจ้าอาวาสวัด – พระลูกวัด- ผู้นำชุมชน ในเขตตำบลโพธิ์ทอง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด
(จำนวน ๑๕ รูป/คน)

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

๑. ชื่อผู้รับการสัมภาษณ์
๒. วันเดือนปีที่สัมภาษณ์.....
๓. สถานที่ที่สัมภาษณ์.....
๔. อายุ.....ปี พรรษา.....
๕. วุฒิการศึกษา.....

ตอนที่ ๒ หัวข้อสัมภาษณ์ เจ้าอาวาสวัด – พระลูกวัด- ผู้นำชุมชน ภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหาร
ของ พระสังฆาธิการและผู้นำชุมชนในเขตตำบลโพธิ์ทอง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

ด้านการเผยแผ่

๑. ท่านนำหลักเมตตามาเพื่อใช้ในการเผยแผ่อย่างไร
๒. ท่านนำหลักกรุณามาเพื่อใช้ในการเผยแผ่อย่างไร
๓. ท่านนำหลักมูทิตามาเพื่อใช้ในการเผยแผ่อย่างไร
๔. ท่านนำหลักอุเบกขามาเพื่อใช้ในการเผยแผ่อย่างไร

ด้านการปกครอง

๑. ท่านนำหลักเมตตามาเพื่อใช้ในการปกครองอย่างไร
๒. ท่านนำหลักกรุณามาเพื่อใช้ในการปกครองอย่างไร
๓. ท่านนำหลักมูทิตามาเพื่อใช้ในการปกครองอย่างไร
๔. ท่านนำหลักอุเบกขามาเพื่อใช้ในการปกครองอย่างไร

ด้านการศึกษาสงเคราะห์

๑. ท่านนำหลักเมตตามาเพื่อใช้ในการศึกษาสงเคราะห์อย่างไร
๒. ท่านนำหลักกรุณามาเพื่อใช้ในการศึกษาสงเคราะห์อย่างไร
๓. ท่านนำหลักมูทิตามาเพื่อใช้ในการศึกษาสงเคราะห์อย่างไร
๔. ท่านนำหลักอุเบกขามาเพื่อใช้ในการศึกษาสงเคราะห์อย่างไร

ด้านการศาสนาศึกษา

๑. ท่านนำหลักเมตตามาเพื่อใช้ในการด้านการศึกษาอย่างไร
๒. ท่านนำหลักกรุณามาเพื่อใช้ในการด้านการศึกษาอย่างไร
๓. ท่านนำหลักมูทิตามาเพื่อใช้ในการด้านการศึกษาอย่างไร
๔. ท่านนำหลักอุเบกขามาเพื่อใช้ในการด้านการศึกษาอย่างไร

ด้านการสาธารณูปการ

๑. ท่านนำหลักเมตตามาเพื่อใช้ในการด้านสาธารณูปการอย่างไร
๒. ท่านนำหลักกรุณามาเพื่อใช้ในการด้านสาธารณูปการอย่างไร
๓. ท่านนำหลักมูทิตามาเพื่อใช้ในการด้านสาธารณูปการอย่างไร
๔. ท่านนำหลักอุเบกขามาเพื่อใช้ในการด้านสาธารณูปการอย่างไร

ด้านการสาธารณสงเคราะห์

๑. ท่านนำหลักเมตตามาเพื่อใช้ในการด้านสาธารณสงเคราะห์อย่างไร
๒. ท่านนำหลักกรุณามาเพื่อใช้ในการด้านสาธารณสงเคราะห์อย่างไร
๓. ท่านนำหลักมูทิตามาเพื่อใช้ในการด้านสาธารณสงเคราะห์อย่างไร
๔. ท่านนำหลักอุเบกขามาเพื่อใช้ในการด้านสาธารณสงเคราะห์อย่างไร

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะอื่นๆ

๑. ด้านเมตตา

.....

.....

.....

.....

๑. ด้านกรุณา

.....

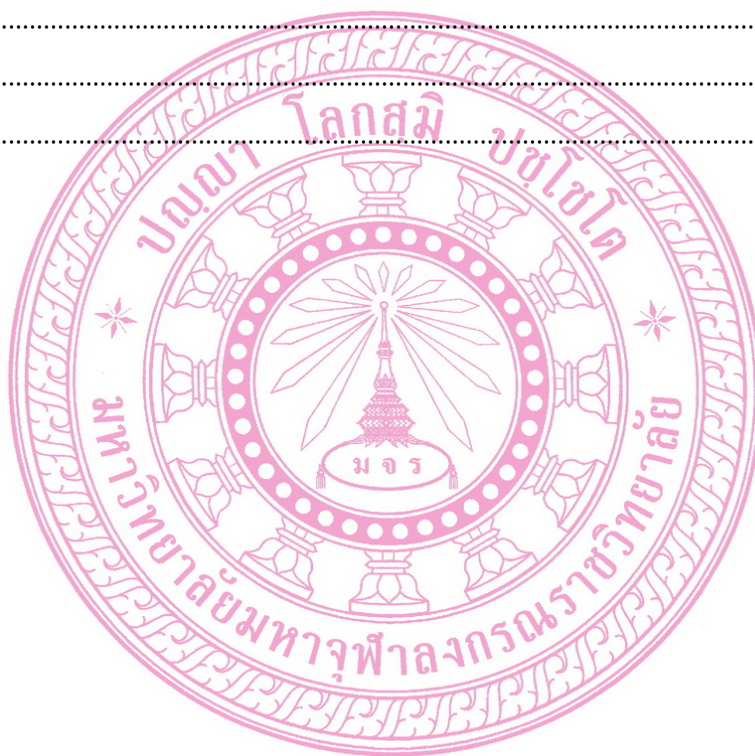
.....

.....

.....

๒. ด้านมูทิตา

๔.ด้านอุเบกขา

ที่ ศธ.๖๑๒๓.๔/๓๘๔

๑๗๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ต.โคกสี
อ.เมือง จ.ขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอความร่วมมือเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย

เจริญพร รศ.ดร.ประจิดร มหาหิง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ จำนวน ๓ ฉบับ

ด้วย พระครูโชติพัฒนานุยุต รักษาราชการ ๕๔๐๕๔๐๕๐๑๔ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา ภาควิชา ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การศึกษาภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหารธรรม ในการพัฒนาพระ
สังฆาธิการในเขตตำบลโพธิ์ทอง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด” โดยมีคณะกรรมการควบคุม ดังนี้ คือ ๑)
พระมหามิตร รุติปัญโญ,ดร. และ ๒) ผศ.ดร.สวิน ทองปั้น

เพื่อให้งานวิทยานิพนธ์ของนิสิตมีคุณภาพด้านวิชาการและถูกต้องตามหลักการวิจัย
ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถและมีความ
เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย จึงขอเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ
การศึกษาวิจัยของนิสิตท่านนี้ด้วย

ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอ
อนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระครูสุตธรรมภาณี)

ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

สนง.ศูนย์บัณฑิตศึกษา โทร. ๐๔๓-๒๘๓-๕๔๗ ต่อ ๑๑๖

พระมหาพิสิฐ วิสิษฐปัญโญ - จนท.ประสานงาน - ๐๘๕-๗๔๗-๗๗๖๐

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ที่ ศธ ๖๑๒๓.๔/๓๔๕

วันที่ ๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอความร่วมมือเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย

เจริญพร รศ.อุดม บัวศรี

ด้วย พระครูโชติพัฒนานุยุต รักษาระจำตัว ๕๔๐๕๔๐๕๐๑๔ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชา พระพุทธศาสนา ภาควิชา ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การศึกษาภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหารธรรม ในการพัฒนาพระสังฆาธิการในเขตตำบลโพธิ์ทอง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด" โดยมีคณะกรรมการควบคุม ดังนี้ คือ ๑) พระมหามิตร ฐิตปญโญ,ดร. และ ๒) ผศ.ดร.สุวิน ทองปั้น

เพื่อให้งานวิทยานิพนธ์ของนิสิตมีคุณภาพด้านวิชาการและถูกต้องตามหลักการวิจัย ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย จึงขอเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัยของนิสิตท่านนี้ด้วย

ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

(พระครูสุตธรรมภาณี)

ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

ขอแจ้ง รศ.อุดม บัวศรี

1. ตารางที่ 1. ตารางลักษณะข้อ 10 3 และข้อ 4 50
ข้อ 4 50 ข้อ 3 50 ข้อ 3 50 ข้อ 4 50 ข้อ 5 50 ข้อ 6 50 ข้อ 7 50 ข้อ 8 50 ข้อ 9 50 ข้อ 10 50
2. ตารางที่ 2. ตารางลักษณะข้อ 10 3 choices ข้อ 4 50 ข้อ 5 50 ข้อ 6 50 ข้อ 7 50 ข้อ 8 50 ข้อ 9 50 ข้อ 10 50
3. ตารางที่ 3. ตารางลักษณะข้อ 10 3 choices ข้อ 4 50 ข้อ 5 50 ข้อ 6 50 ข้อ 7 50 ข้อ 8 50 ข้อ 9 50 ข้อ 10 50

Sum
10 Dec 56

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ที่ ศธ ๖๑๒๓.๔/๓๘๔

วันที่ ๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอความร่วมมือเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย

เจริญพร ดร.ประยูร แสงใส

ด้วย พระครูโชติพัฒนานนยุต รหัสประจำตัว ๕๔๐๕๔๐๕๐๑๔ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา ภาควิชา ศาสนา วัฒนธรรม ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การศึกษาภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหารธรรม ในการพัฒนาพระ
สังฆาธิการในเขตตำบลโพธิ์ทอง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด” โดยมีคณะกรรมการควบคุม ดังนี้ คือ ๑)
พระมหามิตร รุติปัญโญ,ดร. และ ๒) ผศ.ดร.สุวิน ทองบัน

เพื่อให้งานวิทยานิพนธ์ของนิสิตมีคุณภาพด้านวิชาการและถูกต้องตามหลักการวิจัย
ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถและมีความ
เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย จึงขอเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ
การศึกษาวิจัยของนิสิตท่านนี้ด้วย

ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอ
อนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

(พระครูสุตธรรมภาณี)

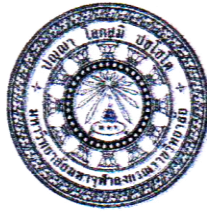
ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

ให้ส่งเครื่องมือที่
ขอพระครูโชติพัฒนานนยุต แล้ว
ส่งคืนแล้ว และ เป็นที่พอใจแล้ว
๑๒ ม.ค. ๕๖

พนวก ค
หนังสือออกในการดำเนินการวิจัย

ที่ ศธ.๖๑๒๓.๔/ ๑๑๓

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น ต.โคกสี

อ.เมือง จ.ขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร

ด้วย พระครูโชติพัฒนานุยุต(อุทัย ดีหาญ) รหัสประจำตัว ๕๕๐๕๕๐๕๐๑๔ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชา พระพุทธศาสนา ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหารเพื่อพัฒนาพระสังฆาธิการ ใน เขตตำบลโพธิ์ทอง อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดร้อยเอ็ด”

เพื่อให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้บันทึกได้เก็บข้อมูล เพื่อการวิจัยในครั้งนี้ด้วย โดยข้อมูลที่ได้อาจใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อท่านแต่ประการใด

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

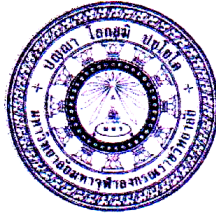
(พระครูสุวิธานพัฒน์บัณฑิต,ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ที่ ศธ.๖๑๒๓.๔/ ๑๑๓

๑๓๕

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ต.โคกสี
อ.เมือง จ.ขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน

ด้วย พระครูโชติพัฒนานนยุต(อภัย ตีหาญ) รหัสประจำตัว ๕๔๐๕๕๐๕๐๑๔ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชา พระพุทธศาสนา ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหารเพื่อพัฒนาพระสังฆาธิการ ใน เขตตำบลโพธิ์ทอง อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดร้อยเอ็ด”

เพื่อให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้สถิติได้เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยในครั้งนี้ด้วย โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อนานแต่ประการใด

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต,ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

สนง.ศูนย์บัณฑิตศึกษา โทร. ๐๔๓-๒๘๓-๕๕๗ ต่อ ๑๑๖

พระมหาพิสิฐ วิสิษฐปัญโญ - จนท.ประสานงาน - ๐๘๕-๗๔๗-๗๗๖๐

ภาคผนวก ง
ภาพผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์

ภาพผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์

ภาพที่ ๑ ผู้ให้สัมภาษณ์ พระครูโพธิธรรมมาตร เจ้าคณะตำบลโพธิ์ทอง เจ้าอาวาสวัดธาตุอัมพวัน
สถานที่ วัดธาตุอัมพวัน วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๐๘.๐๐ น.

ภาพที่ ๒ ผู้ให้สัมภาษณ์ พระอธิการจันดา อนุตฺตโร เจ้าอาวาสวัดศรีบุญเรือง วันที่ ๘ กุมภาพันธ์
พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๓๐ น.

ภาพที่ ๓ ผู้ให้สัมภาษณ์ พระมหาสากด ปิยธมโม เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีทอง วันที่ ๘ เดือน
กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๓๐ น.

ภาพที่ ๔ ผู้ให้สัมภาษณ์ หลวงพ่อดี คมภิโร สถานที่สัมภาษณ์สำนักสงฆ์ ป่าหนองผักแว่น วันที่
๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

ภาพที่ ๕ ผู้ให้สัมภาษณ์ พระอธิการชาติ ชุตินฺธโร เจ้าอาวาสวัดบ้านโนนเกษตร สถานที่
สัมภาษณ์ วัดบ้านโนนเกษตร วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๕๐ น.

สัมภาษณ์พระภิกษุ ลูกวัด

ภาพที่ ๖ ผู้ให้สัมภาษณ์ พระนรินทร์ วรจิตโต พระลูกวัด วัดศรีบุญเรือง วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๘.๐๐ น.

ภาพที่ ๗ ผู้ให้สัมภาษณ์ พระสงกรานต์ ฐิตธมโม พระลูกวัด วัดบ้านโนนเกษตร วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๓.๓๐ น.

ภาพที่ ๘ ผู้ให้สัมภาษณ์ พระสวัสดิ์ สิริธโร พระลูกวัดสำนักสงฆ์ป่าหนองผักแว่น วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๒.๐๐ น.

ภาพที่ ๙ ผู้ให้สัมภาษณ์ พระสุทิน อุดมปญโญ พระลูกวัด วัดโพธิ์ศรีทอง สถานที่สัมภาษณ์ วัดโพธิ์ศรีทอง วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๐๐ น.

ภาพที่ ๑๐ ผู้ให้สัมภาษณ์ พระบุญส่ง อุชฺชาโร พระลูกวัด วัดธาตุอัมพวัน วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๐๘.๕๐ น.

สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ในเขตตำบลโพธิ์ทอง

ภาพที่ ๑๑ ผู้ให้สัมภาษณ์ นายประมวล อุทาสี กำนันตำบลโพธิ์ทอง สถานที่สัมภาษณ์ บ้านหนองฟ้า ตำบลโพธิ์ทอง วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๐๘.๐๐ น.

ภาพที่ ๑๒ ผู้ให้สัมภาษณ์ นายสมชาย จุลเสวก ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๔ ตำบลโพธิ์ทอง สถานที่สัมภาษณ์ บ้านนาโพธิ์ ตำบลโพธิ์ทอง วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๐๘.๓๐ น.

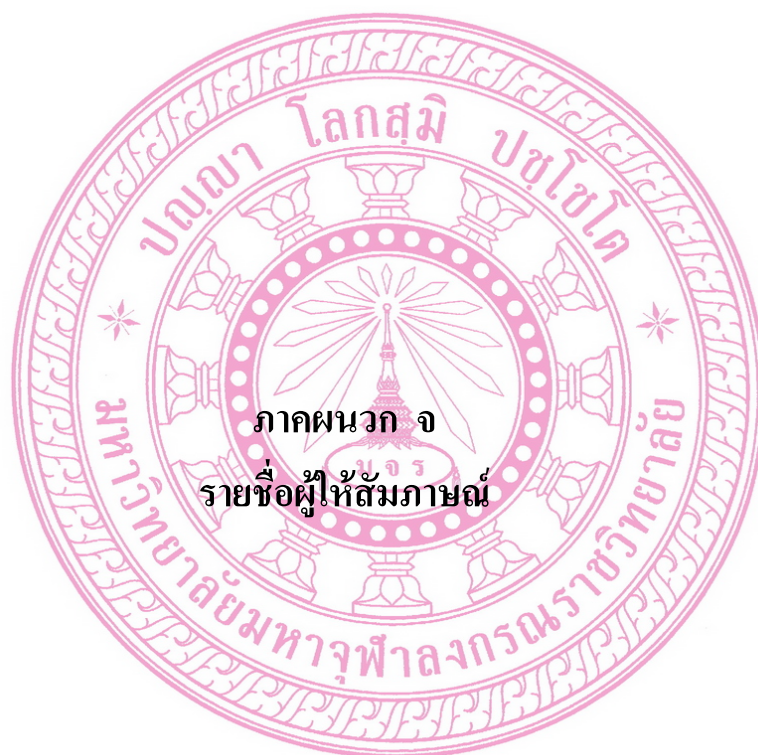
ภาพที่ ๑๓ ผู้ให้สัมภาษณ์ นายไสว พันธ์ศรี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓ ตำบลโพธิ์ทอง วันที่ ๑๐
กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๐๐ น.

ภาพที่ ๑๔ ผู้ให้สัมภาษณ์ นายสมรงค์ สาหิณกอง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑๔ ตำบลโพธิ์ทอง
สถานที่สัมภาษณ์ บ้านหนองผักแว่น ตำบลโพธิ์ทอง วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖
เวลา ๑๒.๓๐ น.

ภาพที่ ๑๕ ผู้ให้สัมภาษณ์ นายวาสนา คำรัง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑๒ ตำบลโพธิ์ทอง สถานที่
สัมภาษณ์ บ้านนาโพธิ์ ตำบลโพธิ์ทอง วันที่ ๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๖ เวลา ๑๐.๓๐ น.

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

เรื่องการศึกษาภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหารของพระสังฆาธิการ
ในเขตตำบลโพธิ์ทอง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

รายชื่อพระภิกษุสงฆ์

๑. วัดโพธิ์ศรีทอง เจ้าอาวาส คือ พระมหาสากล ปิยธมฺโม อายุ ๔๓ พรรษา ๑๖ นธ.เอก, ปธ. ๓ พธบ.
๒. พระลูกวัด คือ พระสุทิน อุดมปญฺโญ อายุ ๔๑ พรรษา ๔ นธ.เอก, ม.๖
๓. วัดศรีบุญเรือง เจ้าอาวาส คือ พระอธิการจันดา อนุตฺตโร อายุ ๖๐ พรรษา ๑๕ นธ.เอก, ม. ๖
๔. พระลูกวัด คือ พระนรินทร์ วรจิตฺโต อายุ ๓๒ พรรษา ๕ นธ.เอก, ป.บส.
๕. วัดธาตุอัมพวัน เจ้าอาวาส คือ พระครูโพธิธรรมาทร อายุ ๔๕ พรรษา ๒๕ นธ.เอก, ม. ๖
๖. พระลูกวัด คือ พระบุญส่ง อุชฺชาโร อายุ ๒๔ พรรษา ๔ นธ.เอก ป.บส.
๗. สำนักสงฆ์ ป่าหนองผักแว่น เจ้าสำนัก คือ พระดี คมภิโร อายุ ๖๒ พรรษา ๔๐ นธ.เอก, ม.๖
๘. พระลูกวัด คือ พระสวัสดิ์ สิริโร อายุ ๓๓ พรรษา ๔ นธ.โท, ป.บส.
๙. วัดบ้านโนนเกษตร เจ้าอาวาส คือ พระอธิการชาติ ชุตินฺธโร อายุ ๔๓ พรรษา ๑๐ นธ.เอก, ม. ๖
๑๐. พระลูกวัด คือ พระสงกรานต์ จิตธมฺโม อายุ ๓๑ พรรษา ๔ นธ.โท, ม.๖

รายชื่อผู้นำชุมชนในเขตตำบลโพธิ์ทอง

๑. นายประมวล อุทาสี กำนันตำบลโพธิ์ทอง อายุ ๕๐ ปี
๒. นายสมชาย จุลเสวก ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๔ อายุ ๕๐ ปี.
๓. นายไสว พันระศรี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓ อายุ ๔๕ ปี
๔. นายวาสนา คำร้าง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑๒ อายุ ๕๖ ปี
๕. นายสมยงค์ สาทินกอง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑๔ อายุ ๕๕ ปี

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	พระครูโชติพัฒนานุยุต (อุทัย ดีหาญ/สิริจินโท)
เกิด	วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๔
สถานที่เกิด	บ้านเลขที่ ๑๐๕ หมู่ ๒ ตำบลโพธิ์ทอง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด
การศึกษา	สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีพุทธศาสตรบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีการศึกษา ๒๕๕๕
อุปสมบท	วันที่ ๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ วัดโพธิ์ศรีทอง ตำบลโพธิ์ทอง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด
สังกัด	วัดป่าโพธิ์ศรีสว่าง บ้านนาโพธิ์ ต.โพธิ์ทอง อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด
ปีที่เข้าศึกษา	ปี พ.ศ. ๒๕๕๔
ปีที่สำเร็จ	ปี พ.ศ. ๒๕๕๖
ที่อยู่ปัจจุบัน	วัดป่าโพธิ์ศรีสว่าง บ้านนาโพธิ์ ตำบลโพธิ์ทอง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด เบอร์โทรศัพท์. ๐๘-๓๒๒๖-๓๓๓๖ E-Mail : Chotipana_boon@hotmail.com